

BRITISH INSTITUTE OF PERSIAN STUDIES
TEXTS AND MONOGRAPHS: I

HUMĀY-NĀMA

BRITISH INSTITUTE OF PERSIAN STUDIES
TEXTS AND MONOGRAPHS: I

HUMĀY-NĀMA

19016

Edited with an Introduction

by

A. J. ARBERRY

Calligraphy by

SHARAF AL-DĪN KHURĀSĀNĪ
'SHARAF'

891.551

Arb

LUZAC & COMPANY, LTD.
46 Great Russell Street, London, W.C.1

1963

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.

Acc. No. 18916.....

Date .. 8.. 12.. 63.....

Call No. 891.551..... *Arb*

Printed in Great Britain by
Lowe and Brydone (Printers) Ltd.,
London, N.W.10

PREFACE

THE text here published has been edited from a manuscript, apparently unique, in the possession of Sir Chester Beatty, who purchased it by auction at London in 1938. It is No. 301 of his great collection of manuscripts now housed in the Chester Beatty Library in Dublin.

DESCRIPTION OF MANUSCRIPT

The manuscript comprises 126 folios of fairly thick, firm and well-preserved paper, measuring 31.6×23.8 cm. The text is contained in folios 2v to 123v, the remaining pages being covered with unrelated scraps of poetry. The writing is a fine old scholar's *naskh*, very clear and remarkably free of errors. Folio 2 is slightly later than the general body of the manuscript, and folios 63 and 70 are about a century later still.

The copy is undated and unsigned, but on palaeographical grounds it may be assigned to the end of the 6/12th century, folio 2 being supplied, to fill a lost, or more likely to replace a torn, opening, not much later than A.D. 1300. This latter dating is certain, because a *waqf* notice inscribed on the margin of folio 2v is dated Ramadān 712 = January 1313. The handwriting of folio 2 is closely similar to that of the main body, but differs in that post-vocalic *dāl* is written *dāl* and not *dhāl*—a change in practice which took place during the 13th century. The script of folios 63 and 70 is a typical cursive hand of the late 14th century.

The main body of the text exhibits a consistent use of post-vocalic *dhāl*; *pā* is rarely distinguished from *bā*, *chīm* is written as *jīm*, and *gāf* as *kāf*; جى and كى are given for the later forms چ and ک (the latter form appears on folio 2v); the *hamza* of *iqāfa* is written between the two words so joined, whilst *hamza* is not written in certain forms of certain verbs (e.g. فرمایى for later فرمائی). The scribe has from time to time employed ligatures, such as کھستم for کہ هستم.

Instead of the usual *basmala*, the work is introduced by the formula

بنام ایزد دانا نوانا بخشاینده بخشایشگر

This is written anachronistically in old Kufic style, presumably in imitation of the lost opening folio. Both wording and calligraphy of this eccentric introductory formula strongly resemble those of the famous Vienna manuscript of the *Kitāb al-Abniya* of Abū Manṣūr Muwaffaq (edited by F. R. Seligmann, Vienna, 1859), dated 447/1005-6 and in the handwriting of the poet 'Alī ibn Ahmad Asadī.

TITLE AND AUTHOR

This work, an epic poem of over 4,300 couplets in *mutaqārib* metre, contains within itself neither title nor author's name. A comparatively ancient hand has

inscribed on the *recto* of folio 2 the words *کتاب های نامه*, and this title suits the poem well, as will be seen from the summary of its contents. Under this inscription another later hand has added *شایسته* which is presumably intended as the *takhalluṣ* of the author. No work entitled *Humāy-nāma* has been traced elsewhere, and no poet with the name *Shāyista* has been mentioned as belonging to the relevant period.

Internal evidence suggests that the author was a crypto-Zoroastrian. After the customary opening sequences in praise of God and the Prophet, in the middle of a third introductory section in praise of Reason the following lines suddenly occur (verses 50-51):

Better it is that you resolve to worship Fire;
better it is that you take your place near to Fire.
Nothing may ever repose without Fire;
Fire is the furnishing of every house.

There are no further references to Islam, or indeed to any specific religion apart from a strict monotheism. The work abounds in well-composed epigrams on the moralising themes beloved of Persian writers.

It is noteworthy that the poem lacks a dedicatory preface celebrating the virtues and courting the favour of a hoped-for patron. As if by an after-thought the author offers his composition to an unnamed *amīr*. This comes at the very end of the work, where the author describes himself as the leading poet in the world and states that the epic, which is without rival, took him a year to complete.

DATE OF COMPOSITION

The only clues to dating the composition of this poem are internal, except that it must have been compiled at any rate before the end of the 6/12th century, to which period the transcription appears to belong. The language used is extremely pure Persian, the incidence of words of Arabic origin being extraordinarily low; at the same time it is not so archaic as the language of Firdausī, yet a fair sprinkling of uncommon words occurs. Rhetorical embellishments are employed very sparingly, though the author is markedly fond of alliteration. I am inclined to assign the poem to the middle of the 5/11th century, and thus, to make it more or less contemporary with the *Garshāsp-nāma* and the *Vīs u Rāmīn*.

CONTENTS OF POEM

After the three preludes mentioned above, the author immediately proceeds in workmanlike fashion to propound the tale which he has chosen to narrate.

So I have read in the scrolls of the ancients,
the gathered sayings of truthful men,
that there was once a monarch in Syria
whose army and lands exceeded every other king's.

Valorous he was, wise and clear of wit,
nimble in attaining every high design.
Yet he had no son who should sit in his place;
his ruling star denied him that satisfaction.

Verses 58-61 set the scene, familiar enough to readers of oriental romances. (The 'scrolls of the ancients' were resorted to, whether truthfully or as a conventional fiction, by Persian writers of epic from Firdausi downwards; whilst the theme of the king who had no son occurs over and over again in popular legend—one is reminded, for instance, of tales from the *Arabian Nights* such as *Tāj al-Mulūk and the Lady Dunyā* (Nights 107-137) and *Jullanār of the Sea* (Nights 738-756), as well as the famous allegory of Salāmān and Absāl which Jāmi afterwards treated. The *dramatis personae* of the present narrative are significantly Arab, and such references to Persia as occur are few and incidental, so that one is tempted to conclude that the author was writing to please an Arab ruler.)

The king of Syria had an only daughter whose name, curiously enough, was Persian—Gul-i Kāmkār, or the Rose of Kāmkār ('a rose of intense red,' says Steingass, 'called after a Persian *dihqān* of the same name'. A girl of unrivalled beauty, she elected to reside in a remote fortress where she would be untroubled by the solicitations of men, for whom (excepting her indulgent father) she had no use. By chance there alighted one day at the gates of her fastness the son of the king of Egypt, an intrepid traveller and huntsman who had lately been hospitably received by the king of Syria; by a strange coincidence his name was also Persian—Humāy, a name much more commonly borne by women than by men. Gul spotted Humāy from the roof of her fortress and instantly fell in love with him (verses 130-160), a compliment which Humāy at once reciprocated. Gul declared to her handsome lover her identity (verse 190).

After their first delightful but chaste encounter the precipitate lovers parted in the promise of quickly renewed amours. Humāy returned to the city and resumed his amiable relations with Gul's father, from whom he prudently concealed the true reason for his belated homecoming (verses 200-220). He declared himself sated with hunting, and engaged thereafter to sit all day long with the king feasting and drinking. Yet the very next night Humāy galloped secretly out of the city and repaired again to Gul's fortress (verses 230-250).

The Rose of Kāmkār commanded a table
to be set worthy to entertain her love.
The table being spread, they demanded wine
and once again arrayed a noble banquet.
They sought to gratify their desire with kisses,
but did not indulge their passion completely.
They bit the sugar-selling ruby,
they took their share of dalliance and delight;
yet they went not about the door of the devil's counsel,
so that the Lord of the World was not displeased with them.

So their clandestine but blameless idyll continued, until the day came round

for the king's periodical visit to his daughter. He was shocked to find her so wan and wasted, and deducing illness offered to summon the best physician. Gul fell in readily with his innocent diagnosis, but avowed herself perfectly restored to health by the joy of seeing her father again. The hoodwinked king on returning to his capital told Humāy the whole history of his nun-like child. Humāy warmly congratulated the king on the blessing of so pious a daughter (verses 260-290).

Unmoved by any scruple which the king's trustful hospitality might impose on him, that very night Humāy set forth (it had by now become a habit) for Gul's congenial apartments. This, however, proved to be the beginning of a long series of perilous and heroic adventures. Lured to the chase by a starting stag, he galloped far into the blackness until he had lost his bearings completely (verses 290-310). In the distance he descried a high mountain crowned by a great fire.

By the fire Humāy perceived a drunken negro
holding in his hand a ten-gallon firkin of wine,
squatted twice as huge as a mountain of pitch;
the devil himself would have fled from him in terror.
His head was just like a mighty cauldron,
his eyes two vent-holes for the smoke of Hell;
terrible fat lips, under which his teeth
flashed like lightning out of a cloud.
All the hair on the crown of his head was full of twists,
just exactly as a rusty coat of mail;
the nails on his fingers were ivory on teak-wood,
the ivory like diamonds, the teak like ink.
His two feet resembled two ebony columns
propping up a mountain greater than Bisutun.

Confronted by this monster, Humāy made ready to defend himself; though he shed tears of frustration (our hero never shrank from weeping when the occasion moved him), he stood his ground and did battle, and eventually slew the negro and his ten horrid henchmen. The victory delivered out of the giant's hands a young and lovely kinswoman of the king of Syria whom the monster had been holding prisoner (verses 315-370).

The negro and his confederates being thus slain,
weltering together in dust and blood,
the prince promptly approached the girl,
who implanted two hundred kisses on his face.
'You have done manly deeds, armed with youthful beauty,
such as no other ever wrought with sword and mace.
You have saved the king of Syria from this negro
by whom the men of his lands were brought to destruction.
I am the king's kinswoman, fallen into the trap;
you have delivered me, so that the king of Syria
will fulfil all your worldly wants with gold,
setting you high above the kings of earth.'

Assuring the lady that she was now safe, Humāy rode off into the darkness looking for a guide to set him on the right road. By chance the king of Syria,

who had evidently been thinking over Gul's paleness, had chosen that same night secretly to reassure himself of his daughter's virtue, assuming the disguise of a camel-driver (verses 380-390). The two night-riders encountered, and the king thought it wiser to keep his identity secret when challenged by Humāy; he pretended that he had been robbed of two hundred of the royal camels, and entreated the young knight to assist him to recover them. Humāy replied that if the camel-driver would guide him to the fortress which he was seeking, they might well discover there a clue to the lost camels. The king agreed, and led Humāy to his daughter's castle; then he discreetly withdrew to a distance, fascinated to observe the loving welcome which his daughter extended to his Egyptian guest (verses 400-420).

The king was afraid that they might recognise him
and bring his long day to a sudden end.
Blithely the two of them entered the fortress
and there remained. A while went by,
then a servant-girl came out of the fortress
bringing a loaf of bread. 'Camel-driver,' she said,
'I have brought you something to eat,
likewise various titbits to take away with you.'
The king welcomed her and snatched the bread from her,
but he kept his peace for fear of some mischief.
When the servant-girl drew near and looked on him
she trembled, and her cheeks grew pale as fenugreek.
'If you tell my secret,' the king said to her,
'I will flay the flesh off your body with shears.
Bear me secretly towards that apartment
where my daughter is closeted with her boy.
If you show me them clandestinely
I will bestow on you your every worldly need.'

The servant-girl obeyed the royal command, and the king proceeded to spy on the happy couple. What he witnessed served only to enhance his respect for the admirable prince.

Within the apartment he beheld musicians
and the darlings united, sporting together,
biting the ruby-hued candy with kisses,
but not unloosing the girdle of chastity.
The king's daughter was planning everything
so as to gratify the yearning of Humāy's heart,
but the worthy Humāy by no means whatsoever
made preparations for that procedure.
'Ask not of me your heart's yearning, darling,'
he said once and twice, 'without the king's command.
I have a duty to the king which I must discharge;
his rights are valid, even though he be absent.
I will not forget his rights by bread and salt,
not though love should bring me to the pass of death.
How excellent a thing is loyalty in a man!
It is the epitome of every manner of virtue.'

By such prudent counsel Humāy persuaded Gul to preserve her virtue, to be a prize when her father should consent to their marriage (verses 430-445). Meanwhile the king, eavesdropping from the casement, felt reassured and was convinced that Humāy was the only possible match for his daughter.

Presently Humāy departed from the fortress, accompanied by the king still disguised and still unrecognised, to whom he promised that he would ferret out and extirpate the camel-thieves. The king begged the prince to ride ahead (for, being old, he could not keep pace with him) until he should come to a fire blazing blood-red in the desert.

‘Betake yourself to the fire, and drive your horse apace;
stir up a doomsday to smite the bodies of the foemen;
by such time as I shall have caught up with you,
pasture your sword on the souls of those wicked ones;
for there so much gold and jewels are to be found
as all the kings of the lands do not possess.’

Humāy complied with the king’s request and soon reached the fire, which he found surrounded by tents. He called upon the chief of the encampment peaceably to surrender the stolen camels, or to face the consequences of refusal (verses 450-490). The young Bedouin flung Humay’s challenge back into his teeth.

He commanded his page to bring him his horse,
likewise to fetch him his panoply of arms,
girded his thighs and straddled the war-steed,
in his hand a naked Indian blade—
what a blade! Lustrous as water, fiery bright,
but not like water or fire in weight.

He hurled ferocious threats against Humāy, and the king of Syria who had doubtless instigated him. Humāy for his part proved himself not inferior in invective, which he interspersed with proverbial counsels (verses 495-530). The Bedouin contemptuously ordered one of his henchmen to dispose of his challenger, deeming him not worthy of his own steel. At that point the king of Syria arrived on the scene, but still concealed himself and prepared anxiously to watch the contest; he would bear the tidings of the outcome to his daughter, and then hastily repair to his capital and mobilise his army for the revenge should Humāy be slain. Meanwhile he prayed God to give Humāy the victory (verses 535-553).

Then followed a rapid succession of fierce duels in which Humāy easily overcame the champions sent against him; until the Bedouin chief, at last realising that discretion was the better part of valour, resolved to try guile where violence had failed (verses 555-645).

He drew near and exclaimed, ‘O youth,
why do you harbour such dark thoughts concerning me?
Tell me, what ill have I ever done you?
Whatever you want of me, simply ask it now!

I will give you whatever you require,
 it needs not that my sword should savage you,
 it is not seemly that I should savage
 with my blade one so illustrious as you
 'Ill-minded, ill fated thief' Humāy answered,
 'if my counsel can enlighten your black heart
 you will prudently suffer your hands to be bound
 so that I may bring you before the noble king,
 then I will beg of him to spare your life
 and I will guide you to some place or other
 whither you may go, and remain for ever
 a virtuous servant of the king of Syria '

The Bedouin chief on hearing the hated name of the king exploded in renewed fury, and again appealed to Humāy not to make another's quarrel his own, he offered him the bribe of lavish hospitality, safe conduct back to the fortress, and thereafter his eternal friendship (verses 650-678) But Humāy was not to be cozened by his sweet words, and he repeated his demand of unconditional surrender This ultimatum the Bedouin rejected with scorn, and a rapid duel ensued

The Bedouin raged with wrath like a fire
 uttering a thunderous bellow of fury
 he drove forward to smite Humāy
 with a single sword, and so to lay him low
 The prince parried the sword with his mace,
 the mace set the other's sword aflame,
 his sword split in two like a cucumber
 He charged again, this time with the lance,
 Humay struck with his sword and splintered the lance,
 then galloped against him swift as smoke
 He smote with his blade his steed's buttocks
 cleaving its buttocks, so that the mount fell.
 Afoot, the Bedouin darted fleet as
 the wind, and again turned upon the prince,
 he hurled a huge column at the head of the prince's
 horse, and scattered its brains to the stars
 Valorous Humāy ran on foot at a
 swift gallop and closed with the Bedouin,
 seized him by the cummerbund and dragged him to him,
 struck him to the ground, and would have swiftly slain him
 The Bedouin begged him for quarter,
 the prince's heart had compassion on him
 and he was about to set him free, when
 the king of Syria swift as a dragon
 galloped up, and stuck a dagger into his breast
 so that his body weltered in gore

This untoward intervention caused Humāy to turn with fury on the supposed camel-driver, whom he bade vanish whence he had come before he should kill him (verses 680-710) The king, secretly approving his reproach, sped from the

scene of carnage to the capital, whilst Humāy tarried behind surveying the battlefield.

The next morning the daughter of the Bedouin chief, coming upon her father slain, rent her robes and bitterly reviled Humāy, who viewed her grief with pity. She called the prince out to combat; Humāy, disclaiming responsibility for her father's death, declared that he would never consent to fight a woman, more particularly one so beautiful. This gallant speech served only further to enrage the girl, who launched a savage attack on the prince (verses 715-740). Humāy, wounded about the head, cut with his sword the forelegs of the girl's horse which threw its rider. The girl continued the engagement on foot and fought so ferociously, that Humāy was constrained to threaten her with ruin, though still deploring the necessity of doing battle with such a heart-ravisher. He rained blows upon her, but all without effect, whilst the blood flowed unstaunchd from his head-wound so that he was near to die (verses 741-760).

All seemed over with the young prince, when suddenly a cloud of dust rose from the desert road. Both combatants watched the approaching rider with mixed trepidation and hope. The new arrival proved to be Gul herself, who bade Humāy take his rest whilst she grappled with his formidable adversary. This offer spurred the prince to a final effort; he flung his lasso unerringly about the Bedouin girl's neck, plunged his dagger into her shoulder blade, bound her hands with a twist of the rope and flung her to the ground (verses 761-776).

The Rose of Kāmākār came and smote her with the sword,
spilled forth the blood from her brain in a cloud.
'She is better dead,' she cried. 'Being so wicked,
never would she have turned her thoughts to prudence.
I have heard how many men she has slain,
how many bodies she has dabbled in blood;
the king of Syria was sore afraid of her,
for her speech was a sting puncturing the liver.'
After that likewise the Rose of Kāmākār came
to her beloved, and bound his wound securely.

Gul then implored Humāy to rest after his long duelling. She set him on horseback and followed him along the trail. Presently Humāy collapsed of weariness and thirst and fell to the earth; Gul galloped up at great speed (verses 780-800).

She dismounted and wept bitterly over him,
then wiped the soil and dust from his face,
thrust her tongue for a while into his mouth
to the end that she might loosen his tongue.
When excellent Humāy's tongue became moist again
he cried to her, 'Lovely, bind me to the saddle;
haply I shall bring my dear soul to the fortress
and there, O jasmin-bosomed, drink a draught of water,
else my soul will surely depart out of my body
once my mouth and throat became dry again.

Make no lament, set me upon the horse,
upon yonder horse fleet as a lightning-flash
Do you sit behind, and hold me in front,
or I shall die miserably on this spot'

Guy complied with Humāy's petition. Almost immediately the couple found themselves confronted by a new threat, the approach from the rear of a fast-riding horseman. Gul dismounted and laid the prince in the shade, bidding him sleep there whilst she faced the fresh challenge to their lives. A fierce engagement ensued between her and the horseman which was still undecided at nightfall, when the contestants withdrew to seek refreshment (verse 810-837). Gul followed the tracks of a herd of deer to a waterhole at which she drank, then she carried water to Humāy to whom she recounted the story of her long battle. Humāy thanked her for saving his life, and proposed that they should slip away to the fortress. Gul agreed, and having seen Humāy to safety within the keep, she set out once more to renew the duel with her formidable opponent (verses 840-865). On the way she came upon a soaring mountain inhabited by a strange and fearsome monster

A cave was there, and within it a demon
with hair like a ram and face like a bull,
head, feet and hands like those of an ape,
his mouth a grotto brimful with poison,
his body covered with stiff hog's bristles,
the same on his head, shanks, sides and back,
his two eyes resembling the eyes of a toad
running with water, but not of grief or pain,
his eyebrows prickles just like a porcupine's
separately steeped in dye of brazil-wood,
his mouth crammed with crooked teeth left and right
the sight of which would wither the soul,
the tip of each flashing like a diamond,
the stump of each pitch black as ink

This demon, whose diet was strictly human flesh, had spread ruin and slaughter for a hundred miles around, the fame of his butcheries ran through all Syria and Egypt, and none dared to make war on him. Sniffing the scent of Gul from afar, the huge monster shambled out of his cave so that the mountain quaked and crumbled at his tread. Gul was mightily afraid, and raised her face to heaven seeking God's protection which alone could save her (verses 870-900). She then stood her ground and gave battle, so successfully that she overthrew the monster and hacked him to pieces. Tying his amputated hands to her stirrup, she rode on giving thanks to the Almighty until dawn broke and she found the right road again.

Presently she came upon her opponent of yesterday collapsed on the ground, he had not been so successful as she in finding water, and his tongue was cracked with thirst. Gul felt sorry for her foe and bore him to the pool where she gave him water, she then asked him to declare his identity and his reason for fighting her. He replied that he was seeking to avenge the Bedouin chief, whose brother

he was. He begged her to spare his life, and he would be her eternal slave. Gul took a solemn oath not to harm him nor to misprise him; she then showed him the hands of the demon, and described how she had overcome him (verses 901-940). He expressed his amazement at her prowess, the like of which no man even possessed. Gul announced that she would return to her fortress, and send him from there a fresh mount; meanwhile she gave him arms and left him by the pool.

Almost at once a cloud of dust rose from the valley, and the warrior was face to face with a fire-breathing dragon, one lap of whose tongue sufficed to dry up the pool. He fled, pursued by the beast; taking a backward glance; he let fly an arrow which transfixd its throat so that it could not breathe; another shaft penetrated its eye, another its head. The dragon, stung to fury, spat out a stream of venom which asphyxiated the young warrior. The beast dragged itself painfully back to the pool which was soon vermillioned by its gushing blood, and there lay panting (verses 941-970).

Gul did not tarry long at the fortress. She rode forth once more with a second horse on a string, and presently came upon the bloody shambles by the pool. The led mount took fright and raced back to the castle. Gul dismounted, tied up her own horse at a discreet distance, and went forward on foot to finish off the dragon. The beast charged; Gul ran to her horse and galloped for dear life, until the steed was utterly spent. Once more she dismounted and stood to do battle with the dragon, against which she loosed such a torrent of shafts that it halted in its tracks. Gul then ran up and beheaded the beast, whose gore converted the sands to the hue of pomegranate-blossom; to make doubly sure she ripped open its belly, which discharged a great river of blood. She discovered the young warrior still whole in the dragon's maw, but scorched black as an Ethiop, and she wept countless pearls of tears over him (verses 971-1000).

Humāy now arrived on this melancholy scene and was much grieved to find Gul in such a sorry state. When she told him the history of the young warrior's untimely end, his tears were soon mingling with hers. Having wept in concert until the ocean itself might envy the flood of their lamentations, they mounted their horses and Gul guided Humāy to inspect the slaughtered dragon. Having marvelled at his lady's martial prowess, he was proceeding with her towards the fortress when yet another caparisoned rider appeared in the offing. They were wondering whether a further trial of strength awaited them, when the horseman shouted that he was a refugee from a gang of thieves who had set upon his caravan and plundered him of a great treasure. He begged them to assist him to recover his property, for which service he promised to reward them handsomely (verses 1001-1030).

He seized the reins of the choice Rose of
Kāmkār, and kissed the earth before her.
The Rose of Kāmkār had compassion on him
and said, 'O horseman harried by grief,
I do not want any gold or silver from you,
nor do the brigands fill my heart with fear.

Thrust now your steed underneath your thigh;
I will drive behind, and you drive before.
If we hit upon the thieves on the way,
though they be two hundred, and we but two,
yet we will snatch back all your chattels;
those evil men will get the worse of the bargain.'

So Gul and Humāy followed the stranger into the desert for five leagues, until fatigue overcame riders and horses alike. There they espied a fortress soaring into the sky, the tower hewn of solid rock, built high up a craggy mountain, the path to its entrance winding like a snake. Gul and Humāy asked their companion who the tenant of the fortress might be, and he replied that it was the headquarters of a band of robbers, two hundred bloodthirsty assassins, the very gang that had waylaid his caravan. He feared that the three of them would prove no match for such a powerful band, and counselled his two protectors to repair to their own fastness, now that night was upon them; he begged them to take him along with them (verses 1031-1065).

These deliberations were cut short by the approach of one of the brigands, who roundly cursed and taunted the three, calling on them to dismount and to follow him into the thieves' lair, where their lives might possibly be spared at his intercession. Humāy, infuriated by this insolent speech, declared that the other's life was forfeit, and that even though the fortress were garrisoned by a thousand thieves they all should perish by his sword. Thereupon he drew his blade and, uttering a shout so loud that the fortress shook, clove the bandit into halves (verses 1066-1090). Twenty armed men rushed from the castle to avenge their comrade's death, all making against Humāy who swore not to invoke the aid of either of his companions; one by one he slew the whole contingent.

Night now fell, and with darkness came a storm of such intensity that torrents were soon raging in all directions, so that the whole desert was transformed into a tempestuous sea. The garrison of the fortress, beleaguered by the waters and the pitch blackness, awaited confidently the return of the twenty for whom they left the gate wide open. Humāy, observing this, slipped off his horse and made ready by guile to enter the fortress and set it on fire; he revealed his plan to Gul, who was to follow him in case he needed help. His ruse succeeded, for the watchman of the gate took him for one of the twenty. Once within the fortress, Humāy looked on from hiding as the chief of the robbers drank himself with his henchmen into a stupor. When all was silence he piled up brushwood and set the keep alight. A startled guard belatedly demanded what he was doing, but Humāy stealthily struck off his head with his sword (verses 1091-1142).

Gul, seeing the fire, ran up the mountain and was spotted by Humāy at the gate of the fortress. Clambering down the tower, he seized the gate and slew all the guards. Gul hastened to him and congratulated him on the brilliance of his manoeuvre; then silently they crept about the fortress and slaughtered one by one the sleeping garrison. Their action was observed by an astonished watchman, who ran to waken the robber chieftain with the news that a pair of demons were loose in the fortress dealing death left and

right. These tidings quickly sobered up the gang-leader, who shouted to his mobsters to rally to the defence of their retreat; but to his despair answer came there none. He ran amok in the darkness, to be challenged by valorous Humāy, who swiftly decapitated him, and so at last felt secure from danger; having slain so many, he could afford to spare the lives of the demoralised survivors. With the dawn he called the merchant caravaneer and told him all that had transpired during the night, and how he had recaptured for him his treasure (verses 1143-1175). The fortress proved to be packed with precious loot amassed over many years, part of which Humāy gave the merchant as a bonus, together with his caravan companions, whom the robbers had held captive. The merchant then took his leave of his benefactor and went on his own way (verses 1176-1190).

Having razed the fortress and driven out those of its denizens whose lives he had spared, Humāy set forth with Gul and a camel-load of gold, gems and fine garments, and so returned to the royal castle. Humāy spent the night with the still inviolate Gul asleep on his breast. Next morning he departed for the capital in some anxiety, for he had been absent from the king a whole week. The king received him better than ever, and Humāy recounted his adventures since their last meeting, save that he suppressed the part which Gul had played in his exploits (verses 1191-1256). The king congratulated him on his successes, and then revealed that the camel-driver whom he had encountered in the desert was none other than himself.

‘If you would like to know, I am the camel-driver.

Dearer you are to me than my own body and soul.

You are safe from my anger; my daughter is your consort,
you are my son in this land and territory.’

Humāy trembled on hearing the king’s disclosure and begged for his forgiveness; he vowed himself the servant of his promised bride, and suggested that troops be sent forth to bring back the treasures which he had won, as well as the king’s kinswoman whom he had rescued. He now confessed how Gul had saved his life, and the king wept in astonishment at his daughter’s heroism; he also ordered that Humāy’s proposals should be implemented.

The king and Humāy spent that night drinking merrily, and with the dawn they rode forth to inspect the battlefields and to supervise the gathering in of the booty; they did not forget to allow the soldiery their percentage. The king commanded that the robbers’ fortress should be rebuilt as a repository for his own treasures. He then collected his daughter and bore her off to the capital, whilst she expatiated upon the virtues of Humāy.

‘He is your mate,’ the king declared to her.

‘But first of all he must make a journey
to Rūm, to do battle and wage war on my behalf,
to make the world narrower for my ill-wisher.

I have no foe like the Caesar in Rūm;

if he deprives him of those dominions

no one else in the world is a consort for you;

you can certainly count on this my covenant.’

Gul agreed with her father's plans, only asking for ten days' leave to allow Humāy to recover from his exertions. The king conceded her request, and, in fact, kept his designs dark for a whole month, which he passed feasting with Humāy (verses 1291-1322). At the end of that time he told the prince in Gul's presence that he intended to hand over his kingdom to him together with his daughter, but that first he had a commission for him to execute. The Caesar of Rūm, who had demanded Gul in marriage and was always raiding Syria, must be defeated in a surprise attack.

Heroic Humāy thereupon kissed the ground.

'Be of good cheer,' he bade the emperor,

'for if your foe be the wheeling sky itself

I will not leave it in stars, moon or sun.'

All he asked was that the king should solemnly pledge to give him his daughter on his return. The king readily gave his sworn word; then he placed at Humāy's disposal an army with all the apparatus of war and a three hundred camels' load of gold, together with a thousand camels' load of royal brocade. The expedition set out under the best possible astrological influences (verses 1323-1350).

The drums thundered at the army's departure,
the air grew black with the dust of the horsemen,

the trumpets shrilled, the pipes wailed,
heaven itself seemed to leave its moorings.

Fifty thousand malevolent horsemen
drove forward like waves of a sea of pitch;

the earth was scored by the hooves of the horses,
the dust shrouded the faces of the stars.

Excellent Humāy and the Rose of Kāmkār
rode forth with the illustrious Chosroes

two days' journey; then Humāy the famous
said to the king, 'Now you must return.'

The three wept copious tears at the leave-taking, and Humāy set out sorrowfully but resolutely upon a campaign which was to last far longer than any of them anticipated. He appointed as his chief-of-staff a young warrior named Qais, who loved Humāy dearly and was admitted to all his secrets, sharing his board and bed. Qais was not only most brave, most sagacious and most handsome, he had also travelled in Rūm, where he had left his heart, a fact which he kept hidden even from Humāy (verses 1351-1379).

After forty days on the road, Qais acting as a guide, the army came to a dense and beautiful forest where Humāy, being travel-weary, decided to make camp for a day or two. After taking a meal, the two heroes entered their tent and were soon fast asleep. Humāy's slumbers were rudely interrupted by the roaring of a terrible black lion, which had thrown the whole encampment into alarm and confusion. The prince soon accounted for the lion, and by nightfall he had added ten more to his bag. He passed the night with Qais rejoicing and fortifying himself with wine (verses 1380-1425), after which he slept soundly. On the return of day he ordered the army to resume the march.

The expedition now reached mountainous country. Here Humāy encountered and, with Qais's aid, slew his trickiest opponent so far—a beautiful enchantress who vainly sought to persuade him to be unfaithful to Gul, then on being repulsed attacked him, changing into various monstrous shapes to terrify him into surrender, and finally repented of her sins with her last breath. Humāy sat upon the temptress's golden stem-studded throne (verses 1426-1608). That night was given over to feasting and music. The following day Humāy distributed among the army a fair share of the booty which he plundered from the enchantress's fortress high up in the mountains, and liberated the lovely ladies whom she had kept there under her spell. The prince passed twenty happy days in that magic castle with its beautiful furnishings and gorgeous gardens, handed over the lovelies to Qais, and wrote a long letter to the king of Syria, informing him of his progress. He attributed his successes to the help of God, and gave notice that he was sending the king and Gul a thousand rose-cheeked handmaidens with loads of gold and jewels. The king duly acknowledged the safe arrival of the spoils, and Gul enclosed an appropriate love-letter (verses 1609-1735).

After this agreeable intermission the army set out again, and within three days reached the coast still ringed with mountains. After a night's rest Humāy rode out with Qais and a few knights to enjoy a little quiet hunting. Hearing a loud voice lamenting in Greek, the prince galloped ahead to investigate and came upon a watchman, who told him of a fierce monster which rushed out of the sea from time to time and devastated the surrounding countryside. The creature had just now emerged from the deep, and all the inhabitants had taken refuge in the mountains; the prince should hurriedly summon his troops to shelter. Humāy returned to find a scene of carnage, and bleeding Qais embattled with the monster.

Humāy roared like a clap of thunder;
thereat the beast trembled like a leaf,
turned its attention from heroic Qais
and approached the prince malevolently.
With one charge he flung the prince from his horse
stirring the dust up to high heaven.

The army looked on impotently whilst their commander fought the monster. After a bitter battle in which he was wounded and on the point of exhaustion, by the Almighty's intervention Humāy finally triumphed amid the plaudits of the spectators, and received the grateful thanks of the local people who had suffered from the monster for ten years (verses 1736-1810).

After a fortnight's rest the column pushed on anew into desolate and boulder-strewn country without a trace of fodder or water, Qais leading the way whilst the troops were soon straggling weary and athirst. The path grew narrow as an ant's foot and wound endlessly up and down, until at last a fortress came in sight. This was the stronghold of a wicked Patriarch who had for years been exacting heavy tribute from honest travellers. Apprised by his watchman of the approach of Humāy's forces, he sallied forth to demand the customary toll.

He stood on the road like a raging elephant,
on foot, in his hand an iron mace,
soaring in stature tall as a cypress,
wary and sullen as a malicious demon.
Way down below him the army resembled
a handful of chaff underneath a mountain.

Qais demanded in Greek why he was opposing their passage, one man in the face of an entire army, and advised him to petition the prince politely for whatever he had in mind to ask. The Patriarch roared with laughter and said he cared nothing for army or prince. They could only march one by one through the defile, so that he would be able to pick them off at his pleasure; if, however, they paid tribute they might pass in perfect safety. To give proof of his mettle he slew Qais's escort of fifty knights in a trice. Qais then wooed him with soft words, offering to discuss the issue quietly with him man to man. The Patriarch mocked his change of front, whereupon Qais seized him by the waistband and dashed him fifty times against the rocks, then bound him to a camel and drove forward through the pass to a riverside meadow where the army was able at last to encamp and rest.

Qais brought the Patriarch before Humāy, who upbraided him for his rapacity and demanded to know how much money he had taken in tribute. The Patriarch answered that he possessed a heavy treasure; he begged to be allowed to give a little of it to his four daughters who were in the fortress, then the prince could keep the remainder, if only he might escort his daughters to a far place where he would trouble honest men no more. Humāy agreed to spare the Patriarch's life, leaving it to Heaven to punish his sins. The Patriarch departed with his daughters and retinue. Qais entered the treasure-crammed fortress and sealed all the doors, for the loot was far too heavy to carry along on the present campaign. The prince posted a small garrison to watch over the cache, distributing a modest portion amongst the troops and leaving the rest to be transported on his return from Rūm (verses 1811-1960).

The Patriarch meanwhile made all haste to Amorium, where he told his sorry tale to the Caesar. The latter was amazed to learn that Humāy and Qais had so easily taken possession of the seemingly impregnable fortress, and feared for his own kingdom and his personal safety; why was Humāy marching against Rūm, which had no enemy in the world so rash as to challenge its supremacy? The Patriarch told the Caesar that he had heard one of Humāy's knights say that it was the king of Syria who had dispatched Humāy; he counselled his royal master to make all ready to resist the invaders. The Caesar accepted his advice and rewarded him handsomely for his loyal services; then he mobilised a vast army and marched out to meet Humāy (verses 1961-2005).

A month's forced march brought the Byzantine forces to within striking distance of Humāy's army, and they then encamped to prepare for battle. Humāy, informed of their approach, sent out spies to report on the enemy's dispositions, and they returned with a spine-chilling account of the Byzantine might. Nothing daunted, Humāy averred that he relied upon his well-tryed

luck to bring him through. The Caesar now in his turn dispatched a subtle agent to penetrate the Syrian lines, and to attempt to persuade Humāy to give up his rash adventure; he was to offer as a bribe the hand of the Caesar's daughter. All this, however, was intended merely to put Humāy off his guard; the Byzantines would then suddenly strike and defeat him, after which the Caesar would have the pleasure of toppling the king of Syria off his throne, and taking his daughter to wife (verses 2006-2050).

Qais himself escorted the messenger to Humāy, who was outraged at the proposal that he should marry the Caesar's daughter; Giul was the only girl for him. He rejected the Caesar's overtures and declared himself faithful to the Syrian king's commission. The Byzantine messenger sought vainly to deflect him from his purpose; Humāy sent him back with a defiant challenge to single combat. The envoy delivered Humāy's message, and counselled the Caesar to hold his hand and let the Syrian forces take the offensive; being inferior in numbers, they were certain to be defeated (verses 2051-2100).

The Caesar elected as scout one Sikand, giving him 30,000 men to act as advance guard. The opposing skirmish was led by Zahīr, a famed Arab knight, who had 1,000 picked troops under his command; he was supported by a tough warrior named Nashwādh with an escort of two hundred.

The world drew on its flame-red skirt,
the sky wrapped its head in a pitch-black veil;
stars glittered on heaven's face
like tears on the cheeks of a woman mourning.

At midnight the advance parties from both sides clashed and a fierce engagement followed. Sikand personally lanced a hundred of the Syrians before he was set upon by Zahīr and captured; then terrible havoc was wrought upon the Byzantines, only 6,000 escaping from the carnage (verses 2101-2150).

Wild beasts fell upon the dead and tore them to pieces
with the assistance of wheeling vultures.

The routed remnant brought their heavy tidings to the Caesar, who reformed his huge forces and prepared for a battle of revenge. Meanwhile Humāy held his ground and awaited developments with resolution. The Caesar flung 100,000 of his bravest soldiers into the field, placing them under the command of Chief Patriarch Sangūl. Qais sallied forth with a scouting party of two hundred; Sangūl advanced with his bodyguard of 600 knights (verses 2151-2204). Humāy attacked by night and routed the Byzantine scouts, whereupon Sangūl mustered all his forces against the 10,000 Syrians.

So many soldiers were slaughtered on both sides
that the earth ran red with blood like a rose,
the air became dark as a sea of pitch,
lances and arrow-shafts pearls of that sea.

Zahīr struck down the enemy left and right and slew Sangūl himself; the Byzantines fled headlong to the mountains, losing 50,000 slain in that one engagement (verses 2205-2225). Humāy took 1,200 prisoners. The Caesar

wept on hearing of this crushing defeat and the death of Sangūl, and resolved upon vengeance.

‘ Since now my ass has fallen into the mire
it is right that I should labour harder myself;
the hands of all and sundry will not mend my affairs,
I must endure the sweat and toil personally.’

He summoned his council and set forth the facts of the situation. Ruin stared them all in the face, Byzantium was on the verge of complete destruction. Yet its forces still outnumbered the Syrians a hundred to one; if all went to war with a will, the invader could yet be swept away. The army responded to the Caesar’s appeal, which was reinforced by a distribution of gold and a fresh issue of arms (verses 2226-2297).

Humāy, for his part, having gathered in an unprecedented harvest of spoils, ordered the prisoners to be beheaded. The scouts went forward from both armies, and after two days’ intermission battle was rejoined. The issue was still undecided at nightfall; of the Syrians two hundred had been wounded, but of the Byzantines 10,000 lay dead. Next morning the contest raged again, the Caesar being promised victory by the astrolabe. The Syrian troops, having suffered heavy casualties, grew so weary that Humāy resolved upon a withdrawal under cover of darkness. At the end of the day only two hundred survived, to flee for shelter to the frontier fortress (verses 2298-2370).

Humāy and Qais climbed on foot into the mountains; hungry and thirsty, they kept vigil all night against the wild beasts. Next morning the Byzantines completed the slaughter of the Syrian remnant; the Caesar seized the royal tent and sat upon the throne, then sent his troops hunting for Humāy, who watched the catastrophe from the safety of a cave and lamented to Qais the infidelity of fortune. He would have flung himself down to death had not Qais comforted him with sweet words.

After two days the Byzantines withdrew from the scene of victory, and the two Arab leaders were able to descend and inspect the battlefield. Greatly sorrowing, they wandered off in search of food and water; three days’ quest brought them a few dry crusts which revived their failing strength. They tramped on until their feet were blistered, then they dropped exhausted close by a village (verses 2371-2424). A man came running to them out of the village to enquire what had befallen them. Guessing that they were refugees from the Caesar’s wars, he invited them to shelter with him.

‘ For I am a man of property from Khaibar
who has girded his loins to engage in commerce,
a Jew, not a Christian; my name is Asmarā,
people know me well everywhere
that I am a merchant trafficking in Rūm;
in this village I have taken my abode
since the water here agrees well with me
and the air lifts my head on high.’

The Jew said that he was doing good business, and had a long time been

looking for two strong young men to be his bodyguard. He was ready to pay them each five dirhems a day. The two wanderers jumped at his offer, making themselves out to be fugitives from an unjust master. The Jew entertained them lavishly; but it was a case of a sprat to catch a mackerel. Next morning their host, who had already lured 1,200 wayfarers to their destruction, promised Humāy and Qais great wealth if they executed his commands; and for three days and nights they played and sported together.

On the fourth day the Jew ordered them to follow him carrying a long rope; he led them up a high mountain overlooking the ocean and into a hut from which he brought out an elephant. He instructed Qais to excavate not far from the hut. His digging unearthed a broad slab which, when drawn aside, disclosed a well. Fastening the rope to two rings, he ordered Qais to descend and pile into a basket all the gold and jewels he found below. Qais did as he was bidden, and discovered a huge hoard of glittering gems and gold; he filled the basket, and the Jew drew it up. The latter then commanded Humāy to climb down and help Qais in his search, and promptly pulled away the rope, leaving the two companions at the bottom of the well. Humāy and Qais wept of despair when they realised their plight (verses 2425-2555).

Yet even so they put their faith in God; the sight of so much treasure was also a comfort in their distress. Then Qais heard a voice calling from an apartment of the well, and on investigating he found a handsome young man on the point of expiring, yet with bread and water before him. Humāy entered at Qais's summons, but too late to get anything out of the youth. This tragedy increased still further the two friends' despair; but at least now they had a supply of food for perhaps ten days or more. Looking about them they saw that the whole place was littered with bones; Qais also found a knife, with which he at once began to dig. Humāy took over when his friend was exhausted; for three days and nights they carved their way through the solid rock, until at last a shaft of light shone ahead. Scrambling to the opening, they found themselves overlooking the sea, but with no way to climb either up or down (verses 2556-2596). They now had only two days' food left, and Humāy suggested that on the third day they should jump for it and leave all to destiny.

'What is written becomes neither less nor more,
neither magic nor charm is of any avail;
there is no escape from fate and destiny
and from what God has mingled in our bodies.'

Then one morning they sighted a ship approaching; it cast anchor just below them. Humāy and Qais shouted that the cave was full of gold and silver; let them bring the ship close to the mountain, and they would pitch down the treasure-trove which was useless to them, being hopelessly cut off. The ship's captain responded, and Qais began to shower down gold.

He scattered gold from the mountain just as
heaven at dawn's hour scatters the stars
or as in autumn the leaves are strewn
by the fierce wind blowing through the trees.

When the load of gold had been discharged, Humāy and Qais resolved to fling themselves down and take their chance of survival. Luck was with them, for they fell into the water and were hauled ashore half-dead by a couple of sailors (verses 2597-2650). After a while they recovered, gave thanks to God, and ate a hearty meal which the kindly crew set before them. All then embarked, and after passing through many vicissitudes on the ocean in a voyage lasting six months the ship came to shore in India (verses 2651-2700).

The mariners landed, rejoicing at the foot of a high mountain which abounded in date-palms, of which they ate their fill. That night they all slept soundly. Next morning on waking they found their way back to the ship barred by a huge and savage bear which had already killed two of their ship-mates. Humāy asked for arms, and after a bitter struggle he slew the bear to the astonishment of the anxiously watching crew. He flayed the beast and stuffed its skin with straw, then carried its head in triumph to the ship.

Setting sail, they soon came to a city which was the prosperous capital of an Indian king named Dahmrāy. He made haste to welcome the party, and gazed with admiration on Humāy; through an interpreter he questioned him as to his identity and his wishes. Humāy briefly told the story of his life, and the king received him honourably. The city was most spacious and splendid, containing no fewer than 50,000 temples, whilst the king's palace was a veritable earthly paradise, gorgeously adorned with gold and pearls and every manner of precious woods. The king assigned a sumptuous apartment to Humāy and placed at his disposal a retinue of servants (verses 2701-2805).

After two months of feasting, at the end of which Humāy could speak the Indian language like a native, the king promised to provide the prince with an army and to see him safely on the way to Khorasan and Iran. But first he must tarry with him a year, and help him to defeat his enemy, a rival king called Mihrāva, whose lands marched with China. To this Humāy agreed. A huge army was mobilised from every province, and Humāy marched forth with Qais as his chief-of-staff, having first provided for the ship's crew (verses 2806-2894). Then followed a long series of bloody but (truth to tell) somewhat repetitive battles in the course of which Mihrāva's ten sons were slain, and finally Mihrāva himself was killed (verses 2895-3650).

Dahmrāy gave Humāy all Mihrāva's treasure and retinue, not forgetting a share for Qais and the army. Humāy made a triumphal procession through the whole of India, then came back to Dahmrāy's capital and there feasted and made merry for a space. With the return of spring Humāy requested Dahmrāy to make good his promise to see him safely on the road to Rūm. Dahmrāy kept his word and accompanied Humāy and Qais, together with a large army which he placed at their disposal, as far as Ghazna. Humāy meanwhile had met a Syrian merchant named Bu 'l-Harb from whom he learned that the kings of Syria and Egypt had joined forces in an expedition against Rūm to avenge himself. The prince on Qais's advice sent forward a fleet courier to carry news to the two Arab kings that he was on the march from India.

The Indian envoy made the long journey in four months, and delivered

Humāy's letters to the kings of Egypt and Syria and to Gul (verses 3651-3760). Gul would have accompanied the messenger back to Humāy, but at that juncture the Caesar attacked with all his legions. Gul distinguished herself in the ensuing battle, killing two hundred Byzantine champions, so that the Caesar thought that Humāy himself had returned to the wars; one of his commanders disclosed to him the true identity of the ferocious warrior, more deadly than Humāy himself.

When Caesar heard this his heart grew sad,
tears of blood rained down his cheeks.
He said, ' Because of the Syrian king's daughter
my heart had become a prisoner in the trap;
now my soul is fearfully afraid on account of her,
through her my army will be brought to ruin.'

The Caesar urged his soldiers to make an even greater effort and to defeat the Arabs before Humāy could reinforce them. He flung 600,000 men into the fray (verses 3761-3850). Gul mastered 20,000 warriors to oppose the Byzantines and a savage battle followed in which both sides suffered grievous losses. The Arabs were defeated, and Gul fled to her father's tent to find that he had vanished; the king of Egypt had also taken the headlong road back home. Gul found the Syrian king hiding with the remnants of his army in an impenetrable forest. The Byzantine hosts ringed them round, but could not force their way into the bivouac; the Caesar therefore decided to besiege the forest and wait for hunger and the snakes to finish off the fugitives.

For three months the Syrian refugees were beleaguered. Then the king sent out scouts to seek news of Humāy. Gul cursed capricious fortune day and night, and was on the point of cutting her own throat. But Humāy was on the way; hearing of the plight of the Syrians, he redoubled his pace and overtook his father in a joyous reunion (verses 3851-3925). Humāy cheered the Egyptian king with the news that a huge Indian army with countless elephants and camels was not far away; he also mentioned the treasure which the king of India had pressed on him. After two days the reinforcements would arrive, and then all should go forward to the relief of the Syrian king and his daughter. The king of Egypt at once sent a fleet messenger to convey the good tidings to the desperate Syrians.

On the third day Qais arrived with the Indian army. After a brief rest Humāy set out with a picked commando and in a week reached the forest. He attacked the Byzantines and cleared a way for the Syrians to sally forth.

First of all came to him the Rose of Kāmkār;
he took her passionately to his embrace.
So loud a clamour went up from the two of them
that both fell senseless with lamentation.
The king of Syria also wept over them,
his heart sore stricken for the loving pair;
when heroic Humāy beheld the king it was
as though he had sighted the new moon.

The Caesar trembled when he heard that Humāy had relieved the Syrian columns, and he withdrew his forces in two stages. Humāy awaited the arrival of Qais with the main divisions, then proudly showed Gul the presents which he had brought for her from India (verses 3926-4025). Humāy's army rested for a month, while the Caesar grew more and more alarmed at the report of the elephants and the mighty hosts which had now been brought against him. Meanwhile the garrison which had long been left in the frontier fortress broke out and rejoined the army of Humāy (verses 3926-4045).

Humāy now attacked the Byzantines, first advancing 1,000 scouts under Qais against whom the Caesar opposed an equal contingent. Their night skirmish was followed by a full-scale engagement of 30,000 Byzantines against Qais's thin columns, but Qais defeated this move; whereupon Humāy reinforced Qais, and the Caesar's forces were routed. After anxious deliberation the Caesar resolved once more to try the fortunes of battle, this time committing 900,000 men. The unfamiliar appearance of the elephants with their flashing mirrors struck terror into the Byzantine hearts; 10,000 of their knights were slain, and both Humāy and the king of Syria felt confident that they were rid of the Caesar's menace for ever. On the morrow, with the king of Egypt and Gul joining in the party, they went forward to deliver the final blow (verses 4046-4133).

The battle raged furiously, and Humāy, Gul and Qais distinguished themselves, breaking the centre and killing 1,000 Byzantines with their own hands. After a night's intermission the issue was joined again; Qais charged the right wing, Humāy the left, and Gul the centre. Realising that defeat was inevitable, the Caesar fled from the field and his demoralised army dissolved. The victorious Arabs and Indians plundered to their hearts' content (verses 4134-4184). Taking boat, the Caesar sailed with his remaining troops to an island fortress, abandoning his throne and kingdom; whilst Humāy and the king of Syria ravaged Byzantium from end to end.

They turned their faces to Caesar's capital,
carrying off whatever they found there;
they emptied his palace of its lovelies,
they dug out all his hidden treasure.
Thereafter they set fire to the palace,
leaving behind no treasure and no quadruped;
they gave over his whole land to plunder,
scattering dust upon his throne and crown.

Qais secured that the lives of the family of his Byzantine beloved should be spared, and the king of Syria consented to his marriage with her. Then a Byzantine informer disclosed the Caesar's whereabouts to Humāy. The latter with Qais at once organised a sea-borne landing on the island. After a two years' siege the garrison, brought to the verge of starvation, rebelled against the Caesar and surrendered him to Humāy bound hand and foot. Humāy conveyed him triumphantly to the king of Syria, who commanded his execution (verses 4185-4248).

After a lacuna in the manuscript, the story resumes with Humāy taking his

revenge on the Jew who had tricked him before he went to India. All the treasure in the well was looted, the Jew was pitched in and the well filled in upon him. Next the treasure in the frontier fortress was gathered in. Great festivities followed in Damascus, which continued for two months, at the end of which Humāy asked the Syrian king to fulfil his promise of seven years since and to marry him to Gul. The wedding was celebrated with due pomp and circumstance, and the king handed over his kingdom, to which Byzantium had now been added, for Humāy to rule over with his father's consent. The king of Egypt then departed homewards, and the Indian army was sent back to India.

With the Rose of Kāmkār, enthroned as king
Humāy passed all his days in happiness
until ninety years had flown over him
and fate rolled up the scroll of his life.
He remained not in this world, neither his mate,
for there no heart enjoys eternal gratification.

So the tale of Humāy and Gul comes to its quiet close, and the complacent poet commits his work to the judgment of his unnamed patron.

نُه‌مائی‌نامہ

بنام اینزدانا، توانا، بخشاینده، بخشایشگر

سیاس از خدایی که جان آفرید
 خدایتست روزی ده جانور
 نیازش بجز آفریدن نبود
 همه چیز چون خواست خود آفرید
 چرا آنکه بگزید بگزایدش
 کرا راه این راز بسته شدست
 بر از جهاندار راه تو نیست
 جهان داور آن کرد کیش خواست
 کند هر چه خواهد که کرد آنچه خواست
 بیاور نبودش نیاز و نه هست
 از آزست و از آرزو بی نیاز
 و زو نیست فارغ فرار و نشیب
 ز کثرتی و از کاستی هست دور
 چو مار شک و آزش ز گیتی مدان
 که دور از نیازست و از آرزو
 خدایتست روزی ده و دادگر
 نداند کس او را که چونست و چند
 بدان کرده هستی وی از نیستی
 چرا هست او خود کند نیست باز

۵

۱۰

۱۵

سپهر و زمین و زمان آفرید
 نموده سوی خود ره جانور
 همیدون بمردم گزیدن نبود
 چنان کیش بیاست هم برگزید
 بکاهد که و گه بیفزایدش
 ز چون و چرا دلش رسته شدست
 درین ژرف دریا شناه نیتست
 نه کثر هر چه کردش همه راست بود
 که بر هر چه کرد و کند پادشاست
 نبودش زین رنج از و نه هست
 نه اندر نشیبست و نه بر فراز
 نه نازش ز شادی نه رنج از غیب
 صبورست در کار بنده صبور
 بچیزی نیازش ز گیتی مدان
 وزو آرزو راست بسته گلو
 برون از گمانست و دور از فکر
 چرا آفریدست پست و بلند
 همی تا تو بر هستیش ایستی
 پس از نیستی هستی آرد فراز

که بودند یک یک پس وی امام
که بازش نگیرد ترخم ز آل

۴۰. فری بر همه یا وراثش تمام
مگیراد کس را دل از آن ملال

گشتار اندر ستایش خرد

که داده خرد راست خوبی خدای
که یابد بدو بوی باغ بهشت
روان را ز تیر بلا جوشن است
رساند خرد جان سوی کردگار
بدو مردم از بند بسته رهد
ز بند دست او را گشاده خرد
دلش راه یزدان گزیننده تر
که گمراه نماید خرد مرد را
بنزدیک آتش کنی جای به
بود خانه ها را ز آتش بسیج
دریغ از تف مهر بایدش خورد
که هست آشکارش ترا هرنهان
تنست ای شگفتی شده مایه دار
بدن و ز رطوبت نکردم دراز
تو مند با از بستت بس
که هستم شده چیره بر شاعری

همی تا توانی خرد راستای
خرد هست جان را چراغ بهشت
دو چشم روان از خرد روشن است
شود از خرد جان همی رستگار
خرد هردو گیتی بمردم دهد
بمردم خدا هست داده خرد
کرا بیشتر جانیش بیننده تر
بیزدان رساند خرد مرد را
باش پرستی کنی رای به
نشاید بی آتش بر آسود هیچ
تموز آورد یاد کم توشه مرد
چنین است گردنده فصل جهان
همان آدمی را ز طبع چهار
زخون و ز صفرا و سودا بساز
که بی آزار اندر جهان نیست کس
مرا از بیشست در شاعری

۴۵

۵۰

۵۵

نیابد در نیستی هیچ کس
بدان را همان پای بندد بدام
بهر دو درون آدمیست رنجای
دهد جای او جاودان در بهشت
کند هارویه مسکنش بی مگر
بگفتار پیغامبر او گرای

۲۰
ببندد در نیستی زان سپس
دهد جای نیکان بنیکان مدام
بهشتست و دوزخ و رادوسری
کسی کو بود پاک و نیکو سرشت
همان را که بد باشد و بد گهر
گرت هست رای بهشت خدای ۲۵

گفتار اندر ستایش محمد المصطفی علیه السلام

محمد که بست اوز ما دست دیو
بکنده بن و بیخ بیداد را
شده خوار ازو کژی و کاستی
نه در دلش کژی نه در سر هوس
دلش بند دین را کلید آمده
تن کژی از کار او کاسته
بد اندیش اسلام را چاه بر
رسیده بهر چیزش الهام راست
دژم دل شده کافران عرب
مه چارده شب نه چون روی او
سروش سپهرش نظاره شده
بداده خدایش همه کام و رای
نه چون دینش دینی خجسته دگر
فز و نثر زریگ بیابان و رود

۳۰
رسول خداوند کیهان خدیو
فرسته جهان داور داد را
بیاراسته گیتی از راستی
بینکی ازو خلق را دسترس
نهاد نکوز و پدید آمده
ره راست از رای او خاسته
سوی دین همه خلق را راهبر
بتیغ و سخن کرده اسلام راست
ازو خیره گشته سران عرب
سروش آمده ز آسمان سوی او ۲۵
ز هامون بگردون سواره شده
سخن گفته بر عرش بایک خدای
نبا شد فرسته پس از وی دگر
ز ما باد بر جان پاکش درود

۸. پدر بود دیده را روی و بس
 بدین دژ درون بود تا سال نیست
 بهر هفته از دژ بیام آمدی
 بگشتی بر آن بام دژ بر نه دیر
 چنان پارسا بود و پاکیزه رای
 زنان را کجا پارسایی بود
 هر آن زن که او پارسایی گزید
 زن از پارسایی شود نامور
 گل کامکار آن گزین دخت شاه
 بدان دژ درون خرم و شاد بود
 ۹۰. ز مردان نیامد و رایا د هیچ
 همی تا بر آمد بدین روزگار
 را یک پسر بود نامش های
 جوانمرد بود و هنرمند بود
 برودی و خوبی همالش نبود
 ۹۵. شب و روز کارش نبود جز شکار
 بروم و بتوران و ایران زمین
 مگر یابد او دختری را همال
 ز دخت شهان چون نشانی یافت
 از او چون خبر شد بر شاه شام
 ۱۰۰. بشهرد مشقش فرود آورد
 سرایی خوشش داد همچون بهشت
 بدو اندرون باغ و آب روان

ز مردان و دیگر نبد دیده کس
 چنان چون هی خواست آنجائی ز
 بیدار ها مولش کام آمدی
 پس آنگاه از افراز رفتی بزیر
 کزو بد سرا فکنده هر پارسای
 بسی بهتر از پادشایی بود
 چنان دان که او پادشایی گزید
 بد انسان که مرد جوان از هنر
 شد از پارسایی سزاوار گاه
 ز اندیشه و انده ازاد بود
 مردان بودی دلش شاد هیچ
 بمصرا ندر و ن بود یک شهریار
 بسر برش سایه فکنده های
 نکر روی بود و خردمند بود
 گذشته بجز بیست سالش نبود
 همی گشت اندر جهان ها موار
 بگشت و بهندوستان و چین
 که دیدار داردش فرخ بفال
 عنان از سوی کشور شام تافت
 پذیره شدش با سپاهی تمام
 بجز در خورتاج و گاهش نرید
 سرایی چو باغی در اردیبهشت
 که از دیدنش تازه گشتی روان

آغاز داستان

چنان خواندم از دفتر داستان
 که بد شهر یاری بشام اندرون
 جوانمرد و دانا دل و پاک مغز
 نبودش پسرکش نشستی بجای
 چه شاهمی که او را نبا شد پسر
 یکی دخترش بود مانند ماه
 بالا چو بر رفته سروی بلند
 بیا قوت سرخ اندرش دُر ناب
 دلش سنگ سخت و برش پرنیان
 شب و روز با هم زموی ز رزی
 بگشتی طاووس و کبر پلنگ
 دو چشمش دو رنگی خدنگش خار
 لبش بسد شکر آمیغ بود
 مری راز رخسار او رشک پیش
 بیک وادی اندر یکی قصر بود
 سورش بر ثریا و بن در ثری
 ز ماد در چو زاد او را شهریار
 در آن دژ یکی دایه و ده کنیز
 پدر هر بدده روز رفتی برش
 برو نام یزدان بخواندی بسی
 گرامی تر آن دختر از جانش بود
 نبردی ز مردان کشتن پیش نام

۶۰

۶۵

۷۰

۷۵

ز کرده بهم گفته رستان
 زهر شاه لشکرش و کشور فزون
 بهر کام بودش همه کار نغز
 همان اخترس زو بماندی بپای
 چه شاهمی تهی مانده از برگ و بر
 زره گرد ماهش ز مشک سیاه
 فرو هشته بر ماه مشکین کمند
 زیاقوت رخسند دُر خوشاب
 نمایان زبر گوهرش پرنیان
 بود روز با شب گراز هیچ روی
 شده پیشکارش بت چین و گنگ
 پراز سحر و از رنگ و خواب و خمار
 رخس ماه و زلف سیه میغ بود
 پری پیشکارش سزا بود بیش
 درو جای آن فتنه عصر بود
 نبند شاه را دژ چنان دیگری
 بخوش نام خواندش گل کامکار
 بدو هر چه بایست از برگ نیز
 گهر شانندی بر سر و افسرش
 نبودی برش راه دیگر کسی
 همه کرده کشور بفرمانش بود
 ز مردان نبند یافته هیچ کام

بدژ بود نزد یک راند اسب تیز
 چونزد یکی باره ی دژ رسید
 در دژ چنان دید بسته که سنگ
 کلاه کیانی نهاد او ز سر
 برفت و ز آن آب لختی بخورد ۱۳۰
 ستورش یکی شنه برداشت سخت
 گل کامگارش چو شنه شنید
 یکی دست بالین خود کرد بود
 ز بام اندرون چون گل کامگار
 دمیده شده سنبل از سنبله ۱۳۵
 سر هر دو زلف سیه ینتاب
 گل روی خویش چو قطره گلاب
 بد انسان مرا و را چو دختر بدید
 بروفته شد دل و را در زمان
 همی گفت نیست آدمی این پرست ۱۴۰
 دو چشمش دو جادوست باد و کمان
 بدین جایگاه از کجا آمده ست
 مرا در دل از وی چنان عشق خات
 نبد نزد من قیمت هیچ مرد
 ندانم چه مرد است این خوب چهر ۱۴۵
 اگر نیست رویم نموده پری
 بپرسم و را تا چه مردست وی
 ز عشقش مرا در دل آمد نهیب

چه اسبی که چون باد شد نیم خیز
 فرود آمد و یک زمان آرمید
 بسایه بر باره کردش درنگ
 بنزد یک دژ بود یکی آبخور
 بجای آمد و یک زمان تکیه کرد
 که لرزید از و دژ بسان دخت
 برآمد بیام و مرا و را بدید
 دو چشمش همی هر زمان می غنود
 رخی دید و را چو چینی نگار
 همان پایکوبش بگل بر گله
 درنگس هیدون شده نیم خواب
 پراز خوی نمود از تف آفتاب
 لب از رشک رویش بدن از گزید
 پری برد و را ز خوبی گمان
 مرا کرده از جان و از دل پرست
 زنان تیر بر جان و دل هر زمان
 که ما را ز عشقش بلا آمدست
 که جانم شود گر بعشقش رواست
 نه از مرد کس پیش من یاد کرد
 که ز در دل من بگسترده مهر
 توان کرد با عشق او داوری
 که برتن شدم خون ز خویش خوری
 ندانم ز عشقش فراز از نشیب

همه باغ او پر گل و لاله بود
 در آن باغ در میگرفتی های
 ۱۰۵ شدی شاد هر روز سوی شکار
 چو جان داشتی شاه شامش مدام
 چنان کردی اندیشه کین شاهزاد
 ندیدم چنین پرهیز یک پسر
 سزاوار این جفت دخت منست
 ۱۱۰ ولیکن چه سودست کان دلربای
 برش نام مردان نیارند برد
 من این را بدادم بسی روزگار
 دهم گنج تا بخشد و خوش خورد
 مگر دخترم زو بدارد خبر
 ۱۱۵ بنرمود گنجور را تا ز گنج
 برین سال بگذشت چون شمع
 نکرد از پسر نزد دخترش یاد
 که رشک آمدش یاد کردن از وی
 دگرکش ز دختر هی شرم بود
 ۱۲۰ قضا را یکی روز وقت سحر
 بنخجیر گاهی که بد نزد دژ
 بی اندازه نخجیر بود اندروی
 چو آن روز شد تا بدلتجاهای
 شده تیز رفتار گاو و گوزن
 ۱۲۵ چو شد مانده و تشنه از آفتاب

گل و لاله اش از ابر پر ژاله بود
 در آن باغ بودش شب و روز خالی
 که بودی شکارش همه روزگار
 برویش بدی شادمان شاه شام
 ندارد بدل در بجز راه داد
 نبا شد چنین یک پسر پرهیز
 که خورشید رویت و تنیست
 نیارد مردان هی کام و رای
 چو بردند سرشان بیاید سپرد
 بود کن پی دشمن آید بکار
 از و نام در کشورم گسترد
 شود جفت این نام گستر پسر
 دهد هر چه خواهد ندارد برنج
 پسر را همی بود با شاه خوش
 شه ار چند بود از پسر گشته شا
 سخنها بر دختر نام مجری
 سخن مرد را دخت خورد کی شنود
 های از در شهر شد بی خبر
 نرفته درو هیچ مردم هگز
 زهر سو گوزنان شده پوی پوی
 یکی جای دید او عجب دلگشای
 بیفکند بسیار گاو و گوزن
 بسایه گراید دل پر ز تاب

که گرباز گردی ز پیشم بزار
 بگفت این ولوزید چون برگ بید
 دل دختر شاه بروی بسوخت
 و را گفت ای راد مرد جوان ۱۷۵
 ترا باز گویم که من کیستم
 بگفت و درون شد بدژ هرچو یاد
 فرستاد هم در زمان دایه را
 درآمد چو از درهای گزین
 بشد دختر شاه و دستش گرفت ۱۸۰
 ز دو پای کوروش برون موزوز
 بفروید جلاب و پس خوان نهاد
 بیاورد هر خوردنی بیش و کم
 بی دست بردند و می خواستند
 پرسید باز از سمنبر های ۱۸۵
 بهشت برین راهی ماند این
 مرا گفت باید ترا از نژاد
 که تا چون پرستم ترا برچه سان
 بت ماه چهره نژادش بگفت
 های دل آورده راز خویش ۱۹۰
 پس آنکه بوسید گلروی را
 که باید مرا رفت پیش پدرت
 شب آیم دگر نزد تو ماهروی
 بوم هر شبی نزد تو تا سحر

برآید ز تن جان من زینهار
 دلش گشته از جان شیرین نمید
 بشیرین زبانی دلش بر فروخت
 بدژ در گرآنی مرا میبمان
 درین دژ پناه از پی چیستم
 همه راز بردایه خود گشاد
 که آورد زود آن گرانمایه را
 بوسید سد بارد یگر زمین
 نشاندش بر مایه جای شکفت
 همی هر زمان روی و مویش بسود
 بخوان بر چو خالیگرش نان نهاد
 بخوردند چون نان دو عاشق بهم
 شهبانه یکی مجلس آراستند
 که بس خوب داری درین قلعه جای
 چنین است گویی بهشت برین
 بمن بر همه راز خوشت گشاد
 بگوی از نژاد تو نام و نشان
 نماندش ازین روی رازی نهفت
 همیدون همه گفت هر کم و بیش
 چنین گفت دلبر سمنبوی را
 که هستم من امروز خوشتر بدت
 که روز آمدن ایدرم نیست ری
 سحر که روم زود نزد پدر

از آن پس بکم از مرد تنگ آمدی
 ۱۵. شدم عاشق مردی از یک نظر
 همی کردش اندیشه بادل چنین
 گل کا مکار آمد از بام بزیار
 دل خوشیتن را همی پند داد
 ۱۵۵ گشاده دورخ رفت نزد های
 باواز گفت ای بخواب اندرون
 چرا آمدی نزد این دژ فران
 های این چو بشنید بر کرد سر
 نگه کرد سوی گل کا مکار
 رخسار چون مه چارده شب نمود
 ۱۱۰ بوسید سدره پیشش زمین
 منم راه گم کرده مردی جوان
 بدین دژ رسیدم چون که فران
 بد از تشنگی کام من کافیه
 بخوردم ازین آبگیر آب سیر
 ۱۶۵ بخور خواب در بودم از تو بگوش
 سر از خواب بر کردم اندر زمان
 که چون روی تو ماه بر چرخ نیست
 ببالا و رفتار کبکی و سرو
 پری دختری یا بت حور زاد
 ۱۷۰ چه خوانم ترا ماه یا مشتری
 غریبم بخشای بر جان من

جهان بر من از مرد تنگ آمدی
 چه خواهد گذشتن مرا زو بر
 که در خواب خوش شده ام گزین
 زمانی همی بود بر جای دیر
 چو نشنود رفت او در دژ گشاد
 سرگیسوانش رسیده بیای
 که بدت بدین جای که رهنمون
 بچه چیز بودت ازین دژ نیاز
 چنان سرودید آفتابش زبر
 گلش دید بر رخ شکفته بهار
 بیای آمد و رفتش از پیش زود
 ورا گفت ایا تو ز خوابان گزین
 فتاد ستم از راه وز کاروان
 ز خورشید بودم بسایه نیاز
 جگر بودم از تشنگی تافته
 بخفتم زمانی درین سایه دیر
 رسیدم چو گفتار خوشتر ز نوش
 ترادیدم از سر شدم هوش زمان
 ز خوبی ترا جز همه برخ نیست
 برخساره و موی مشکلی و پرو
 نگویی مرا تو ز نام و نژاد
 که هستت مه و مشتری مشتری
 ممان جان من تا بر آید ز تن

که دیدم پری را بنخجیر گاه
 ز نخجیر بس کردم از این سبب
 شب اندر شبستان بجنبم بکام
 ۲۲۵ پس آنگاه گفتا که من مانده ام
 ببايد غنودن شب دیر یاز
 هماغاه رفت از سری جای خواب
 نبد روی رفتش نزدیک او
 ۲۲۵ ببستر بر برد پیمان چومار
 ز پیچیدن و ناله ناسود هیچ
 ریمده بود خواب عاشق ز چشم
 کجا خواب یابد دو چشم کسی
 باب و باتش درون کس نخفت
 ۲۳۰ سحر که چو بر زد سراز چرخ مهر
 برون آمد از خانه خود های
 بفرمود شه خوان که خوالیگران
 بی دست بردند و بودند شاد
 چنان بر شد آوای خنیاگران
 ۲۳۵ همی خورد می فرخ اختر های
 میش کارگر نامد از عشق یار
 چو شب قیرگون جامه در کشید
 برون آمد از پیش شه ناگهان
 یکی اسب بگزید و برگرد زین
 ۲۴۰ برو بر نشست و برون شد شهر

دلم را بدیدار برد اوز راه
 خورم باده هر روز تا گاه شب
 نباید که جانی بمانم بدم
 همه روز نیز اسب را رانده ام
 نه می خواهم ونه بت رود ساز
 بروی گل کامکارش شتاب
 فروزان نشد رای تاریک او
 تو گفتمی مگر بسترش بود خار
 وز اندیشه تا روز نغزود هیچ
 بود خواب با چشم عاشق بچشم
 که بر دل بود بار عشقش بی
 که با این دو هرگز نشد خواب جفت
 بزرباب بندود روی سپهر
 بر شاه شده نشاندش بجای
 نهادند و خوردند نان سرورن
 ببا ده جهانرا شمرند باد
 که کردند می آرزو اختران
 دلش داشت شبها بدلدار رای
 همی خورد تا شد ز شب روزتار
 ازو روز شد دامن اندر کشید
 های و شد از سوی خانه نهنگ
 چه اسبی که بودش ز اسبان گزین
 نبد با روانش جزاز مهر بهر

۱۹۵ که نان و نمک را حقش بر منست
 که من نیستم ناجوا نبرد کس
 پسندید دختر هر آنچه او بگفت
 زمین بوس کرد و برون شدهای
 که شام در شهر شد دل درم
 هم از گرد ره سوی شه رفت تیز ۲۰۰
 پرسیدش از راه و ز صیدگاه
 بشه گفت امروز دیر آمدم
 نخواهم دگر رفت سوی شکار
 بصیدم درون رخ نماید پری
 همه روز با تو خورم من شراب ۲۰۵
 مرا دیدن تو به از دو جهان
 ز بهرم فدا کرده خواسته
 بجای من آن کردی از مردی
 شهنش گفت آن کن کجا بایدت
 فتاده چو بر سرت نام منست ۲۱۰
 بر من گرامی تری از روان
 بار امگه شو که هستی نزنند
 زمین را بوسید سدره های
 کینزی بدی مونسش روز شب
 بدو گفت امروز دیر آمدم ۲۱۵
 نگویی سخن با کس از خشم و کین
 و را گفت امروز گشتم درم

برش اعتقاد دلم روشنست
 ز تو مرا بوس و دیدار لب
 ز شادی زخمش همچو گل بر شکفت
 هم آنکه با سب اندر آورد پای
 نزد با کس از این بگفتار دم
 شه آنکه شد مرورا نیم خیز
 بوسید بسوی زمین پیش شاه
 ز بر رنج از صید سیر آمدم
 پری تا نبینم مگر آشکار
 کندم از خرد در زمان جان پری
 شب آید گرام سراز سوی خواب
 که هستی گرامی مرا همچو جان
 ز من شده گنج تو کاسته
 که آن کرد نتواند ایچ آدمی
 که در دل از و شادی افزایش
 چنان دان که کام تو کام منست
 مبادا تنگ یک زمان نا توان
 ز نخجیر گاه ای یل دیو بند
 بشد تا هماغا کجا بودش جای
 بیامد گشاده بخنده دلب
 ز نخجیر که همچو شیر آمدی
 مگر شیر افکنده از کین
 دل من از آن روی شد جفت ۲۲۰

مراد رجھان نیست جز تو کسی
 ۲۱۵ گرامیترم نیست از تو روان
 مرا بازگویی اگر درد خویش
 بدو گفت دختر که ای شهریار
 تو بادی دل افروز دل شاد کام
 ۲۲۰ چنان دان که بر تن مرا تب رسید
 از آن شد مرا گونه روی زرد
 کنون چون بدیدم فر روی شاه
 مدار از من اندیشه درد دل دگر
 که هستم شده من کنون تندرست
 از این چو بشنید شه در زمان
 ۲۷۵ ز دیدار دختر چو برداشت بهر
 پیامدهای گزین را انخواند
 همه را ز دختر بدو باز گفت
 پس آنکه ورا گفت فرح های
 بجای پسر دختر آید اگر
 ۲۸۰ چو با پارسایی بود دخت یار
 پدر را غم دختر افزون بود
 فروزنده آن شاه را اخترست
 ولیکن چو شد دخت زیبا بزرگ
 بخانه چرا دخت دارند دیر
 ۲۸۵ ترا جفت دختر ببايد گزید
 بداند هر آنکس که باشد هزیر

که نامم ازو زنده ماندی
 ز توهست هواره بنجم جوان
 سزد کم دل از درد توهست
 بکام تو بادا همه روزگار
 بفرمان توهفت کشور تمام
 تبم چند گاهی همه شب رسید
 که تب مرا تن همه رنجه کرد
 شوم کوهی ارچه شدستم چو
 ز بهرم ازین بیش انده مخور
 بدم گرچه یکچند بیماروست
 و رارخ بوسید و شد شادمان
 برون آمد و شد دگره بشهر
 برخویش نزدیک تختش نشاند
 نماندان های هنرور نهفت
 که ای شاه دانا دل نیک رای
 بود پارسا به زسیس دلپر
 پدر زو شود بی شکی بختیار
 دل از درد دختر پراز خون بود
 که او را بدل در غم دخترست
 ببايدش شوهر دلیر و سترگ
 چو شد زن دل از مهر او کن
 که زن ایزد از بهر مرد آفرید
 که زن را ز شوهر نباشد گزیر

ره دژ گرفت و براند اسب تیز
چو سبش بنزد یکی دژ رسید
دگر باره زان شنه آگاه شد
شب تیره را روشنی روز داد
همای هنر پیشه را دید زیر
بزی آمد از بام خود درگشاد
همای هنر مند شادی فزود
بهر در گرفتش سوی خانه برد
بفرمود خوان را گل کامکار
چو خوان اسپری گشت میخواستند
بپوسه زلبها بجستند کام
مزیدند یا قوت شکر فروش
نگشتند گرد در رای دیو
درازی شب شد چو کوته بی
برون آمد و اسب را بر نشست
فرود آمد و رفت در خانه زود
نداشت کس از شدن آمدنش
بدینسان همی رفت هر شب براه
پس آنگاه روزی مگر شاه شام
و را دید گلنار چون شنبلید
پرسید و گفت ای گل کامکار
رسیده گرت هست در دی بگوی
بخوانم پزشکان زهر کشوری

۲۴۵

۲۵۰

۲۵۵

۲۶۰

زغم دردش خاسته رستخیز
یکی شنه یکره دگر بر کشید
نگارین و بر بام چون ماه شد
رخش روشنایی دل افروزد
پیاده شده ز اسب خون شریک
دلش گشت از روی دلدار شاد
گل کامکارش لطافت نمود
نشستنگه خویش او را سپرد
نهادن سزاوار از بهر یار
دگر باره مجلس بیاراستند
ولیکن نراندند کامی تمام
گرفتند بهره زنا زو ز نوش
ازیشان نیاز زد کیهان خیز
همای همایون فرخنده پی
سوی شهر راندش چو از گشسب
سوی خوا بگه شد نهانی غنود
نهانی بماند آمدن چون شدش
نهانی ز شاه و ز خویشان شاه
بر دختر خویش شد شاد کام
دل شه چو مرغی ز بر بر پرید
چرا زرد روی و کرده نهار
بدر مافش تامن شرم چاره جوی
که درمان بدانند اهر دری

۳۱۰ همی شد گوزن و همی راند شاه
رسید او بکوهی سراندر سپهر
برو آتشی دیدش افروخته
نهان شد بر که گوزنش چشم

براندن درون شاه گم کرد راه
که بد سرش گفتی پراز ماه و مهر
سیاهی شب زوشده سوخته
بتازید نزد یک آتش بخشم

گفتار اندر جنگ های با زنگی بر که

۳۱۵ بر آتش او زنگی دید مست
نشسته دو چندان که کوهی ز قار
سری راست مانند دلیگی کلان
بزیربل سهمناک و ستبر
همه موی تار سرش پر گره
بر انگشت ناخن چو بر ساج عاج
دو پایش چو دو آبوسین ستون ۳۲۰
چو شهزاده را دید برجست زرد
دوید و بر آورد تا برزند
های دلاور سپر پیش داشت
بزد نعره زنگی دیو چهر
ز بانگش که و سنگ ریزنده گشت ۳۲۵
چنان در قنادش بکه بانگ تیز
بترسید از آن بانگ قرح های
بدل گفت زار او قنادم بدام
که جای پیچم من از بد کنش
نه نامست باد شمنم در نبرد ۳۳۰

یکی طاس ده من درومی بست
از دیو پنهان شده در دهار
دو بینی زد و زخ دوراه دخان
در فشنده دندانش چون بر زار
بگردار زنگار خورده زره
چو الماس عاج و چو انقاس ساج
کهی بر سرش مهتر از بیستون
چو دودی و تیغی چو آتش ربود
بشهزاده و سرش را بکنند
ز سر زخم شمشیر زنگی بکاشت
که لرزنده شد روزمین و سپهر
دد و دام هر سو گریزنده گشت
که بانگ دم صور در ستخیز
نهادن نیار ستش از پیش پای
ازین بود بیم بدل در مدام
بپستی گرایم ز بالا منش
نه شایم گریزنده شد زو بدرد

خردمندشاهی و بیدار تر
 شمش گفت بازای خردمند مرد
 همه راست گفتی بدانش سخن
 ۲۹۰ بر دختر خود روم من چو باز
 که بی جفت مادر ترا زاده نیست
 بگفت این و خوان خواست می ست باز
 نه چو نان های گزین خورد می
 زنا گفتنیها زبان بسته داشت
 ۲۹۵ خنک بر کسی کوهوا آزمود
 بعشق اندرون مست چون بست
 چنان دان که پیوسته اندر بنید
 گشاید سخن چون زبانت زبند
 بر مهتران چون می افزون خوری
 ۳۰۰ های هایون چنان خورد می
 بخورد و برفت از بر شاه شاد
 چو پاسی گذشت از شب دیر یاز
 سرا خواب برگرد و آمد بدر
 در آورد با ساز در اسب پای
 ۳۰۵ نگهبان دروازه بردی گمان
 دگر کش درم بیش دادی های
 چو بر راه دژ را ند شهراده تیز
 سبک خیز کرد اسیر از پیش
 شبی بد ز مهتاب مانند روز

درین کار بنگر تو هشیار تر
 بدیدی بس اندر جهان گرم و سرد
 تواندیشه کردی ز رای کهن
 بگویم که اندر جهان جفت ساز
 هنر مندی جفت آزاده نیست
 همی بود با باده ورود ساز
 که برداش او ستم کرد می
 چه گردل ز تیر هوا خسته داشت
 که بر سر ستم از زبانش نبود
 بود ائمن از سر زنش روز شب
 زبانت بند سخن را کلید
 سرت زو بجان یا بدو تن گزند
 زبان را بود با سرت داوری
 که سر از زبانش نیا زرد می
 بیامد غنود از بر گاه شاد
 بدیدار دل بندش آمد نیاز
 نهاد از بر اسب خود زین زر
 ز دروازه شد باز بیرون های
 که فنجیر را بسته دارد میان
 چو شب رفتن از شهر بودیش رای
 ز پیشش گوزنی بجست از فنجیر
 بدشتی که نه خار بد نه خشش
 چو روی های گزین دلفروز

۳۵۵ بخشای بر بی گناه این جوان
 مگر این سیه را در آرد بخاک
 چو تو یار من باشی ای دادگر
 چو یزدان نیکی کنش را بخواند
 بزنگی در آمد ستورش چو گردد
 بر آورد و زد بر میان سرش
 ۳۶۰ ز کاهی بکوهی در آمد گزند
 ز شادی یکی نعره زد دخت و گفت
 کنون امین آنگاه باشی بسر
 که هستند ده یار او خفته مست
 کرایشان بتری بشمشیر سر
 ۳۶۵ دوید و بر هر دوش برد زود
 بر آهخت تیغی چو یک قطره آب
 برده زخم ده سر بیفکند خوار
 چو زنگی و یارانش کشته شدند
 بیامد بردخت پس شاهزاد
 ۳۷۰ که کردی توان مردی از فرو برز
 ره اندی شه شام را زین سیاه
 منم خویش شاه او فتاده بدام
 ز گیتی بر بر بی نیازی دهد
 بدخترهای آنگهی گفت من
 ۳۷۵ کنون ایدرت نیست بمی بجان
 هم اندر شب ایم برت زود باز

تو ده زور مندی و را و توان
 کند تارک او بشمشیر چاک
 من او را ز پای اندر آرم بسر
 بزد تا زبانه بر اسب و براند
 کشیدش یکی تیغ و یک حمله کرد
 ز تارک بدو نیمه شد تا برش
 ز کاهی بیفتاد کوهی بلند
 که این مردی از خلق توان گفت
 تو ای همچو ماه دوهفته پسر
 فتاده زمستی بر خاک پست
 بتنشان نمائی تو بس دیر سر
 های دلاور بشد همچو دود
 چه آبی که چون آتشی بود ناب
 بر آورد از آن زشت رویان دمار
 بخاک و لجن در سر رشته شدند
 دو سد بوسه دخترش بر روی داد
 که کس نیست کرده بتیغ و بگرز
 کز و مردم کشورش شد تباه
 ره اندی مرا تا ترا شاه شام
 بشاهان برت سرفرازی دهد
 ره اندم ترا از بلا جان و تن
 که من رفت خواهم بجایی نهان
 برم سوی خان خودت من بناز

بکام فمنگ اندرون مانده ام
 رهایی اگر یام از چنگ دیو
 و گرنه دریغا جوانی و عشق
 دریغا گل کامکار گزین
 ۳۳۸ زن تا در مرگ گامیست راه
 بخاک افکند زنگی از زمین مرا
 همی گفت با خود همی ریخت آب
 دیگر باره زنگی بدو داد روی
 بر آورد گزنی که تا بر زندش
 ۳۴۰ دگر ره بگرداند گزش بزور
 دگره بلکه زلزله در فساد
 یکی غار بد جای زنگی فراخ
 بدو در جوان دلبری همچو ماه
 که زنگی ر بوده ز کشورش بود
 ۳۴۵ رخ شاهزاده جوان مه بدید
 همی گفت با خویشان کاین جوان
 قضای بد آوردش اینجا فراز
 ندانست گویی که این جایگاه
 ز بیم سیاه و زیارات او
 ۳۵۰ که مستند ده تن شده بی خبر
 کشند این جوان را بیک دم زدن
 مگر ایزدش یار مندی دهد
 های دلاور بنالید زار

بلار اچنگ اندرون مانده ام
 بمن بر بنفشود کیهان خدیو
 همدون همه کامرانی و عشق
 کجا نیست آگه نگارم ازین
 تبه گشت خواهم بخیره تباه
 که خواهد پس از من ازو کین مرا
 ز دود دیده بر روی چون آفتاب
 و زو شد بگوز گران کینه جوی
 رزین در زمان بر زمین افکندش
 دگر باره زد بانگ زنگی ز شور
 وزان زلزله که بلکه برفتاد
 بجای شبستان و ایوان و کاخ
 سمنبر نگاری ز خویشان شاه
 شب و روز با او نشست و غنود
 شکر هر زمانی بلوؤ گزید
 ز بهر چه آمد بدینجا دوان
 که ماندش دل اندردم درد و کاز
 نیارد گذر کرد بر چرخ ماه
 بهر غم درون غمگساران او
 ز خواب او برآرند هر ده سر
 بیایدش باد یو کین هم زدن
 وزین ریمش بی گزند ی دهد
 همی گفت کای داور گردگار

بسر بر مرا این قضا کار کرد
نگر تا مرا چاره سازی تو چون
ببخشایش ایزد بود دستگیر
ز پیران گنه در گذارد خدای
که لبس را بدد گرگونه ساز
سیم آنکه بودش رسیده نهیب
شود جامه پوشد برسم شبان
بدر تا نشانی بر سیم نو
اگر دانی امشب بدان در تو راه
بزد یک بنگاه مردم گشایان
بلندی بدخواه پست آورم
ره در نمود و ز پیشش بفت
بدوداد اسب و بشد همچو دود
شد آگاه و آمد و داد بار
بوسید سدره و را چشم و سر
یکی دیگر آورده میهمان
که سوی منش با خوداری همی
زدست اسب را هیچ نگذارد او
شتر بان یکی پیر بیچاره است
بدادند جایی از ایشان شانش
بر آرم دمار از تن کافران
نه گفتا بیاشد هم اینجا برون
برو بر سر آرند روز دراز

۴۰۰ یکی پیر کم ختم ای شیر مرد
ترا زینهارم بگردن کنون
بخشای بر من که بر مرد پیر
ز پیران همی شرم دارد خدای
همایش بگفتار نشناخت باز
دگر آنکه بود از هوای شکیب
چه داشت شاهی که چون ساریان
ورا گفت من دیش و بامن برو
دژی هست گویند این جایگاه
از آنجا بگیرم بهتر نشان
۴۱۰ ترا اشتران باز دست آورم
ورا شاه بستود و با او برفت
در در نمود و پس آمد فرود
بزد حلقه در گل کا مکار
برون آمد و در گرفتش ببر
که دیر آمدی امشب ای مهربان
۴۱۵ برو برت هست استواری همی
چه کس باشد این کاسب تو دارد
بیا بخش گفتا که بیواه است
شتر برده چندند مردم کشانش
۴۲۰ روم تا ستانم و را اشتران
بدو گفت ویرا نیاری دین
بترسیده شه کش بدانند باز

بدین جایگاهت کنون بیم نیست
 نه ده دیود دیگر ازو زشت تر
 بگفت این وراند اسیر باز پس
 ۳۸۰ قضا را شه شام شبگاه شام
 نهانی بشناس تا خود مگر
 ز مردان و دختر بود همچنان
 همان هست با دخترش راستی
 بر بر هوا حیره شد یا نشد
 ۳۸۵ کجا بر همه کس هوا راست دست
 هوا اندر آرد ز که دام و دد
 از آمیزش آمد گرا نگیزش
 فرشته نشاید بدن آدمی
 بسازیکی ساربان شهریار
 ۳۹۰ دل از دخترش پر ز اندیشه بود
 بر آورد یک بانگ و گفتا شب
 چه کس باشی و رفتنت تا کجا
 و گرنه بترم سرت را ز تن
 شه او را بدید و بترسید و گفت
 ۳۹۵ بترد سر من ز بیم سرش
 و را گفت من ساربان شهرم
 کنون ز شتران یا قسم نشان
 نه یارم شدن تا بدان جایگاه
 که از هر دو ریم بجانست بیم

کجا زنده این دیود ز بیم نیست
 بخون خواری در جهان زو تر
 ندانست ره رهبری جست و پس
 پیاده بدر رفته بد تیز گام
 پیرامن دژ که گردد دگر
 که ز آغاز بود او سر را ستان
 که بود ست و دور ست از و کاستی
 وزان خوی خود خیره شد یا نشد
 چو بر پیش و بر کم قضا راست
 هوا را زو نیست گشته خرد
 مدان چاره کس را ز امیختن
 سرشته چو آمد تنش از زنی
 بدین آزمون رفته بر رهگذار
 که آمد دوان شاهزاده چو دژ
 برین ره گرای همی در طلب
 ز من ایمنی گر بگفتی براست
 نیایی بر این دشت گور و کفن
 بدل گر را او بداند نهفت
 کنون برو باید برد دخترش
 دوسد کرده اشترگم آن شهرم
 بجایی که هستند مردم کشان
 نه شایم شدن باز پس پیش شاه
 بویاری خان و مانست بیم

کروم شوم جفت تونا گزیر
 همای آنکه از کار زنگی بگفت
 ز شادی بر آورد دختر خروش
 و را گفت شادیت باد امدام
 ۴۵. رماندی زد شمن تو شاه مرا
 شه از روزن این سر بر چون شنید
 پسندید ویرا آمد بدر
 بدل گفت یک دشمنم دیگرست
 یکی حله دارد بوادی درون
 ۴۵۵ برم امشبش نزد او نا گهمان
 پس آنکه خود دخترم آن است
 نباشد بگیتی چنین دیگری
 بداندیش من کاست گردد این
 مرا جفت دختر نزیبد جز این
 درین گفته بد شاه کامد بدر
 ۴۶. بیامد با سب اندر آورد پای
 بشه گفت ای ساربان تیز رو
 مرا نزد بدخواه خود زود بر
 بدو گفت شه تو کنون پیشران
 ۴۶۵ بدان آتشی کز بیابان درون
 که من با تو نتوانم آمد بتگ
 باتش گرای و بر آن اسب تیز
 همی تار سیدن بتودر مرا

نگوید بتوشه که جفتش مگیر
 برون آمد این راز چون از نهفت
 بیادش یکی جام می کرد نوش
 که رست از بدی و بلا شاه شام
 گشودی سوی شهر راه مرا
 همان مرد می از دلاور بدید
 گرفت اسب آن نامور پرهیز
 بنزد یک این در که بس منکرست
 بدان حله ویرا بوم رهنمون
 برو تا مگر هم سر آرد جهان
 که در مهر بانی رهش بس نکوست
 جوا نمرد گردی و کند آوری
 همه کار من راست گردد ازین
 که در خورد تا جست و گاه و نیکن
 همای دلاور یل پز هیز
 شه از پیش رفت وزیر همای
 ز من تا کهن بخت گرددت نو
 ز من خواه پس اشتر و غم مخور
 نکاور که داری همی زیران
 درفشده می راست مانند خون
 ز پیریم زیرا که سست رگ
 بر آر از تن دشمنان رستخیز
 روان بدان تیغ را کن چیرا

چو ایشان بخوشی بدر در شدند
 بیامد کنیزی و آورد نان
 ز بهر تو آورده ام خوردنی ۴۲۵
 پذیره شدش شاه و نان رستند
 چون نزدیکی آمد کنیزش بدید
 بدو گفت شه گیر بگویی توراز
 نهانی مرا سوی آن خانه بر
 نمایی بمنشان اگر تو نهان ۴۳۰
 برین عهد سوگند خورد و برفت
 که بد دختر اندروی و شه های
 در آن خانه میدید را مشگران
 بوسه مزان لعلگون قند را
 همی کرد دختر بدان راه رای ۴۳۵
 ولیکن های گرانمایه هیچ
 و را یک دوره گفت بی ام شاه
 حق شاه بر من حقی واجبست
 نفر موشش حق نان و نمک
 چه نیکوست کردن وفا از کسی ۴۴۰
 جفا آن کند کوی ندارد خرد
 من امشب خود آن کرده ام از هنر
 ترا اگر نخواهم دهد وی بمن
 که او را یکی جفت باید گزید
 بدو گفت دختر چه کردی تو کار ۴۴۵

برآمد زمانی و در در شدند
 ز بیرون در گفت ای ساربان
 هیدون بسی گونه هم بردنی
 ز با نرا نگه داشت از میم بد
 بلرزید و شد ز رخس چو شنبلیله
 بپریم ز تن گوشتت من بگاز
 که هست اندر و دخرم با پسر
 ترا بی نیازی دهم از جهان
 بدر بر سوی بام آن خانه رفت
 بسته بیکجای شادی فرای
 بهم گشته باز یگران دلبران
 ولیکن گشاینده فی بند را
 که کام دل از وی بیاید همای
 بدانره نکرد ایچگونه بسیج
 ز من کام دل ای گرامی نخواه
 بچایست حقش گرا و غایبست
 و گر خود بمرگ آر دم مهر چک
 که دارد زهر در رهنرهایشی
 ز ند بردر نام نیکو لگد
 که گوشه بدارد ز کارم خبر
 ز بهر تودی شاه گفت این سخن
 که کام دل از جفتش آید پدید
 درین شب همی از پی شهریار

جوان عراقی همی خورد می
چرا این بانگ بشنید گفت ای عجب
جز آنکس که باشد ز جان گشته
شتر چیست وین مرد خود از کجاست
کدامست زنگی چه دارم خبر
چه ابله چه ناپاک مردست این
خبر نیست گویی شنیده زمن
بفرمود تا اسبش آرد غلام
میان بست و بر اسب جنگی نشست
چه تیغی جواب و چو آتش برنگ
سپهری پر از دژ آفتاب
بیامد زنان نعره نزد همای
چه بردی تو و چیست اشتر بگری
خبر نیست از من ترا داده کس
مگر آرزو مرگ بودت زمن
که از جنگ چون تو کسم زیسته
تو نامم شنیده مگر نیستی
شتر خواهی و خشک ریشم کنی
نیاری کون تا چه داری هنر
مگر شاه شامت فرستاده است
زمن سدره او سوخته خرمست
نخواهد بجز سوخته آن تنی
که او را بود خرمی سوخته

۴۹۵

۵۰۰

۵۰۵

۵۱۰

دل و جانش خرم همی کرد می
کی آرد برین گذشتن لشب
نخواهد که زنده بود مانده دیر
که یارد گذشتن بدین راه راست
که گوید ترا زو کشم من بتر
که یارد سخن گفت با من چنین
هنر نیست هر چند دیده زمن
همیدون می آرد سلاحش تمام
یکی تیغ هندی برهنه بدست
و لیکن نه چون آب و آتش بسنگ
از و در دل دیو در خیم تاب
و را گفت ای عمر خیره درای
چرا آمدی نزد ما یافه جوی
که یاری زدن تو بکینم نفس
کنون زار بگری تو بر خوشتن
مرادست گشت فلک بسته نیست
که اینجا یکه پیش من ایستی
همه یاد از زور خویشم کنی
چرا آمدی ایدر ای بد گهر
نشانت بنزد من اوداده است
هراسیده همواره دلش از منست
که باشد همه خلق را خرمی
دو چشم خرد باشدش دوخته

که آنجا نه چندان زر و گوهرست
 ولیکن جوانیست بر حله مه ۴۷۰
 بگردد بناچار با تو بجنگ
 نیارد بجنگ تو کس دست سود
 از و چون شنید این های دلیر
 چنین گفت با شاه کای ساریان
 هی تا ترا نزد تو من آمدن ۴۷۵
 پر داختن جان جوان را ز تن
 اگر هست گنجش فزون از قیاس
 بر این گفته ایزد گوی منست
 تو مندیش و زود از پس من بتاز
 خدای جهان بس مرا یار و پشت ۴۸۰
 بگفت این و راند اسب راه چو باد
 چنان شد تیزی که تیر از کمان
 یک چشم زد نزد آتش رسید
 با آواز گفت ای مه حله زود
 مرا پوزش آر و شتر باز ده ۴۸۵
 و گر نه هم اکنون بجنگ من آی
 شود خان و مان تو زیر و زبر
 چو زنگی شوی تو ز پیکار من
 سزد کین مثل گیری از من در ۴۹۰
 که دیوانه چون سنگ در کین
 شنیدن زد دیوانه گفتار راست

که پیش شهبان همه کشورست
 که مردی بمردی از ویست به
 بجنگ از تو گردی برو نیز جنگ
 زیان من از جنگ تو گشت سود
 خروشید مانند آشفته شیر
 ز بهر تو بستم بکینه میان
 مرا تیغ خو و خوار باید زدن
 بتو داد خواهش بنگاه من
 بتو بخشم و بر تو نهم سپاس
 که اندر دل این کام و رای منست
 که هستم من از یار گری نیاز
 بپشتی توانم بش بد خواه کشت
 چو پیران عقابی عقلی نژاد
 و یا چون شهبای ز چرخ کیان
 پراز رنگ و زبوی یک حله ده
 بیا پیش من کت درینست سود
 که بی شور دادن شتر باز به
 بنیزه کنم تا دنت سر گرای
 ز من چونت بزم بشمشیر سر
 نگر نشیری خرد تا کار من
 با غار پیکار هم از نخست
 بیاید ترا بند سر جست زود
 خردمند مرد هشیوار راست

وگر مثل خود شیر خواری بچنگ
رسیده بدانجا که شاه شام
نیارست نمودن آنجای روی ۵۴۰
همه هرچه گفتند وی می شنید
همی گفت اگر کشته گردد همای
که بود مشایخای من رهنمون
وگراز عرابی بر آرد دمار
بداند مرا زنده نگذارم ۵۴۵
کنون تا ببینم که گشت زمان
شوم من بتک باز پس بیدرنگ
بر دختر خود شوم تیز گام
وز آنجا سوی شهره بسیرم
همای ارشود کشته کین خواهش ۵۵۰
مبادا که یک موی او کم شود
بمیرم من و دخترم در غمش
خدایا نگهبان جانش تو باش
پس آنکه عرابی بیک گوشه شد

فرستی بر من ندارم ببنگ
که خود را بدو ساربان کرده نام
نهان دیدن آن جنگ را دیدی
همان هرچه کردند از دور دید
بگیرد بخونش مرا یک خدای
بپیچم گر او را بریزند خون
شود روز و بیند مرا آشکار
زیم سر خود بیا زاردم
کرا در رساند هم اینجا زمان
بدر راه گیرم سوی کوه و سنگ
همه قصه او را بگویم تمام
بیارم سراسر همه لشکر
همه کین ازین رشت دین خواهم
که آنگاه از آن بردم غم بود
ندارم بجز تا زیم ماتم
دهنده همیدون توانش تو باش
دلش را غم دیگری توشه شد

گفتار اندر جنگ همای با عرابی

بشد آنکه فرمود و اسبی گزید ۵۵۵
سلاح آنچه بردش همه برگرفت
بیامد چو تازان بچنگ های
بخیلت ورا کرد بر خود دلیر

برافکند زینش چنان چون سزید
فلک را نگر چون نمود او شگفت
همای هنر و چو جادوی مای
پس آنگاه در شد چو آشفته شیر

۵۱۵ نه تو مانده خواهی نه آن بد کنش
 هلاک خود و تو بیکبار خواست
 پاسخ ورا گفت قترخ های
 تو خود را از خای بیهوده گوی
 که ره داری و مردمان را گشتی
 مگر این مثل را نداری تو ییاد ۵۲۰
 که گرفتو گشتی مر ترا هم کشند
 کنون گر بباد افره آن رسی
 نه چندان بیداد بودی تو شاد
 مرا باد گرد کس مکن توقیاس
 ۵۲۵ تو بهتر ز خود نیستی دید کس
 زبردست گردد بلی زیر دست
 بر افراخت سر هر که آواز منی
 ببا زوی خویش آنکه گستاخ بود
 فروتن نمیچد هگز از بیدی
 ۵۳۰ مزن لاف و پیش آیی و با من بگرد
 هنر باید از مرد جنگی نه لاف
 شنید این عرابی و خندید از وی
 ورا گفت با این نمونه بگرد
 ترا بایست باید بجنگش گد
 ۵۳۵ که او مرا نیست هنر بجنگ
 پاسخ ورا گفت قترخ های
 سوی من فرست این که خواندی

که دانم با صل و بگوهر منش
 نمود ستمان زمین سبب را راست
 مرا خواندی خیره یافه درای
 همدون مه و سال بیهوده جوی
 بدین کار همواره شاد و گشتی
 که گفتست دانا چو لب برگشاد
 چو کشتند بر خاک پایت کشند
 سز زانکه بدرای و بدرگ کسی
 که آنرا توان داشتن بیاد
 چو با دیگران نیست با من بپاس
 همی زان شکفت آیدت خویش
 هم آخر گراید ز بالا بیست
 فروتن شود لابد از برتنی
 بر آردش کمتر کس از دوده
 بپیره که باشد ورا بخردی
 بیعتی مرا تا تو اندر نبرد
 چو لاف باید زدن از گزاف
 زیاران بخواند او یکی کینه جوی
 که من تنگ دارم از دور نبرد
 بریدن بشمشیر از دوش سر
 مرا جستن جنگ او هست تنگ
 بجنگ من از تنگت از نیست رای
 که از جنگ او نیست تنگی مرا

۵۸۰ کمان را بزه کرد و تیر اندر وی
 برون راند و بر زد بچشم سوار
 ز اسب اندر افتاد بر خاک پست
 نهنگی که جز جان نیو باشتی
 ر سرت رکش افکند و بر سر زدش
 ۵۸۵ دگر باره گفت ای عرابی بیای
 بجوابش جایی که مست منست
 بیایی تو گرنیز مستت کنم
 عرابی چو بشنید دلشنگ شد

نهاد و سوی بدکش داد روی
 گذشت از قفایش بسوی قفار
 بیامدهای و نهنگی بدست
 ز آب و ز آتش هنر داشتی
 بیفکنند سر تا خوردن دوش
 بسر بی سراسر که شد کند پای
 شده مست و بهش بدست ^{مست}
 بخون اندر و خاک پستت کنم
 ز کینش دو ابرو پر آژنگ شد

گفتار اندر جنگ های با عرابی دیگر

یکی مرد بر رفته تا چرخ سرش
 ۵۹۰ ز سی رش فزون نیزه درکش
 بر انداس برایش چون باد تیز
 سنان نیزه را کرده بر سینه راست
 های دلاور بشیر هم
 بشیر زد دست چون بر کشید
 ۵۹۵ در آمد دگر دره بفرخ های
 بر دیغ زودش سپر پیش داشت
 دگر در آمد بگزگران
 که تا برزند بر سر شهریار
 از و شاه جنگی پیچید سر
 ۶۰۰ خدنگی برون کرد از کیش شاه

شده در عرب نزد هر کس خیرش
 سنان را بگردان آتش نقش
 برانگیخت در تا ختن رستخیز
 سنانش چو زد راست بر سینه خوا ^{ست}
 بزخمی و را کرد نیزه قلم
 تو گفתי خود از باختر بر کشید
 که او را بتیغ اندر آرد زپای
 ز تن ضرب تیغش سپر باز کاشت
 بر آورد چون پتک آهنگران
 کند خرد از گرز اسب و سوار
 نیامد بر و گرز او کارگر
 خدنگی که رفتی ز ماهی بمه

یکی تیغ هندی زدش بر میان
 ۵۶۰ با آواز گفت ای عرابی بیای
 بر من یکی آمد و دو شد دست
 یکی را فرستی همی دو بری
 ازین به نیابی تو اینجای سود
 شه شام پنهان همی دیدشاد

بدو نیمه کردش هم اندر زمان
 بدو نیمه بردار اینرا ز جای
 ولیکن بدو میل دام و دست
 نیابی تو بهتر ز من مشتری
 نکر تا به از اینت با زار بود
 همی گفت جبار یار تو باد

گفتار اندر جنگ های با عرابی دیگر

۵۶۵ عرابی یکی را دگر خواند تیز
 که اسبی گزین و سلاحی تمام
 همان یک زمان زنده اورا بجای
 سنان ترا تاب کی دارد او
 تویی در عرب به زگردان جنگ
 ۵۷۰ تویی شیر و روبه ترا هم نبرد
 ببیند چو روباه شیر دژم
 بشد دیگر واسب را بر نشست
 نهان اندر آهن سوار و ستور
 که افتاده بدلرزه زودر زمین
 ۵۷۵ همی گفت این را اگر امشب های
 نیارد دگر جنگ او جست کس
 همه حله چون این شود سزگون
 بیامد چو این گرد نزد های
 با ستاد و نه پس شد و نه ز پیش

برو بانگ بر زد بخشم و ستیز
 بجنگ این زمان زود بگذار گام
 سرش را سپر بر زمین زیر پای
 و گر خود سران چرخ بگذارد او
 بریزد زیانک تو بر کوه سنگ
 نیارد جنگ تو آهنگ کرد
 در آید ز پیش بدو چشم نم
 بیامد بکردار آذر گشتب
 همی زد چنان نعرهای بز
 شه شام را گشتار و دل غمین
 بشمشیر هندی در آرد زیای
 همین است کزوی هراسست و بس
 نگرند جز کند چنگ و زبون
 های دلاور همی دون بجای
 یکی تیر بیرون کشیدش ز کیش

شه شام ویرا بدید از کین
 ههای ابر این چیره گردد بچنگ
 بپردازد این بوم و بر زین بدان
 خدایا تو او را نگهدار باش ۶۲۵
 عرابی یکی بانگ زد کای نجیب
 که هست او بچنگ تو در بس زبون
 بنزد من ارزنده آری و را
 ههای این چو بشنید گفتا ملان
 چه گوئی اگر من و را تندرست ۶۳۰
 بر اهش کم زنده نزدیک تو
 بگفت این و گشتند با یکدگر
 بزخم سنان و بگزگران
 هیدون شمشیر و تی و کمان
 پس آنکه هایون ههای دلیر ۶۳۵
 گرفتش دوباز و اندر کشید
 بدست دگر برگشادش کند
 سلاحش همه بست و گفت رو
 از آغان چون این سخن گفته ام
 تو اکنون برو نزد من و را فرست ۶۴۰
 که او را کشم به کجا دیگری
 بشد بسته دست آن هنرمند کرد
 عرابی بلرزید کور را بدید
 بدل گفت آن به که با این جوان

بدل گفت ایست جویای کین
 شود بر عرابی همان تیز چنگ
 کندش ستایش همه بخردان
 درین کینه جستن و ریا رباش
 پیچان عنایت ز مردی غریب
 نریزی نگر تا مرا و را تو خون
 همه بنگه خویش بخشم ترا
 سخنها چه گوئی همی از گزاف
 ربا می و دودست بندش چیست
 شود خیره تا جان تاریک تو
 در جویای کین دریل نامور
 شده کینه جویان ز یکدیگران
 همی جنگ کردند تا یک زمان
 بیازید مانند شرزه شیر
 بیکدست دوبار ویش چون سزید
 دودستش هم اندر زمان کرد بند
 بنزدیک سلاوت آنجا غنو
 بفرجام این گفته نهفته ام
 بچنگ من آن زشت خور افست
 که در جنگ نبودش با من مری
 بنزد عرابی و آبش بسرد
 بدان زاری و لب بدندان گزید
 نکوشم بجویش راز نهان

که پیکانش بد ز آتش و پر ز باد
 بینداخت و بر زد بیک را نش بر
 فرود وخت را نش بهایوی پرور
 بشد شاه و برید از تنش سر
 ۶۰۵ مرابان داند ده کس بنام
 همایم همایون بجنگ اندرون
 بیای ای عربی و گرنه بیار
 که تا نیزی هم چو این دیگران
 شه شام گشته بدل شاد کام
 ۶۱۰ عربی دگر ره با و از گفت
 یکی را فرستم کون پیش تو
 بتیر از هوا اندر آرد عقاب
 که من ننگ دارم نبرد ترا
 پس آنگاه گردی گزین را بخواند
 ۶۱۵ نه چندان پذیرفت زرش ز گنج
 بفرمودش اسبی بزین و ستام
 کمافی و سد چوبه تیر خدنگ
 هید و نش ترک وزره داد نیز

ببستش بشت وزره برگشاد
 تو گفتی که زد بردل و جانش بر
 فتادند هر دو سوار و ستور
 شه مصر را گفت هستم پسر
 همایم همایون بمردی تمام
 شده تیغم از خون برنگ اندرون
 یکی را دگر از در کارزار
 بیاید سبک باز گردد گران
 های دلاور کنان یاد نام
 که این ننگ ازین نام نتوان نفست
 که دارد بجنگ اندرون کیش تر
 بنیزه نهنگ آرد از قعر آب
 فرستم کون پیش مرد ترا
 زمانی بر خویش پیشش نشاند
 که سد سال گرد آورید او برنج
 سلاح تمام از در ننگ و نام
 کمندی چنان چون بیاید بجنگ
 دگر هر چه باید فره داد نیز

گفتار اندر دیگر جنگ های با عربی

بفرمود تا در زمان برفشست
 ۶۲۰ همی گشت با شاه اندر نبرد
 خروشنده مانند شیر دژم

بیامد بر شاه و بفرخت دست
 ز هامون بگردون بر آورد گرد
 که بیند ز گوران و از رنگ رم

چه کردم بجای تو از بد بگویی
 چه خوردم من آن توای نامور
 بیاتامی چند با هم خوریم
 ترا خواسته بخشم واسب و ساز
 ۶۷۰ جهانم بره گر روی من رهسی
 از آن پس مرا دوست باشی مدام
 ز خون دلیران که کشتی بجنگ
 که من تا کمر بسته ام جنگ را
 سواری ندیدم چو تو در جهان
 مکن بد که از من ندیدی تو بد
 ۶۷۵ چرا بد کنی با کسی کز بدی
 نباید بدی جستن آن کسی
 های این سخنها چو از وی شنید
 و را گفت نفریفت جاد و سرا
 ۶۸۰ فریبد بگفتار غول دژم
 شبست و تو غولی و من مردم
 بیاتا چه داری ز مردی و زور
 نه از جنگ من ننگ بودت ز پیش
 بخون اندر افتاده برخاک خوار
 ۶۸۵ چرا چون ندیدی بجنگ اندم
 ترا یا ببندم برم نزد شاه
 برد پاک بنگاه تو ساربان
 که آورده اشترش یک گله

که بایدت با من شدن جنگجوی
 که بستی پیکار و کینم کمر
 ازین جای پیکار و کین بگذریم
 بدام سه روزت هم اینجانبان
 کنم تا بدژ مرترا هر هسی
 همه کار تو گردد از من بکام
 بری باش و دل زان مکن هیچ تنگ
 ز بهر بزرگی و اورنگ را
 شود در جهان دیوان تو جهان
 که بد کردن از تونه اندر خورد
 بتابد همی روی اگر بخردی
 که بد کرده نبود بمردم بسی
 بگفتار شیرین او نگر وید
 کجا سرد آرام فریب ترا
 بشب مرد را و بریزد شرم
 پذیرم چو قول تو کشته شرم
 چه جای فریبت در شر و شور
 کنون چون بدیدی دلیران خویش
 همی خواهی از جنگ من زینهار
 مرا گفتی از تو بنگ اندم
 و یا گردی از تیغ تبزم تباه
 کند جای خود رگه تو ساربان
 بهامون درون ز آنچه بودش یله

که بودست نزد منش رهنمای

۶۴۵ که تا خود رس چيست در دلش رای

دیگر عربی و دیگر جنگ‌های باو

چرايي تو بر من شده بدگمان
 زن آنچه خواهی هم اکنون بچری
 نباید که تیغم گزاید ترا
 و را برگزایم بشمشیر تن
 ترا پند من گر بود دلفروز
 برم تاملت زی شه ارجمند
 برم جایگاهی ترا رهنمون
 بوی چاکر پر هنر شاه شام
 ستم باز گیری توان کشورش
 ز جان خویشان را بر آری همی
 همدون همی بنگه هر کسی
 برو تا نباشد سرت را زیان
 بدل درش نوگشت کین کهن
 شدن گفت باید همی سخت کوش
 شه شام را بیخ و بن برکنم
 همانند پوشیدگانم بدر
 نگردند برده بجز در بدر
 در اندوه و اندیشه زنده بدن
 نکردم همی تا ازین مرد پست
 چرايي تو در کین من همچو شیر

بسیامد بنزد یک و گفت ای جوان
 چه بد کرده ام با تو با من بگوی
 ترا من دهم هر چه باید ترا
 چو توانم داری نشاید که من
 ۶۵۰ و را گفت ای دزد بد رای و روز
 بز نهار دست آوری سوی بند
 از و خواهمت آن زمان من بخون
 که آنجا شوی با شتی آنجا مدام
 سپاهی او با شتی و نان خورش
 و گر جز برین رای داری همی
 ۶۵۵ شتر برده ساربان را بسی
 همه باز ده جای خود را بمان
 عربی از و چون شنید این سخن
 چونام شه شامش آمد بگوش
 ۶۶۰ مگرد شتم را بجا که افکنم
 بس ارس نیایم من اندر نبرد
 همه ما هرویای من سر بر
 ندانم که شایند بنده بدن
 بخوشی بسیام دگرو راه دست
 ۶۶۵ دگرباره گفت ای جوان دلیر

۷۱. همین جایگه کردمی سرنگون
 برو همین براه و سرخویش گیر
 همه شب کجا بودی ای روزگور
 اسیر مرا کشتی و این نه داد
 مرا این گله گفت باید بشاه
 ۷۱۵ شه شامرا آن خوش آمد که گفت
 سوی شهر و تارون آنجا های
 جوان عربی هم آنجا بمرد
 چو بر کرد سرمهر تابان ز شرق
 بیامد یکی دختر نور سید
 ۷۲. دریده بر سیمگونش بتیغ
 ز سرموی بر کند و ز جامه پاک
 های گزین را بر او دل بسوخت
 بشد دختر و با سلاح و ستور
 های گزین را بدشنام زشت
 ۷۲۵ و را گفت با من بیا سوی جنگ
 منم دختر این هنر و رجوان
 کنون گر بخویم ز تو کین او
 های دلاور و را گفت من
 چو آورده بودم بز برش بکشت
 ۷۳. ز من خواست ز نهار و من خواستم
 دوید و برش دیو زادی درید
 مرا با زنان کین و پیکار نیست

کنون زینهارت بدادم بخون
 نباید که خونت بریزم بخیر
 که اکنون نمودی پیکار شور
 بر شاه دادی سر خود بباد
 که تا شه کند خود تنت را تباه
 بره روی داد و شد اندر نهفت
 همی بود و نشست جایی زیای
 کس از وی جمله نشانی نبرد
 ز خون روی آورد که داد برق
 چو آنجا فکند پدر را بید
 شدش هر دو دیده چو بارنده میغ
 پراکند بر سر دو سدره خاک
 بشرش ز گفتار دولب بدوخت
 بیامد بیستاد و بفزود شور
 بر آورد و بردش همه نام زشت
 که خواهد شد از منت پرگار تنگ
 که او را نهی کردی از تن تو جان
 یله کرده با شمشیر آیین او
 نکشتم بیامد یکی اهر من
 ز من وی نخورد دست زخم دشت
 و را داد ز نهار و برخاستم
 بیاست کشتن و را کین سزید
 که از زن مرا هیچ آزار نیست

بدره دست وایمن شواز هرگزند
مرا کی تواند چو تو مردیست
نخواهم که بیهوده بگزامت
که تاجان پیران مت من زتن
که من شیرازی شکی بشکرم
سبک شد عنان و رکابش گران

بیاراشتران راوزان پس ببند
عربی بچندید وگفتا که دست ۶۹۰
تو مردی جوانی ببخشایمت
کنم چا پلوسی از آن با تو من
وگرنه چو تو کس چه ببند برم
بگفت این وزد در زمان پورران

گفتار اندر جنگ های با عربی در میان

بزد تندر آسا بیکن یک خروش
یکی تیغ و او را در آرد زیبای
بتیغش زگرن آتش اندر فتاد
در آمد بنیزه دگره سوار
های گزین را ند ما نند دود
سرینش بیفکنند و بفتاد پور
بجست و دگره بشه سر نهاد
برافشانند مغز سر او بمه
بتک تین و اندر عربی رسید
زدش بر زمین خواست کشتش زود
بخشود بروی دل شهریار
شه شام تا زان چو نند اژدها
بخون اندرون غرق شد پیکرش
همانند آن همه رخت و بستیز شد
نبودی ز تو شرم اکنون ترا

بر آورد چون آتش از چشم جوش ۶۹۵
در آمد که تا برزند برهای
بزد گرز بر تیغ او شاهمزد
بدونیه شد تیغ همچون خیاب
بزد تیغ و کردش قلم نیزه زود
یکی تیغ زد بر سرین ستور ۷۰۰
پیاده عربی بکردار باد
عمودی زدش بر سر اسب شاه
های دلاور پیاده دوید
کمر بند بگرفتش و بر ربود
عربی از خواست پس زینهار ۷۰۵
همی خواست کردن سرا و راهها
بنازید و زد دشنه بر برش
های دلاور از آن تیز شد
ورا گفت ای ساربان گر مرا

ولیکن چو او را مدارا کنم
 دگر کم بجنگست از او بیم جان ۷۵۵
 بیایدم لابد یکی زخم زد
 همی چند زد زخمسای دشت
 نشد کارگر زخم بردخترش
 ز بس خون که رفت از همای لیس
 زخوشت زنده تن و جان مرد ۷۶
 درین شد که برخاست گردی ز راه
 سواری همی ساخت مانند باد
 بترسید شهزاده و گفت آه
 بیاری این مرد مان آید این
 وگرنه مرا نیست کس یارگر ۷۶۵
 همی گفت دختر بدل کاین سوار
 ز هامون با آورد گه داد روی
 در اندیشه این دو کینه سگال
 که آمد سوار و چو اندر رسید
 بشهزاده گشتا گل کامکار ۷۷
 کجا شاید این چون بود دوستی
 توای زخم خورده بجنگ اندر
 همای این چو بشنید از آن دای
 در افکند در گردن دختر او
 گفت دختر آخست و افکند پست ۷۷۵
 بینکند بر خاک خوارش نشند

همه نام خود را بخاک افکنم
 ندیدم چنین جنگی در جهان
 بیک زخم جان از تن او ستد
 که شاید از آن زخم شد شیرکشت
 همی رفت خود خون ز بار سرش
 همی خواست گشتن بر و مرگ چیر
 چو شد خویش از تن بر آیدش کرد
 شد آن گرد همراز با سهر و ماه
 تو گفتمی مگر بود پیوسته باد
 کند اینکه آمد مرا تن تباه
 بکردار شیر دمان آید این
 بجزایزد داور دادگر
 ندانم که تا زان ز بهر چکار
 مگر هست یار یگر نا بجوی
 ز هر دو رسیده شده هوش هال
 بزود ست و تیغ از میان برکشید
 من آسوده تو رنجبه در کارزار
 چگونه سزد این ز هم پوستی
 بر آسای نام کشم کین کمزن
 کندش بیندخت کین کش های
 پس آنگاه زد باز یکد خنجر او
 بخت کندش فرو بست دست
 دود ستش فرو بسته سخت از کند

بویژه ز چون تو متی خوب چهر
دگر باره دخترش گفت این بتر
پیاده کنون زنده خواهی شدن
های دلاور بخندید و گفت
پیاده فلکند من این را بخاک
ستوروی و هر چه هست آن است
بیا تا ترا نیز پیچان کنم

۷۳۵

جنگ های و دختر عربی

که رشک برد بر دورخ ماه و مهر
که چندان یلانرا بریدی تیر
میسندیش کین خود نشاید بدن
نماند زکس زور و مردی نهفت
که از بهر او جامه کردی تو چاک
بنگذاریم گر تو فرمان تراست
چو دیگر جوانان ت بیجان کنم

چو این گفت دختر در آمد بکین
بر انگشت گردی که شده ز ناز
چنان زدش یک تیغ بر تار و ترگ
نه بر زخم اندک بتارش رسید
چو خون دید شهزاده جوشان ز تار
یکی زخم زد هر دو پای ستور
پیاده دگر باره دختر دوید
کجا برزند بر سر شهریار
زدش بر سپر نمی افکند از وی
بود از زمین و بدو روی داد
بلار از خواب خوش انگشتی
بینی کنون زخم مردان مرد
بدو در شد و تیغ را برکشید
همی گفت با خود دریغی بود

۷۴۰

۷۴۵

۷۵۰

چو شیرینی که بیرون جهدا ز کین
بزد تیغ و شه را بیازد تار
که برید ترکش بکردار برگ
ولیکن چو خانی از خون دوید
بغرید مانند رعد بهمار
بیفکند و چون شیر بغزود شور
یکی تیغ سیما بگون بر کشید
سپر در سر آورد پس نامدار
یکی در قه افتاده بد نامجوی
ورا گفت ای دختر دیو زاد
بدام بلا اندر آو یختی
بر آرم بتیغ از تن و جانت گرد
زمانی همی گرد دختر دوید
که با دلبری زخم تیغی بود

۱۰۰ چو تر شد زبان های گزین
مگر جان شیرین سوی دژ بزم
و گرنه مراجان بر آید ز تن
مکن زاری و بر نشانم براسب
تو در پس نشین و مرا پیش دار
۸۰۵ گل کامکار از دونه گس بدر
براسبش نشانند و نشست از پیش
همی رانند در بر گرفته و را
بگردون دهر آورد گرد و دوران
سلاح تمام از در کارزار
۱۱۰ ز پس چون گل کامکارش بدیده
فرود آمد از اسب و هم در زمان
فرود آورد و یکی سایه کرد
که آمد ز پس دشمنی سهمناک
تو خسته روانی و من خسته دل
۱۱۵ بدین سایه در یک زمان تو غن
روم من بکین جستنش باز باز
نبرد از بجوید نبرد آورد
پیچیم برزم اندرون زو عنان
تو پریشان شو هوش بر جای دار
۱۲۰ نگر تا نیاری بدل در هراس
کز زور بازو و توش تنست
پناه ده را آنکو بیزدان پاک

۱۰- در اصل ناقص است

و را گفت در بدم ای بت بزین
یکی شربت آب ای سمن بر خورم
چو خوشکم شود باز کام و دهن
بر آن اسب مانند آذر گشسب
و گرنه شوم مرده ایدر بزار
سمن برگ رخسارگان کرد تر
نبه یار مندی چو دیگر کسش
که از پس سواری چو تند آژدها
ستوری چو بادش بزیر دوران
بپوشیده و تیز تا زان سوار
یکی باد سرد از جگر برکشید
شه نامور را نژند و نوان
و را گفت بر دردم افزو د درد
همی بر نشانند بخورشید بخاک
شدستم بقیار تو بسته دل
که بدخواهی از پس رسیدستی
ببینم که تا کیست این سرفراز
سر او بگردون بگرد آورد
و گرز و بچشم در آید سنان
تن از جان پاکبزه بر پای دار
نداری جز از پاک یزدان سپاس
پناه تو اینجا و پشت منست
ز بدخواه دین مرا و آنچه باک

گل کامکار آمد و زدن تبیغ
 هوی گفت این کشته به کز بدی
 شنیدم که چه مردم این کشته است
 نهیب شه شام از این بهتر بود ۷۸۰
 بیامدم آنکه گل کامکار
 ستوری یله دید با زین و سان
 پس آنکه و را گفت تو خسته ای
 همه شب پیکار در بوده ای
 نماز عرابی نه یاران او ۷۸۵
 سر یک یک از تیغ تو پست شد
 ز بس خون که رفت از تن برزم
 یکی کودک اکنون ترا بشکرد
 گل کامکار این چو باوی بگفت
 بدان اسب شهنشاد را بر نشانند ۷۹۰
 ز پس ماند لختی گل کامکار
 براه اندرون تشنه شد شاهزاد
 ستورش ز بس تازان رفت تیز
 چو از دور دیدش گل کامکار
 عنان سوی ره داد و تازید اسب ۷۹۵
 بیامدم همه راه نماینده دست
 شده پیش افتاده بر خاک خوار
 فرود آمد و کرد زاری بروی
 زبان کردش اندر دهن یکرم زبان

برافشانند از مغز خورش بمیغ
 هگرزش بُد رای زی بخوری
 چه تنها بخون اندر آغشته است
 که گفتار او بر جگر نیش بود
 بریار و زخمش بیست استوار
 گرفت و بیاورد زی سرفراز
 اگر چند بد خواهر بسته ای
 یکی چشم زده هیچ ناسوده ای
 نه خوششان و نه غمگساران او
 کون کارت ای شاه از دست شد
 برآمده کارت آخر بجزم
 ترا این ستور از سوی دژ برد
 برون آمدش را زها از نهفت
 هوا گرم شد شاهزاده براند
 بدان تا ببیند ز شه دستکار
 نقش سست گشت و زاسب افتاد
 چو آه که جسته بود از نفیز
 بدانست کاو را فتادست کار
 چه اسبی بکردار آذر گشتب
 نگه کرد شهنشاده را دید پست
 بدید جامه گل کامکار
 سترد آن زمان خال و گردش روی
 بدان تا گشاید سراور زبان

وگرنه مرا خسته بودی ز پس
 کنون جهد آن کن که زی دژ شویم
 که دور از اینجا تو خسته شوی
 من و تو شویم اندرین سهمنال
 نگفت او ترا کن کجا آمدم ۱۵۰
 و را گفت شاها گل کامکار
 نگوید سخن هیچ با من همی
 اگر شب نبودی طلبکار آب
 هین آب جوید که من یافتم
 همانا نیاید وی این آنجور ۱۵۵
 هاورد دخت شه نامدار
 نیامد چو آب روانش بدست
 شب تیره روی هوا کرد تار
 بند هیچ پیدا فزان از شب
 بدانت هنجار دژ دخت شاه ۱۶۰
 ببرد او شه خسته را شب بدژ
 بدژ در فرستاد شه را رواند
 و را گفت تو بغضو امشب که من
 نگویند کو از سواری گرخت
 بسی لایه کردند و نشنود هیچ ۱۶۵
 بیامد بیابان بگشتن گرفت
 هاورد را تا مگر یابداو
 بگردش درون سوی کوهی قتاد

نبودی کسم هیچ فدیادرس
 ازین جای پیکار بیرون ریم
 درین جنگ و پیکار بسته شوی
 بیابان ازین مرد جنگی هلاک
 چرا هم چو تند اژدها آمدم
 نباشد بگیتی چنین یک سوار
 نه در چید از جنگ دامن همی
 نگشتی در نگش که شب شتاب
 تو گویی که از ذوالمنن یافتم
 که شد تیره گیتی فرو رفت خور
 بچست آب هر سو چو از هر کنار
 فرود آمد از اسب و افتاد پست
 چنان شد بیابان که دریای قار
 ز پس تیرگی در دل آمد فزید
 ستاره بدش رهبر و سیر ماه
 نزد هیچ سان آب بر لب بدژ
 ز پس باز و جان آفرین را خواند
 روم باز پس تا بهر انجمن
 تیره شب از نامداری گرخت
 بدژ در زمانی نیامد هیچ
 بهر گوشه ره نوشتن گرفت
 یحان بردن از نقش بشتابداو
 کزان برز تر کس ندارد بیاد

بیزدان پناهد چو یزدان پرست
 بگفت این وزیر اندر آورد سپور
 ۸۲۵ دو دیده بگردار دورود کرد
 بر انداسبرا از پس و رفت تیز
 همدون هاورداو تازنان
 چو زری یکدگر در رسیدند تنگ
 ۸۳۰ سخنشان نید در میان جز تیغ
 گه این زد بران تیغ و گاه آن برین
 سنان راست کردند بر سینه بر
 بگرزگران دست بردند زود
 سپر پاره شد لخت شد لخت لخت
 ز اسبان جنگی فرود آمدند
 ۸۳۵ کمرگاه یکدگران بزور
 نکشند چون چیره بر یکدگر
 برفتند همدو طلبکار آب
 هوازی گل کامکار آن زمان
 که یکدم ز آهو بیک آنجور
 ۸۴۰ گراینده بودند و خوش خورد آب
 بنزدیک ایشان شد و آب یافت
 بیاورد ویرا و سیراب کرد
 که چون گشت با او و چون ساخت
 ببخشد بروی های گزین
 ۸۴۵ ورا گفت جانم تویی داده باز

نیاید برو هیچ بدخواه دست
 فرو ریخت از دیدگان آب شور
 شه خسته را ماند و بدرود کرد
 زنان نعره همزمان بخشم ستیز
 بتازش درون گشته نعره زنان
 کشیدند شمشیر سیما برنگ
 خنودند از جان سپردن دریغ
 نشد کارگر تیغ گردان کین
 شکستند چون نیزه یکدگر
 بگشتند با هم چو باد و چو دود
 چو شد لخت لخت اندر آورد لخت
 دهنده روانرا درود آمدند
 کشیدند تا شب در آن شر و شور
 نشستند دلخسته براسب بر
 که از تشنگیشان جگر شد کباب
 همی رانند زی شاه روشن روز
 گم آنکه از شب نهان گشت خور
 سم هر یکی دیده ترک کرده آب
 بخورد و سوری شاهزاده شافت
 سخن گفت با او پس از هم بنزد
 بجنگش همه روز چون بدرنگ
 برو از دل پاک کرد آفرین
 مرا تور هاندی ازین سرفراز

بدانت مسکین گل کا مکار
 بدل گفت این کار زارم فساد
 شب تیر و دیو در خیم و من
 دوسد جان اگر دارم از روی یکی ۸۹۵
 بیزدان پناهم که یار منست
 بر آورد سر را سوی آسمان
 که ای پاک و برتر ز خورشید ماه
 تویی داور راست کیهان خدایو
 ۹۰۰ همی گفت از اینسان گل کا مکار
 کمان بر نه آورد و یک چوبه تیر
 گشاد و بینداخت از سوی دیو
 کز و گشت یک نعره ناگه رها
 بزان در آمد از آن درد دیو
 زدش دیگری زود بر سینه بر ۹۰۵
 بدخیره و کوه کندن گرفت
 بر آن که همی کوفت بر سنگ سنگ
 زدش بر سر و سینه و ساق پای
 ز مانی بگردار ماران تپید
 بد انسان که رودی از خون بر ۹۱۰
 بشد دخت شه پیش و بیغ کشید
 بفتراک بر بست دودست او
 پذیرفته از پاک یزدان سپاس
 همی بند گا نرا خدا یست بس

که دیو ست گشته دران ازدهار
 که باد یوشب کار زارم فساد
 گشاده مرا مرگ همبر دهن
 بر نزارم و نیست در این شکی
 بغم یاد او غمگسار منست
 بزاری همی گفت وی هر زمان
 مرا از بد دیو باشی پناه
 توانی بستان ز من دست دیو
 که آمد دوان دیو نزدش ز غار
 پیوست درشت وی ناگزیر
 فتاد آخنان تیر بر روی دیو
 بگردید هر سنگ چون آسیا
 نگر تا دگر زخم چون خوردید
 شدش تیر در سینه پرتابید
 چپ و راست خارا نکندن گرفت ۹۱۵
 سبک دخت شه تیر دده مید رنگ
 بیفتاد آن کوه جنگی بجای
 پس آنکه زمین را بدنندان گزید
 چه رودی که مانند جیحون بر ۹۲۰
 سر و دست و پای وی از تن برید
 وز آن کو هپایه ز پس کرد روی
 که در تنش جان بود یزدانشناس
 بهر سختی گشته فریاد رس

کهی تیغ او برتر از برج گار
 ۸۷۰ مبالای بر رفته چرخ کیان
 برو بر یکی غار و دیوی دروی
 سرش چون سر کیتی و پای و دست
 بتن مرورا کاسموی درشت
 دو چشمش بکردار دو چشم غول
 ۸۷۵ دوا بروش مانند خار لشتی
 دهان پرز دندان کز چپ و راست
 سر هر یکی همچو الماس بود
 دو بینی ورا چون ز دوزخ نمود
 هَرش دست مانده یک دخت
 ۸۸۰ بکردار یک داس هر ناخنی
 دولب همچو دریا بر سیاه
 نمودش دندان ازو هم چنان
 بخوردی یخزادی هیچ چیز
 پیرامن که بسد میل راه
 ۸۸۵ بخوردی ز مردم کرا یافتی
 همه روز خفتی بغار اندرون
 بدینسان یکی دیو دژ خیم بود
 نیارست کس رفت ویرا جنگ
 همه کشور شام و مصرش خبر
 ۸۹۰ چوبوی گل کامکار او شنید
 ز رفتار او که سرزنده گشت

نیز دیده بر سر مرا و را چکا و
 بگردش بیابان و که در میان
 چو میشان بموی و چو گاو ان بروی
 دهانش دهاری همه پر گبست
 همان بر سر و ساق و پهلوی لشت
 ازو آب ریزنده بی درد و سوک
 که یک یک باب بقم بر کشتی
 که از دینش جان بتن در بکاست
 بن هر یکی همچو انقاس بود
 بدو چشم چون دو گذرگاه دود
 برو ناخنش راست چون سنگ
 چو الماس و خارا سری و بینی
 که گشتی چو خندان هی گاه گاه
 چو از ابر برق و شرار از دخان
 نرفتی از آن که جای بنیز
 کرا یافتی کردی از بن تباه
 بسوی دد و دام نشافتی
 بدی سخت کاهل بکار اندرون
 دل مردمان زو پراز بیم بود
 جهان بود بر مردمان کرده تنگ
 شده بود و در هر دل از وی خطر
 ز غاری بکردار کوهی دوید
 کمرها افتادش زهر سو بدست

پس آنگاه جنگش برپا کرد
جوانمرد از در شگفتی بماند
۹۴۰ و را گفت اندر جهان هیچ مرد
که تو کردی ای شهر شاه زنان
هزار آفرین باد بر شهریار
بودند بر آبخور یکن مان
جوان را چنین گفت دختر که من
شوم سوی دژ پیش واسعی بساز
۹۴۵ که تا تو برو بر نشینی همی
ماریار با منی بهر کارزار
سلاحش بداد و نشانش بجای
جوان جوانمرد فرخنده فر
۹۵۰ که گردی زادی بر آمد چو دژ
بنزد یکی آمد چو کرد دمان
خروشان و جوشان یکی ازدها
همه کام فشکش بگردار داس
تنش پریشینه همه سرسیر
۹۵۵ دم و دودش آمد برون از دهن
سیاهش زبان پر ز موی سیاه
دش چون کمندی همه بند بند
در آمد بیکدم همه آبخور
جوان چون و را دید از و شد مان
۹۶۰ ز پس کرد روی آن جوان لیر

که چون از روانش برآورد گرد
برو نام جان آفرین را بخواند
چنین کار هرگز بجایی نکرد
دل دیو کشتی بتیر از نان
که پرورد چون تو گل کامکار
گل کامکار و نبرده جوان
نبردم همه شب بجز رنجه تن
فرستم بزودی ترا پیشبان
بدل پویه من گزین می
شود دشمنم را ز تو کارزار
بر اندش سبک سوی دژ باد پای
همی گشت گرد لب آبخور
سرش روی گردون گردان بسود
سوی آبخور دید هم در زمان
که از پیش پیش نگشتی رها
دو چشمش در نشان چو بر می داس
از و هر پیشینه مه از یک سپر
گویرا ز خویش بود گشته لژن
هرش یسگ بر سان داسی دناه
پران بند و گه پر ز حلقه کمند
تمی کرد از آب و بر آورد سر
برفت ازدها از پس او دمان
شد از خشم مانند آشفته شیر

۱۱۵ کسیر که یزدان کندیاوری
 گشاینده کار و بندیده اوست
 توانا جزا نیست جان آفرین
 بیامد چو از که گل کامکار
 برون آمد از شب همی روز چون
 تو گفتی سپهر آتشی بر فروخت
 ۱۲۰ هی گشت در بادیه دخت شاه
 بیامد بدانجا که پیکار جست
 ز یکسو را دید افتاده پست
 فرو آمد و برگرفت ز خاک
 ۱۲۵ بپشت و بردش سوی آخور
 نگویی مرا تا خورد کیستی
 چرا آمدی سوی من پوی پوی
 بیا سخن گفت ای دلفروز ماه
 بکین عرابی بستم میان
 ۱۳۰ چنان دان که بود او برادر مرا
 برادر ز بهر برادر جنگ
 بدرد برادر شکست کسی
 مرا تشنگی کرد پیش زبون
 بمان تا ترا بنده باشم ز پیش
 ۱۳۵ گل کامکارش بزدهار دست
 که نگزاید و خوار نگذارش
 چو این بند و پیا نشان شد دست

نرسد ز دژ خیم دیو و پیری
 که هر چیز را آفریننده است
 هم از بهر مردم جهان آفرین
 ز شب روز رخسند گشت آشکار
 ز تار یکی اسکن در آمد برون
 درو شب بکردار هند و بخت
 ز بی راه دگر بار شد سوی راه
 همی با هاورد خویش از نخت
 شده بای سست و ستوش ز دست
 ز بان گشته از تشنگی چاک چاک
 بداد آبش و گفت ای نامور
 شده جنگجوی از پی چپستی
 ز من کینه جستن ترا از چه روی
 روان بوز شاه زنان دخت شاه
 کزو سود بودم همه بی زیان
 ز دردش دل آمد بر آذر مرا
 بکوشد بجان و در این نیست تنگ
 که اندر سرش مغز نوردی
 بخشای بر من مدیرم تو خوب
 مدامت سرا فکنده باشم ز پیش
 گرفت و پیمان و سوگند بست
 ز خویشان خود خوبتر داردش
 نمودش بد و دست دیوان نخت

۹۱۵ همی گفت با خود که پیار جنگ
 بر آن ریگ تفته برآمد زاب
 بر فشار کندست باید شدن
 بیامد پس آنکه هم اندر زمان
 بنزد یک آن اردهای بزرگ
 کمان بر زه آورد و چندان خند
 ۹۱۰ برو آن سیاهان پهن و فراخ
 نشایست جنبیدن از جای هیچ
 تنش از تف ریگ شد همچو خوف
 همی کوفت از درد سر بر زمین
 ز بس کوفتن شد سرش لخت
 ۹۱۵ سرش را زن کرد یکباره پخش
 بسی ریگ چو ناردانه بسود
 بدشنه بدژیدش آنکه شکم
 جوانا بدیدش بیو باشته
 چو در آتش تیز پخته شده
 ۱۰۰۰ بسیارید بروی گل کامکار
 همی گفت ای شیرشده جوان
 ز تو اردها خسته و کوفته
 همی کرد زاری که آمدهای
 بدان اردها بر فنادش چشم
 ۱۰۰۵ باواز گفت ای گدای نگار
 برویت چه جنگ آمد از گشپرخ

نسا زد که ماندست از هوش و هنگ
 تنش گشته از ریگ تفته کباب
 بتیرش دگر باره تن آردن
 پیاده همی شد دنان و دمان
 چنان دختر سرفراز و سترک
 بینداخت زی وی که شد تا تنگ
 ز تیرش همه تن چو شد شاخ شاخ
 نه کردن سوی جنگ دیگر هیچ
 تنش را چو خوف کرد بر ریگ تف
 فکندش همی زلزله در زمین
 بشد دختر و زرش یک زخم سخت
 ز خولش چو گلزار شد ریگ خشت
 تن زخم خورده چو بروی بسود
 ز خولش زمین گشت چون رود زل
 هنوزش بر اغر درون داشته
 بگردار زنگی ز زخم دده
 ز دود یده در آن زمان بشمار
 دریغا ترا زور و توش و توان
 چرا بخت بر تو شد آشوفته
 و را دید گریان و زاری فزای
 بجوشید خون در تن او ز خشم
 مرا چون دود یده گل کامکار
 که زاریت بینم من از چرخ برج

کمان بر زه آورد هم در زمان
کشید و بینداخت زی اردها
فرود وخت کام و دهانش بهم
خندنگی دگر زدش بر چشم بر
۹۶۵ ز هم کام بر کرد از آن درد زود
فشاندش بر وزهر و کردش سیاه
میو باشتش چون تبه گشت مرد
بیامد بیفتاد در آبخور
سرش سست گشت و دریده مان
۹۷۰ بدان آخور در تپان بر لژن
چو شد دخت زی دژ نیاید دیر
یکی اسب با خود بیامد زود
چو آمد بنزد یکی آبخور
تعی ز آب بود و درو اردها
۹۷۵ و میدش ستور و ستور دگر
سوی دژ ز پس باز تا زان چو دژ
ببست اسبرا دور جای و رفت
یکی می رشی نیزه ز آهن سنان
بدان اردها را بیازد بدن
۹۸۰ یکی نیزه زد مرور را بر زفر
سنان نیزه را خورد خایید و خورد
ازو شد گریزان گل کامکار
بتازید ازو اسبرا دور جای

نهادش یکی تیر اندر کمان
چو سو فارس از شست وزه شد
نشایست ز اردها هیچ دم
یکی دیگرش زود بر زد بسر
در آمد بدو راست مانند دود
شد آن نامور گردد جنگی تباه
ز پس باز آهنگ آن آب کسید
همه آخور شد ز خون چون جگر
بیک چشم کور و بتن ناتوان
دوان خون چو جی چون بر زمین
ز پس کرد روی و بیامد بزیر
دوان دو ستورش بگرداردود
همه آخور دید همچون جگر
شده خون ز کامش چو رودی ها
زدستش رها گشت و بنهاد سر
هم آنکه فرود آمد از اسب زود
سوی آخور همچو آتش بتفت
بکف در گرفته بجای عنان
همه تن بدان نیزه کردن دهن
گرفتش بدو یثک الماس سر
برون آمد از آخور همچو گردد
بیامد سوی اسب و چون شد سوار
شده سست بر اسب بردست و پای

۱۰۳. همی گفت وزاری همی کرد مرد
 عنان گل کامکار گزین
 بنفشه بود وی گل کامکار
 نخل اهرم ز تو هیچ من ز تو سیم
 در آورده انجام را زیران
 ۱۰۳۵ بدزدان اگر ما به در سیم
 ستانیم باز همه سوزیان
 چو مرد این شنید از گل کامکار
 بیابان گفت و همی راند تیز
 ز پس دو دلاور دوان کرده است
 ۱۰۴۰ بیابان چو ببرد فرسنگ پنج
 یکی قلعه دیدند سر در سپهر
 ستون سپهرست گفتی مگر
 بکردار برجی ز چرخ فلک
 چه برجی ز سر تا بن ساد سنگ
 ۱۰۴۵ مهش زیر چون ماهی از زیر ماه
 بن در بهارش بسر بر خزان
 بسال و پنهان چرخ برین
 که او همه سر بسر دیلاخ
 برو راه مانند هنجار مار
 ۱۰۵۰ گل کامکار و همای گزین
 بر رسید از آن مرد فرخ همای
 پیاسخش گفتا که دزد نپاک

فرود آمد و جامه را چاک کرد
 گرفت و بسو سید پیشش زمین
 و را گفت ای اغم رسیده سوار
 نه از دزد در دل مرا هست بیم
 ز پس ما برانیم تو پیش ران
 دوسه مرد ز پیش ما دو بسیم
 ز ما بدر همان را بر آید زیان
 هم آنکه براسب خود شد سوار
 بر نداشت شده با دراهم ستیز
 ز تیزی بکردار آذر گشسب
 ستوران شدند و یلان پر زنج
 نکرده گذر بر سرش ماه و مهر
 ز کوهی کلان بر شده یک کمر
 از و ناچرخ و تیر برچ فلک
 چه سنگی روبرو ز الماس رنگ
 مخالف در و گردش سال و ماه
 سرویش در ماهی و مه خزان
 نفر سوده او را زبانه زمین
 کمرها برسته ز که شاخ شاخ
 بسد چاره بروی رونده سوار
 چو آن حصن دیدند بر که حصین
 که این سهمگین دژ کرایست جای
 بدین دژ درون خونی و خشمنا

فرود آمد از اسب و شد پیش روی
 بدو باز گفت آنچه دید از جوان
 بسیارید چندان ز دیده سرشک
 نشستند بر اسب هر دو سوار ۱۰۱۰
 گل کا مکارش نمود آنچه کرد
 همای هایون از و خیره ماند
 سوی دژ فهادند چون روی باز
 همی تاخت اندر بیابان چو گرد
 همای گزین را گل کا مکار ۱۰۱۵
 بر روی دارد ندانم که کیست
 اگر زانکه مارا یکی دشمنست
 چنان پست گردانش بر زمین
 چه اختر درین هفته مار بجنگ
 نه دژ خیم دیو نه تند ازدها ۱۰۲۰
 همدون زدشمن بکشتیم چند
 کزن تاجه بازی کند چرخ باز
 درین گفته بودند کامد سوار
 ز دزدان بچسته منم این زمان
 که سد گنج افزون مر ابار بود ۱۰۲۵
 بردند اینک ز پیش شما
 مر یار با شید تا کاروان
 شما را بجشم بی سیم و زر
 زیزد اتان هم بود نیز مزد

و را دید گنده همه روی و موی
 همای دلا و ربتن نا توان
 که از چشم او ماند دریا بر شک
 برانند زی دیو نزد دهسار
 بدان دیو کزوی بر آورد گرد
 برو نام جان آفرین را بخواند
 قضا را یکی گرد گردن فراز
 ستور و سلاحش سزای نبرد
 چنین گفت کامد دوان یک سوار
 ز ما در دل او را بدی یا بهیست
 چو دریای جوشنده در جوشنست
 که ناید دگر یادش از زم کین
 که کوشید باید همی با پلنگ
 بجنگ اندر از چنگ ما شدرها
 بیاری یزدان و بخت بلند
 چه بنیم ازین گرد گردن فراز
 باواز گفت ای یلان زینهار
 یکی مرد باکش یک کاروان
 گهر بود و دنیار بسیار بود
 نباشند اگر زانکه خویش شما
 مگر باز دست آورم این زمان
 همدون بسی جامها و گهر
 بدست شما اگر شود کشته دزد

مرا او فرستاد سوی شما
 برو گفت و آن هر سه تن را بکش
 کنون من شما را بر او ببرم
 بخوام شما را بخون زو که هست
 برش آبروی من افزونترست ۱۰۸۰
 من از بهر او کارها کرده‌ام
 های گزین را ز گفتار او
 ز مافی بغربه زبان برگشاد
 ترا آمدن نزد ما بود مرگ
 بدژ در اگر سدهزارند مرد ۱۰۸۵
 یکی را نسام که زنده بسود
 بگفت این و تیغ از میان برکشید
 کز آن نعره او بلسر زید دژ
 در آمد بدژ بر سر مرد تیغ
 بدو بفتاد بر خاک پست ۱۰۹۰
 ز دژ چو ت بدیدند رفتند تیز
 ز که چو ت بودی فرا ز آمدند
 زدند و گرفتند با شهریار
 های گزین کرد سوگند یاد
 که کس یار گدا نخواهم بچنگ ۱۰۹۵
 بدانکه در آمد بدان بیست مرد
 بنزد یک آن کوه سنگ درشت
 ز شب روز رخسنداده اوار شد

بسوزد دل من بروی شما
 بشوران بشمشیر بر هر سه کس
 پیشش زمین را بر خ بسپرم
 مرا پیش او بر همه کام دست
 از آن کسی کس ز هم گهرست
 و را هیچسان دل نیاز دهم
 ز بس خشم و کین شد پراشنگ روی
 و را گفت ای بدرگ بد نژاد
 کنون مرگ را تا چه داری تو برگ
 ز تیغم شوند این زمان زخم خود
 مگر از نقش سرفکنده شود
 یکی نعره مانند تن در کشید
 ز که در تو گفنی بلغزید دژ
 نقش کرد مانند خونبار میغ
 نیاز ید دیگر بهیکار دست
 دوده مرد کین کس بخشم ستیز
 همه پیش شه کینه ساز آمدند
 نشد کس بنزد گل کامکار
 بهر و بهاء و بداری داد
 و گر بر سرم بارد از چرخ سنگ
 زها موت بگردون بر آورد کرد
 بهر زخم یک مرد از ایشان بکشت
 هوا از شب تیر گون تار شد

زخاره سرخشتان بگذرد
 بشمشیر مرشیر را بشکند
 بدژ در رفیقان من برده اند
 که دارند دیو دژم را زبون
 سرش دزد همچون گیا بدرزد
 دوسد مرد خو نحرار گرد دلیز
 زهرسه بریزند خون بید رنگ
 دهد باز چیزت دگر خدای
 ز داین داستان مردم باستان
 که جانشش از تن گسسته شد
 ز بهرم بده رنجه کرده روان
 سوی بنکه خویش گیرد راه
 کم از بد شما یسد فریاد رس
 برون زین بیابان پر شرشوم
 یکی دزد خو نحرار تیره روان
 بد شناسم هرسه زبان برگشود
 که اینجا ز نزدیک دژ بنگرید
 ز بیم یلان مه دژ دلیس
 که مانند بد اینجا تیان دیر شد
 بیالا بکدر اسد روان
 برین کوه و دژ دیده بگماشته
 پیاده ز پیشم سوی دژ روید
 مه دژ ز دژ فکند سرنگون

که هر یک یکی پس را بشکند
 دوسد مرد جنگی بدین دژ درند
 مرا کاروانی بدژ برده اند
 برایشان که راه باشد کنون
 کسی کو برین کوه پاده شود
 کنون بیم آست کایند زیر
 نداریم ما تاب ایشان جنگ
 چو شد چیز جان گرماند بجای
 امیدت بروز نیست تاهست جان
 در روزی آنراست بسته شده
 شما ایدو آزاد مرد جوان
 مباشد که آمد شب اینجا بگاه
 مرا با شما رفته باید ز پس
 بریدم همی تا آباد بوم
 درین گفته بد مرد کامد روان
 بنزد یک هرسه چو با دو چودژ
 شما هرسه تن گفت خیره سزد
 نیارد گذشتن بد اینجا شیر
 شما را مگر جان زتن سیر شد
 دریغا شما سه نکورخ جوان
 جوانی خود را سبک داشته
 برین زاسبان پیاده شوید
 مگر مان بدژ بر بریزند خون
 ۱۰۵۵
 ۱۰۶
 ۱۰۶۵
 ۱۰۷۰
 ۱۰۷۵

دوانست در دژ بدین تیره گی
 از این روی بودش بدل در گمان
 ز پرشش قضا بدش باز ماند
 ۱۱۲۵ ز نیک و بد آنرا که آمد سرشت
 بپاشد بنا کام اگر بودنی
 توان دل بهر گونه اندیشه داد
 گمان با قضای خدا زان نیست
 همای گزین چون بدر دژ دوید
 ۱۱۳ نهان گشت جای بکنجی درون
 همی تا ز شب نمی اندر گذشت
 چو دانست کاشوب دژ در نشست
 برون آمد از جایگاه کمین
 بنزد سرای مه دژ رسید
 ۱۱۳۵ نگهداشتش تازی مست شد
 برفتند یارانش مست و خراب
 همان پاسبانان زبانگ و خور
 همای گزین خار و خس خست چند
 برافروخت آتش چو در تیره شب
 ۱۱۴ که تو کیستی گشته آتش فروز
 از و چون شنید این همای دلیر
 بتیغش سراز تن بیفکند زود
 بدید آتش از دژ گل کامکار
 بازار گان ماند هر دو سمنند

نگوید سخن با کس از خیره گی
 بنگشاد بر پرشش اوز بان
 گشاینده را بسته آواز ماند
 گذر نیست دیده کس از سر نشست
 از اندیشه دل چیست فرسوزی
 بلی بسته چرخ توان گشاد
 ز راه قضا روی برخاست نیست
 شد از چشم در بان دژ ناپدید
 نبودش بکینه خرد رهمنون
 چپ و راست هر پاسبانی بگشت
 در دژ نگهبان دژ سخت لبست
 بدر دژ در همی گشت چون دیو کین
 همی خورد با چند کین کش نبید
 بیفتاد و بر جای که پست شد
 بختند بیهوش بر جای خواب
 شدند از چپ و راست بر دژ خورش
 ز پیکان بدو آتش اندر نکند
 یکی پاسبان تیز بگشاد لب
 بتیره شب اندر طلبکار روز
 بنزد یک او شد چو آشفته شیر
 چنان کش ز کشتن کس آگه نبود
 پیاده دوان رفت بر کوه سار
 بر آمد میالای کوه بلند

برآمد یکی قیرگوت ابر تند
 بسیارید و برخاست هر سوی میل ۱۱۰۰
 سیابان شد از باد و باران چنان
 کس از که نیامد دگر سوی جنگ
 که شب تیره گوت بود و شمعوارا
 دگر کز کیسنگاه و لشکر گمان
 نبودند آگه که این بیست مرد ۱۱۰۵
 بهان آمدنشان سپه داشت گشت
 نبستند دژ را از نیروی در
 که با سه سوار گزین بیست مرد
 ز ناهستن درهای گزین
 فرود آمد از اسب مانند باد ۱۱۱۰
 یکی کشته را زانکه افکنده بود
 نشان کرد پس با گل کامکار
 برافروزم آتش تو اسیر بمان
 که یار یگرم چون تو باشی بکوه
 و گر خود همه کوه دزدند پاک ۱۱۱۵
 کسیرا کجا هست خوف و دزد
 بگفت این و شد برده کو هسار
 ز بن رفت بر سر بکردار رنگ
 در دژ چو دید او گشاده دلیر
 نگهبان در چون بدیدش دژ ۱۱۲۰
 که از جنگجویان دژ یک نشست

همی هر کهمی بر هم افتاد غند
 ز بالا پستی همی کرد میل
 که دریا بهنگام موج دمان
 ندیدند در تیر شب روی جنگ
 فرود آمدن بد بماه ز ماه
 همی برد هر کس شد از کین دمان
 که گشتند کشته همی در نبرد
 ز دژ هر زمان خاست با گ و خرد
 ز جنگ آورد تا مگر کس خبر
 چه کردند و چون بود کار نبرد
 گمان برد از بهر گردان کین
 بدل در تواندیشه کرد یاد
 بپوشید جامه هم آنگاه زود
 که در دژ چو رفتیم بدستان چار
 بیا از پس من سوی دژ روان
 یکی را نما نم زد ز دژان گریه
 ز خوشنشان کم بر که آغشته خا
 مریشش بجز خون که باشدت مزد
 رهی دید مانند هنجار مار
 در آن تیره شب بر سر کوه سنگ
 بدژ در وید و نپا مید دیر
 چنان آمد او را بدل در گمان
 بجسته شب از چنگ اهر منست

همای دلاور بدو با نر خود
 مه دثر نه بساده شده سست بود
 ۱۱۷. بزد بر سر او یکی تیغ تیز
 چو پرداخت جان مه دثر ز تن
 نبه کس کزو زرم و پیکار خوا
 بدش در همی بود تا روز گشت
 فرستاد با نزارگان را بخواند
 ۱۱۷.۵ و را گفت مردم نه بهر تو رنج
 نگه دار چون جان شیرین درم
 درم دار تا از جهان بر خوری
 کسی کوز مردم درم دار نیست
 تهمی مغز باشد تهیدست مرد
 ۱۱۸. خرد گر نداری و داری درم
 درم را سرا نیست اگر دوستی
 در آن دثر نه چندان گهر بود
 فراز آوریده بسیار سال
 همای گزین سر بسد برگرفت
 ۱۱۸.۵ ببا نزارگان چیزا و داد بان
 اسیرانش را یکسر آزاد کرد
 بدو گفت هر جا که خواهی کنون
 بوسید با نزارگان دست او
 ز بانش پران آفرین همای
 ۱۱۹. همای آنکمی شد شتر بار کرد

در آن تیوه شب نام خود یاد کرد
 همای دلاور چو باد و چو دود
 بر آوردش از جان و تن سختیز
 به بود این آنگاه بر خویشتن
 برست آن کز و نرنده ز نهار خوا
 بهمان روشن از گیتی افروخت
 همه هر چه شب سرفت با او براند
 کنون باز دست آمدت فتنه گنج
 که دل بی درم راست دایم بغم
 چو داری فرون باشدت برتری
 از و خوارتر در جهان خواست
 تهیدست ترا کس ستایش نکرد
 میندیش کن کس ترا نیست غم
 که بیغم شده در جهان سستی
 که شایست دانستش حد و مرز
 ز هر شهر و هر جای که کو توال
 از و ماند با نزارگان دشگفت
 دگر چند گوهر یل سرفراز
 دلش را بداد و دهنش شاد کرد
 که بادت بنیکی خرد رهنمون
 ز دثر رفت و ز سوی مراد روی
 روانش از و گشته مرش فرای
 ز هر چیز و پرداخت دل را نرد

۱۱۵۳ در درجست و بشد پیش در
 بیستاد تا نام گسترهای
 فروشد ز باره در در گرفت
 نگهبان در هر که بود ندیاک
 چنان هر یکی را بیفکند سر
 ۱۱۵۴ با هستگی پس در در بکند
 گل کامکار از در در دوان
 بسی کرد بر شهریار آفرین
 ندادند آواز و هر دو خوش
 سرخفته دزدان همه تن بتن
 ۱۱۵۵ در آن تیره شب پاسبانسان بدید
 و را کرد بیدار و گفتا دوان
 دو تیغند بر تنده کرده بکف
 بکشتند بسیار کس را بتیغ
 از و چون مه در شنید این خبر
 ۱۱۶۰ یکی تیغ مانند آتش ربود
 چنان زد یکی نعره کوه کاف
 همی خواند گردان کین جوی را
 همی گفت کین آورا را بشب
 دهنشان شد آکنده گویی خاک
 ۱۱۶۵ که پاسخ مرا هیچ ندهند بان
 ز کند اوران پاسخی را ندیست
 بگفت این و یا و چو کسر ندید

نگهبان در بود زو بی خبر
 بیامد و را دید بر در بیای
 در در شب شاه گریز گرفت
 بر آورد از نشان یکایک هلاک
 که آگه نگشتند از یکدیگر
 نیامد ز کندش بر تن گزند
 در آمد پیران آفرینش زبان
 شدند آن زمان هر دو چون کین
 گشادند هر دو چپ و راست گوش
 بریدند وز که نکندند تن
 سوی خانه شاه دزدان دید
 دو دیو شد در در درم هر دو
 که از هر دو خفتان شود هر دو خوف
 اگر زنده مانند با شد در یغ
 شد از خواب و مستیش هشیار سر
 برون آمد از خانه چون باد و دو
 که گفتی با سر زید از و کوه قاف
 چو بی آ بگین دید شب جوی را
 ز مانه ز پاسخ بستست لب
 و یا در دهنشان زبان گشت چاک
 در یغا که مانند بگرم و گداز
 مگر زنده خود هیچ کس مانده نیست
 چو دیوانه هر زمان ز هر سو دید

۱۲۱۵ خدایم بر آن نرنگی دیو نژاد
 سرش را بریدم من از تن بیغ
 هم اندر زمان سوی آن خفتگان
 نر هر ده پرداختم در زمان
 یکی دخت دیدم نر پیوند شاه
 مرا گفت اینجا کی گشت دخت
 ۱۲۲۰ نر هر شهر و هر جای که سالیان
 بگویی اگر شاه را سر بسر
 مرا نیز دادی ره پای نر دیو
 کون مرا تو از نریدر بسر
 که از تو چه مایه هنر دیده ام
 ۱۲۲۵ ورا گفتم ا مشب تو از نریدر بیاش
 بیایم ترا من سوی شه بدم
 نر بهر یک آهوک دیدم بدم
 قضا را یکی مردم آمد براه
 بر رسیدم از وی که تو کیستی
 ۱۲۳۰ مرا گفت من ساربان شهم
 یکی ساربان بود مر شاه را
 سدا شتر برده عرابی و را
 بمن باز گفت این و با او شدم
 نخستین بکشم و را چند یار
 ۱۳۳۵ چون با عرابی شدم هم ستیز
 عرابی یکی دختر خوب داشت

نر بردستی و نر در جنگ داد
 نر مردم خونخوا سرگی من دینغ
 شدم نیز بر سان آشفته گان
 چو کردم ز تن جان هر یک زمان
 که از روی او بود بار شک ماه
 بهم نرنگی آورده از رخ سخت
 همی نزد شب و روز ره سالیان
 دهد هر چه گفتم بتو در بدر
 ترا مزد با دار کیهان خدیو
 سوی شهر تا من دهم این خبر
 بجنگ اندرت چو نر پسندیده ام
 که چو نر روز شبر کند خشت کش
 نبا شد سپاسی نر تو بر سرم
 بماندم و را نری بیابان شدم
 شدم پیش و کردم سوی اونگاه
 بدینجای جوینده شب چینی
 شتر کرده گم و یژ دو پنجم
 شب تیره گم کرده بنگاه را
 ببنگاه کرده خراب و را
 بکین با عرابی همه شب نر دم
 پس از جات بر آوردم او را دمار
 شتر بان گریزان شد از پیش تیز
 بیامد مرا کینه بردل گماشت

چنان برهم افکند آن قلعه زرد
 کرا داد ز نهار از آنجا براند
 بر رفت خود با گل کامکار
 بیامد بدان قلعه شاه خویش
 کنیزان ز در پیشبار آمدند ۱۱۹۵
 چه دیدند دیدند چندان گهر
 شتر شد ز بار گهرها گران
 بدش در کشیدند شان بار پاک
 های دلاور شب آنجا بسود
 ولیکن از و کام خود برداشت ۱۲۰۰
 چو از جزع برگرد سر کهر با
 های همایون شد از سوی شهر
 که ده هفته رفته از پیش شاه
 همی خواست تا شه ندانش بران
 بشهر و هم از راه بر شاه رفت ۱۲۰۵
 شه شام ویرا نکوتر نواخت
 و را گفت یک هفته افزون گذشت
 بنخجیر تا خود چه دیدی شکفت
 پیاسخ بشه گفت دردشت دکره
 فتادم بکوهی که آنجا یگانه ۱۲۱۰
 ده دیگرش یار بودند گرد
 نخست او شب آمد بجنبه چو کوه
 کجا مست بودند بر جای پست

که گفتی بر آن کوه هرگز نبسود
 کسیرا بر آن که ز دربان نماید
 شتر شد پیشش در از نرتر
 براه اندرون شاد با ماه خویش
 هم آن خادمان دلو از آمدند
 بیا ورده با خود شه کامور
 هم از نرتر و از جامه بیکران
 نهان نهادند در زیر خاک
 گل کامکارش ببر در غنود
 بوس و کناس و خوشی شب گذشت
 بز آب زدود روی هوا
 بدل در نراندیشه اندوه بهر
 نه بیگانه با او نه کس خویش شاه
 پر اندیشه دل شدیل سرفراز
 چو در پیش رفتش بخدمت بخت
 پیش خودش هم چو هر که نشاخت
 که تا تو شد سستی بکوه و بدشت
 کجا از تو آن یاد باید گرفت
 بنخجیر رفتم خود بی گره
 یکی مرد زنگی همی داشت راه
 نموده بکین هر یکی دستبرد
 همه خفته یاران او هر گره
 نسودند با من بیکار دست

۱۲۶. اگر باز دانی شتر بان منم
 نرسن ایمنی دخت من جفت
 بود جفت تو او که هستت نزد
 منم ساربان آنکه با تو براه
 همه هر چه کردی بدیدم تمام
 ۱۲۷. جوانمزدی و مردمی مرتدا
 چگونه عرابی شد از من بدید
 چگونه تو بر من شدی کینور
 همه هر چه کردی نزد خود
 ۱۲۷. هزار آفرین بر تو و گوهرت
 تو بخت منی دخت من جفت
 ترا کردگار جهان یار باد
 بفرزید نزد چون شنید این هلی
 بخشای بر من جوان غریب
 ۱۲۷. مکن یاد پیش کس این را ز خویش
 مراد دختر تو بجان در خوشت
 بفرمای کسرا هم اندر زبان
 عرابی که هستش گران گنجها
 دیگر کس رود سوی زنگی بگاه
 که هست او ز خویشان شاه جهان
 ۱۲۸. کجا من چنان خسته ام ز نبرد
 مراد دختر تو را ندست از روی
 بر اسب خودم بست و هم در زبان

گرامی تری تو ز جان و تنم
 تویی پور من اندرین بوم و رست
 منت باشم ای رنج دیده پدر
 دوان بودم ای در خورتاج و گاه
 ندیده هم از تو شنیدم تمام
 بر آورد سر تا بگردون مرا
 چگونه بر آوردم از جانش کرد
 بر بصر روی ای فرخ اختر سپید
 که با جانت جفتست دایم خرد
 بدان کس کجا هست در کشت
 ترا باد سزا سرم بوم و رست
 همه ساله بخت تو بیدار باد
 و را گفت شاهان ز بهر خدای
 که بادت فدا شد چون غریب
 میفکن بکشور در آواز خویش
 خداوند من دخترت بهت
 شدن سوی نگاه این بدگمان
 بسیار ند تا بیکران گنجها
 بسیار یکی دخت از آنجا چوماه
 شهنش داند از اشکار و نهان
 نزد دخت عرابی که هستم بدید
 که آمد بنزد یک من تیز پوی
 بیاورد سوی درم تا زنان

چو بامن نزد از خیرگی را جنگ
چو از دود شب آتش روز تیز
براندم که آیم سوی شهر باز
بسر بر مرا هوسر شد نافته ۱۲۳۴
یکی آنخوهر همچو دریا بزرگ
شدم آنخوهر دم فشم بجای
یکی اردها آمد از سری آب
که چو نان کسی اردها دیده نیست
بکشم بزاری و را نیز من ۱۲۳۵
بپرداختم هم روانش تیغ
یکی مرد با زارگان را برآه
نزدندان که اندر دژ سهمن
مرا گفت فریاد رس مرا
بخشودم او را و با او شدم ۱۲۳۶
بکشم کرا یا فتم دزد من
بکنم دژ و مال برداشتم
بدادم و را نیز بسیار چیز
به کردم او را و من تیز باز
یکی قصر دیدم بره بر خرم ۱۲۳۷
بدان قصر آن مال مانند بجای
از و شاه چون این سر اسر شود
بوسید سداب را چشم و را
هده دشمنان مرا کشته ای

بکشم و را نیز بر جای جنگ
برآمد شب از روز شد در گزین
گرفتم بیابان و راه دراز
نر با نم شد از تشنگی کافیه
بدیدم بگردش بسی غم و نگر
که بد اسیر است دزد و پای
بدانسان که طوفان گرفته شب
بتران جهانرا بلا دیده نیست
پس آمد مبارز یکی را هر
براندم برآه اسب چون باد و میخ
بدیدم شده حال بروی تباه
بدند او بسر بر پاشید خاک
نزدندان کزان نزد باشد ترا
دژ از دست دزدان بکین بستدم
ازین به کجا کرده ام نزد من
ببازارگان کاله بگذاشتم
بچیزش نباشد دگر رای نیز
بریدم بیابان دیر و دراز
که دخت شهنشا دارد حرم
شهنشاه بسیار دگر باشد شای
دود ستنش گرفت و ز مانی ستود
همی گفت بی خصم کردی مرا
بخاک و بخونشان درآغشته ای

چنین در همی کم هزینه بود
بفرمود کردنش آباد بار
نشانده اندران در یکی کوتوال
ورا برگرفت و سری شهر برد
۱۳۱ که از شاهزاده چه دید او وفا
بدو شاه گفت که او جفت نیست
بروم از پی من بیکار و جنگ
مرا نیست دشمن چو قیصر بروم
بگیتی جز او کس ترا جفت نیست
۱۳۱۵ بدر را چنین داد دختر جواب
گنیزک من و بنده تست وی
بمان روز ده تا بر آساید او
پس آنگاه لشکر بفرمائش کن
که بی لشکر و گنج نتواند او
۱۳۲ چونین هر دو کردی و ابرو
پسندید شاه آنکه دختر بگفت
همی خورد می با های گزین
یکی روز با دختر خود شهریار
های گزین را شهنشاه بخواند
۱۳۲۵ ورا گفت هستی تو فرزند من
نر بهرم بسی کار کردی تو نیک
بجز زانکه شاه و کشور بتو
ولیکن یکی دشمن هست شوم

مراجایگاه خزینه بود
نرفت اندران روز گارد از
بیامد بردخت فرخنده فال
گذشته همه دخت بروی شمرد
نر گیتی چگونه گزید او وفا
ولیکن بیایدش مرفتن نخست
جهان بر بداندیش من کرد تنگ
از و گرستان روی آن مرز بروم
بر من عهد من تا توانی بایست
که مرا ی تو هست ای شهنشاه صواب
گذارد بفرمانت تا هست پی
نترن ماندگیها بپا لاید او
خزینه دوش جا و اما لشکر کن
نهادن بیکار سری روم روی
نپیچد نر بیکار سد شیر سر
همی داشت این را از ماهی نفعت
نشانده همیدون بجای گزین
نشست و ندادند در پرده بار
بر خویش بر تخت خویش نشانده
گرامی تر از خویش و پیوند من
چه دارم بیاداشتت نیک و یک
دهم با دل از روز دختر بتو
که هست او سرافراز تر شاه روم

وگر نه مزار فته بد جان پاک
 شه از وی چو بشنید بگریست زار
 ۱۲۸۵ شدن مروز را سوری آوردگاه
 فراوان ستایش بر او یاد کرد
 فرستاد در شب سپه سوری کوه
 همان سوری حله بشد لشکری
 شب او باهای دلاور بسود
 ۱۲۹ همه شب همی پیاده خوردند شاد
 بر فتنه هر دو سوری حله بان
 بدیدند کشته سران را بجای
 شده کشته آن دختر کینه جوی
 گرانمایه هر چیز برداشتند
 ۱۲۹۵ و زانجا یگه بدید رنگی شدند
 بدیدند آن رنگبان را بزار
 ببنگاه رنگی گهر یافتند
 بدادند دیگر بتساراج پاک
 مر آن دخت را داد شه پخت
 ۱۳۰۰ و زانجا بدش روی دادند بان
 مته آن که بدید و دژی برش
 هم آتش بسر بر هوش کشند
 دگر بار آباد بایدش کرد
 که اندر بیابان چنین جایگاه
 ۱۳۰۵ مرا استواری برین دژ هست

تسم گشته گردنده در خون خاک
 شگفت آمدش از گل کامکار
 که هرگز نبود سرفته دیگر سبزه
 پیوند او پس و را شاد کرد
 بدانجا که بودند رنگی گروه
 گزیده هر آنکس کجا بد سری
 نرسادی نه این و نه آن شب غنود
 چو خور بزد از کوه سر بامداد
 بدانجا که بودند پیکار سائر
 ددانشان بخورده سر و دست و پای
 نهادند در حله پس هر دوری
 ستور و گله هیچ نداشتند
 همی تا ببنگاه رنگی شدند
 بریده سر و تن بینکنده خوار
 میدادند چندان که برافتند
 سپردند بنگه بخون و بجا ک
 فرستاد بان را سوری خان پیش
 بدان جای دزدان گردن فرمان
 پس از خرچ گردان بسی بر پیش
 بشنوازد گفت این نبایست کند
 از آن به که بود ای یل شیر مرد
 ندیدست کس جز همین جایگاه
 کز آن دژ که دارم چنین دژ هست

گفتار اندر رفتن های بجنک قیصر

مروم باقیس

شدن را بغرید کوس از سپاه
 دمان گشت شیپور و نالیدنای
 سواران کیستوز پنجه هزار
 ز نعل ستوران زمین گشت خاک
 ۱۳۵۵
 های گزین و گل کامکار
 دو سوزده ره و نامگسترهای
 همانکه ورا شاه بدرود کرد
 ورا گفت فرخنده بادا شدندت
 همه راه رهبر ترا بخت باد
 ۱۳۶۰
 بوسید رخسارش و باز گشت
 چنان شد و چشم گل کامکار
 های گزین دیده دو سوزده کرد
 از و چون نگارین او گشت باز
 دل از هجر دلدار آتشکده
 ۱۳۶۵
 همی رفت در مرا ز خود بخیر
 سپه چون بر در چهل روز اند
 ز بیداد دست سپه بسته کرد
 سواری بد از لشکرش نامدار
 ورا قیس فرخنده پی نام بود

هوا شد زگر دسواران سیاه
 تو گفتی سپهر اندر آمد ز جای
 برانند چون موج دریای قار
 رخ اختر چرخ پوشید خاک
 برفتند با خسرو نامدار
 بشه گفت باید شدن باز جای
 زرد دیده بر روی دو سوزده کرد
 دل افروز و سپهر باز آمدت
 ز بر تاج وزیرت ز سر تخت باد
 گل کامکارش هما و از گشت
 که گفتی مگر هست ابر بهمار
 ورا چشم بوسید و بدرود کرد
 براندا سب بر یل سرفراز
 ز دل در دماغ آتش غم زده
 همی ریخت از دیده لؤلؤی تر
 کس او را بجز داد گستر خواند
 دل مرد بیداد گریخته کرد
 که چو نان نبد دیده کس یک سوار
 گزیده مرا ورا شه شام بود

بغارت کند هر گاه او کشورم
 شوی گرباگاه تو سوی روم ۱۳۳.
 گسسته شود ای پسر داور
 و گر نه چو دختر سپاهم بتو
 خبر یابد او با سپاهی گران
 نداریم ما تاب او در نبرد
 نه چندان که شاید شکر کردن شمار ۱۳۴.
 چو رفتی توانا که بپیکاروی
 نر پای اندر آری و را تو بزر
 نیارد کسی کین تو جست نیز
 نباید ترا مردی آموختن
 های دلاور زمین بوسه داد ۱۳۵.
 که گرد شهن تست گردان سپهر
 مرا لشکر و ساز باید نخست
 و لیکن بیایان مراد ستده
 بود دختر خوب تو جفت من
 هم آنگاه شه دست داد شربت ۱۳۶.
 حو پیمان ببستند شه بار داد
 بگنجور فرمود کز گنج زر
 شتر نیز از دبه شاهوار
 سرا پرده و خیمها رنگ رنگ
 بنیکوترین طالعی از نجوم ۱۳۷.

بز ن خواهد از من همی خسترم
 بدست آری آن کشور و مرزیم
 نر مالم تو تا زنده ای بر خوری
 همی دون ولایت گسارم بتو
 بیاید ببرد سرائرا مران
 که دارد سپه جمله مردان مرد
 بسیار تا بگذرد روزگار
 نهد سوی تو با تنی چند روی
 کن دیده و بخت او زود کور
 بدست آیدت سال و بی مزجیز
 چه خود کین بدانی توختن
 شهنشاها گفت دل دارشاد
 نما من برو انجم و ماه و مهر
 پس آنکه توانم از و کینه جست
 که اینکار چون کرده باشم فره
 شود خوش از و با خور و خفت من
 بد انسان که وی خواست پیمان ۱۳۸.
 سپه را و هم ساز پیکار داد
 برو بار کن بیش سید شتر
 هزار دگر شاه فرمود بسیار
 نر دند از برون سید از در جنگ
 سپه راند شهزاده از سوی روم

هر ش چنگ همچون یکی داس بود
 بدان داسها گاه پیکار شیر
 همی گشت نعره زبانه همچو کوه
 تو پنداشتی هست گردی بچنگ
 ۱۳۹۵ کمان و کندش دم و دست پای
 چنان نزد دم او هر زمان بر زمین
 نرغزیدنش گوش گردون بگفت
 بدترید هر زمان زمین را بچنگ
 ستوران را بانگش گریزان شدند
 ۱۴۰۰ تو پنداشتی نر هر شان بد کمیز
 همه نرها را ریختند از نرها را
 بسوی سرا پرده چون سر نهاد
 بخواب اندرون بود شاه دلیر
 بجست و برون آمد از پرده شاه
 ۱۴۰۵ سته نر و شده مردم و چار پای
 نر یولا دترکی بس بر نهاد
 بر آن شیر شه نرد یکی بانگ تند
 تو شیر ی و من گرد شیر افکنم
 نر بانگ شهنش به شورید شیر
 ۱۴۱۰ بزد چنگ و خفتان خسرو دید
 شه از کین و رایال بگرفت
 همه مهره پشت او خرد کرد
 چنان بر تن شیر شد سست

که هر داس گفتی نر الماس بود
 دل نرزم جویان درودی دلیر
 نرغزیدنش گشته گردون ستوه
 کمر بسته از بهر پیکار تنگ
 همان خجروش یشک نخجیر خای
 که افتاد از نر ناله در زمین
 نر همیشه نرها را نرغزید
 سپه را دل از دیدنش گشت تنگ
 همه سر بسر نرها را ریزان شدند
 شدند از نرها را اندرون نرها را
 ستوران تو گفتی در آن مرغزار
 تو پنداشتی چنگ شده کرد یاد
 که آمدش در گوش آوای شیر
 دشم دید شیر می چو کوهی سیاه
 بموشید خفتان همایون های
 سست تیغ و نر سوی او سر نهاد
 کم گشت چنگال تیز تو کند
 هم اکنون سرترا زمین برکنم
 در آمد چو آتش بگرد دلیر
 چنان کش بتن نوک پنجه رسید
 بر بود از زمین و زرش بر خست
 فلکندش بخاک و بخون در بدر
 که آهنگ پیکار او کرد سگ

۱۳۷. همای گزین را چنان دوست داشت

سپه را بند او بجز پیشترو
نکردی نهانی از و هیچ را نه
بر شاه بودی خور و خواب قیس
جوانی جوانمرد و آزاده بود
نرجان دوست تر داشت ویرا

۱۳۷۵

جوان و لطیف و نکو روی بود
همه دیده بد سر بسر مرتر رام
بروم اندر او نیز دل داد بود
ولیکن ندانست شه ساز او

۱۳۸. چو نند چل روز در راه رفت

رسیدند نری بیشه چون بهشت
نرخوشی چنان بود آن جایگاه
بتن در روان شاه را بر فرود
بقیس دلاور چنین گفت شاه
سپه را فرود آ تا یک دور رفت

۱۳۸۵

خوریم و درین بیشه و بغمونم
هم آنکه ستاره نزد آن جایگاه
شهنشاه چو خورد چیزی که بود
چو شه خفت قیس گزین نیز خفت

که روز و شبش مغر بر جان گذاشت
همایش همی خواند سالار نو
همای دلاور سیل سرفراز
نبد پیلدا روز کین تاب قیس
باصل و گهر پادشاه آزاده بود
که با ضرورت بود و با هوش و آرا
جوانیش را آب در جوی بود
بدانست هنجار آن مرز بوم
دل آواره چون شاه آزاده بود
انزیدی فشنید آواز او
بره را هر بود سالار نو
از آب و گیاه و درختان و گشت
که با او اسرم بود بی پایگاه
بدیدار آن بیشه آمد فرود
که سرگشته گشتم من از پنج راه
درین بیشه با شیم ما دلفروز
چو آسوده گردیم از ایدر رویم
همی کرد هر سو نظاره سپاه
بخیمه درون شد زمانی غنود
دو سرور چو گشتند با خواجفت

گفتار اندر جنگ های با شیر و کشتن شیر

همه پنجه پر چنگ الماسگون

۱۳۹. سپه شیری آمدن بیشه برز

گفتار اندر جنگ های بان زن جادو و بیاری سیدن

قیس اورا و کشتن جادو

چو بایهشی گشت از آن بانگ بخت
ستورش هیدون بلز بخت
بُخش بان آمد چو آنگاه شاه
هی گفت با خود برین کوهسار ۱۴۴
که از بانگ اوز هرّه من درید
کهی خوش تر کلهای ارید بهشت
نشمنگه دیو کین چوب بود
بجز تیغ سیما بگون آختن
هی کرد اندیشه زنیسان که خاست ۱۴۵
همه سنگهای که از هم درید
یکی باد برخاست و تار یک گرد
توینداستی سده هزاران دها
شکوهی در آمد بدل شاهرا
هیدون شدش شست بر جای ۱۴۶
از و شه بزیر آمد اورا بساند
هی گفت کای داور کردگار
بخشای برین که در مانده ام
تر تو خواهم ای داد گردا پس
برین که ندانم پس و پیش راه
در یغا جوانی و دیدار یار

تر مانی تو گفتی که در زین بخت
بد انسان که از باد برگ بخت
هی کرد هر سو بگر بزن نگاه
چه دیو ست کامدش بانگ از دها
از و تاجه خواهم برین کوه دید
تر سر تا پایان بسان بهشت
وگر باشد اورا چه افسون بود
تر دیو این که و در سپرداختن
بکوه اندرون شورش از چپ و راست
تو گفتی مگر که بخواهد کنید
کجا روزی چون شب تیره کرد
شدند از نشین بر آن که رها
شدن بان پس کرد گم راهرا
در آمد ز پس سستی از پای آب
بیزدان پنا هید و نامش بخواند
مرا با ش یا و برین کوهسار
بهشتی تریا ر خود خوانده ام
تو باشم برین کوه فریاد رس
مگر روزی من گشت خواهد سیاه
در یغا که سرخجم شد و روزگار

بخاک و بخورث در سر او بماند
 پیاده هی گشت در بیشه شاه ۱۴۱۵
 هی تا شب آمد بزخم دشت
 که شب بر شاه شد قیس و گفت
 هی تا جفاست گویند بسان
 شب آمد ازین بیشه دربانز گرد
 چو شد آبله روی گردون شب ۱۴۲۰
 در بیشه بیامد پرده سرای
 نشست او شبانگاه با قیس شاد
 هی گفت هر کس که یزدان سیاس
 چو تو چشم گیتی ندیدست گرد
 شب آنجای که شاه پیمود می ۱۴۲۵
 بحفت و بیاسود ناسامداد
 در پیروزه با قوت بر کرد سپر
 شه از خواب برخاست و زجر آ
 از آنجای که رخت بر بست و فرت
 رسیدند شب را بکوهی بلند ۱۴۳۰
 دهند بر آن که درود آمدند
 بودند تا روز و آسود شاه
 کهی دیده است چون بهشتی بجای
 بر آن کوه شد خسرو نامدار
 بکف در یکی تیغ الماسگون
 از آن که یکی بانگش آمد بگوش

سوی بیشه نام یزدان بخواند
 شیران جنگی بی اندیشه شاه
 در آن بیشه ده شیر جنگی بکشت
 نماند ترا مردی اندر نهفت
 در کردارت ای شیر دل سرفراز
 که با شیر شب بد توان جنگ کرد
 هم آن آبله گشت چون خون
 برون کرد خفتان همایون های
 برو بر سپاه آفرین کرد ییاد
 که کردی دل ماهمه بی هراس
 بزرگی ترا خرد توان شمرد
 چون بروش در تن بپیرودمی
 که با مدادان چو خور با مداد
 نهان گشت بر جرع گردون گهر
 بیزدان پناهید یزدان سرت
 دل از بیشه شیر بگسست و رفت
 در سر تا بنش آب و هم گشتمند
 بیایان آن که فرود آمدند
 بر آمد چو مهر و فر و رفت ماه
 نزد رفتن آنروز از آن کوه رای
 هی گشت هر گوشه بر هر کنار
 بگردار بیجاده از رنگ خون
 که از سهم آن بانگ ازورفت

۱۴۸. بیامد بر شاه و گفت ای جوان
 برین تخت زهر بر نشین شاد خواری
 کن و من ترا بیگمان بهترم
 بخوبی پری پیشکارم سزد
 هم هست مردانگی هم جمال
 که روی تو مانند ماه است راست
 ۱۴۸۵
 مرا گر نخواهی تباهت کنم
 اگر سد هر ارند با تو سوار
 ترا تا زیم من بدارم ببند
 ولیکن نیایی زهایی ز من
 ۱۴۹.
 از و چون شنید این هایون ها
 دو چشمش در آن خوب رخ خیره
 نشد هیچ بر تخت و گفت مرا
 مراجعت بهتر گل کامکار
 فبتم نردل مهر آن ماه روی
 که راهم دهی تا روم باز پس
 ۱۴۹۵
 و گرنه ز تو خود رهانم بتیغ
 زرت جادو از شاه چون این شنید
 چو بگذشت یک ساعت آمد در آن
 بسر بر یکی ترک و تیغ بکف
 همه تن پوشیده اندر زره
 ۱۵۰۰
 بشه اسب در ناخست چون پیل
 بزد تیغ تا شاهرا بفکند

مرا چون تو نامد دگر بهمان
 میا و بریاد از گل کامکار
 بر آید بگردون گردان سرم
 ها و بر د شیر شکارم سزد
 ترا خواهم اندر سرفرازان هال
 نمودت بمن بخت را هست راست
 پرا ز کر دم و مار را هیکم
 بر آرم ز جانت یکا یک دمار
 نما من که بر جانت آید گزند
 بجات نباشد جدایی من
 چو بیجان یکی صورتی شد بجای
 روانش ز گشتار و تیره ماند
 بده راه و این تخت زین ترا
 نخواهم ترا من برین کوهسار
 ترا بامن اکنون جز آن نیست
 کنی دست کوتاه ز رفون و بس
 ندارم ز تو زخم تیغی دریغ
 شد از چشم شه در زمان ناپدید
 بر اسبی نشسته بر گستوان
 بر آورده بر لب بران کینه کف
 زره را بپسته سراسر گره
 شد اسبش بگردار آذر گشتب
 نهال گل مردمی بشکند

ز دیدار دلبر شدم نا امید
 بگفت این های وزمانی گریست
 همی گشت بیچاره بر کوه و سنگ
 ۱۴۶۰ چپ در است چون گشت بسیار شاه
 درختی کشت شاخ بر چشمه سار
 چه تختی بپهنای گردان سپهر
 چون تخت را دید ز درخت
 از آن تخت دودیده آبش گرفت
 ندانم کرا باشد این تخت ز
 ۱۴۶۱ پری راست پنداری این جایگاه
 کون من بنیرد و کند آوری
 بر آرم دمار از خداوند تخت
 بنخشم هم این جایگاه بر سپاه
 ۱۴۶۲ که داند مرا این تخت ز راهها
 خداوند این را بدست آورم
 شود یا مرا سر درین کار تخت
 بدل در همی نزد اینگونه رای
 که آمد زنی راست مانند ماه
 ۱۴۶۳ دو گیسوی مشکین بسان کند
 دولب چون دو پیچاده در پیش
 ز عود قماریش گرد قصر
 تنش پاکتر از آنکه بر گل سرشک
 بدست اندرونش یکی جام زهر

شدم چون شب تیره رو سپید
 ندانست کش بیم بر که ز کیست
 جهان گشته بر چشم او تارنگ
 گشاده سوی چشمه دید راه
 بنیرش یکی تخت گوهر نگار
 درفشنده زرد بیکران ماه مهر
 شد آنجایگاه شاه فرخنده بخت
 همی گفت بادل که اینت شکفت
 مکتل بد نیسان ز در و گهر
 پری بست بر من زهر گوشه راه
 اگر ز آسمان باشدم یاور
 کنم تخت ز من او تخت لخت
 نماید تهدیدست کس در سپاه
 چو دیدم نخواهش کردن را
 ازین تخت و این چشمه درنگدارم
 و یا مرا گردد از فقر و بخت
 شه نام گستره ایون های
 تو گفتی مگر هست فرزند ماه
 ببالا بگردا سر روی بلند
 دو نرگس چو دو جادوی منقرض
 دوسه حلقه پیوسته در یکدگر
 ز رفتنش کبک خرامان بشک
 پراز لعلگون می زین تابسر

خدای جهان آفرین را بخواند
 شد اسب شاه از کوه سوی سپاه
 که آمد ستورش ازین کوهسار
 بگردون فرو گشت گیتی فروز
 سپه نزاری اندر گرفتند پاک ۱۵۳
 نیارست بر که شدن هیچکس
 سپه را بماند و بلکه بر دوید
 نر هر سو همی گشت بر کوه قیس
 شهنشاه بدان چشمه سزار را
 نرین جادو آمد کمر بر میان ۱۵۴
 بکشتی در آویخت با شاه هزار
 بگو شید با اوزن پرفزون
 که قیس دلاور بدانجا رسید
 بجادو در آمد ز دش بر دو پای
 بفتاد جادو ز نر نا بکار ۱۵۵
 که مندیش دیگر دشمن که من
 چو تو تندرستی و زنده بجای
 خدای جهان یار تو بستم
 نر قیس دلاور چو شاه این شنید
 هم آنگاه که گشت بی باد و میغ
 چو بیدست و بی پای بفتاد پست
 شهنش دید جادو نرانی کند پیر
 نه چونان کنز آغا ز خود را نمود

بکه سار بر ابر تیره نماند
 سپه گفت شد شاه جنگی تپاه
 کشان نرین و دریای پچان فشار
 سه بهر فروزتر گذشته ست
 یکایک همه جامه کردند چاک
 بجز نامور شه طلب قیس بس
 نر سر تا بدن کوه تا ریک دید
 نر بس گشتن از کوه بستم قیس
 رهایی همی خواست از کمر کار
 ببالای بر رفته سحری روان
 بشد شاه را نام نرین زیاد
 همی خواست شهر آچو کردن زبون
 بزود دست و تیغ از میان کشید
 رهایی بجای یافت قیخ های
 بشه گفت قیس دلاور سوار
 ترا آمدم یار از انجمن
 مرا داشت باید سپاس از خدای
 که بگشاده راهت ز پیش نیست
 دودست نرین جادو از تن برید
 که بنگند شه دست جادو تیغ
 بنوشش در آمیخت گردن کبست
 دلی هر چو قیر و سری هر چو شیر
 کجا دیدش جان بتن بر فروید

مراز تیغ او خسرو اندر کشید
 بر پوش یکی سنگ سدمن فرو
 ۱۵۰۵ سروت ستور ش چنان خرد کرد
 چه دانست که جادوی در بدر
 پیاده شد از اسب جادوی مای
 فسونی بشاه جهات برد مید
 فتادن همی خواست از پای شاه
 ۱۵۱۰ که آورد نام جهات اندر یار
 ز ن جادو از روی میان گشت یار
 دگر باره آمد بگردار شیر
 چه شیری دو چندان که پیل بلند
 دگر باره شاه جهات یاد کرد
 ۱۵۱۵ دگر بر ن جادوی پرفزون
 بگردار تندرتهای شگفت
 همی خواست شه را بپوشتن
 دگر بر بیزدان پناهند گرد
 ۱۵۲۰ شهنش همی خواست که تیغ تیز
 و حشمت نهان شده اندر تیر
 فرو ماند و نالید پیش خدای
 رهای ن جادو دهم تو بجان
 بگفت این و آمد سوی چشمه سار
 بر آمد یکی ابریزان نگر
 ۱۵۲۵ همی خواست کردن تن او هلاک

یکی بانگ چو ش شیر نر کشید
 بزد اسب را در زمان بر سر
 که پنداشتی هست مانند گرد
 برو تیغ نباید همی کار گرد
 دوان رفت نزد هاین های
 شهنش را نرودل اندر مید
 چنان نر دهم اندر زمان را شاه
 نر نام خدای جهات گشت شاد
 بر رفت و نیامد زمانی دراز
 ازو گشت ترسیده گرد دلیر
 همی خواست تن را بشه برفکند
 ز یزدان که دو گیتی آباد کرد
 نهان گشت و آمد بکینه برو
 کش از دم نر کوه آتش گرفت
 نقش نر نده بر جای نگذاشتن
 تن و جان خود را بیزدان سپرد
 کند زشت پتیاره را ریزین
 شهنش را گشت تن ناتوان
 همی گفت ای داور رهنمای
 که از نام تو هست هزبان زمان
 بخورد آب و گیتی همه دیدتار
 تن شاه ازو شد چو از باد برگ
 پناهمید باز او بیزدان پاک

نر تیرست و شست گزشتست سال
 روان چون نیالودی از تیرگی
 تیرست و شست ای شهزاد
 نر نیکی چه داری روانا بدست ۱۵۷۵
 بباد افروست و بپاداشنست
 ازین دور تر بگردامت راه
 فروماندی از چاره یکبارگی
 اگر روی دارد مرا بازگوی
 ز شه چون شنید این زن سلخورد ۱۵۸۰
 بیاسخ و را گفت شاه جهان
 ندانستم او را و نشناختم
 نر بد پیشه گیتی بد اندو ختم
 جهان بدم چون بد آموز بود
 روان از خرد مر مراد و مرماند ۱۵۸۵
 چه پرستی نر تیره روانم که هست
 پشیمانم از هر چه کردم نر بد
 چه سود از پشیمانم این زمان
 روانم کنون اندر آمدن خواب
 کنونم چه سودست خانه سپرد ۱۵۹۰
 بگفت این وهم در زمان جان بداد
 بخشود بروی بخاکش سپرد
 که از وی همی خیزد این جانور
 پراثر خفتگان پهن یک بستر

نمودست با جانت نیکی هال
 گرفتار تیار می و خیرگی
 رسیدست سال تو چون از جهات
 که نر آن بر بلندی گراید نر بست
 روان را گذر نری خرد شست
 چو دانی که رفتنت راهست گاه
 گرفتار رنجی و بیچارگی
 که سایت چه دارد برفتار روی
 نر دو دیده خود روان رود کرد
 تو گوئی ندیدم بجز یک زمان
 بیک دم نردن نر و پر د ختم
 جهان بود بد نر و بد آموز ختم
 فریب جهانم دل افروز بود
 بخواری بخواند و نراری براند
 برو یافته دید رخیم دست
 که کردم همه جمله با جان خود
 که خواهد شدن جانم از تن زمان
 که نرزد سر از کوهسار آفتاب
 که دزد آنکه بود اندر و پاک برد
 بر آورد خسرو یکی سرد باد
 بدین تیره گوهر مغاکش سپرد
 بدو باز گردد شکفتی نگر
 بگسترده آن کو خرد گسترست

انزو هر چه پیش آمدش باز گفت
 ۱۵۵. بر سید ازو شاه و گفت ای فره
 برین که چه داری مرا باز گوی
 بشه گفت نپسندد از من خرد
 که در خاک کرده نهانی نیم
 مرا سال تیرست و شستست پیش
 ۱۵۵۵ انزین خوشتر اندر جهان کوه نیست
 برین که همه کشت و رز منست
 همه جادوان سرا سر جهان
 بیا موختندی من جادویی
 بدست تو و قیس هوش آدم
 ۱۵۶. کنون دارم اینجا برین کوهسار
 بدو در بتانی بکر دار ماه
 برورده ام هر یکی را بنان
 بریشان سپه بر گمارده می
 که آنکه نه شاه این نیاید پسند
 ۱۵۶۵ پوشیده رویان من هیچکس
 که ایشان سنای چو تو سرورند
 نه مردان ندارند آمرغ یاد
 بدو شاه گفتا انزین غم مدار
 که من خود همه کار نیکن کنم
 ۱۵۷. تو اکنون بگرد از خود درنگر
 که تا تو شده راه دیگر سرای

بقیس و نماند هیچ چیزی نهفت
 چو بند ترا برگشادم گره
 چنین تخت اگر نزن کجاست
 نمودن تو سر سر گنج خود
 بدین روز برده گمانی نیم
 گزیدم برین جای که جای تخت
 که انز دیدنش دیده بستوه نیست
 مرا بزرگرو ویزه اهرمینست
 بنزد یک من آمدندی نهان
 کنون باید استاد شانی نوی
 که انز هر دو چون زهر نوش آدم
 سرائی چو بتخانه قندهار
 بیاورده یک یک زهر جایگاه
 نباید که شباهنش سرفران
 بهر یک یکی را سپارد همی
 شهنشاهرا این زن هست پسند
 نباید که یازد بجز شاه و بس
 که دوشیزه یکسر همه دخترند
 نگشتست دلشان ز آمیغ شاد
 نباید مرا چون تو آموزگار
 بدانش روانزای آهو کنم
 چو جانت ز تن کرد خواهد گذر
 چه داری چو جان ماندت بجای

سپه چو شنیند گفتار قیس
 بودند بر جای و شد باز پس
 ۱۶۲۰ ببرد آنچه شه خواست با خویش
 بیامد بر پرهنر شهریار
 شه نامور بود بر تخت نرس
 شدش پیش قیس و سخنران سپاه
 ۱۶۲۵ ورا گفت ما را سپاس از خدای
 بیار کون خور دنی تا خوریم
 با شیم تا روز بار و دوی
 چه یابیم تا بر که از این سپس
 پس از خوردنی هر چه بد قیس برد
 پیش شه آورد خوالیگرش
 ۱۶۳۰ که با شه نشستند خوردند نان
 بر آورد کوسان نر هر سان نوا
 بخوردند خوش باده تا با مداد
 بگشتن گرفتند بر کوه سار
 بر آورده حصنی بچرخ بلند
 ۱۶۳۵ بیار سته چون دهشت برین
 همی داد ایوانش بر ماه بوس
 شه نشاء شد نزد آن در فراز
 نزد حلقه در بسوزر دودست
 که آمد کیزی بگردار ماه
 ۱۶۴۰ بشه گفت از جان شدستی تو سیر

فرودند شادی نر دیدار قیس
 هنر جوی قیس و یلان چند کن
 هیدون یکی باره گام زن
 شتابان بنزد یک آن چشمه سار
 بیا سوده انرا رخ و نر در دسر
 همه یاد کرد و بخندید شاه
 کز و جان ماهست تراش فرازی
 چو خور دیدم نان دست نری می پریم
 کنیم آنگهی کوه را زیر پ
 بچه چین یزدان دهد دسترس
 بر شاه و خوالیگرش را سپرد
 بفرمود شه هر که بد در خوش
 بی دست بردند روشن روان
 نوای کجا کرد دلرا نوا
 چو روز ان شب تیرگون با مداد
 یکی حصن دیدند سخت استوار
 در و کاخ و ایوان و کاشانه چند
 بهشت برین گر بود بر نر مین
 در سئ یکسر انرا عجاج و زانتر
 بفرمود تا قیس گردن فزان
 همی خواست در کردن انرا نر
 نر بالای در کرد نری شه نگاه
 که گشتن برین کوه یاری دلیر

۱۵۹۵ ازو هر که برخاست در وی بخت
 فرو دت ازو آمد و کاستن
 بقیس دلاور پس آنگاه شاه
 ترا باز باید بلسکر شدن
 که هستند سرگشته یکسر سپاه
 شب آمد و تقسیم ما باز پس ۱۶۰۰
 چه گویند گویند هر که مگر
 سر جادوان چو درآمد بخاک
 برو تو سپه را نه ما مژده ده
 با آنگاه با شمع و با مشعله
 تنی بیست از ویرانگان سپاه ۱۶۰۵
 همان خوردنی هر چه یابی بیار
 که من بر نشینم برین تخت زر
 ازو چو نه منمند قیس این شنید
 بیامد بلسکر بکسر داسر باد
 سپه بود نو میدگشته ز شاه ۱۶۱۰
 شنیدند از قیس چون این خبر
 بدیشان چنین گفت قیس گزین
 که نری من کسیرا کنون راه ده
 مرا گفت با ویرانگان چند تن
 همان خوردنی وی و رود ساز ۱۶۱۵
 که امشب برین کوه شادی کنیم
 بجشم سپه را من از گنج بهر

ازو رخ نمود و درو رخ نهفت
 همان نشستی و خوبی آرستن
 چنین گفت کای من ترا نیکخواه
 خبر بردن و باز باز آمدن
 نه بهر من تو دودیده بر راه
 نیامد دگر سوی ما هیچکس
 فتاوند در دام دو کی نور
 نه کس نیست ما را دگر بیم و پاک
 که دادن سپه را ز ما مژده به
 دگر باره باز آئی بی مشغله
 بیاور تو با خویش و بردار راه
 می و رود و را مشگر و میگسار
 بیا سیم از رنج گمی تا مگر
 عنان تکار و بهامون کشید
 بدیشان نه کردار شده مژده داد
 همه بادریغ و دم سرد و آه
 نه هامون نهادند بر کوه سر
 که شاه دلاور نگفتست این
 بباشید اگر تا شود روز به
 سوی من تو بشتاب از انجمن
 نه هامون برآور کنون بر فراز
 چو روز آید آنگاه را دی کنیم
 کجا هست ازو مرا مرخ بهر

بدان کاخ درختم و دلفروز
نرگنج نهاف چو گوهر گرفت
بسوی سرا پرده شان قیس برد
بشد گلشن و کاخ و ایوان بماند
فرستاد نامه سوی شاه شام

گزارند نامه های انزوم بشام بسوی شاه شام

بهد شاه باویرگان بیست روز
گرا نمایه گوهر همه برگرفت
بتان را بقیس دلاور سپرد
بتاراج داد آنچه برجای ماند
بشکر گه آمد شده شاد کام

۱۶۹.

خدای که دین جفت با داد کرد
تن از جان پاکیزه کرد ارجمند
بدانست تابان نیک او ز بد
سروان کرد بر آسمان اختران
معلق ز بادش زمین را بدشت

رساند بهر مردم و دام و دد
و نرو شد هویدا زمین و زمین
نریافت نه از نیست نه ز هست
نه گرنافزیدی بدی بر زیان
گشاده در سرخ و ناز این دست
نگردیم تا از سپاسش گران
نخواهم نرگیتی دگر یار کس
چنان چون سزا باشد از راه داد
مرا کرد بردشمنان سرفراز
که دادم خداوند تو شد و توان
همان بیکران سیم وزیر یافتم

نخستین ز جان آفرین یاد کرد
بر آورد گردون گردان بلند
بیاماست جان و روان انخرد
بپیوست با یکدگر گوهرا یث
زمین را بگسترد و گردون نگا

۱۶۹۵

ز هفت و ده و ده نیک و بد
سپهر و زمین حای جان کرد و تن
نیازش بچین آفریدن نبود
نه از بهر سود آفریدش جهان
نر سود و زیان بی نیاز ایزدست

۱۷۰۰

بما داد پیر و نری از اختران
بهر کار سخت او مرایار و بس
که بر شیر و جاد و مران و رود
درین راه دشوار و کشت و دران
نر شیر و جاد و سها ندیم و روان
نر بنگاه جاد و گهر یافتم

۱۷۰۵

مگر نیستی آگه از شیر و پیل
شب از ماه نوشد بنیرنگ شیر
براند ز کوه ابر ثراه قتل
کند خرد یال یالات در زبان
جغندید شه گفت ایا ماهری ۱۶۵
که از شیر و ز پیل پرداختم
زن جادوی پیل کشته ام
بزی آری و این بسته در باز کن
برستی از آن جادوی گند پیر
از و چون شنید این بت دلبرای ۱۶۵
ز گفتار شه خیره سر گشت سخت
گشاد دت در حصن باید کنون
بشد تیز نزد دگر دلبران
به ایشان خبر داد از آنزاده شاه
بتان سرایی همه سرسبز ۱۶۵
همه با خود اندیشه کردند پاک
گشاد دت به آید در این سرای
که گیرد کنون جای جادوی پیر
بگفتند با یکدیگر این سخن
گشاد آن در بسته را زود باز ۱۶۵
بشه گفت گستاخ بگذار گام
براند اسب شاه و شد از در دروازه
که قیس دلاور بگردد نخست

که آرد نهنگ او ز دریای نیل
کند سنگ خارا باسان خمیر
کزو ثراه ای گر بردی بیال
ز سر ما کند بسته در تن روان
ز در بند بگشاید یافه مگوی
بخاک اندرش جایگه ساختم
بخاک و بخونش تن آغشته ام
دل و جان ما جفت با ناز کن
کجا بودی او را تو اینجا اسیر
تو گفتی تنی میروان شد بجای
ز با نوی من گفت برگشت بخت
نباید کجا بشکنندش برون
دلا رام خوابان مه پیکران
بگفت آن کجا کرد دل داده شاه
شنیدند از و این خبر در بدر
که گر گشت جادوی زمین هلاک
که کس نیست اندر خور این سرای
نداریم ما برای جادوی پیر
بشد دلربایی از آن انجمن
نزدیک شه رفت و بردش نماز
درین دژ بفال نجسته خدام
چنان بود شه را خرد و هنوت
در آن جای جادو و آن بوم و ست

بدادم سپه را اندو بهر وتید
 دگر با کتیزان گلرخ هزار
 ۱۷۱۰ جهان دل افروز فرزند تو
 گرامی مرا بانوی مهربان
 رسیده بفریاد من روز جنگ
 پس آنکه همه یاد کرد آنچه دید
 هم از قیس وز یار مندی او
 ۱۷۱۵ همه سرگذشت را او یاد کرد
 که شد پیشتر ز آنکه شد کاروان
 دوسد مرد با کاروان رفت گرد
 نخستین فرسته شد و نامه داد
 شه آن نامه چون خواند اندران
 ۱۷۲۰ هات باوی آمد گل کامکار
 گرانبار از گوهر و سیم و زر
 چنان شد ز شادی دل شاه شام
 بیاورد نری خان خود خور آسته
 سوی شاهزاده جوابی نبست
 ۱۷۲۵ نرتو نامور دخترم راجهان
 نکرد از تو تا بروز شمار
 ترا بخت جاوید پیروز باد
 مبادم گذار از جهان تا بکام
 بسر برده پیوند فرزند من
 ۱۷۳۰ بخط خود آنکه گل کامکار

چو بایست دادن بر ناو پیر
 فرستادم اشتر پراز گنج بار
 چراغ دل خویش و پیوند تو
 که هستش مرا مهر همتای جان
 هنرماش ما را دل افروز جنگ
 وز آن رخ کز جادو او رسید
 و مردی و از نور مندی او
 فرستاده جفت با باد کرد
 پس آنکه شتر برد و شد ساربان
 های آن خزینه بدیشان سپرد
 بشاه و گذشته همه کرد یاد
 پذیر بیامد سوی کاروان
 چه دیدند دیدند اشتر هزار
 هم اندر دلبرانی چو ماه و چرخ
 که بر چشم او گشت چون بام شام
 ازو گنجها کرد آراسته
 چنین گفت کای پور نیکو شرت
 پذیرفتم از خرمی سرفراز
 سخن ماند خواهد می یادگار
 نگهبانت یزدان شب و روز باد
 نرسد آمد بنیمت باز شام
 نرتو شاد مان خوش و پیوند من
 درود دل افروز کردش نگار

بزیر وزیر بقیس یکسر بگشت
 ۱۷۶۵ نر پتیاره خالی چو دید آن ساری
 روا برد تا دید مینو نهاد
 بهشتی پراز نعمت خواسته
 بسی صفها دید سردر سپهر
 نه چندان درو نتر برده بکار
 ۱۷۷۰ بهر صفه در تخی انز تر ناب
 میان ساری اندرون بوستان
 میان اندرش آبگیری فراخ
 نرعود تماری و صندل بهم
 دوسد جفت طاروس در ریجه
 ۱۷۷۵ نر هر اسپرخی که دانی توانم
 شکفته گل و سترن بشمار
 همه نخست فرشت سرایش نسیم
 بگوهر نگاریده دیوار و در
 دو چشم شه نشه درو خیره ماند
 ۱۷۸۰ بشیرین سخن باز شان داد دل
 کلید در گنج دادند نرود
 چو شاه اندر آن جای خرم
 یکایک بیامد بر شه سپاه
 بفرمود تا قیس فرخنده بخت
 یکا مک ازو گوهرات باز کرد
 ۱۷۸۵ از آن تخت لشکر توانگر شدند

بهر جای دره گوشه زانوشت
 بیامد بر نامگسترهای
 سراسر سرای کز دل گشاد
 درو ماهرویان آراسته
 پراز پیکرا خترو ماه و مهر
 که شاید بسد سال کردش شمار
 مکل بیاقوت و در خوشاب
 نر بس خت می و خوشی دلستان
 همه گرد برگردش ایوان و کاخ
 همه سقف او ساخته و نر بنم
 تذروان رنگین نر هر سودوان
 همه بر لب آبگیریش تمام
 همان سنبل و سوسن آبدار
 چه سیمی بیایک در یتیم
 همه خانها را زین تابند
 نشست و همه دلبران بخواند
 نرغم کرد شان خسرو آزاد دل
 بشاه و سراسر فغانش نمود
 برود می و خت می برد دست
 سوی شه گرفتند بر کوه راه
 بشد سوی چشمه میاورد تخت
 سپه را بچشید با زر نرود
 سوی خیمه با نر و گوهر شدند

چه پروی که باشد روان چون شهاب
 نرد دریا برون آمد آنکه دمان
 نبیخی که در دشت و در مرغزار
 همه بر گشت آنچه گشتست و ز ۱۷۵۵
 برین کوهها نرو شاید شدن
 ازین کوهپایه شود باز پس
 کنون بانگ زنت تا سواران تو
 برآیند بر کوه بانو سوار ۱۷۶۰
 همانند دریا و از راست راه
 که از وی تبه بیکرانه شوند
 درین دشت چون نرد ستاره سپاه
 درین دشت نرد یک دریا کنار
 ولیکن شمارا نبند نرد خبر
 کنون چون نرد دریا برون آمداد ۱۷۶۵
 گذر باشدش بیشکی بر سپاه
 نه مردم بمانند و نه چار پای
 نرد گفتار او شاه شد تنگدل
 بتازید از آن کوهپایه چو باد
 نرد یک لشکر که خویشتن ۱۷۷۰
 بگشته بسی مردم و چار پای
 شده قیس با او بچنگ اندوزن
 چنان گشته قیس از نرد شسته
 همی خواست افتادن از اسب نیر

بکام اندر شش بیکراشت ناب
 دد و دام و مردم شده ز روان
 دهی نیست آباد با گشت و کار
 ده و دوده یکسر درین بوم و مرز
 بود تا بنزد گهش آمدن
 نیارد همی پیش او رفت کس
 بتازند نرد تو یاران تو
 نگردند دیگر درین مرغزار
 برآیند بر کوه یکسر سپاه
 سپرده روان بی بهانه شوند
 که گردند از وی بیکرانه تباه
 فرود آمدن بود بس نایکار
 که هستید ازین بوم و بر گذر
 همی تا بدین کوه بشتابد او
 سپه را کند بیکرانه تباه
 تو باری برین که نرها مین بری
 گرفتش نرد و غمان نرد دل
 سوی لشکر خویشتن سر نهاد
 نرد که دید دد را بسی مه بین
 نرد پیش سپه گشته نردی فری
 گشاده بچنگ از تن قیس خون
 که دلسوخته بود از وی گروه
 در آمد بکینه های دلیر

سوی نامور پاد شازادگان
 بدیدند ساه و رسیدند نرود
 که بودش دل افروز اورند
 نرسادی توگفتی برو جان فشانده
 نگر تا چه پیش آمدش از شگفت

چنان چون بود رسم دلدادگان
 فرستاد بالشکر از پیش جودود
 بنزد های هایون گهر
 جواب شه و دلبر خویش خواند
 ۱۷۳۵ و زان کو هسایه ره اندر گرفت

گفتار اندر پدید آمدن دد بکنار دیا

بره در بدریا کناری رسید
 بهر کوه برگشت و نرود رود
 بدان تا بر آساید از سرخ راه
 فلک چون نر نر تاج بر سر نهاد
 بنخجیر کردن بدریا کنار
 که اندر دیده گاه کمی بانگ خست
 نر پتیاره گفتا بپایید جان
 نر پتیاره پاییدن جان شنید
 کمی دید سر بر کشیده بهاه
 بپای استاده ببسته کمر
 چه داری کجا نر شود کرگوش
 بزیر آبی و بر که چه جوی همی
 بتازد سوی بیشه و مرغزار
 بدزد نر هم از یکی تادوسد
 ستون سافش بر سر برادره
 نر کا مش در فشنده دندان چو

چوسه روز و سه شب شد و نرید
 که از چپ و از راستش کوه بود
 فرود آمد آنجای که با سپاه
 شب آنجای که بود تا با ممداد
 ۱۷۴۰ بشد شاه با قیس و چندی سوار
 هی گشت باو یزگان چپ راست
 برومی نر بان بود فریاد خوار
 چو شهزاده آن بانگ و افغان شنید
 بتازید چو نر باد نری دیده گاه
 ۱۷۴۱ بدو بر یکی دید بان بر کمر
 بر سر آمد دید بان کین خرش
 چه پتیاره است اینکه گوی همی
 بشه گفت یک دد نر دریا کنار
 کرا یا بد از مردم و دام و دد
 ۱۷۵۰ دو چندان که پلست بر سر سر
 بتیزی الماس و بالای سر

بزانودرآمد انرا آن درد دد
 نردش دیگری بر میان در زمان
 نر لشکر بر آمد بشادی خروش ۱۸۰۰
 همان خلق بادید بان همگروه
 یکایک دنان و دمان آمدند
 کف پای شه هر یکی بوسه داد
 کزین دیو دریا امان دادمان
 انو مردم میما بد ستوه ۱۸۰۵
 فزونتر نرده سال برآ گذشت
 کون دشت گیریم و مانیم کوه
 سخن چون بگفتند باشاه چند
 نشانند بر تارک شاه نر
 چو آن نرشت در اشفنه بکشت ۱۸۱۰
 جدا کردش انر سر و چون
 دو هفته بدان مرز دریا بماند

بدندان خود دست خود خورد دد
 تنش را بدو نیمه کرد ان میان
 تو گفتی که دریا در آمد بجوش
 بهامون رویدند انرا آن تیغ کوه
 بنزدیک شه شادمان آمدند
 همی گفت جاوید شه باد شاه
 امان نرو بچیز و بجان دادمان
 رمیده چون خجیر بر تیغ کوه
 همی تا رسیدیم بر که نردشت
 بشه بر کیم آفرین همگروه
 گرفتند برگرد دد دست بند
 نه چندان که آنرا بود حدومر
 که نیکی دهش بود یزدانیش
 چو الماس تیز و چو برکاد سخت
 نر آنجا یکه بانر لشکر براند

گفتار اندر رسیدن های بالشکر بدیندو در بطریق

سه منزل سه روز چون فریاد
 بویران زمینی دهسار و در
 ان آب و غلف بی اثر کوه و در ۱۸۱۵
 سراسر سپه بود گشته ستوه

رسید او بدشخوار یک جایگاه
 همه سنگلاخش زمین یکسر
 نگشته زمین هرگز ش نر آب تر
 نر بس راندن اندر دره گرد کوه

۱۷۷۵ بکر دار تندر بغرید سخت
نر قیس دلاور بتاسید روی
بیک حمله انرا سب شه رافکند
نرمین را بدتید گفتی ز هم
نر نوک سروها بزخم درشت
۱۷۸۰ شه نا مگستر پیاده بماند
نر پیشتر جهان گشته انر چپ و راست
نظارا برو لشکر و دید بان
هی گفت هر کس که گر شهریار
شود رسته کاری بود بهر شگفت
۱۷۸۵ نیارست کس شد بیاری شاه
هه گریه و ناله برداشته
شه ودد بکینه شده گرد گرد
سپه رانر شه گشته دل نا امید
سته مانده انر جنگ او شهریار
۱۷۹۰ انرین دیو دریا رهایی هم
شده خسته شه بود انر جنگ او
بخشود یزدان بر آن نوجوان
درآمد بدو دد کجا بشکر دش
بیزدان پناهد انرو نا مجوی
۱۷۹۵ یکی تیغ تیز ان میان بر کشید
بزد در زمان بر سرش شهریار
برافشاند با مغز خوش بیخ

بلمر نرید انرو دد چو برگ درخت
بنزد یک شهزاده شد کینه جوی
بر آورد گرد او بچرخ بلند
هی آتش افروخت هزمان نر دم
ستور شه نامور را بکشت
هی هر زمان نام یزدان بخواند
نر یزدان نیکی دهشت نر خواست
همان مردم انر تیغ که بیکران
انرین کوه جنگی درین کارزار
دل هر یک اندیشه این گرفت
هه مانده بودند خیره سپاه
دو دیده بر آن جنگ بگماشته
نر هاموت بگردون برآورده گرد
شده تیره بر چشم سرو نر سپید
هی گفت کای داور کرد کار
بجانب نیست امید کز روی هم
بجانب آمده بود انر چنگ او
ورا داد در جنگ توش و توان
بزیر پی پای خود بسپردش
نر دیده روان کرد بر رخ دوجوی
که بد سپکر مرگ دروی پدید
بدو نیمه بشکافتش سر چونار
روان کرد جیخون نر خوش تیغ

۱۸۴. یک سنگ ده مرد را سرنگون
یکی در قه بودش ز چرم نهنگ
بسنگ فلاخن بدرید کوه
رسیدش بنزد یک قیس دلیر
برومی ز بان باز پرسید از وی
۱۸۵. درین تنگ راه راه داری مگر
تو تنهایی و بیکران لشکرست
فرو آیی از نرند شه به بود
بخوشی بیای از و کام خویش
بخندید بطریق و گفت از شاه
۱۸۵. برای یک پیه راه بر پتور
شما گر هزارید و گر سدهزار
که یک یک توانید بگذشت بس
مگر با اثر من بدهد او ز سیم
بگفت این و بر سر فلاخن بگشت
۱۸۵. ز پس قیس را بود پیچیده سوار
یکی را نزد پیش سنگی درست
بسی سنگ او قیس از خود بگشت
و را گفت ایانا مور ز مژ
پسندی توان ز خود که چندین سپا
۱۸۶. فکندی ازین کوه پنجاه مرد
بخون ریختن سپیده دل مده
که آزار مردم نیز زد جهان

فکندت توانست و کردن زبون
نکردی براو کار تیر خدنگ
ز با ننگش تو گفتی بلمزید کوه
و را دید مانند آشفته شیر
نهاده چرایی بدین راه روی
بکین سپه بسته داری کمر
اگر راه گیری نه اندر خورست
کمان امید تو بر نه بود
بنیکی بر آری از و نام خویش
مرا نیست اندیشه و زین سپاه
رهای نیابد ز من جز پیر
ز من چو نتوانید کردن گذار
ز من نگذرد زنده امر و کس
گذر یابد آنگاه بی ترس و بیم
ز چرخ برین نعره اندر گذشت
بفکند شات از کمر در دهان
ز سبش در افکند و زار شگشت
ز با ز شیرین سخن بر نگاشت
ز چه روی گشتی چنین کینور
درین راه و گردد از تو سپاه
ز جان شات بر آردی ایجای گرد
ز بهر جهان رنج بر جان منه
خرد مند مردم نور زد جهان

پراکنده بر سره فرود آمدند
 سحرگه همه راه برداشتند
 بر فتن نهادند از آنجا چو روی
 ۱۸۲۰ همی رانند اندر دره خوار خوار
 همه تشنه و مانده و کوفته
 یکی نرو پیاده یکی نرو سوار
 شتر و اسب اقامت و خیزان شده
 یکی او فتاده دگر خاسته
 ۱۸۲۵ بسیار یکی آن راه چون پای مو
 سه فرسنگ در نشیب و فراز
 چپ و راست خار و در در میان
 بپایان آن یک پیه تنگ راه
 بدو در یکی مرد بطریق بد
 ۱۸۳۰ ستمکاره و خونی و زشتکار
 بر آن راه بد سال و مه با رخو
 شب و روز بر که بدش دید بان
 یکی میل بر پیش باغ آمدی
 فراوانش گرد آمده بود گنج
 ۱۸۳۵ خبر داد از آن لشکرش دید بان
 ره لشکر کشن بگرفت پیش
 بیستاده بر راه چون پیل مست
 ببالای بر رفته سر و بلند
 بزیر وی اندر چنان بد سپاه

همی تا سحرگه شب آنجا بدند
 بجز راه دشوار نگذاشتند
 شده قیس از پیش در راه جوی
 سپاه از پس و پیش قیس سوار
 نر یکد یگران پاک بکشوفته
 یکی پیش و دیگر نرس بر قطار
 همه کاله و رخت ریزان شده
 روان در تن راه رو کاسته
 سته گشته از روی سوار و ستور
 همه سنگریزه بکردار کار
 سپاه از پس و پیش و شه در میان
 دثری بود در بند آنجا یگاه
 نه در سرش مغز و نه در دل خرد
 نگهدار در بند و دثرها مور
 سپه را بزیر دثرش بود راه
 که دادی خبرش از کار و کاران
 کجا باشد از کاروان بستدی
 و زان گنج بودش مه و سال خنج
 بیامد یکی میل بر در زمان
 بجایی که بر تنگ بد سنگ پیش
 پیاده یکی گریز از آهن بدست
 چو دثر خیم دیوی توان و نژند
 که در زیر کوهی یکی توده کاه

بدو گوشش از سر برون خون دوا
 بیک پای کردش ز که در کشان
 بیاورد نری راهش و بر شتر
 براسب خود او در زمان نشست
 براندوز در بند بردش برون ۱۸۹
 بر بیرون در بند در مرغزار
 فرود آمد و بود تا شهریار
 سرا پرده فرمود زرد شاهرا
 شه آمد فرود و سپه سوی آب
 چو از آب سیراب گشتند پاک ۱۸۹۵
 بیا سود چون شهریار گزمین
 ببردند بطریق را پیش شاه
 بر رسید از او شاه و گفتا گهر
 درین دژ که از باثرت آمد بخت
 همه بستدستی ز مردم بزر ۱۹۰۰
 بپاسخ چنین گفت کای شهریار
 نبودم گمانی که جز چرخ پیر
 زسد مرد هرگز نبودم هراس
 ز یک مرد کی بودی این گمان
 بویره که بودش کرده ستود ۱۹۰۵
 مرا دیو زادی چنان در ربود
 چو نزد یکم آمد در نگم نداد
 از و روز روشن مرا تا رگشت

دو چشم سرش هردو بیرون جهان
 کشیدش بر آیین مردم کشان
 بر افکندش از خون شده دیده پر
 و را بر شتر برد بسته دوست
 دودیده بگردار دورود خوب
 رسید او بگرد لب جو بسیار
 نرسا اندر آمد بدان مرغزار
 همه دید چون خست و بنگاهرا
 گرفتند بر هر کناری شتاب
 بستند از روی خود گرد و خاک
 ز پشت ستورش گرفتند زمین
 همه گرد گشتند بروی سپاه
 چه مایه ترا باشد و سیم و زهر
 بدین راه در بند وین جای تنگ
 نرسیدی از ایند ای روز کور
 مرا هست گنج گران بیکسار
 تواند مرا کرد کس دستگیر
 بهاموت برای شاه نیکی شناس
 که آمد مرا بر زمین ز آسمان
 و را با سپاهش همه همگرد
 که بر چشم من شد جهان همچو
 ز دو چشم من چشمه خون گشاد
 روان گرامیم ز خوار گشت

جهان چون جهان خیر از مرست
چو خواهی ازین لشکر بیکران
۱۸۶۵ مرا پیش خود خوان و ازین بجواه
گروگان بزم من بنزد یک تو
نترسی نه دارنده داسرای داد
نه بهر درم خورم مردم مریز
پس از نهنگانی اگر هست مرگ
۱۸۷۰ نباید ترا مرگ کس خواستن
همی خواست قیس دلا و ر که راه
ببندد مرا و را بر آن کوهسار
نه قیس این چو بشنید بطریق گفت
سخن بود از آغاز گفتنت نیز
۱۸۷۵ بز نهما خواهی که آیی بزم
گرو گیرم و راه بگذار مت
نه تو من بدین مایه گردم پسند
که بر راه بیفتی با ستاده اند
بفکن سلاح و بان تو ستور
۱۸۸۰ که گر بگذرد شامت و این سپاه
تو می و نیایم با شرم تمام
پیاده شد از اسب هم در زمان
ببفکنند و آهسته شد بر کمر
گرمند بطریق سیرین گرفت
۱۸۸۵ بخاراهم اندر زمان بر ز دش

در و بردن مرغ مردم گمست
که دل کردی از کین ایشان گران
چو من در پذیرم تو بگشای راه
بخندم نه تو راه با سر یک تو
کز و گاه بندست و گاهی گشاد
مهر با روان سپاهی ستیز
بهر کس بیازد همی دست مرگ
روانرا بکین کس آراستن
بیا بد بنزد یک او ب سپاه
که بد دل بود روی از هر شمار
نه بیم ترا چشم کینه بخفت
کنون چون دیدی نه من سختیز
که با تو زهرسان سخن گسترم
ستاهم نه تو با اثر و نه از ارم
نیایم دیگر بر سپاهت گزند
همه اشک کرده چو بیجا ده اند
بیا نزد من ای ترا بخت کور
کشاکش پیش رو اندرین تنگراه
تو ماندی و رستند ایشان ز دام
همز مند قیس و سلاح گران
میان کرده در بند ز ترین کمر
تو پنداشتی کوه آهن گرفت
لگد بیش پنجاه بر سر ز دش

بدو گوشش از سر برون خون دوا^{ند}
 بیک پای کردش ز که در کشان
 بیاورد نری راهش و بر شتر
 براسب خود او در زمان نشست
 ۱۸۹. براند و ز در بند بردش برون
 بر بیرون در بند در مرغزار
 فرود آمد و بود تا شهریار
 سرا پرده فرمود زرد شاهرا
 شه آمد فرود سپه سوی آب
 ۱۸۹۵ چو از آب سیراب گشتند پاک
 بیا سود چون شهریار گزمین
 ببردند بطریق را پیش شاه
 بر رسید از او شاه و گفتا گهر
 درین دژ که از باثرت آمد بچنگ
 ۱۹۰. همه بستدستی مردم بزر
 بیا سخ چنین گفت کای شهریار
 نبردم گمانی که جز چرخ پیر
 نرسد مرد هرگز نبودم هراس
 نریک مرد کی بردی این گمان
 ۱۹۰۵ بویره که بودش کرده ستود
 مرا دیو زادی چنان در بر بود
 چو نژد یکم آمد در نگم نداد
 از او روز روشن مرا نگشت

دو چشم سرش هردو بیرون جهان
 کشیدش بر آیین مردم کشان
 بر افکندش از خون شده دیده پر
 و را بر شتر برد بسته دوست
 دودیده بگردار در رود خوب
 رسید او بگرد لب جو بسیار
 نرسد اندر آمد بدان مرغزار
 همه دید چون خست و بنگاهرا
 گرفتند بر هر کناری شتاب
 بستند از روی خود گرد و خاک
 نریشت ستورش گرفتند زمین
 همه گرد گشتند بروی سپاه
 چه مایه ترا باشد و سیم و زهر
 بدین راه در بند وین جای تنگ
 نرسیدی از این روز ای روز کور
 مرا هست گنج گران بیکسار
 تواند مرا کرد کس دستگیر
 بهاموت برای شاه نیکی شناس
 که آمد مرا بر زمین ترا آسان
 و را با سپاهش همه همگرد
 که بر چشم من شد جهان هیچ
 نردو چشم من چشمه خون کشاد
 روان گرامیم نرو خوار گشت

جهان چون جهان خیر از مرست
چو خواهی ازین لشکر بیکران
۱۸۶۵ مرا پیش خود خوان و ازین بجواه
گروگان بدم من بنزد یک تو
نترسی نه دارنده داسرای داد
نه بهر دم خونت مردم مریز
پس از نهنگانی اگر هست مرگ
۱۸۷۰ نباید ترا مرگ کس خواستن
همی خواست قیس دلا و ر که راه
ببندد مرا و را بر آن کوهسار
نه قیس این چو بشنید بطریق گفت
سخن بود از آغاز گفتنت نیز
۱۸۷۵ بندها را خواهی که آیی بدم
گرو گیرم و راه بگذار مت
نه تو من بدین مایه گردم پسند
که بر راه بیفتی با ستاده اند
بنفکن سلاح و بان تو ستور
۱۸۸۰ که گر بگذرد شاهت و این سپاه
توی و نیاریم با اثرم تمام
پیاده شد از اسب هم در زمان
ببفکنند و آهسته شد بر کمر
کمر بند بطریق برین گرفت
۱۸۸۵ بخارا هم اندر زمان بر زدش

درو بردن مرغ مردم گمست
که دل کردی از کین ایشان گران
چو من در پذیرم تو بگشای راه
بخدم نه تو راه با سر یک تو
کز و گاه بندست و گاهی گشاد
مهر با روان سپاهی ستیز
بهر کس بیازد همی دست مرگ
روانرا بکین کس آراستن
بیا بد بنزد یک او ب سپاه
که بد دل بود روی از هر شمار
نه بیم ترا چشم کینه بخفت
کنون چون بدیدی من سختیز
که با تو زهرسان سخن گفتم
ستام نه تو باثر و نه زار مت
نیارم دیگر بر سپاهت گزند
همه اشک کرده چو بیجا ده اند
بیا نزد من ای ترا بخت کور
کشاکش پیش رو اندرین تنگراه
تو ماندی و رستند ایشان ز دام
هنرمند قیس و سلاح گران
میان کرده در بند ز ترین کمر
تو پنداشتی کوه آهن گرفت
لگد بیش پنجاه بر سر زدش

بدو شاه گفتا که بزدان گرا
 نیارم ازین کشتگان هیچ یار
 ترا با گر امیترت هر که هست
 که تو خود مکافات یا بی زجریخ ۱۱۳۵
 نه هر سو که خواهی براهت کنم
 چو با تو مرا جنگ و کینه نبود
 کون یافستی سزاوار خویش
 بفرمود پس قیس را تا ببرد
 چو نزدیک دژ رفت بطریق خواند ۱۱۴۰
 سراسر گذشته برو یاد کرد
 پدر را چو دخترخان دید خواهر
 بزاری ز مانی برو برگریست
 بشد خواهان را سراسر بخواند
 بنزدیک او جمله خویشان شدند ۱۱۴۵
 چو بدرود کردند پس خان مان
 خروشنده نزدیک شاه آمدند
 ز قریخ های آنچه درخواستند
 ز دیبا و از گوهر و سیم و زر
 بفرمود شان شاه دادن بی ۱۱۵۰
 پس آنگاه تیس اندران دیگر
 در گنج خانه بی مهر کرد
 بیامد بشه گفت چند است مال
 از و بخش لشکر بیا بدت داد

که بدهم ترا جمله برگ و سوا
 کشتان سر نبشت این چنین اوقاد
 بدارم من ای خیره خونریز دست
 بدی با شدت زین پس از چرخ بهر
 عفو هر چه کردی گناهت کنم
 نبایست با منت کین از مسود
 سزا نیست اگر پیچی از کار خویش
 و ما تا بدژ با دوده مرد کرد
 یکی دخت با او سخنها براند
 دلش پس بز نهام شه شاد کرد
 برو می ز بان نوحه برداشتن
 که چو نافش بدر و زبایست ۱۱۵۵
 همان چاکران را سراسر بخواند
 همه خاک بر سر پریشان شدند
 سپردند دژ قیس را در زمان
 وز آنجای جو یای راه آمدند
 کمز و رفتن را خواستند
 هم از پیشکاران و اسب سپر
 و آنجای شان کرد خشنده کسی
 بهر گنج خانه همه برگذشت
 سپرد و بنزدیک شه رو سپرد
 بدژ در که نتران کشیدن بسال
 چنان چو نت سزا باشد از راه داد

کونوت دخترندم بدش در چهار
 بدیشان ده از گنج من اندکی ۱۹۱
 دگر سر بر گنج و گوه ترا
 که از چشم سرگشته ام نا امید
 شوم دختران را بوم در جای
 چنین است فرجام کار جهان
 برخ این یکی گنج گرد آورد ۱۹۱۵
 ز چرخ این ندیدند از روی داد
 سر انجام هر دو چو کردی نگاه
 بد کاری آنکس که او تکیه کرد
 سر هم ز بد کردن آمد بدی
 که چون من هم از بد پشیمان شوی ۱۹۲
 بفرمای تا مر مراده سوار
 بدر بند دشت تا بخواش بدم
 که دشت را ز یک مرد نتوان بستد
 گذشته ز بالاش پرنده نیست
 بدو در هم آبت و هم گشتند ۱۹۲۵
 چنین دتر هی تا نهاد دست درم
 سپارم دتر و گنج یکسر بشو
 گر این رای و پیمان بجای آوری
 بخوبی ز من خونت پنجاه تن
 نمای بن دختران مرا ۱۹۳
 که من خود بدینسانم از مردگان

ز خوبی بسا بت قندهار
 که خشنود گردد ز تو هر یکی
 مرا اندکی بهره دیگر ترا
 بچشم سیاهست روز سپید
 نیمایم این مرز دیگر بیای
 که گه سود یا بند از دگر زیان
 که تا دیگری نزد بخواری خورد
 کن من بستد آن دگر را بداد
 بود باز گشتن بخاک سیاه
 هم از بد پیچید جانفش بدرد
 تو با کس مکن بد اگر بخودی
 گرفتار چشم جهان بنات شوی
 بر ندان زمان نزد دتر بی دهار
 بخوانم یکی مهر بان دخترم
 چه یک مرد در دتر نگهبان چمد
 بزیر اندرش رفته پوینده نیست
 همان گان دوشا و هم گوسفند
 ندیدند جایی درین مرز و بوم
 که این دتر کنون هست در خور بتو
 گسته شود از میان داو و ج
 که گشتند اینجا ییجان ز من
 همان بنده و چاکران مرا
 و پو شیده رویانم از مردگان

ز شیر و ز جادو و خو نخواستد
 اگر نران کجا راه پرداختست ۱۹۷۵
 از و مرا جای بیست و باک
 تو شنیده ای تا چرا آمدای
 که امروز کس نیست اندر جهان
 که با من کند در جهان هنجری
 بدو گفت بطریق کای شهریار ۱۹۸۰
 کجا شاه شامش فرستاده است
 بکشتست در راه جادو و شیر
 نه در بند بگذشت و در را گرفت
 مرا این چنین زار و بدر ز کرد
 از آن پس که تودانی ای شهریار ۱۹۸۵
 ترا تا چه پیش آید از وی کنون
 بزودی تو پیکار او را بساز
 کنون چاره کن کار خود را که هست
 اگر سست گیری شود بر تو سخت
 بدیدست وقت همه کار مرد ۱۹۹۰
 چو آن وقت و هنگام هر دو گذشت
 بهر کار در مردم پیش من
 نه اکنون نزدست این مثل جهان
 و را گفت قیصر نگفتی دروغ
 سپه سازیم اکنون فروز از قیاس ۱۹۹۵
 نه داناها را نکس که نشود پند

که از هر سه خیره بماندی خرد
 همه کشور من بر انداختست
 فرو برد خواهد سر ما بجاک
 بدین مرز ما از چه دادست
 مراد شمن از آشکار و نهان
 شمار دهی جنگ من سر سری
 شنیدم ز خویشان او یک سوار
 بدخترش از عشق دل داده است
 نه دد نیز پرداخت گردد دلیر
 من از دولت او بماندم شگفت
 ز خان و ز ما من بر آورد کرد
 که من چون بدم در جهان نایدار
 چه مایه بریزد درین مرز خون
 همان دیر کا نگاه گردد دراز
 ترا بر همه چاره کار دست
 پیچید نه تو روی فرخند بخت
 بد انسان که هنگام درمان درد
 نه تو رنج هر دو بتو باز گشت
 نهاده بر اسب مراد دست زمین
 که باشد هی پیش من پیشدان
 گرفتم ز گفت تو دانش فروغ
 پسند نکو از تو دارم سیاس
 بدانش نشد در جهان از جند

۱۶۵۵ دگر را سپردن بده مرد گرد
چو از روم ما باز گشتن گریم
شه آن کرد کانت نامورای دید
شب آمد بودند تا با مداد
بشد شاه با قیس و چندی سوار
در گنجها پاک بگشود و دید
۱۶۶۰ دگر را سراسر همه مهر کرد
برایشان یکبار بزرگی فرود
فرود آمد و باز برداشت راه

که نتوان کنوت از سوی شام برد
بده کاروان بیش با خود ببریم
کجا رای خویش دل آرای دید
سر پیروز چون بهرمان بام داد
بدر بر شدند و شه ناموار
بخشید بخش سپه چون سزید
نشانند اندر آن دژ این چند
دور و نزدیک و شب شاد بود
براه کشتن رفت شاه و سپاه

گفتار اندر رفتن بطریق بعموره و خبر دادن بقیصر

انزهای

هم از پیش او نیز بطریق رفت
بشد پیش قیصر بنالید زار
۱۶۶۵ ز کردار قیس و ز سرخ های
تن مستمند و بد و چشم کور
و را گفت هرگز که دید این شگفت
کجا مرغ نتواند آنجا پدید
۱۶۷۰ نپژید هرگز در آن سره عقاب
نه آست برز نه آباد جای
که باشد های از کجا آمدست
بدین بر که او آمد از سوی ما

بعموره روی بنهاد تفت
خود و خویش و پیوند و دختر چهار
چو قیصر و را دید نالان چو نای
چو از چنگ شیر زیان خسته گور
که در بند و دژ از تو دشمن گرفت
نه باد بزان بر سر دژ بسزید
نه از ابر بر کوه جستن شهاب
چگونه گذر کرد از آنجا های
که در کام تند از دها آمدست
نپژید پزنده اندر هوا

نهان تا بدیدند لشکرش را
 چو دیدند مانند اندر شکفت
 ۲۰۲ که با قیصر از آنکه جنگ آورد
 ز پس روی کردند چون باد دود
 که چندانش گرد آمده لشکرست
 همه با ستور و سلاح تمام
 سرا پرده و خیمه بیش از شمار
 ۲۰۲۵ های دلاور بچندیدو گفت
 چنان زد مثل مرد دانا که بخت
 کسیرا کجا یاری از بخت نیست
 مرا بخت یارست و یزدان پناه
 وزیر روی قیصر چو آمد فرود
 ۲۰۳ که تا خورد کجا شه فرود آمدست
 ز لشکر گمش چون بدانست راه
 که دانست گفتن سخنهای لغز
 و را گفت رو پیش فرخ های
 بگویند چرا جنگ من خواستی
 ۲۰۳۵ چه بد دیدی از من همی باز گوی
 کسیرا که از وی ندیدی تو بد
 ز تو کین آن جستن آید در دست
 زریان کسان از پی سود خویش
 بگفتار نیکو تو ی نامزد
 ۲۰۴ بدان کو سخن داند اندوختن

سرا پرده و سازه و اخترش را
 دل یک یک اندیشه آن گرفت
 بهما بر جهان تار و تنگ آورد
 ز قیصر خبر باز دادند نرود
 کجا بر رخ آسمان اخترست
 جوانان جنگی و جو یای نام
 کنن تا که راجت نیکیست یار
 که گفتار دانا نماند نهفت
 به از لشکری گرانست و رخت
 بر او کار اسبان بجز سخت نیست
 نترسم ز بد خواه و چندان سپاه
 فرستاد کس تا بدانست نرود
 دهنده کرات تا درود آمد دست
 فرسته گزید از میان سپاه
 یکی مرد بیدار دل پاک مغز
 و را بر سر از رسم و آیین واری
 بچنگم چرا لشکر آراستی
 اگر باز گفتنش راهست روی
 بدی جستن او کجا در خورد
 که وی نیز یکبار کین تو جستن
 هر آنکس که خواهد تبه کرد کیش
 همی گوی چندان که دانی تو خود
 نباید سخنهایش آموختن

فرایدهش و فر و فرهنگ و رای
که پیوسته رسمت هژیر آمد
که چون تاخته گردد از من های
نمانم حق و حرمت تو زیاد
هیدون قبا ی و کلاه و کمر
بدادش چو بایست هر گونه چیز
چو شد ساخته تاختن کار بست
که دانست داننده حد و مرز

نیوشیدن پند دانش نای
ما پند تو دلپذیر آمد دست
تو بنشین بجایی که داری قورای
۲۰۰ فرستم ترا سوی دثر باز شاد
بفرمودش از گنج ده بدره نر
دو سدا سب و استر غلام و کنیز
وزان پس سپه ساختن کار بست
نه چندان سپه گرد شد بر درش

گفتار اندر زنده شدن قیصر بالشکری را

رخ آسمان کرد لشکر گرفت
برفت بر آورد هر اسب پر
که گردون در آورد گفتی زیای
تو پنداشتی زو سر آمدن زمان
چو دریا اگر هیچ سان گشت
کشن لشکرش روز و شب تیز باز
فرود آمد بود یک چند گاه
میان چو دریا یکی مرغزار
که آمد بیک منزلی او فزار
بدش از سوی کوه سنگ درشت
گشاده ز پیش اندرش مرغزار
نشد مرغلف را بجایی کسی
بالشکر که قیصر بد نژاد

۲۰۰۵ برون آمد از شهر و بر گرفت
ز غریب کوس شد گوش کر
چنان هر زمانی بنالید نای
تبیره نشد جز چون در دمان
۲۰۱۰ ز لشکر چو دریای چین دشت گشت
یکی ماهه را ندش از پیش باز
چو یکروزه ماند نزد یک شاه
سرا پرده و خیمه زد سد هزار
خبر یافت زو شاه گردون فزار
چنان ساخت لشکر خود که پشت
۲۰۱۵ چپ و راستش بیشه بره کنار
ز آب و علف بهره بودش بسی
فرستاد کار آگهان را چو باد

فرسته و را گفت کای شاهزاد
 بدینسان سخن که نرتق در خورد ۲۰۶۵
 نرتق نیست قصیر بدل ترسناک
 نه از بیم کوبد در آشتی
 که گوید تو از من ندیدی بدی
 نخواهد که اندر میان بیگناه
 بپر هیزد از بیگناهان بخون ۲۰۷۰
 اگر شاهرا هست شمشیر تیز
 بخون ریختن نیست هداستان
 چه آنکس که خون ریزد از بیگناه
 بتر در جهان کس را خونریز نیست
 میامیز با آنکه خون ریزد او ۲۰۷۵
 هر آن خون کزین پس شود ریخته
 کون چون ترا نیست جز بر اینجنگ
 روم باز گویم بدو سرسبر
 تو دانی و دی هر دو با هم نرید
 متر سید هر دو نریدان پاک ۲۰۸۰
 شمش گفت ما ناگزیران اینجمن
 که پیشم فرستاد قصیر ترا
 نه جای فریست و گفتار جرب
 از اینجا هم اکنون سبک باز گردد
 بگو قصیر روم را تا بچنگ ۲۰۸۵
 هم امشب اگر خواهد او بنیم

نگویی سخن هیچ از راه داد
 که با جانت جفتست دایم خرد
 نه بیمت اندر دل او را نه پاک
 و را نیست نرین جای پنداشتی
 چرا جوئیم بد اگر بخردی
 شود ریخته خون هر دو سپاه
 و گر نه بنردست کس را زبون
 و راهم نه کندست اندر ستیز
 که خون ریختن نیست از راستا
 چه آنکس که در دین بتابد ز راه
 از و هیچ بهتر نر پرهیز نیست
 بخون ریختن خیر بر خیزد او
 بدان جان ترا گردد آویخته
 و را نیز هم نیست از جنگ تنگ
 سخن هر چه بشنیده ام در بدر
 نهال آشتی را ز بن برکنید
 بر آرید از بیگناهان هلاک
 نرتو چو تر کس نراند سخن
 بشیرین سخن تا فری مرا
 نر شمشیر و حربه سخن گوی و حرب
 برفتار با باد هب از گرد
 کشد بر ستور این زمان تنگ تنگ
 من و او یکین بی دولشکر نیم

نرسر تا بین درهه مرزمن
 بشیرین سخن شاد کن مرورا
 که تا من بدو دخت خود را دهم
 بدین پندود ستان فریش کنم
 ۲۰۴۵ بر او بر سر آرم بنا که جهان
 شه شام را اندر آرم نر تخت
 بگیرم همه پاک کشورش را
 که دیرست کز عشق او خسته ام
 ۲۰۵۰ نر قیصر فرسته شنید این سخن
 برون آمد از پیش او و گرفت
 طلایه بر آن راه بر قیس برد
 فرسته برش رفت و گفتا بشاه
 که پیغام دارم نر قیصر بدوی
 فرسته من از قیصرم نری های
 ۲۰۵۵ بشد قیس و او را بر شاه برد
 چرا ز دخت قیصرش یاد کرد
 و را گفت کس گر دگر این سخن
 مراد در جهان بس گل کامکار
 جز او در جهان جفت کی یابم
 ۲۰۶۰ مرا شاه شامست فرموده جنگ
 اگر روم قیصر نماند بمن
 همان به که این مرز بگذارد او
 بجان چون نرمن باشدش زینهار

نداند نر تو هیچکس به سخن
 بمن باز پیوسته کن مرورا
 نر پیکار و درد سداور هم
 پس آنکه روان بر نهیش کنم
 شوم از سوی شام من ناگهان
 بتاراج بد هوش نگاه وخت
 کنم با نوی خویش دخترش را
 پیکار هر که کمر بسته ام
 پسندیده گرچه ندید این سخن
 نر از سوی لشکر که شه گرفت
 چپ و راست گردنده چون باد وود
 مرا گر نمای صوابست راه
 به نر آن نهاد ستم اینجا روی
 تو باشم بنزدیک او ره نمای
 شنیده همه تا بشه بر شمرد
 بر آشفت شهزاده فریاد کرد
 بگوید سرش را بیدم نر تن
 که دادست ویدا بمن شهیار
 نباشد بی او گر جهان شایدم
 چرا با یدم کرد چندین درنگ
 سرش را جدا برون آمد ز تن
 بمن شاهی خویش بسپارد او
 تو این کار را خوار مایه مدار

۲۱۱۰ نرسوی دگر بد طلایه نر هیر
 سواری که اندر عرب سرسید
 زرگردان لشکر گزیده هزار
 نر لشکر بروی را ندیک میل زود
 نماز دگر یک سوار دلیر
 ۲۱۱۵ که تا با نر هیر او کند یاری
 هنرمند را نام نشواد بود
 دوسد گرد بودند با او بهم
 بیامد همی گشتوی با نر هیر
 جهان آتشین پیر من بکشید
 ۲۱۲۰ از اختر چنان بود روی سپهر
 طلایه همی گشت از هر دوسر
 نر هر دوسپه پاسبان با فغان
 جو بر چرخ گردنده پروین بگشت
 طلایه بر افتاد بر یکدگر
 ۲۱۲۵ چنان در شب تیره جنگی بخواست
 سنان سینه را بود جویان شده
 همه ترکها رخنه رخنه نر تیر
 سپرها نر شمشیر پاره شده
 ۲۱۳۰ فغان آذر از تیغ در آذر م
 گرفته بدودست هول و نهیب
 نر گز گران خود خونین شده
 چنان آمد از ترک آوای گرن

همی کرد چو ن ماه بر چرخ سیر
 نبودش همانند گدرد دگر
 ورا نیز بودند مردان کار
 همی گشت هر گوشه چون باد دود
 فرستاد قیس دلا و رجوشیر
 گرفتد میات سپه داوری
 همه ساله از بخت خود شاد بود
 که از گز نشان بود بر که ستم
 شب آمد فلک شد چو پر شمع دیر
 فلک چادر قید در سر کشید
 که سوگی زنی را بود اشک چهر
 چید راست بردشت از هر دوسر
 بیانگ و فغان برگشاده زبان
 شب از نیمه بیشتر در گذشت
 نهادند شمشیر در یکدگر
 که گیتی بزی و زبر گشت خواست
 اجل برامل بود میوان شده
 گسسته کمر بندها همچو زیر
 نر چو ن دریده گواره شده
 نر خوی زین هر گرد چو زرد رم
 دلا و ریلان را فغان و رکیب
 شب تار هر خشت تبسین شده
 که بر هم زنی سنگ بر کوه برون

که تا بیگناهان نظاره کنند
و گرنه سحرگاه خود با سپاه
از و چون فرسته شنید این نماید
۲۰۹۰ بر قیصر آمد هم اندر زمان
همه یاد کرد آنچه از شه شنید
بقیصر چنین گفت کای نامدار
که تا چون کنی جنگ با این جوان
که تندست و خود کامه مردستش
۲۰۹۵ دل شیر دارد تن شرده پیل
چنان جنگش آید همی آرزوی
اگر شیر پیش آیدش گر پلنگ
ولیکن نه بسیار دارد سپاه
تو اینجا همی باش بالشکرت
۲۱۰۰ شود لشکر او بیک جنگ پست
و گر کوهپایه نماند بجای
که او را از آنجا بیکه برکنیم
طلایه برون کرد باید کنز
سپاهی که نبود طلایه و را
۲۱۰۵ یکی نامور بود نامش سکند
گزیده و راقص از سروران
چون جنگجوی دلاور نبود
بفرمود و بداد که تا سی هزار
همی گشت بر هر سوی چپ و راست

نرکین آزمودن کناره کنند
بیایم بنزدیک او کینه خواه
برون آمد و بر نشست اسب و راند
ز هول شهمنشه هُش از سر زبان
که روی نهان کردن از بن ندید
نگه کن تو در کار خود هوشیار
چگونه ببندی بختگش میان
ندارد بگفتار کس هیچ گوشت
بجو شد بکردار در پتای نیل
که هرگز نه برتابد از جنگ روی
ندارد ز بونشت بجز روز جنگ
گرفتست کوه از پس اندر پناه
که گروی بماند که آید ببرد
برو مرترا باشد آنگاه دست
دگرگونه باید زد آنگاه رای
سپاهش ز هر گوشه برکنیم
سپه بی طلایه نشاید کنز
نباشد بسی سنگ و سایه و را
ببالای بر رفته سرو بلند
بشمیر و ز وین و گرز گران
بروم اندر شت یار دیگر نبود
طلایه سپه برد و او سایه دار
تو گفتی دمنده یکی اردها ملت

سپردش بنیکو گشت سروری
وز آن سوی قیصر شکسته سپاه
شدند و یکایک ز بر خاشر کین
چنان گشت قیصر که گفتی مگر
۲۱۶ همی گفت با خود که کار آمدم
کنون چون سپه گشت آویخته
کجا روی بر شاید از نرم کاشت
چنین گفت دانای بسیار هوش
بکاری دردن چون شدی برگرد
۲۱۶۵ نزد دشمن سپر نماند مرد جنگ
اگر بهتر از ننگ نام آمدست
همان به کجا مرد جوینده کام
نمرد آنکه تا زنده بد کام راند
کنون کام را نام جویم بجنگ
۲۱۷۰ چو اندیشه این کرد بیدار مرد
دو هفته نزد از بنه رای جنگ
سرا فراز گردان و گرد نکشان
گزیده سراسر سواران روم
بی انداز و گردان فراز آمدند
سپه بر چندان که بر کوه و شد
۲۱۷۵ از انبوهی از یکدیگر با ستوه
های همایون از آن با خبر
از آن کو هپایه بجنبید هیچ

ز خوشا نش از لشکر خود سری
هر آنکس که جان را از آن ننگ
همه یاد کردند دلها غمین
بخنجرش کردند پاره جگر
سرو کار با کارزار آمدم
بسی خوت شد اندر میان یخته
نباید بجز دل بکین بر گماشت
که با کینور جز بکینه مگوین
بود گر بدر مانش گریا بدرد
بگو شد بجان از پی نام و ننگ
دل از نام جویری کام آمدست
نمیرد بجز درجهان نیک نام
وز درجهان نام نیکو میاند
ز کشتن ترسم ترسم ز ننگ
ز هر سو سپاه گزین کرد کرد
بدان تا سپه گرد شد در دنگ
بخنجر بزم اندرون خورشیدان
خنجیده بمردی در آن مژ و بوم
همه یک بیک بزم ساز آمدند
در آن بوم بر جای شان تنگ گشت
کشان تنگ بد جای بردشت
که برگرفت لشکر همه بوم و بر
نه مر جنگ را کرد دیگر بسیج

دل و دیده را شیر بود و سنان
 ز خنجر قز آهوت شده
 ۲۱۳۵ اجل بود جنگال در جان زده
 دوان دیو گشته بر دشت از دهار
 دل بد دلا گشته پیران زهر
 زریکو زهریر و زریکو سکند
 سواران سوی یکدیگر تیز تار
 ۲۱۴۰ دوسالار لشکر بهم بر زدند
 سکند دلاورد و پخته سوار
 زهریر هزور بدو باز خورد
 خطا کرد تارنده اسب سکند
 زهریرش گرفت و بستند دست
 ۲۱۴۵ فرستاد نزد یک قیروش چو باد
 بیفکند چندان ز روی گره
 هات گرد نشواد چندان نکند
 سواران روی از آن می هزار
 نخستند جز شش هزار آن دگر
 ۲۱۵۰ شد از کشته و افکنده آن پهن شد
 دوان کشتگان را درنده شدند
 گرفتار شد چون دلاور سکند
 برو شیر دل قیوس دیده گماشت
 سرش سرگفتی همی بر سپهر
 ۲۱۵۵ بفرمود دودست او بر گشاد

شده با کمال و بصیر هم عیان
 ز نوک سنان دیده پر خون شده
 قضا دست در دامن جان زده
 گسته هیون است گفتی مهیار
 سنان مغزها گشته ریزان زهر
 بر آورده چون رعد آوا بلند
 یکی همچو کبک و یکی همچو بان
 بزرگ سنان دیده ها آزدند
 بنیزه نکند اندر آن کارزار
 بگشتند با یکدیگر همچو گرد
 بیفتاد و دیر از زمین در فکند
 نشانده بر اسبی چو آذکشب
 بدان لشکر کش سر در نهاد
 که از کشته شد روی هاست چون
 که سالی نشایستشانی نکند
 کشتان کرده بود ندان اول شمار
 گرفتار گشتند و بریده سر
 شب از گو سفندان چو شبگاه کشت
 بیاری دوان را پر زده شدند
 ببرند نزد یک قیوش بسند
 بجزر و برز کیانی نداشت
 رخ روشنش بود مانند مهر
 بدو پای بر نرود بندش نهاد

سرافراز و کینجوی پرخاش خرم
طلایه فرستادشان چون سزید
زهر سو طلایه بخشم و ستیز

آرات به نبود ند جای دگر
که ششسد که سنگولشان برگزید
همی تا شبانروز گشتند تیز

گفتار اندر شب بخون کردن همای بر لشکر و

گرنین کرد گردان رزم آرمای
نمائند از طلایه یکسر دست
گسته زهر هم کرد پیوندشان
هم اندر زمان بست بر کین کمر
ز یکدیگر اناندر آویخته
ز هر گوشه بانگ گردان بخت
سوار دلاور در آن کارزار
ز زخم شه و قیس یکتار بست
که و دشت میگون نشیب و فراز
که گشت ابر گفتی کسام هزبر
ز خنجر زهر گشته خنجیر بود
تو گفتی مگر آهین شد زمین
رخ خاک هامون ز خون گشت لعل
ز خون خاک همچون گل آغشته شد
سنانش گهر بود و پیکان تبر
همی تا خت از چپ و از راست بود
بزخمش ز زین مرد سید فلکند
بر آورد شر از جان و تن سنجیز

۲۲۰۵ شب بخون سگالید شبراهای
بیامد بزد بر طلایه نخست
بخست و بکشت و بیفکندشان
بسنگول رفت از طلایه خبر
سپاهی گران شب شد آویخته
۲۲۱۰ رسیدند در یکدگر چپ و راست
همای و گزین قیس باد و هزار
زدند و گرفتند و کشتند و خست
ز خون گشت اندر شب دیر یار
چنان بر شد آرای گردان برابر
۲۲۱۵ هوا یکسر از گرد چون قیر بود
ز فعل ستوران گردان کین
خراشیده شد روی خارا زل
ز بس کزد و لشکر سپه کشته شد
هوا گشت مانند دریای قیر
۲۲۲۰ زهر دلاور در آن جنگ شورا
بر آهخته خونخوار هندی پرند
بسنگول بزد یکی تیغ تیز

همی بود همواره بیدار دل
 ۲۱۸. نه بسیاری لشکر کینور
 همی بودند باز قیصر بچنگ
 گزید از سپاه خود او نامدار
 بسنگول بطریق مهتر سپرد
 توفی تو نگهبان گردان روم
 ۲۱۸۵ سپه ساختن را توفانی همی
 بنویشت مردان رومست گرم
 ترا تا توفی نیست بوده شکست
 بیامدهای و سپاه همی بکشت
 کوفت کین این کشتگان بازخواه
 ۲۱۹. برو پیشتر با سپه سده هزار
 نزد شمن بجزیر برآور هلاک
 که دشمن نه بسیار دارد سپاه
 بگنجور فرمود تاده هزار
 همدون دوسه سبازی بزن
 ۲۱۹۵ همه داد ویرا و زان جایگاه
 بیامد بنزد سپاه های
 چنان بود که در شاه دلیر
 طلایه برون برد شد قیصر تیز
 و زان سوی سنگول شش سوار
 ۲۲۰. که هر یک سوار اندر آورد کین
 همه سرسبز نامداران روم

نترسیدش از کار پیکار دل
 نشد تنگدل خسرو پرهیز
 کین بست را غار و شد تیز جنگ
 دلاور ترین هر چه بد سده هزار
 و را گفت ایا نامبردار گردد
 نه تو نیست کس به درین مز و بوم
 که کین آختن به توفانی همی
 که با تیغ تو هست پر لاد نرم
 بهر جنگ برد شمنت بود دست
 سپاه مرا پاک بشکست پشت
 که هستی سپه را سراسر پناه
 گزیده دلاان از در کار هزار
 مدار از کس اندر جهان بیم و پاک
 بششیر تو جان سپارد سپاه
 بیاورد جامه همه پر نگار
 سلاح گرانایه پرگزین
 بفرمود تا پیش شد با سپاه
 شده جنگ را در لشکر است ای
 سپاه و را دید با لای زید
 دوسه مرد جوای کین و ستیز
 گزید از سپاه از در کار هزار
 دوسه گرد را بزدی بر زمین
 گزیده بزدی سواران روم

مرابست باید بکینه میان
 مرا باید اکنون صف آراستن
 بگل در فتاده چو خر مرابست
 بدست کسان کار برنایدم
 خودم چاره کار باید گرفت ۲۲۵۰
 نکوز دخر پیشه این داستان
 چو تو سود خود را نبندی میان
 بگفت این و از خاک برخاست و رفت
 بپوشید و بر تخت شاهی نشست
 بزرگان و کند آورانرا بخواند ۲۲۵۵
 بدیشان چنین گفت کنز گشت چرخ
 فرار و نشیبت کار جهان
 کرا غم بود شادمانی بود
 نه بیسود باشد بگیتی زیان
 سرانجام هر دو سرآیدهی ۲۲۶۰
 غم و شادمانی چو بر ما گذشت
 چنین است گردنده کار جهان
 جهانرا همیشه چنین دیده اند
 پیچیم کنو کار زار آمدم
 زگاه سکندر دین بوم و بر ۲۲۶۵
 و گر بود از دشمن مرز روم
 سقویا و قسّیس و مطران همه
 که من تا نشتم تخت شاهی

کنم تا مگر سود دشمن زیان
 ز بدخواه کین سپه خواستن
 اگر سخت تر خورد بگو شمر است
 کشیدن غم خوشتن بایدم
 بدست کسان ما باید گرفت
 که بود از خرد افسر راستان
 کند سود بر تو زمانه زیان
 یکی جامه پر بها زربفت
 در کین گشاد و در مهر بست
 یکا یک بپیش خود اندر نشاند
 همه خلق را ناز ورنجست برخ
 غم و شادمانی و سود و زیان
 کرا سود باشد زیانی بود
 نه بی شادمانی میدون غمان
 نه این و نه آن دیرپایدهی
 نباشد بما دیگرش بازگشت
 بگرددهی آشکار و نهان
 بدل مهر بایش نگزیده اند
 چو باد شمنات کارزار آمدم
 نبودست کس بسته بر کین کمر
 سر آورد گیتی برافال شوم
 بدانند و بطریق یکسان همه
 همه شهریاران شدند ره

چو سنگول شده کشته روی گره
 بکه بر گریزان پیاده شدند
 ۲۲۲۵ نروچی گره مرد پنجه هزار
 چو نر آب برزد نر سیاه سر
 همه دشت بیجاوه گون بد زخون
 بکه قیس بر رفت با سد سوار
 پسند اندر آورد کرده اسیر
 ۲۲۳۰ دگر خسته ماندند بر کو سنگ
 خبر شد بقصر نر کار سپاه
 که چو کشته گشتند بر کو و دشت
 بتن بر زخم جامه را کرد چاک
 همی گفت شد پادشاهی نزدست
 ۲۲۳۵ در یغا مر شاهی و تخت و گاه
 که گشتند کشته درین بوم و بر
 نر سنگول پر دخته شد چون پیر
 سپاه را پشت سنگول بود
 بر رسم که گردان ندارند پای
 ۲۲۴۰ نر دشمن سرا سر بر سیده اند
 شکسته دلند این سپاه گران
 سری بایدی همچو سنگول گردد
 که اودا شتی رسم کوشش نگاه
 که بفسوس کشته شد اندر نبرد
 ۲۲۴۵ کنون چو نر را سوز سوزی گذ

نرها موت نهادند سر روی کوه
 نهان زیر هر سنگ ساو شدند
 بکشتند بیش اندر آن کار نزار
 نهان گشت بر خیم رخشان گهر
 سواران روی فتاده نگو
 گریزنده گان را نر که بشمار
 هزار و دوسد مرد برنا و پیر
 خور گرگ گشتند و مرغ و پلنگ
 نر سنگول و ز لشکر کیخسرو
 نر دیده بخون روی نر تین بست
 برهنه نر تخت اندر آمد بخاک
 سرافراز تخته نگو گشت و بست
 در یغا بزرگ و چندین سپاه
 جهان آمد ازین برایشان سب
 نر بدخواه کس نیست جویای کین
 که در کار کوشش نه فرغول بود
 کشتان نیست در کین دل و جان
 که چندین فمیب و بلا دیده اند
 کشتان بر زمین نیست پیدا کران
 میان سپاه از بزرگان و خرد
 نر بدخواه بودی سپه را پناه
 نر جانش بر آورد بدخواه گرد
 جهان نامه عمرش اندر نوشت

که مابنده شهریاریم پاک
بفرمائش بستیم یکسر میان
از آب و ز آتش فتابیم روی
یک امروز باشیم و فردا بیکن ۲۲۹۵
برایشان فری گفت قیصر بسی
ستور و سلاح و سپردادشان
وزین روی چون شاه پیر و زگر
نه چندان غنیمت گرفته که چرخ
۲۳۰۰ اسیران و محی گره را بتنیغ
دگره طلایه زهر دوسپاه
بیا سود دولشکر از کین دور

بفرمائ او دل سپاریم پاک
اگر سود پیش آید و گزنیان
که اینجا یگه خود جز این نیست
همه بر زمین آسمان بر زمین
همی دوز بخشیدشان نرسبی
بزر و درم کرد دلشادشان
نرسب باز شد با سپه سز
بکس داد هرگز بسد سال برخ
بفرمود گردن زدن بیدریغ
برون آمد و گشت هرجایگاه
نبودند از یکدگر کینه توز

گفتار اندر جنگ دیگرهای با قیصر

چو آسوده گشتند بر ساختند
برآمدند و لشکر آوای کوس
۲۳۰۵ تبیره خروشان شد و کتر نای
سواران کینجوی گردن فرار
نر یکس شه رزم و یکسهای
ده و گیر برخاست در کارزار
سنان بود در گرد تیره چنان
بدانسان همی داد شمشیر برق
هو چون دل دیو در خیم بود
نر چتر کمان و ز رفتار تیر

سبک رزم و نری یکدگر تاختند
سرمانید هوش از سر آوای کوس
سپهر اندر آورد گفتی نر پای
دور و یه دو صف بر کشیدند باز
قلب اندرون بر گزیدند جای
رها مون برآمد بگردن غبار
که از دود آتش زبانه زنان
کجا در شب تیره از ابر برق
نر مین همچو دلداده را دیم بود
خود مانده بود و روان خیر خیر

بنستست برکین من کس میان
 ۲۲۷. از ایرات و توران و از هندو چین
 بمن چون پیش سکتد رخسار
 کزوت شاه شام آنکه بدجا کرم
 کجا دخت او بود در خوردن
 بمن بر یکسر دگر برگزید
 ۲۲۷۵ فرستاد زی من بدینسان سپاه
 ندانم که فرجام اینکار چیست
 بجز کین نزدشمن کشیدن بقیغ
 اگر پشت باید بدو کا شتن
 شدن دور جایی و بودن نهمان
 ۲۲۸. شمار نه فرزند ماندند زن
 شود پست یکسر همه مرز روم
 بگویم تا خود چه خواهید کرد
 همه یکدل ایجای جنگ آورید
 که اندک سپاهست با کینه خواه
 ۲۲۸۵ ز ما سد سوارند و زیشان یکی
 نیاید ز جایی بدیشان مدد
 شمردن هم نشاید از دورشان
 بکشید یکدل همه همگره
 هم از ما برایشان شکست افتد
 ۲۲۹. نمائند یکی زنده زایشان بجای
 چو قیصر بدینسان سخن کرد یاد

نیامد ز کس بر سپاهم زبان
 ز بغداد و شام و بمن همچنین
 فرستاد هر که خداوند تاج
 همی داد ازین پیشتر دخترم
 ز پر مایه شاهان هراجن
 که از بیوفائیش چونین سزید
 کز و بیکران شد سپاهم تباہ
 بگوئید تا خود کزوت چار چیست
 نزدشمن اگر نیست مدی دریغ
 مرا باید این مرز بگذاشتن
 همی تا سر آید بمن بر جهان
 نه زنده یکی نامور ز اجن
 نداند دگر هیچکس از مرز م
 اگر جست خواهید درمان درد
 مگر نام دشمن بنگ آورید
 بدو بر زهر سو بستانست راه
 سپاهست با کینه خواه اندکی
 پدید ستشان پیش دیده عدد
 ازین پس توان کرد بخورشان
 که گردند آخر هم از کین ستوه
 هم آخر بداندیش پست افتد
 سر سر و زانشان در آید پای
 سپاهش سراسر زبان برگشاد

همی تا شب آمد سپه را بجای
چو ساج شب تیره بر عجاج رن
ز هم باز گشتند هر دو سپاه
همه خسته و مانده و کوفته
۲۳۴. دو سده مرد خسته بد از تازیان
ز روی گره بود ده سه هزار
بخون و بجاک اندرون مانده
چو آمد شب آنکه پیرده سرای
نشستند و خوردند چیزی که بود
خود و قیس بغنود تا روزگشت
۲۳۵. شب از روز رخشنده بنهفت
فلک را ز قاقم نهان شد سحر

فروداشت و ز پس پنهان پای
ز دو گشت پنهان سر و تاج رن
نهانند سر و سوی آرا مگاه
ز ره را همه بند بگشوفته
بجان هیچکس را نیامد زیان
شده کشته افکنده در کارزار
دوان خورده یکسری و پای و دست
هنرمند قیس و همایون های
طلایه برون رفت چون باد و دود
سپاه شب تیره اندر گذشت
سپهر بر سر آورد گردان سپهر
بسیاب بر خاست ز تراب هور

دیگر جنگ های با قیصر روم

ز دو سو سپه باز بر جوش گشت
تبیره ببانگ آمد و کوس کین
۲۳۵. ز دو سو و لشکر دگر بر جنگ
شب از بیم قیصر بند خفته هیچ
بیامد بده صف سپه بر کشید
چنان لشکر آراست ز بیای جنگ
سُطَرلاب برداشت قیصر بیدید
بزدنای مدین و بر ساختگاه
بگردهای اندر آمد سپاه

ز نالیدن نای کمر گوش گشت
ز پس گرد بر آسمان شد زمین
دوان آمدند و شده تیز جنگ
همی کرد تا روز و لشکر بسیج
سراختر از چرخ برتر کشید
کز آن به نیار است دبیای جنگ
که پیروزی آیدش از اختر بیدید
برآمده و گیرد در کارزار
همه جنگ جوینده و کینه خواه

ز بس گم ز بر ترکها کوفتن
 بگردار تندر بغرید کویس
 ۲۳۱۵ زمین را ز خون روی مصقول
 ستوران ز بس خون سپرد بغل
 و ز بود با تیر جنگ آوران
 سپر را سنان دوخت با دل همی
 از آن دوسپاه از دو سو صف
 ۲۳۲۰ ز سرفشار تیر آمد آواخه یار
 ز بس گرد گردون سیه پوش
 قضا را چنان گشت چنگال تیز
 زمین همچو دریای پر موج شد
 بکوه اندر از نای نالش فتاد
 ۲۳۲۵ هر آنکه که در صف بنالید نای
 ز بانگ یلان و ستوران کین
 هنرمند قیس و دلا ورهای
 های دلاور ز روی گروه
 در آمد بنیزه یلان را ز زمین
 ۲۳۳۰ چنین تا هزار و دوسه مد گرد
 بدید آن چو قیصر بچید سخت
 همی گفت شد شاهمی از دست
 گمرا روز ازین جنگ رسته ام
 مرادست باشد برین دیو کین
 ۲۳۳۵ بقلب اندر آمد بگردار شیر

در آمد سپهر اندر آشوفتن
 دل و گوش دیوان بدرید کوس
 بخون تیغ مانند و شی برشت
 سم و نعل کردند مانند لعل
 چو برگ سمن با پند آوران
 بدن را شل آینهخت با گل همی
 تن بیکران شد بتیر آورده
 ز گم ز گردان بانگ رعد بهار
 ز بس سهم ستاره مد هوشت
 که از جان بر آورد و جان سنجید
 که موجش همی بر تراز اوج شد
 دل دیو کین در سگالش فساد
 دل جنگیان گشت زرم آزمای
 فوان آسمان گشت و لرزان زمین
 فشرده در صف کین پیش پای
 چو خود را سپه دید گشته ستوه
 ز بود و همی نزد بکین بر زمین
 فکندش ز زمین بر زمین کرد خرد
 با زید برسان برگ درخت
 نگرده بلند اختر پست من
 بدل زانده و غم گسسته شوم
 کنم تازی و تنگ بروی زمین
 بکو شید تا شب سوار دلیر

۲۳۸۰ همه خیمه‌ها را فلک‌سند پست
 که شد قیصر و تخت و پرده سرای
 ستور و سلاح از کجا یافتند
 چپ و راست و زایش و پس یکسر
 که یابند جای مگر شاه را
 ۲۳۸۵ بدان تیغ که کس گمانی نبرد
 که بر آن کمر شه تواند شدن
 شه از کوه باقیس سوی سپاه
 همی دید تاراج و خون ریختن
 چنین گفت باقیس گردان سپهر
 ۲۳۹۰ فراز و نشیب است کار جهان
 شگفتی شگفتست کردار دهر
 تو بیدادان این نگر درین نه داد
 مرادی همین وقت ازو بود ناز
 برافروخت همی خواستم دی شمی
 ۲۳۹۵ نهان گشته در غار بر کوه و سنگ
 بجایم ز بدخواه بیم و گزند
 بگفت این و بگریست ز زلفت هوش
 همی خواست اندر قتادان ز کوه
 بسر در گرفتش سرافراز قیس
 ۲۴۰۰ هیداشت تا هوش باز آمدش
 بشیرین زبانی دلش باز داد
 نهانی بماندند بر کوه سنگ

تخت شه ازین نبرد ندوست
 گرفت و گزید از پی خویش جای
 ببردند چندان که بر تافتند
 بجستند هامون و کوه و دره
 ببندند هر سو برد را هرا
 ز روی گره از بزرگ و ز خرد
 نهانی چو نخجیر بر که بدن
 ز غاری همی کرد پنهان نگاه
 بدان خیمه‌ها خاک بر بیختن
 گهی کین نماید همی گاه مسد
 زگر دیدن روزگار جهان
 ازو گاه نوشست و گاه زهر بهر
 که بیغم بکس شادمانی نداد
 هات هستم امروز گرم و گداز
 کزوت هستم امروز همچون ری
 جهان بر دودیده شده تار تنگ
 برین سنگم از ماه بیم و گزند
 ز دودیده شد دور رخس درین
 که از خود رمان دید فرو شکوه
 بسو سید رویش بسدناز قیس
 بگفتار خوش دلنوا آمدش
 چنان چو بود از مهر و داد
 دور و ز و دوشب گشته بر کار تنگ

بکشند چندان ز تازی گزوه
 های دلاور چنان خیره شد
 هان قیس در جنگ پیچاره ماند
 سته گشت تازی سپاه از نبرد
 چنین گفت با قیس فتح های ۲۳۶۰
 من و تو بگوئیم تا تیره شب
 مگر جان را هانیم هر دو در جنگ
 در یغا سواران ما سر بسر
 بگفت این و ببرد بروی گزوه ۲۳۶۵
 هیدون را فراز قیس گزین
 نه چندان ز هیرو دلاور نکند
 شب آمدند مانده بسیار کس
 دو سه مرد ماندند در فتنه تیز
 ۲۳۷۰ که آسوده بودند اسبان نشان
 شه و قیس هر دو پیاده شدند
 گزیدند بر کوه بر یک کمر
 شب تیره هر دو بر آن سنگ جای
 نه از ایشان بهره و نه ز نان
 ۲۳۷۵ همه شب نگهبان خود هر دو تن
 سپاه شب تیره شد تیز تاز
 بنید هیچکس مانده از تازیان
 بینگاشان رو میان برزدند
 ندادند کسرا ز بن زینهار

که هامون ز بر کشته شد همچو
 که بروی جهان سر بر تیره شد
 نه هیر از کس و نه یکپاره ماند
 ز جان نشان بر آورد بدخواه کرد
 که یکسر سپه را سر آمد بیای
 کند چرخ را باز تیره سلب
 بیایم جای نهان بید رنگ
 شده کشته یاران ما سر بسر
 بپنکند چندان که شد دشت کوه
 بپنکند بسیار گردان کین
 ز دشمن که شایست سالی نکند
 شه و قیس بد مانده بر جای بس
 بدر بندان قلعه اندر گریز
 نیامد گزند ایح بر جان نشان
 نه هامون سوی کوه ساده شدند
 که بروی بندرفته مرغی سپر
 گزیدند دلتنگ زاری فزای
 شکم گرسنه تشنه و ناتوان
 هر اسنده از دام و دد هر دو تن
 جهان گشت روشن نشیب و فراز
 که بر جان نبودش ز روی نان
 تن خستگان را بپیران زدند
 بتاراج دادند درخ هامووار

ز رفتن شده مانده و کوفته
 پیاده همی پای گشته فگار
 هانا کزین جنگ قیصر شما
 بیایید اگر هر دو مهمان من
 شمارا بدانچم بود دسترس ۲۴۳
 که از خیرم من یکی مایه ویر
 جهودم نه تر سا بنام اسمرا
 که بازار گاهم بروم اندرون
 کجا آب این ده همی سازدم
 بجای که خوش باشد آب و هوا ۲۴۴
 بدانجا بود غم زد دل تاخته
 من اینجا از آن ساختمان مان
 گشت دستگا هستم و کارینک
 هیچیم از دیگره باز من
 بدان تا بوندم ز دشمن پناه ۲۴۵
 دو پنجه درم تا ن دهم هر دو
 بهر کار فرمان بریدم مدام
 ز بیچارگی هر دو گردن فراز
 بپا بخش گشتند ای نامدار
 که بنیدم ما بر مرادت میان ۲۴۶
 چه ما هر دو خود چاکران بودیم
 یکی مرد بد کار فرمای ما
 گریزنده زو راه برداشتیم

ز سر هوش بریده چو آشوفته
 بیالای دوسرو بر جو بیبار
 گریزان شدستی برین مرزما
 بن زهار باشید در خان من
 بدارم بزرگ و ناسم بکس
 بیار از گاف بسته کمر
 بدانند هر جایکه مرا
 درین ده گرفتم قرار و سکون
 هوایش هیدون سرافرازدم
 سزد گر کند بیش مردم مرا
 که آب و هوا باشد شس ساخته
 کز آب و هوا هستم اندر امان
 هیدون همه ساله کردارینک
 دو مرد جوانمرد با زورت
 درین ده همیشه بیگاه و گاه
 بهر دو که باشید از آن دلفروز
 چه هنگام بام و چه هنگام شام
 بجستند و بردند او را نماز
 تو مارا نگهدار و چاکر شمار
 ز ما سود بینی همه بی نیان
 بدین مرز چو ن راه پیوده ایم
 جفا پیشه و بد نه در پای ما
 و را خوار بر جای بگذاشتیم

ببردند چیزی که پر سایه بود
 چو قیصر نرس کرد از آنجای روزی
 ۲۴۰۵ شه و قیس هر دو فرود آمدند
 ز هر کشته بدگند برخاسته
 ددان خورده بودند شان پای سر
 پس آنکه سوی آبخورها شدند
 بگشتن گرفتند از بهر قوت
 ۲۴۱۰ که سه روز و سه شب نخوردند هیچ
 از آری پراز خشک نان جوین
 بخوردند لختی از آن نان خشک
 برگرسنه مرد اندو هگین
 خورد هر خورش مردم گرسنه
 ۲۴۱۵ شکم مرد دانا بدوزخ نهاد
 همی گریودی ز بهر شکم
 ز بهر شکم مردم و دام و دود
 بهر جای همواره از بهر خورد
 شه و قیس خوردند چون هر دو نان
 پیاده سوی دژ نهادند روی
 ۲۴۲۰ برفتند فرسنگ یک دو بتک
 دیدند هر دو چو کور یله
 فتادند نزد دهی هر دو خوار
 بیامد یکی مرد از ده دوان
 ۲۴۲۵ پرسید از ایشان که این جایگاه

زیان همه رویان گشت سود
 از آن که فرود آمدن بود روی
 ز هارمون سوی کشته مردم شدند
 همی کرد جان از تن کاسته
 گریستند هر دو بهر کشته بدر
 بخوردند آب و رمی بر زدند
 پس و پیش رفتند از بهر قوت
 طالب جز که قوت نکردند هیچ
 بهم یافتند از آن دشت کین
 بریدشان زد دهن همچو مشک
 بود گندمین خشک نان جوین
 بدوزین سبب سر ز نش هسینه
 بدوزخ ترا از شکم کرد یاد
 بگیتی کس از کس نبردی ستم
 دوانند و جویان همه خورد خورد
 نهاد روی در آتش و آب مرد
 تن هر دو با توش گشت و توان
 که بودند چندی یلان اند روی
 برفتار شد هر دو راست سرگ
 برآمد بدو پایشان آبله
 ز تن زورشان رفته ز دل قرار
 همی روی بنهاد روی هر دو ان
 شمار فرو مانده بینم ز راه

مگر برگزیده گل کا مکار
 بگفت وز دیده بیاریه خون
 بنالیده زار و خروشید سخت
 ۲۴۷۵ برو نا مور قیس را دل بسوخت
 و را گفت ای پرهنر شهریار
 میندیش و مخروش و مخاش روی
 که بهتر ز دیشب ترا امشبست
 چه دانی که فردا ز چرخ کبود
 ۲۴۸۰ اگر خوش بخشی تو امشب سزاست
 بختند پس هر دو تا روز بود
 ز خواب آنکمی هر دو برخاستند
 میات بسته رفتند دیده جفا
 و را پیش بردند هر دو نزار
 ۲۴۸۵ نهانش نبراست با آشکار
 بود حیلست اندوز مرد جهود
 جهودی نبود ست اندر جهان
 بود کمتر از کیش داران جهود
 هزار و دوسد مرد را این جهود
 ۲۴۹۰ بقیس و همای گزین گفت من
 ز فرمان من گمر نتابید سر
 بدو قیس گشتا که فرمان بریم
 هرات کار کنما تو داری امید
 ز ما هر دو آنرا بسد بره گیر

شوم زان سپس تا زیم کا مکار
 ز دل بردو دیده گسارید خون
 ز جور زمان و زید کار بخت
 ز نالیدش در دل آتش فروخت
 ترا بود خواهد جهان داریار
 میاش اندر اینجا جزی جوی
 نه چون دیشب خشک ماند بهت
 چه آید پیش و چه خواهد رفت
 که جایت خوش و میزبان با نواست
 فلک را پدید آمد آتش ز دود
 ز بهر پرستش بیاراستند
 بر کینه و ز ز نهان اسد را
 دو کینجوی دو گرد گردن فرزند
 که بد پیشه بود و رس و نابکار
 نه بی حیل با شد جهود و نه بود
 که بد راست با آشکارش نهان
 همان از همه نابکاران جهود
 زره مرده بود و تبه کرده بود
 شمارا کنم اضرا فنجمن
 توانگر گفتان بنزد و گهر
 ز فرمان و از رای تو نگذیریم
 بشبهای تازی و روز سپید
 که تو حقشناسی و حرمت پذیر

که ما را از سودمندی نبود
 ۲۴۵۰. نربیم این بگفتند و برخاستند
 بر رفتند با اسمره تنگدل
 در اندیشه آنکه فرجام کار
 چو رفتند در ده یکی خوش سرائی
 ۲۴۵۵ که دیده بودند چو نانات دگر
 شد اندر سرائی اسمره از نخست
 که گردند آسوده آن جایگاه
 بیک صفه بردن یکی بوستان
 یکی خوان بفرودشان برزد
 کجا خود هم این بود کار جهود
 ۲۴۶۰ بخوردند هر دو گرامی خورش
 شب آمد بماندند هر دو در ثام
 های دلاور همی گفت ما
 ندانیم با ما چه دارد بدل
 چه فرماید او کار ما را کنون
 ۲۴۶۵ اگر مان بقصر سپارد ببنند
 و گر آنچه گفتست نبود دروغ
 نهاف در سبش بچنگ آوریم
 رویم از سوی دژ مگر ما سوار
 روم من در شام آورم لشکری
 ۲۴۷۰ بیایم سوی روم بسته میان
 بگویم بزیربل اسب روم

همان نیز هم بی گزندی نبود
 سوی ده سه کس رفتن آراستند
 گرفته اندوه و غم رنگ دل
 چگونگی بود چو نانات دگر
 بدیدند همچو نانات دگر
 شنیده بودند چو نانات دگر
 نربهر دو بیرون خوش جای جست
 بدان جایگاه دادشان نربهر دو
 نشانند آندو را شاد و روشن سرائی
 برو خوردنیهای پاکیزه بود
 بدی بود اندک گیسار جهود
 بدادند تن را از آن پرورش
 نختند هر دو نربس و غم
 رهایی نیابیم ازین اسمره
 چه اندیشه از ما گذارد بدل
 نربویم این جایگاه مان برون
 بجان هم نرقیصر بود مان گزند
 ازو کار ما گشت بسبب با فروغ
 دو هفته چو اینجا درنگ آوریم
 از اینجا خود را بسازیم چار
 هم از مصر و هر جایگاه سوزی
 کم سن و سال یک بر و میان
 بهم بر نر نشانده مرز و بوم

چنان بود از آن گوهراں آن سرای
 دو سدخم پراز نر بدو خانه در
 ۲۵۲۰ بسر هرنخی را پراز نر ناب
 خمی را نر سرخشت برداشت قیس
 نر بن تا بسر پراز نر دید خم
 یکی تو بر انداخت در چه جهود
 سرافراز قیس آمد از نر چاه
 ۲۵۲۵ نر نر کرد پر و رس در کشید
 فروریخت نر شاه نر دید پر
 بدان ر بندست یارت مگر
 تو هم نر رو تا نر در خوشاب
 کنی پرتو بر دهی بر فراز
 ۲۵۳۰ فرورفت شه نیز با ترس و بیم
 چو قیس دلاور مرا را بیدید
 و را گفت ای شاه پیروزگر
 که نر آمدن مرا این زمان
 کون ماند ما را درین چه جهود
 ۲۵۳۵ ندانستی ای شاه والا گهر
 همی تا بدایم من از چاه باز
 پس از تو روی نر بنده نر
 کون گر رس بر کشید دست وی
 بینباشنه سنگ و ریگ از برش
 ۲۵۴۰ چنین بابی مردم او کرده است

که از هور بر رفته چرخ بپای
 نهاده گشاده سوی چاه در
 یکی خشت مانند آفتاب
 بر آن خم چو رود دیده بگماشت قیس
 در آنجا بد آن هیچ بگزید خم
 همی شاه را کرد گمر جهود
 بشد بر دو تو بر سوی خم سه راه
 ببست و بیهودی رس بر کشید
 بشه گفت در نر چه هست در
 که بر تو همی بر دهد پر نر
 نسا نری در رنگ و همی در شتاب
 که تا کار ما هر سه گردد بساز
 نر اندوه جان گشته دل بدو نیم
 یکی باد سرد از جگر بر کشید
 چرا آمدی تو نریر از نر
 بتو پشت بد گرم و دل شادمان
 بسد رنگ و سد حیل و کار بود
 که باید ترا بود بر چاه سرد
 گشایم بتو بر من از چاه راز
 بود تا چه ساز دهی چاره گر
 سر چاه را در کشید دست وی
 چو بد نا پدیدار کرده سرش
 نر تن جان بسیرا بدین برده است

۲۴۹۵ بفرمود پس تا سه روز و سه شب
 با ندیشه آنکه خود تا جمود
 چه کارست وید که ایشان کنند
 بروزم چهارم همی اسمر
 بهرد و زکاری نیار آمدست
 ۲۵۰۰ بیاید با من کنوت هر دوت
 رسن دادشان دور کش شست یاز
 بگو همی بران اوج کیوان سرش
 بر آن تیغ که کرده یک خانه تنگ
 درش آهین قفل بروی زده
 ۲۵۰۵ در شرا گشود و درون شد جهود
 بمالید هز مات ز کینه سبیل
 بقیس گزین داد و گفتا بگیر
 بفرمود تا پنج گز پیش در
 یکی سنگ پهن آمد آنکه پدید
 ۲۵۱۰ پدیدار شد سر یکی چاه را
 یکی میخ از آهن بسنگ اندرون
 درو حلقه کرده سدن سنگ
 رسن را دو رویه در آن حلقه
 بگیر این رسن در زمان زیر
 ۲۵۱۵ همی ریز در تو بر و بر رسن
 هم اندر زمان قیس شد زود
 بنیز زمین اندر و گوهان

ببودند با ناز و لهو و طرب
 دهد شات نوید از زبان یاسود
 روان شاد یا طبع پریان کنند
 بهرد و چنین گفت ازین پس مرا
 کز آن رای من سرفراز است
 شما هر دوت از پس از پیش من
 پیاده بشد با دو گردن فران
 ز پس شرف دریا و بیشه برش
 برو زیر پیش و پس از ساد سنگ
 چو سوهان همه سنگ آوازده
 بد آنجایکه در یکی پیل بود
 ز خانه همانکه برون برد پیل
 بفرمان بری بود باید هژیر
 سر که بکا وید گردد کمر
 بکنند از آنجایکه چون سزید
 بدانشان که بن پهن خرگاه را
 فرو برده بر لبش همچون سنب
 فرو هشته در چاه از روی سنگ
 بقیس گزین گفت بگذار دست
 کهن هر چه یابی توان زتر و نو
 همی بند تا بر کشم زود من
 سرای نکودید گردد دلیر
 ز سنگش درفشده چون اختر

دوسدخم یکسر پراز زرت دید
 ۲۵۶۵ بسیار آمد از زرت دل مرد را
 اگرچه بود مرد را بیم جان
 زرت زرت است باز و قوی پشت گرم
 کرا هست زرت هست کارش چو
 چو زرت دید شاه و سرافراز قیس
 ۲۵۷۰ بشه گفت آوازی آید بگوش
 ببینم که این خانه دیده نیم
 بدان خانه در رفت هم در زمان
 بجان کندن و پیش او نان و آب
 باواز شته را در آن خانه خواند
 ۲۵۷۵ از و شاه پرسید کای تیره روز
 که ما هر دو هم چون تو هستیم
 ترا باری آبت و نان پیش در
 بپا سخنگو دیدش از بن زبان
 برو زار بگریست قیس و های
 ۲۵۸۰ که ما را چنین مرد باید بزار
 هیدون شه نامگستر گریست
 بقیس آنکهی گفت روزی ما
 کنون تاچه پیدا کند زین سپس
 پس آنگاه دید استخوان بشمار
 همه استخوانهای مردم که بود
 فتاده یکی کارد دیدند باز

زرتدش دل شاه را آرمید
 که در مات کند زوهی در در را
 زرت دیدار زرت کند شادمان
 در شست از زرت مرد را گشته نم
 رخ از آب چشمش نگشته ست تر
 شنید از یکی خانه آواز قیس
 مرا زرت دل اندر برآمد بجوش
 کند در جز آوا شنیده نیم
 یکی مرد را دید خوب و جوان
 عجب ماند و زرت دل شدش پرتاب
 شه از وی هم اندر شگفتی بماند
 سخنگوی و بر خود دل ماسوس
 درین خانه و چاه مانده بخیر
 که ده روز تو هست و افزون مگر
 برآمد زرتن در زماش روان
 همی گفت قیس آی ازین مرد آی
 نه روزی بود مات و نه روزگار
 نه بر مرده برخوشتن برگریست
 بچاه اندرون کرد پیدا خدا
 گرد گرد رسد مات بفیاد و ب
 در آن خانه هر جای بر هر کنار
 در آن چه فروشته مرد جهود
 در آن خانه دو گرد گردن فزان

بشد قیس تا هست پیدار سن
 که حیانتگری کرد مرد جهود
 سرچاه پوشید و شد بازده
 که ما را بچاه اندر افکنده است
 ۲۵۴۵ خدایا مکافات کارش تو کن
 بیامد بر شاه اندر سرای
 بهانیم در چاه بیچاره ما
 نه در کارزاری تبه گشته تن
 نه شیری نه پیلی جدا کرده جان
 ۲۵۵۰ نه قیصر در افکنده در بند خویش
 ز دستان و بند جهودی بجان
 های دلاور بنالید و گفت
 قضا چون بیامد بصر شد مرا
 و گرنه بیک مشت مغز جهود
 ۲۵۵۵ کون جز خدای جهان یار کس
 بفریاد ما گر رسد کرد کار
 که یزدان برآرد ز ماهی بهاء
 نباید بریدن امید از خدای
 همی گفت شاه ای خدای جهان
 ۲۵۶۰ بخشای بر جان ما هر دو تن
 توئی تو خداوند پروردگار
 ز بخشایش تو که برد امید
 بگفت این و با قیس هر سو بگشت

ندیدش رسن گفت ای وای من
 شدم دل گرفتار مرد جهود
 برو باد چون چاه سد بارده
 بهای نرماه اندر افکنده است
 مکافات روز شمارش تو کن
 همی گفت ایشاه شاهان های
 ستم دیده بد روز غمخوار ما
 نه بر ما نظاره شده انجن
 درین بوم و بر از تن هر دو تن
 ز بندش شده پای ما هر دو تن
 رسیده همی کار ما هر دو تن
 مرا از قضا چشم دانش بخت
 رسن برد ازین روی و خر شد مرا
 بروی کردی بر سر چاه زود
 بنسینم ما هر دو اینجای رس
 بجای چنین پس شگفتی مدار
 چنان چون نگاه اندر ارد بچاه
 که هست او همه خلق را ره نمای
 تو دانی همه آشکار و نهان
 پدید آر درمان ما هر دو تن
 ز تو خلق را روزی و روزگار
 جز آن کس ندادی بمنو نوید
 همه خستها از سر خم نوشت

۲۶۱۰ با تش بود هوش مرد ارباب
 بهر کس قضا را درازست دست
 در آن غار بر خار سنگ بلند
 یکی روز از بامداد پگاه
 بدیدند کشتی یکی تازانان
 کشیده بابر اندر ش بادبان ۲۶۱۵
 هم اندر زمان باد تند شد دیر
 فکندند لنگر بدان جایگاه
 شه و قیس هر دو بیانگ بلند
 برین غار کوهیم مانده دژم
 بیارید کشتی بنزد یک کوه ۲۶۲۰
 کات ز بر سر فشانیم ما
 ز بالا نه راهست و نه زیر نیز
 شما باری از ما توانگر شوید
 که ما دو جوانیم مانده اسیر
 بهر زمان درخیم مردی جهود ۲۶۲۵
 بپاسخ ز کشتی یکی پیر گفت
 ببندید کشتی بنزد یک کوه
 شمارا بخشند این دو جوان
 از ایدر گذر نیست ما را کنون
 یکی چاره سازیم تا دو جوان ۲۶۳۰
 ببندید کشتی بنزد کمر
 بشد قیس و آورد ز هر زمان

بیامد بلا در درنگ و شتاب
 قصارا نشاید همی دست بست
 بودند دود اغدل روز چند
 بدریا چو کردند هر دو نگاه
 سرتیر او روی چرخ آزان
 چو پزند مرغی برش بادبان
 بیاورد نزد یک آن کوه زیر
 کز افراز قیس گزین بود و شاه
 چه گفتند گفتند دوستمند
 چه غاری همه پر زرت و درم
 بباشید ایدر همه هگروه
 که بر کوه زننده نمایم ما
 رهایی نه زودست و نه زیر نیز
 همه پاک باز و گوهر شوید
 ز چاهی فرود آمده خیر خیر
 که ما را بسد چاره حیلست نمود
 شگفتی نماند چنین در نفست
 همی تا چه از چاه تاریک کوه
 چه پیش آورد هر دو را آسمان
 مگر عقل باشد بدان رهفون
 در آیم سوی زمین ز آسمان
 ببستند و رفتند از وی بدر
 همی ریخت بر ساحل از آسمان

سبک قیس آن کار در را بر گرفت
 یکی نقم بر دیده پنجاه گز
 چو شد مانده آمد از آهون برون
 ۲۵۹۰ همی گشت ز مانی که تا چون شود
 شه نامور نیز چندان بکند
 سه روز و سه شب کوه کند سخت
 پدید آمد از کوه بنقم اندرون
 ببالای دریا بران کوه در
 ۲۵۹۵ چو طاقی یکی غبار زیر و زبرش
 نشایست رفتن ببالا و زیر
 کسان زیر بد آب و از بر کمر
 چنین گفت با قیس کا بنجایگاه
 که تا هست بر جایان آب و نان
 ۲۶۰۰ سیم روز از اینجا بدریا چو باد
 بمیریم یا خود بدریا درون
 کناری پدیدست زری کوه ما
 نزدیای کسی نیست جایی پدید
 همی بود ازین جایگاه دیدبان
 ۲۶۰۵ چسان بر سر ما بگردد همی
 اگر هستمان مانده روزی و شب
 چه چیزست تا سر نبشت از خدای
 نبشته نه کم گردد و نه فرو
 گریز از قضا نیست و ز سر نبشت

بدو کند کوه اندر گرفت
 بجایی که بودش زمین هم چون
 بشه گفت تونیز رواندرون
 کجا بخت رهبران آهون شود
 که عاجز شد و کار دیکسو نکند
 یکی روشنایی ز فرخنده بخت
 شگفتی نگه کن که چون بود چون
 دوسد گز پدیدار شد یک کمر
 دوسد گز فروت کوه بود و کمرش
 بماندند بر جای هر دو دلیر
 با اندازه زیر بودش ز بر
 جز آن نیست اکنون همی روی
 دور و درگرمایا بیم جان
 جهیم و بنیم جزیرا داد
 و یا را شنا بگذریم از برون
 پرا ز غبار ست و آب و گیا
 کون جایگاه غار باید گزید
 چه پیش آورد تا مگر آسمان
 چسان عمر ما را نوردد همی
 توان بودن از هر دو ان دل و دلی
 باشد بر اینستمان هوش و آری
 نه دستان بکار آید و نه فسون
 و ز آن کایزد اندر ما سرشت

بخورد ندو پس رفتن آراستند
 بیدار آن هر دو گشته خرم
 همی گفت هر یک که اینست فسترس
 بریت کوه بر مانده همچون دوده
 و گرنه نرسد از چنین جای کس
 نشاید در آوردنش کس ز پای
 تنش را گشایان وی از بندش
 ببرد دهد جان و هوش خرد
 که آرند تیرماه و دیست
 سوی بند بسته کلید آورد
 در رستگاری بهر دوسرای
 بنیک و بد بسته بر بنده در
 بهر و بکین را نماینده اوست
 یکی را ز گاه اندر آرد بچاه
 که پاینده مرپادشایی است
 چو بستند او مید در یک خدای
 ز خلق جهان روی بر یافتند
 نگفتند با کس ز راز جهان
 از آنسو که خواستند از راه راست
 که اندر هوا ابر تازان ز باد
 دوان در بیابان بیسنگ و خار
 نکنده زیر سایه بر بادیه
 برو پرگشاده ز باد صبا

ز کشتی کمان خوردنی خور آستند
 همه مردم کشتی از پیش و کم
 همی داد شانند بر روی بوس
 دو برنا بدین نزد روی شده
 سپاس از خدای جهانست و بس ۲۶۶۰
 کسی کس نگهدار باشد خدای
 نگهدار بنده خداوند و بس
 نگه دارد آنرا که خواهد نرید
 گشاینده بند بسته و بست
 ز تنگی فراخی بدید او را ۲۶۶۵
 گشاید بر آنکس که خواهد خدای
 ندارد جهان را و داداگرد
 در نیک و بد را گشاینده اوست
 ز راهی بر آرد یکی را بسا
 بهر چیز فرمان روی و راست ۲۶۷۰
 سرا فراز قیس و دلاورهای
 رهایی همی هر دو رو یافتند
 هم آنگاه رفتند با همرهان
 نشستند در کشتی و باد خواست
 همی رفت کشتی چنان از نهاد ۲۶۷۵
 بسان هیونی گسته مهار
 تو گفتی که عنقا است در بادیه
 در آورده پای از شکم در هوا

نر که نر فشان بدهی نر فشان
 بد انسان که وقت خزان از دست
 ۲۶۳۵ همی نر با رید از آن کوه در
 غنی شد دو شد مرد بازارگان
 همی درازک ایزد دادگر
 که قومی از آن نر توانگر شوند
 سبب کارشان قیس بود و همای
 ۲۶۴۰ نر بالا چون بیکران ریختند
 که هر دو رهایی بجان یافتند
 که از کوه هر دو بدریادرون
 بمانند اگر زننده با مردمان
 و گر خود بمیرند هر دو بزار
 ۲۶۴۵ پس آنگاه هر دو هم اندر زمان
 بد انسان که رستم زاکوان خدیو
 برستند هر دو ز دریای شرف
 چو هر دو فتادند از که باب
 بر آورد شانند از قعر و برد
 ۲۶۵۰ نر سر هوش و فته نر توش و تاو
 بجسته سراسیمه دل پذیریم
 همه اهل کشتی گریستند زار
 بردند جلاب و دادند شان
 بهمش هر دو هشرفته باز آمدند
 ۲۶۵۵ بشکر خدای جهان هر دو ان

که گردون سحر که ستار فشان
 بود برگ ریننده از باد سخت
 توانگر شدند اهل کشتی ز زر
 بدریادکنار اندر از نر کان
 چنان بود تقدیر کرده مگر
 همه جفت با کام و باکر شوند
 کشان داشت محبوس آنجا خدای
 سراخام هرنگی آمیختند
 کجا چاره هر دو همت یافتند
 سرافراز افتند یا سرنگون
 بکشتی در آیند هم در زمان
 چه در شرف دریا چه بر کوهسار
 بدریافتادند از آسمان
 بنیروی یزدان کیهان خدیو
 دو گرد جوان و دو شاه شگرف
 دو ملاح رفتند هم در شتاب
 بخشکی شده خیره آن هر دو گرد
 چو از چنگ شیر زبان گورد گاو
 چو سیماب لرزنده لب هم چو سیم
 نر مانی بر آن دو یل نامدار
 زبان در دهان برگشاندنشان
 بر ایند اندر نر از آمدند
 گشادند چون مرز مانی زبان

نرخوبی و از خرمی دلپسند
 سر هر درختی سپهر آن نان
 بگشتند و خوردند تا گاه شب
 همه خرم و شاد خوار آمدند
 نرخرما بنان و آب روان
 نرپیرونه یا قوب چون بام داد
 شدن سوی کشتی همی خواستند

چه دیدند دیدند کوهی بلند
 همه سرسبز پدیز خرم بنان
 نبد هیچ خرمایی بی رطب
 شبانگه بدریا کنار آمدند ۲۷۰۵
 برآسوده از رخگیشان روان
 بختند خوش تا گاه بامداد
 همه یک یک از خواب برخاستند

گفتار اندر جنگ های باب و کشتن ببر

خروشنده مانند رعد بهمار
 چو شه دید پیاده فرد را
 که آید بکشتی درون ناگیرد
 بیامد بنزد یک ببر دمان
 برآورد و آمد چو دریا بجوش
 که چنبر فلک را همیکرد چاک
 زمین را بپنجه همی بر شکافت
 عجب مانده در شه و ببر دمان
 همی جست مانند برق زاببر
 تنش را بتیر خدنگ آرنان
 کد تا نر تیرش مگرت تباه
 ندانست شهزاده تدبیر هیچ
 سوی ببر نزدیک در تاختن

دیدند ببری بدریا کنار
 نرکشتی کشتان کشته دومدرا ۲۷۱۰
 نرخواست تیغ و کمان خواست و تیر
 نر را پویشید و هم در زمان
 چو ببر دمان دید ویرا خروش
 چنان هر زمان نعره زد سم نل
 چو آتش سوی شاهزاده شتافت ۲۷۱۵
 بدو بر نظاره همه مردمان
 که چون رعد هر زمان بغیر ببر
 سرافراز شهزاده نعره زنان
 چو راست با او همی گشت شاه
 نیامد برو کارگر تیر هیچ ۲۷۲۰
 بجز تیغ را از میان آختن

که از موج بر اوج و گه در مغاک
 ۲۶۸۰ بدیر باد و رن آفتاب رفت سراسر
 ز پیکانش سیر و زیاده بزان
 بسد حلقه در گردنش یک کمند
 زرقار او ز هر دو او بچوش
 بصحرای سیاهگون بردوان
 ۲۶۸۵ ز باد و ز باران زخمش پر گره
 چوبی باد کشتی بودی خموش
 نه از آتش از باد چو زان شد
 پراز کوه کشتی رخ او ز موج
 چوبی برق با سرعد ابری ز باد
 ۲۶۹۰ بد انسان که پرنده غنقا از ابر
 بدواند رن گشته کشتی روان
 ز بادی که نه سخت بود و نه ست
 هیرفت ده روز و ده شب چنان
 بگردید باد و غلط کرد راه
 ۲۶۹۵ که پیوسته اینجای پر شر و شوم
 اگر باد کشتی در آنجا برد
 نگهبان کشتی همی بر شمرد
 بکم یک زمان کشتی از تند باد
 همی بردشش می چپ و راست
 ۲۷۰۰ سرانجام نزد یک هندوستان
 بیستند کشتی بنزد یک کوه

روان نری سمرگاه و گه نری سماک
 که پنداشتی ماه نو بر سماست
 ز باد و ز سگات بیند خزان
 گشاده گهی گاه مانده بیند
 همه سر و او سمن برگ پرش
 چه صحرا برنگ سپهر کیان
 گره که چو ترک و گهی چو نر
 چو باد آمدی بر گرفت خروش
 بگرد از تند و رخ و شان شد
 رسیدی زحل راهی تا بارج
 همی هر ز ماف بهم بردتاد
 چه ابری که باشد خروشان چو
 گهی راست رفته روش گه زان
 چو کشتی بر رفت فتاد از نخست
 چو تیری که بیرون رود از کمان
 نگهبان کشتی همی گفت آه
 ببحر محیطست دریای روم
 از آنجا ندانم کجا بگذرد
 بسختی سبک باد کشتی ببرد
 ببحر محیط اندرون افتاد
 نوده بکشتی کسان رستخیز
 بیامد بکوهی خوش و دلستان
 همه مردم آمد برون همگروه

۲۷۶۵ نشست و را دید و اورند و فر
 بدو در شه هند چون بنگرید
 یکی ترجمان داشت کاند چها
 چو پرشیده بروی زبانی نماند
 بدو گفت رو نزد آن نامور
 ۲۷۵۰ پیرش که توان کجایی بگوی
 چه کس باشی و از که داری نژاد
 بیا مد بفرمان شه ترجمان
 ز با نهها که دانست بروی شمر
 بدانست شهزاده پا سخن داد
 ۲۷۵۵ بدو گفت پس ترجمان کافرین
 فرستاد نزد تو من بنده را
 همی گوید ای فرخ اختر جوان
 سزد گر بگویی که تو کیستی
 بدریا درون از کجا آمدی
 ۲۷۶۰ نه باز از گانات نداری نشان
 ببوید همی از تو شاهی و فر
 بپاسخ و را گفت شاه جوان
 برو شاهرا گوی کز گوهرم
 که هستی ازین پرسش بی نیاز
 ۲۷۶۵ منم من ستمدیده شهزاده
 ز مصدم شه مصر این پیر
 زروم او فتادم من اینجا یگاه

بدانست کوهست شاه از گهر
 و را در خوراضروگاه دید
 بدانست یکسر همی هر زبان
 شه هند وانش بفرمود خواند
 هنر ورجوان و نکونال و فر
 زما آرزوی که داری بجوی
 که از دیدن تو دم گشت شاد
 سری شاهزاده هم اندر زمان
 بتازی زبان چون را نام برد
 چو تازی زبان کرد هند و نژاد
 ترا گوید این شهریار زمین
 که گیرمت رخ فال فرخنده را
 نه شهزادگانست بر تو نشان
 بسد ریخ جوینده چمیستی
 که با فر و بر و بها آمدی
 نشانست بر تو ز گردنکشان
 چنان چون بجز درون خود
 که ای پرهز مند شیرین زبان
 چه پرسی و از لشکر و کشورم
 همی زار شو پرسیم یا بنان
 چو تو نامبر دار آزاده
 همایست نام من ای نامور
 که بیند مرا نامبر دار شاه

مگر تن بشیغش در آرد ز پای
در آمد بدو ببرد تا بشکردش
همه مردم کشتی اندر زمان
از آن حمله ببر گریان شدند ۲۷۲۵
چو از ببر شهرها دژم دید قیس
چو جامه هیخواست دل کرد چاک
بگردش درون ببر را بر میان
بدو نیمه شد تنفش از زخم تیغ
از آن زخم ماندند هر کس شکفت ۲۷۲۶
همی گفت هر یک که اندر جهان
دویدند نزدش همه خاکبوس
برو سر بسر آفرین خوان شدند
بنظاره ببر رفتند پاک
۲۷۲۷ سر پوست فرمود کندش شاه
بکشتی شد و برد با خود سرش
نشستند مردم بکشتی درون
کجا بود نزدیک دریا کنار
چو کشتی شنید او که آمد نراه
۲۷۲۸ بکشتی بردن رفته شهزاده
نشسته بنیز درختی که آب
برش نامور قیس فرخنده فال
چو آمد بکشتی شه هندوان
۲۷۲۹ شهزاده در دل شکوه آمدش

همیخواست توش و توان از خدای
سات زمین زیر پی بسپرش
بگریه فتادند پیر و جوان
بدل از پی شاه بریان شدند
بزد جامه چاک و خرو شید قیس
که شهزاده زد تیغ کین خشناک
خروشی بر آورد ببرش یان
ببارید از خون چو باران زمیغ
همی هر یک لب بدندان گرفت
چنین کس ننهند دلا در جوان
۲۷۳۰ ز غم گشته رخسار چون سندک
همه دوستش از دل و جان شدند
بدو نیمه افتاده در خون و خاک
بیا کنند اندر زمان پرزگاه
همه اهل کشتی ستایشگرش
براندند و آمد بشهری برون
درو کامران هندوی شهریار
بیا مد بکشتی خود او با سپاه
۲۷۳۱ بصحرای درون رخت بپاشد
بدش نیز سایه دل ز آفتاب
نشسته که بودش گرامی همال
نگه کرد سوری دو مرد جوان
۲۷۳۲ همه اصل و گوهر پزوه آمدش

بکافور دیوار پوشیده پاک
 بکافور نزار آب بر تاخته
 بساطی بگسترده زربفت چین
 برو صورت هر چه اندر جهان
 ۲۷۱۵ نقش ز نر کرده و لاجورد
 یکی خانه را در در آن صفه
 در و بام و دیوارش از عود خام
 ز سپیده تختی نهاده دروی
 چه تختی برنگ سپهر کیان
 ۲۸۰۰ بگرداندرش کرده دارا بنین
 شه هندوان ترجمان را بخواند
 بشهزاده گفتا بگوی این زمان
 درین خانه و صفه کن خفت و
 دو پیچه کنیز و دو پیچه غلام
 ۲۸۰۵ کلید یکی گنج زرش بداد
 دومه شاه ازو هیچ پرستش نکرد
 بدو مه جوانخت شاه جوان
 بیا موخت هندی زبان سرسبز
 نبایست از آن پس و را ترجمان
 ۲۸۱۰ شه هندوان را پرستش گرفت
 همه سرگذشته بدو بر شمرد
 ز روم و شه شام و ز دختش
 شه هندوان را همه باز گفت

برو نافشسته زین گرد و خاک
 ز هر گونه پیکر بدو ساخته
 پوشیده چون آسمانی زمین
 خدای آفرید آشکار و نهان
 که داند بگیتی چنان کار کرد
 سرش روی چرخ فلک را بسود
 بزر و بگوهر منقش تمام
 که در دیده خیره همی ماند از وی
 منقش بزرش کران و میان
 ز نر و ز یا قوت های گزین
 سخن با وی از خانه و صفه اند
 که این جای تست ای گزین میهن
 بجام اندرون ز نر و شب و روز
 بدادش چو بایست برگ تمام
 همی بود با وی شب و روز شاد
 شب و روز با او همی باده خورد
 به از هندوان گفت هندوان
 بدانست سرش همه در بدر
 سخن گفت خود با شه هندوان
 شه هندوان ز پرستش گرفت
 که چه جور از گشت ایام بدر
 و ز آنچه آمد از نیک و بد بر سرش
 نماند هیچ چیزی ازو در نهفت

مرا سرگذشتست بیش از شمار
 برو شاها گوی جاوید زی
 ۲۷۷۰ برو آفرین کن زمین بیشمار
 بشد ترجمان شاها باز گفت
 چو بشنید شه رفت نزد های
 چو از دور دیدش های گرین
 برهنه سرو پای پیشش دوید
 ۲۷۷۵ شه هند ویرا بسر در گرفت
 چو یال و بر و بازوی او بدید
 جنیت بفرمود تا اسکدار
 بفرمود تا بر نشیند های
 بشهر اندرون رفت با سرکشان
 ۲۷۸۰ بزرگیش را کس ندانست خود
 درو بود بتخانه پنجه هزار
 سرای شهنشاهرا چون بهشت
 سرای پهنای چرخ برین
 بکار اندر برده از بیش و کم
 ۲۷۸۵ هزارش فروت بود ایوان و کاخ
 بدر و بیاقوت کرده نگار
 بشد شاه با نامگستر های
 بیک صفه بردید سد تخت عاج
 بدر و بزر هر یکی آورده
 ۲۷۹۰ زمین صفه را کرده از سیم تا

نشایم کنز گفتن ای هوشیار
 کجا جاودان زندگیداسری
 که بادا نگهبان او کرد گار
 شنیده نماند ایچ شهراففت
 پیاده شد و ماند ابرش بجای
 که شه را نداسب و درآمدن
 بسوسید خاک آفرین گستید
 ز دیدار او ماند اندر شکفت
 همی هر زمان لب بدنان گید
 بیاورد وهم در زمان شهریار
 شهنشه با سب اندر آورد پای
 چه شهری که بود از بهشتی نشان
 ز بس خرمی خیره شد زو خرد
 درو بام سیمین همه زرنکار
 بگردش درون باغ و بهستان و
 که دیده نبیکس چنان بر نیز
 همه چوب بودش ز خود و بقم
 چو گردون بلند و چو هاون و فرخ
 همان برده کافور دروی بکار
 فرود آمد و رفت اندر ساری
 نهاده ز بهر خداوند تاج
 درفشنده درش رده در پرده
 همان سفش از نر و درختیا

تبیره بکردار رعد بهار
 ۲۸۳۵ خرو شده شد در میان سپاه
 چنان خاست آرای روینده ای
 ز هند و سپه بود در دشت و راغ
 زمین از پی پیل شد پر مغاک
 سپاهی چو پر موج دریای قید
 ۲۸۴۰ بکردار مور و ملخ بیشمار
 همه با تبر زین و تیر و کمان
 سرو تن نهفته بشک و زره
 بردند یکره چون ز شهر
 بهر سروری همچو بایست داد
 ۲۸۴۵ پسران همراهان هنرورهای
 که ما را فرامشت کردی مگر
 درین مرز ما جمله سرگشته ایم
 دوسد مرد بیواره همداه تو
 چو تورفت خواهی همی سوی جنگ
 ۲۸۵۰ بیایم با تو چه بیخی صواب
 بفرقیما زتر داریم پر
 ولیکن درین مرز و این بوم و بر
 که نا استواریم بر زتر و سیم
 همه گشته قارون ز تو سروریم
 ۲۸۵۵ ز سرمان شها سایه تو بر میگير
 همه بندگان تو نام آوریم

که گرد و خرو شده بر کو هسار
 خرو شش همی شد ز ماهی بهار
 که در بیشه ز شیر بگذاشت جای
 بد انسان که اندر خزان خیل نراغ
 ز نوک سنان چنبر چرخ چاک
 در ایشان بمانده خرد خیر خیر
 رونده بدشت و در و کوه و غار
 همان با شل و خستهای گران
 میانزا کمر سخت کرده گده
 بداد از خزینه شه هند بهر
 چنان چون دهد شاه دانا و داد
 دویدند زی نا مگسترهای
 با بر تو شه پشت کردی مگر
 بزتراب روی از غمان رشته ایم
 بزتر تو و برگ و بسپاه تو
 کجا ما کنیم ای هنرور درنگ
 ز تر دبیر ما هیچ رخ بر متاب
 همدون گرانمایه هر گونه و تر
 چه سود ستمان زین همه سیم و
 ز تر و ز سیمیم با ترس و بیم
 همان کت ز سایه کون بگذریم
 که از خدمت نیست ما را گزیر
 سپاست گرفته همه بر سریم

چو بروی گذشته همه یاد کرد
 ۲۸۱۵ ورا گفت گنج و سپاهت دهم
 همی تا خراسان و ایران زمین
 من آیم به با تو و لشکر م
 سرا دارم از بهر تو رنج خویش
 ولیکن یکی سال بایدت بود
 ۲۸۲ که تا من بگرد آورم لشکری
 گزینان هندوستان سرسبز
 مرادشمنی هست ناپاک و شوم
 پس آنگاه تدبیر کردن ترا
 از و چون شنید این هنرهای
 ۲۸۲۵ بودند ماهی دیگر شادمان
 شب و روز با یکدیگر راست شد
 شمی بود مهراوه رای برین
 بدی سال و مه دشمن دهرای
 برون دهر رفت از شهر خویش
 ۲۸۳ سرا پرده نزد برادر شهر شاه
 همه لشکر خویش چندانک بود
 سپهدار بودش هنرهای

شاه هندوان دل و را شاد کرد
 بایران من از هند مراست دهم
 بوم با تو در راه ای گرد کین
 سپارم بخویشان خود کشورم
 سپارم سراسر بتو گنج خویش
 بنزد یک من شادمان فرود
 زهر شهر و بومی و هر کشوری
 سپارم بتو نامور در بدر
 ببايد و را تاخت نین مرز بوم
 نهادن بهر کام گردن ترا
 بسوسید سدره و راست پای
 چو مهر اندر آمد بیج کمان
 بجنگ بداندیش شه خواست شد
 پیوسته کشورش با مرز چین
 که نزد یک او بد هنرهای
 های دلاور رونده ز پیش
 بیامد زهر سو بنزدش سپاه
 سپرد از بقیس هنر مند فرود
 همان پیشدو قیس ززم از پای

گفتار اندر رفتن شاه هندوان دهرای با
 های بجنگ مهراوه

زگر دسپه شد سپهر آنبوس

سرا پرده سرایش بغیر کوس

تبیره بکردار عد بهار
 ۲۸۳۵ خرو شنده شد در میان سپاه
 چنان خاست آوای روینده ای
 نه هندو سپه بود در دشت و راغ
 زمین از پی پیل شد پر مغاک
 سپاهی چوین موج دریای قید
 ۲۸۴۰ بکردار مور و ملخ بیشمار
 همه با تبر زین و تیر و کمان
 سرو تن نهفته بترک و زره
 برفتند یکر و زه چون زرشهر
 بهر سروری همچو بایست داد
 ۲۸۴۵ پس آن همراهان هنر و راهای
 که ما را فرامشت کردی مگر
 درین مرز ما جمله سرگشته ایم
 دوسد مرد بیواره همداه تو
 چو تو رفت خواهی هی سوی جنگ
 ۲۸۵۰ بیایم با تو چه بیخی صواب
 بفرستی ز تر داریم پر
 ولیکن درین مرز و این بوم و بر
 که نا استواریم بر ز تر و سیم
 همه گشته قارون ز تو سروریم
 ۲۸۵۵ ز سرمان شما سایه تو بر مگیر
 همه بندگان تو نام آوریم

که گرد د خرو شنده بر کو هسار
 خرو شش همی شد ز ماهی بهار
 که در بیشه زرشیر بگذاشت جای
 بد انسان که اندر خزان خیل نراغ
 ز نوک سنان چنبر چرخ چاک
 در اشیات بمانده خرد خیر خیر
 رونده بدشت و در و کوه و غار
 همان با شل و خستهای گران
 میانزا کمر سخت کرده گده
 بداد از خزینه شه هند بهر
 چنان چون دهد شاه دانا و داد
 دویدند زنی نا ما گسترهای
 با بر تو شه پشت کردی مگر
 بز تر اب روی از غمان رشته ایم
 بز تر تو و برگ و بسپاه تو
 کجا ما کنیم ای هنرور درنگ
 ز تر دبیر ما هیچ رخ بر متاب
 هیدون گرانمایه هر گونه دیر
 چه سود ستمان زین همه سیم و
 ز تر ز تر و ز سیمیم با ترس و بیم
 همان کت ز سایه کون بگذریم
 که از خدمت نیست ما را گزیر
 سپاست گرفته همه بر سریم

چو بروی گذشته همه یاد کرد
 ۲۸۱۵ و را گفت گنج و سپاهت دهم
 همی تا خراسان و ایران زمین
 من آمم بر با تو و لشکر م
 سرا دارم از بهر تو پنج خویش
 ولیکن یکی سال بایدت بود
 ۲۸۲۰ که تا من بگرد آورم لشکری
 گزینان هندوستان سرسبز
 مراد دشمنی هست ناپاک و شوم
 پس آنگاه تدبیر کردن ترا
 از و چون شنید این هنر و هنرهای
 ۲۸۲۵ بودند ماهی دگر شادمان
 شب و روز با یکدیگر راست شد
 شمی بود مهر او را برین
 بدی سال و مه دشمن دهرای
 برون دهر رفت از شهر خویش
 ۲۸۳۰ سرا پرده نزد برادر شهر شاه
 همه لشکر خویش چندانک بود
 سپهبدان بودندش هنر و هنرهای

شاه هندوان دل و را شاد کرد
 بایران من از هند را هست هم
 بوم با تو در راه ای گرد کین
 سپاهم بخویشات خود کشورم
 سپاهم سراسر بتو گنج خویش
 بنزد یک من شادمانی فرود
 زهر شهر و بومی و هر کشوری
 سپاهم بتو نامور در بدر
 نباید و را تا خت زین مرز بوم
 نهادن بهر کام گردن ترا
 بسو سید سدره و راست پای
 چو مهر اندر آمد بر ج کمان
 بجنگ بداندیش شه خواست شد
 پیوسته کشورش با مرز چین
 که نزدیک او بد هنر و هنرهای
 همای دلاور رونده ز پیش
 بیامد زهر سو بنزدش سپاه
 سپرد او بقیس هنرمند فرود
 هات پیشد و قیس زرم از نمای

گفتار اندر رفتن شاه هندوان دهرای با
 های بجنگ مهر او

ز گرد سپه شد سپهر آئین

نر پرده سرایش بغیر کوس

۲۸۸۰ و آن پس همه مرد مشراب گشت
 دو بودند گویند از آغاز بید
 یکی شد بدریا درون و بمرد
 بدانجا که همچو پیل بلند
 ولیکن از آن مهتر این بد بخت
 ۲۸۸۵ کزن آن که خرم آنرا سزد
 یکی شهر سازم بر آن کوه من
 که هست آن که افزون ز فرسنگ
 همه کوه هستند خرمای بنان
 بهر جای که هست رودی روان
 ۲۸۹۰ چنان کوه در کشور هندیست
 ازین بید بود آن که چون بهشت
 بفرمود سرشته که برداشتنند
 سپرد آنکمی همراهان های
 همه برگشتان داد یکساله بیش
 ۲۸۹۵ چو یکماهه نه فزون شدند کم
 خبر در زمان زو بهر او رفت
 هیچکس با خویش همراه پشاه
 بدین مرز و این هست از و بشگفت
 که تا هست وی بودش ازین هر اس
 ۲۹۰۰ نیارست بر کین من زرد نفس
 کزن پیشم آید همی رزم ساز
 ز کار آگهان زیر کی کار دان

بر آن دامن که بنخم دشت
 بر آن که خرب شنید چون عد از ابر
 همی تا بمقصود آبش ببرد
 بخشکی بدون موج تندش نکند
 شکارش ند جز همه کر گردن
 که از بهر شهری کنم نامزد
 کزن باز گویند شاهان سخن
 در ختات در دست داده بدست
 نبسودشان کس بکف و بنان
 بپاکی بگردار درش روان
 همان نیز در چین و در سندیست
 که بی و ریزی و تخم هر کس بهشت
 نگهبان برو چند بگماشتند
 بدان کس که در شهر ماندش بجای
 و ز آنجا سپاه گران راند پیش
 فرود آمد اندر دیاری خرم
 تو گفتی غمان زو بهر او رفت
 کجا دهر ایست پیوده راه
 از و این مراد باید گرفت
 دلش آسیا بود و غم گرد آس
 نه بدگفتنم نیز با هیچکس
 ندانم فہفتہ درین چیست راز
 فرستاد باید بدش ناگهان

بخندید شهزاده پر همنر
 بجنگ بد اندیش این شاه هند
 شما را نخستین بر شه بدرم
 همه تاجه بیند صواب شما ۲۸۶۰
 همانکه بر شاهشان بر دزد
 بشه گفت این همراهان منند
 چو شه رفت خواهد هی سوزی جنگ
 چه فرماید این همراهان مرا
 بباشند اگر زانکه این جایگاه ۲۸۶۵
 اگر باشد آیند بسته میان
 چگونگی بود این زمان رای شاه
 بخندید شه چون های این بگفت
 بروی ندانم که چو رفت و چند
 شه هند چون این سخن یاد کرد ۲۸۷۰
 دوید و سر بر آورد زرد
 بهمند و زبان گفت شه را که بر
 چنانند چون کلمه رو باه پیر
 که این بر را پیش ما کشته است
 شه هند چون پر که آن سربلید ۲۸۷۵
 و را گفت در هند این سرب بود
 بدریا درون بر که سندواد
 قتاد از یکی کشتی آن جایگاه
 بدان پنجه کش بود بر پهن دست

بدیشان چنین گفت تبسم کرد
 بپیام اکنون همه راه هند
 بر خسار پیشش زمین بسپرم
 به او برگزید صواب شما
 بر خسار پیشش زمین را بسود
 بر من گرامی چو جات منند
 بساید مرا کرد سالی در رنگ
 که کردند روشن روان مرا
 که باشد بدین جایگاهشان پناه
 نباشد مگر ز آمدنشان زیان
 چه گوید هی دانش افزای شاه
 بدانش ترا گفت کس نیست جفت
 بگمزد و سنان و کمان و کند
 یکی تن ز کشتی کسان همچو گرد
 شه هند را کرده پر که نمود
 بنزد های و خور شان هرب
 توای شهریار این زمین یاد گیر
 بخاک و بخون درش آغشته است
 بشهزاده بر آفرین گسترد
 که غرنده چون تند را بر بود
 ز بهیش نیارست بر جست باد
 ازو شدش مردم سراسر تباه
 از آغاز در آب کشتی شکست

باشکر که دهرا شد نهان
بر آیین کم تو شگان روز شوب
برهنه سرو پای درویش وار
ازین دروز آن درهی خواست
۲۱۳۵ شنید از که و مه که یک شاهزاد
که ببرست و شیرش همیشه شکار
جوانی دگر پرهنر باو لیست
نه از پیل ترسد نه از تر شیر
چه سد مرد در جنگ و چه سد
۲۱۳۵ یکی بهتراز سام وز نیرم است
بگیریم ما زین دوتن هند پاک
نمائیم مهر او را خان و مان
ز گستاخشان چو شنید مرد
بشد دید دیدار فتح های
۲۱۴۰ هیچگفت با خویش هر که بدر
بدل در زهر دو شکوه آمدش
بر آرند از شهر و کشور دمار
کوت نزد مهر او باید دوید
شود تا سرخویش گیرد مگر
۲۱۴۵ همتا ز نزدیک دهرای
پس آنکه تواند یکی چاره کرد
شب تار چون آتش تیز رفت
همه بازگفت آنچه دید و شنید

هیگشت گرد که مان و مهان
دوان و گساده بخواهد لب
هیگشت همواره بر هر کنار
بدین بود یکمخته هداستان
ز دریا بکشتی بر مافتاد
بدو هند گرد تمام شهریار
که سد پیل را بیش کرد پیست
دلیرست هنگام کوشش دلیر
نزد یک آن دو هنرور سوار
یکی چون فرار زو چون رستم
بر آریم از بد سگالان هلاک
کنیم از تنش جان شیرین مان
نفرمود را یث بر آن کار کرد
همان روی قیس یل کین فزای
که مهر او را این دو کیخوی مرد
تن از جات تو گشتی ستوه آمدش
بگیرند هندوستان هاسوار
همه را ازیشان برش گسترید
نگردد دگر گرد این بزم و بر
سوی شام یازند قیس و های
ز دشمن بر آرد بسیکار کرد
نزدیک مهر او چون دود رفت
دل شاه مهر او در بر طپید

که تا برسد پاک را سدار او
 بیاید بگوید مرا زو خبر
 ۲۹۰۵ بیسند تا کیست یار یگرش
 مرا بیم از درد دل آید همی
 چو بدخم فزایی دهد مرد را
 بدو نیک چو پیش بیند خرد
 ز نیک و بد کار و ز کم و بیش
 ۲۹۱۰ بچشم من آمد چو دشمن هذاک
 سیک داشتن دشمن خویش را
 هرا نکس که نندیشد از دشمن او
 هم آنگاه مهر او مردی هزیر
 شناسنده کارهای جهان
 ۲۹۱۵ ورا گفتم بالشکری دهم رای
 نیارست ازین پیشتر یاد کرد
 ز هندی او را پیشتر باز داد
 کون یکم به راه ببرید وی
 که یارست کین مرا کار بست
 ۲۹۲۰ برو تو نهان و آشکارش بدان
 که تا خود بچه استواری گزید
 بگستاخی کیست را نده سپاه
 مرا برسان آنچه بینی از وی
 تویی نزد من به ز کار آگهان
 ۲۹۲۵ چو بشنید از این هشیوار مرد

بداند ز کار و ز کردار او
 نهان دلش تا بدانم مگر
 همان چند و چونست تا لشکرش
 مگر کامش ازین برآید همی
 بر آن دل گزایی دهد مرد را
 چنان دان که هر دو ببرد سر
 بیسند دل مرد را ناز پیش
 از دیدیم امروز من بیم و باک
 بدو راه دادن بدل نیست را
 بدو بسته بند آهر من او
 بخواند از سپاه اندرون تیز پی
 گشاینده را ز همای جهان
 بکینه سوی جنگ ما کرد رای
 ز کین من آن سند بدرای مرد
 نیاورد با من ز پیکار یا د
 ز جایی ندانم چه بشنید وی
 بپیکار یازید شایست دست
 چنان چون بدانی ز کارش بدان
 مرا کین دلیری همی از که دید
 سوی کشور من بدین جایگاه
 بین آشکار و نهانش بجوی
 چو تو پیش من نیست اندر جهان
 برقت و بگفتار او کار کرد

تو بهتر بکار خود اندر نگرد
توزین رای هرگونه تا بنگریم
بود گرچه دستور شده رایزن
از آغاز باید که فرزانه شاه ۲۱۷۵
که تا ویران رای بندد میان
شاه ارچند باشد بشاهی هرگز
بود چون برافزون خرد شاهرا
زد ستور دانا چو شاه این بشود
سر نهند در پیش و اندیشه کرد ۲۱۸۰
نه هرگونه گشت چاره سگال
بفرمود دستور را تا سپاه
در گنجهای کهن باز کرد
بدرگاه برشت لشکر انبوه شد
نه چندان سوی اوسپه سر نهاد ۲۱۸۵
فغان کرده را راه بر فشانند
نارکوس و تبیره برآمد خردش
چنان بر فلک ناله نای شد
از آوای رنگ و درای ای شکفت
فغان گشته در گرد گردان سپهر ۲۱۹۰
نر پیلان همه باد پایان تیز
سته گشته گردون ز گرد سپاه
نر بس بر هوا بانگ کوس نبرد
نرین همچو دریای جوشند گشت

بدانست سوی چار خود راه بر
که آنکه بر آن ما سخن گستریم
نر بهریش همیشه بهر انجن
نماید ز دانش بد ستور رای
اگر سود پیش آید شگر زیان
نر دستور دانا نش نبود گزیر
بنیکی نمایان بود راهرا
زدل آتش داد بدیده دود
دل روشن اندیشه را پیشه کرد
نزد جز بفرجام وارونه فال
بنامه بخواند ز هر جایگاه
بشکر دم دادن آغاز کرد
نر پیلانست صحرا پر از کوه شد
که سد سال شاید کسی کرد یاد
برون آمد از شهر و لشکر براند
بدانسان که دریا برآید بجوش
که گفتی فلک برتر از جای شد
دل بد دلاان رنگ انده گرفت
نرین آسمان را پوشید چهر
برآمد تو پنداشتی رستخیز
نرهای می گرد بر شد بمه
نر بس بر زمین رفتن است مرد
هوا همچو تندرخو شد گشت

هم اندر زمان خواند دستور را
 ۲۱۵. برخویش ده پور خود را نشاند
 بهر ده پسر گشت کار آمد م
 دورد جوان چون دوشیر دمان
 بیاورد شات نزد خود دهرای
 کزایشان مرا خوار مایه کند
 ۲۱۵۵ برآرد مرا تا مگر از شهمی
 از اول رهی بودم این بد نژاد
 ورا پایه بفزودم از هسران
 برآورد تا لاجرم پد و پای
 گزافست مردم را بیم و باک
 ۲۱۶. بر از پایه دادن رهی را مهی
 کجا این مثل جز فیاوار نیست
 زربچار و چم کرده خویش را
 نپرداختم من درین کار چیست
 کنون چیست تدبیر من چون کنم
 ۲۱۶۵ بیا بخش دستور داننده گفت
 سر انجام هر کار دید از نخست
 تو شاهی سزاوار اور ند و فر
 نزیب کسی چاره گر مد ترا
 دلت از خرد باید افزوختن
 ۲۱۷. مرا نکو بود مهتر پنج کس
 قوی شاه چندین هزار سوار

همیدون گر نمایه ده پور را
 همان نیز دستور خود را نشاند
 که باد شمنان کارن را آمد م
 نزد ریافتا دند نری هندوان
 بچنگ من از این سبب کردی
 بپیکار بیسنگ و سایه کند
 چنین باید آری که داری رهی
 نیارد اگر چند از نزدنر یاد
 بهش داشتیم دایم از دیگران
 ز غمری مرا جوید امر و ز جای
 که او را برآرد بخور سر ز خاک
 ز بیداشتی باشد و ابله می
 که خود کرده را هیچسان چاره نیست
 ز بونیم پرورده خویش را
 شدم لاجرم سخت ناکار سست
 که این خازن پای بیدن کنم
 که با جان خرد هر که را بود جفت
 نبایتش از هیچکس چاره چیست
 همه خلقت را تو سزی چاره گر
 که آنکه نباشی با فسر سزا
 پیر و جوان دانش آموختن
 بده مرد دانش بیایدش پس
 ز ما چاره جستن مدارا سوار

پس از مهر مهر او مهر او زار
 ز کشتنش مهر او چونان بود
 ۳۰۲. بسچید در بردلش هر زمان
 خبر شد هیدون سوی دهرای
 طلایه شکستند و کشتند زار
 سپه را سری بود مهر او نام
 سراو بریدند و افکندتن
 ۳۰۵. ز کار آگهان شاه پویشید
 فرستاد کس سوی قیس و های
 بلشکر شما باز گردید شاد
 که فردانه چندان بود دار و برد
 های این چو بشنید هم در زبان
 ۳۰۳. چو در شد بر و بر نیایش گرفت
 و را گشت از تو شود کار راست
 بیاسایی اکنون اگر تا محدر
 بشد در زمان چون ز شاه این شوز
 سحر که چو بر نیلگون بر نیان
 ۳۰۴. کمر بست با قیس و لشکر کشید
 بشه گفت امروز از آغاز روز
 روم زنده گان را بهم بر زخم
 بنیروی یزدان و فرمان شاه
 صف پیل او را ز هم بگسلم
 ۳۰۵. سن ارفصت پیلان او بشکر م

خروشید مانند رعد بهمار
 که بر چشم او گشت گیتی چو در
 دلش داد بر دیده ز آتش دخان
 که قیس گزین و همایون های
 ز هندو سپه گرد کین ده هزار
 سرافراز گردی بردی تمام
 ز خوشت و خاکش بتن بر کفن
 ز بس شادی از بردلش برید
 که چون کس نزد شمن نماد بجای
 بباشید آسوده تا با مداد
 که آنرا توانیم مایاد کرد
 بیامد بنزد یک شه شادمان
 شه نامدارش ستایش گرفت
 مرا گریستیم ترا من رواست
 به آید که فردا بود شور و شر
 سوی خیمه و تا سحر که غنود
 پدیدار شد توده زعفران
 بنزد یک شه رفت و او را بدید
 کنم پشت بخت بداندیش کوژ
 بدان کشتگان آتش اندر زخم
 زخم دشمن شاه را بر سپاه
 که پر کینست از دشمن او دلم
 سرو تاج او را بچی بسپرم

۲۱۱۵ هیرفت لشکر چو ابر بهمار
 ز غزیدن کوس و زر گرد و تیغ
 شمار سپه کس ندانست کرد
 فروز بود مانا هزاران هزار
 همان ده هزارش فروز بود پیل
 ۳۰۰۰ چه پیلان سراسر ببر گستران
 درفشنده از پشتشان آینه
 ز بس شنه تازی اسبان تیز
 بجای که بدکر و صحرا ورود
 از تو بالشکر که دهرای
 ۳۰۰۵ وزین سوی مهراره مهرار بود
 طلایه شبانگه بهم برزدند
 ستاره زروی سپهر برین
 هوا راست چون هاویه شد زگرد
 در آن دشت گفتی یکی تندا بر
 ۳۰۱۰ وزو شل ببارید و خشت گران
 های هنرمند چندان بکشت
 که بد روی صحرا چو پر خیک می
 همان تنیس بکند سیسد سوار
 زرد از کین دل تیغ مهرار را
 بدر نیمه کردش ز سر تا میان
 چو مهرار کشته شد اندر نبرد
 بدادندش از کشتن او خبر

که با برت و تند بود ها موار
 سپه بود پر رعد و پربرق و میغ
 شه از پیشیش پس ندانست کرد
 پیاده براه اندرون و سوار
 رونده بگردار دریای نیل
 از هر یکی همچو کوهی روان
 شکوه سپاه و پناه بنه
 ز که بود دام و دد اندر گریز
 شهنشا، مهراره آمد فرود
 طلایه بهم تیس بود وهای
 که نوک سنانش جگر کاو بود
 همه تیغ بر تارک سرزدند
 فرو ریخت پنداشتی بر زمین
 زمین رم زخوب یلان نبرد
 بفرید هزمان بسان هزبر
 بسر بر سپه راهی بیکران
 از آن هندوان شب بزخم شست
 ز بس کشته هندو سپرده پی
 بر آورد از جان و تنشان دمار
 روان کشت پزند جگر کاو را
 همه سودا و کرد یکسر زیان
 بهمه راه رفتند گردان چو گرد
 و زان کشتن دیگران سرسبر

از آن پس گزید او سواران جنگ
 ز لشکر که دهرا سد هزار
 هات نیز پانصد پیلان گروه
 ۳۰۶۵ بفرمود شات تا بیاراستند
 همه ناوک انداز گردان جنگ
 پیاده هر آنکس ستودی کسی
 بهر یک یکی ترک داد و سپر
 بفرمود تا مرد پنجه هزار
 ۳۰۷ بیاراست از زیر تختی بلند
 ز بر تخت را اختری جای کرد
 بشه گفت تا شاه بدو بر نشست
 ز پس قیس را رفت و لشکر براند
 چو شد دید مهراره را لشکری
 ۳۰۷ سپاهی بگردار دریا بجوش
 همه گرد برگرد پیلان شدند
 ز بر هر یک را ز سرخ و بنفش
 هیدون یکی تخت زرین بدر
 فزون بود پیلان ده هزار
 ۳۰۸ بدینسان برگرد سپاه اندرون
 یکی پیل مانده کوه عجاج
 بگردار بر رفته کوهی سیاه
 بر آن تخت مهراره با تاج زار
 ز بر چتری از دیده ز رز بخت

ز هند و سپه نامداران جنگ
 همه سرفراز و همه نامدار
 گزیدش از هر یکی همچو کوه
 برایشان دو سدر بد نشاستند
 که بگذشتان ناوک از خار سنگ
 هیدون گزید از سپه در بسی
 شل و ناوکش داد و تیغ و تبر
 کند پیش پیلان درون کارزار
 نهادند تا از بر پیل شدند
 بیاراست از در و بر پای کرد
 بگردش دو سدر پیل دیوار بست
 ستورش همی گرد برمه فشاند
 که دیده نبد همچنان دیگری
 بر آورده مانند شیران خروش
 از هر یکی همچو کوهی بلند
 دو بود از دو بیک در فشان درش
 مکلل تهمنگاهش از مشک پر
 بیاراسته از در کارزار
 بالاهاه چون که بیستون
 یکی تخت بر پشت او پر ز ساج
 پدیدار هر سو میان سیاه
 چه تاجی بگردار خشان قدر
 که از دیدنش دیده سد بگفت

ازو شاه دانه چون این شنید
ترا گفت در کینه و کار زار
که تو تا ختن نیک دانی همی
ترا یارگر بخت و دولت بر است
۳۰۴۵ ترا فرو آورند و بزرست و یال
برآید اگر زین سپه کام تو
بدست آید از تو مرا مرز دهند
پس آنگاه با تو بیایم براه
بی اندازه بخشم ترا گنج خویش
۳۰۵۰ زین خراسان پی بسپرم
مسخ کنم یکسرایان ترا
سپاه و همه پیل هندوستان
بپردازم از دشمن این مرز و بوم
بزی پی پیل بسپرم زین
۳۰۵۵ هیچکس از نیکان سخن دهی
که آمد سواری بگردار باد
که گشت آسمان و زمین ناپدید
ز بس صفت پیوسته پیلان مست
ز رنگ و ز آوای هندی درای

بوسید چشم و سرش چون سزید
نباید کس ای سرور آموزگار
سپه ساختن نیک دانی همی
که گاه ببردت ز پیش و پس است
نداری کس از جنگجویان همال
بنیکی برم تا زیم نام تو
همی دون سراسر همه شهرسند
سوی مرزایان کشم من سپاه
گزینم من از بهر تو رنج خویش
ترا تا سوی شام و ارم برم
نمانم بر و بوم ویران ترا
ترا باشد ای گرد کشورستان
بهر پیل و لشکر همه سوی دم
ز روی گره تا بتری تو کین
ستایش همی کرد پیشش های
بما گفت چندان سپه سر نهاد
نه کس دید چنین سپه نه شنید
همه روی صحراست دیوار بست
زین گشت جنبه گویی زجای

گزاراندر جنگ دهرای باشاه مهراوه

۳۰۶۰ های دلاور فرمود زود
سپه برد با خویشتن سی هزار

که قیس هنوز باشد همچو دود
گزیده یالان از در کار زار

پس و پیشانیان بگیرد تنگ
 چو گشتند این دو جوان پایال
 ۳۱۱۰ گریزنده گردد ز ما دهرای
 بده پرگفتا شاده دلیر
 چو هر یکی با سواری هزار
 مگر هر دو را زود پست آورید
 کشتن بر کشم زنده بردارین
 ۳۱۱۵ پدر را چنین گفت مهتر پسر
 ندیدی مگر جنگ این دو جوان
 یکی با دوسه پیل جنگ آورد
 یکی جنگیان را بهم برزند
 چنانند هر دو بهنگام جنگ
 ۳۱۲۰ ولیکن اگر چند کند آورند
 ندارند تاب سپاهی که هست
 بفرماید ارشاه من با مداد
 بگردم بناورد با او بکین
 چو زین دو یکی کشته گردد بجنگ
 ۳۱۲۵ پسر را چنین گفت شه بیگمان
 اگر هر دو با تو نبرد آورند
 چو تو نیست اندر همه هند مرد
 و ز آن سوی دیگرهای دلیر
 که فردا چو سر برزند آفتاب
 ۳۱۳۰ بسینی بر دی ز من دستبرد

و زایشان بچوید کینه بجنگ
 یلان دگر بر نیارند یال
 نیار و زدن جنگ را نیز رای
 نترسید از آشفته سد ترشیر
 نسا زید با دو جوان کارزار
 بنزد یک من بسته دست آورید
 کنم بخت هر دو نگو نسا من
 که ایشاه با تخت و با تاج و فر
 که هستند هر دو چو شیر و میان
 بجنگ اندرون چو درنگ آورد
 همه تیغ بر تارک سر زنند
 کشتن باک ناید ز شیر و پلنگ
 همی پیل را در سپه بشکند
 از و هر یکی چون یکی پیل مست
 کنم با یکی زود ناورد شاد
 بسند از من او را ز زین بر زمین
 جهان بردگر بر شود تار و تنگ
 که بر هر دو آن تو سر آری ز میان
 زگر دوت سر خود بگرد آورند
 بلا بد ترا باید این کار کرد
 چنین گفت با دهرای دلیر
 سر جنگجویان در آید ز خواب
 هم از شیر دل نامور قیس گرد

۲۰۸۵ زبس در و گوهر شانه دروی
پس و پیش در لشکری بیشمار
چو نزدیک رفتند هر دو سپاه
بنالیدنای و بفرید کوس
نهادند در یکدگر تیغ تیز
۳۰۹۰ بکردار چون روان گشت خون
ز نیزه هوا چون نیستان نمود
قلب اندرون نا مگسترهای
همیزد بدانسان چپ راست گرز
زبس گردد کز گرز او پست شد
۳۰۹۵ سرافراز قیس از سواران هند
بتیغ روانی چون چندان بکشت
نداشت مهر و از بس سپاه
چنین بود تا خور بخاور رسید
شب تیره دو چشم بینده بست
۳۱۰۰ عو طبل برگشتن آمد ز جنگ
در آن تیره شب تا بآرامگاه
آرامگاه در فرود آمدند
سکالش گرفتند از بهر جنگ
چنین گفت مهراره با سرکشان
۳۱۰۵ بکشت از شما دشمن کینه خواه
بهر مرد از ایشان دو سه بیشتر
دو مرد غیر بسند کینه فدای

نبد دیدنش دیده راهیچ روی
بجوش آمده همچو دریای قار
برآمد خروش تبیره بمه
سرنیزه بر روی مه داد بوس
ز دوسر در لشکر بکین و سیز
سته شد سپهر روزمانه زبون
زبس خون زمین چون میستان نمود
ببیکند ده پیل جنگی ز پای
که پست آمد از گرز او کوه برن
شد آمد بدشت اندر از دست شد
هیدون از آن نامداران سند
که از خونش بردسته بفرشت
که کشته که گشت اندران زرمگاه
زمین از بسی کشته شد ناپدید
سرنیزه زدن کرد کوتاه دست
برفتند هر دو سپه بیدرنگ
بشستند از روی گرد سپاه
بخوردند چیزی و دم برزدند
همان از پی نام و ز بهر رنگ
شمارا بنیتم ز مردی نشان
بی اندازه مردم درین زرمگاه
شما بید با ترک و تیغ و سپر
بسا بید بر مردوان را بیای

خرد نیست بوده و را جفت جان
 بدل در در اندیشه را با گن
 که اندیشه نیکو تر آید بکار
 که با خصم گشتن توانی بگرد
 بگردیم باشد مگر مان شکوه
 بی غار دت خاک دشمن خون
 شنید این سخنها همه در بدر
 نبیند ترا کس بسد شهر یار
 هنرمند و فرزانه شاه ی بزرگ
 نگیرد ز کس پشت بخت تو خم
 نه از بهر سر آمدن با سپاه
 اگر نه آنکه پیر گار تنگ آمدن
 ندیدم بجز مرگ فرجام خویش
 بهیم بجای کشندم بجنگ
 که از خون من گردد آغشته خاک
 کن اندیشه در دل مرا حاصلست
 همی بر که تا گیتی آید بسر
 هم او را خواست در شتر و شوی
 چو من نیست ایدر کس چو من
 که او را ز من خواهد آمد زمان
 نباید که باشد کسی کینه جوی
 همی بر که تا گیتی آید بسر
 چنان دید روی او ز برای گزین

بی اندیشه آنست کاندز جهان
 کون تو خرد مندی آغاز کن
 بپندیش ازین کار تو هوشیار
 اگر تاب آن داری اندر نبرد
 و گرنه بمان تا بهم هگروه
 نباید که خیر شوی سرنگون
 چو فرزند مهراره شاه از پدر
 بپا سخ چنین گفت کای شهر یار
 قوی کار دیده سواری سترگ
 همه نیک و بد دانی و بیش و کم
 چنان دان که من بنده اینجایگاه
 که از بهر پیکار و جنگ آمدم
 مرا مرگ را زاد مادر ز پیش
 همان به کجا از پی نام و تنگ
 چو با جنگ جفتم مرا زان چه باک
 هم این هنر برد مرا در دست
 من و او بگردیم با یکدگر
 بگفت این و بیرون زد از صف ستور
 بهمند و زبات گفت کینه فرای
 هم او را خواهم و را این زمان
 چو من روی با او در آرم بروی
 من و او بگردیم با یکدگر
 چو بشنید اند این های گزین

۳۱۵۵

۳۱۶۰

۳۱۶۵

۳۱۷۰

کنم روی صحرا زخون لاله زار
بوسید سریش سپهدار شاه
بخفتند گردان گردنفران

اگر زانکه یاور بود کرد گار
برو آفرین کرد بسیار شاه
طلایه برون شد هیگشت بان

گفتار اندر جنگ های بایر مهر او و کشتن بایر مهر او

سراز کوه برزد روان آفتاب
برنگ ز سرخ گشتیش مهر
همه باتک و تاز بر خاستند
بر آمد ز پیش دو مرده سرای
که دودیده بخت مهر او خفت
دل بد دلان ماند از و در شکنج
بدشتی درون ساره چون کشید
نظاره همی کرد دام و دده
که تا بد در آن کینه پست از سپاه
تن هر یکی زیدی بسپارند
بمهر او بر آفرین کرد یاد
بداشت دل افزورد ستورین
که تا خود ترا باشد آن توش و تن
ز گردی بدینسان بجوی تو کین
نهد بر سر ریش خود بار نیش
از آغاز بیند با انجام کار
ز اندیشه خالی نباشد خرد

چرا ز دیده شب بیاورد خواب
چو دریای سیما بگون شد سپهر ۳۱۳۵
ز دوسو سپه باز برخاستند
ز دولشکر آرای کوس و دریای
تو گفتی مگر نای رویینه گفت
بشیون بغزید شیپور و سنج
دو رویه ز دوسو سپه صف کشید ۳۱۴۰
کشیدند دو صف سپه دورده
که تا بر که افتد شکست از سپاه
کشان دل بد زنده و دیده خونید
مهرین پور مهر او آمد چو باد
پدر گفتش ای پرهیز پورین ۳۱۴۵
بندیش از آغاز با خوشین
کجا در میان دولشکر چنین
کسی کو نیندیشد از کار خویش
بهر نیک و بد مردم هو شیار
باندیشه مردا ز خرد بر خورد ۳۱۵۰

پیچید برجای مهرآه شاه
 سروریش هر دو پراخاک کرد
 های مهرمند شد شادمان
 ۳۲۰۰ برود همدای و همه سروران
 شب آمدند پیکار گشتند باز
 بلشکر که خود فرود آمدند
 بمی دست بردند پیرو جوان
 هیچکس که ما از های
 ۳۲۰۵ ندر یا برون بخت ما آمد اوی
 بفرخ پی شهریار جهان
 که او را بزرگی و شاهی سزاست
 بماناد جاوید روشن روان
 وزین روی مهرآه شد باز پس
 ۳۲۱۰ همی بود گیرنده تا روز پاک
 سحر که چو سر بزد از کوه مهر
 نشست از بر تخت مهرآه شاه
 بیامد یکی پور د یگر بدش

دو سه راه بزد زد دل آه
 بدرد پسر جامه را چاک کرد
 بصفت سپه همچو پیل دمان
 فشانند زهر از کمران تا کمران
 های و سپاه و شه سرفزار
 بشادی همی نای رویین زدند
 همه شب شده شاد و روشن روان
 شدیم اندرین مرز شادی فزای
 نتابد بجنگ اندر از شیر روی
 مباد اجزای از میان مهربان
 بداندیش او را تباهی سزاست
 پراکنده تا مش شده در جهان
 نزد با کس از خشم و کینه نفس
 همی بخت بر تارک خویش خاک
 زرد نگار بزده روی سپهر
 سپه را بنزد یک خود داد راه
 کجا از مهبینه بدان که توش

گفتار اندر جنگ های بادیگر پسر مهرآه و کشتن پسر مهرآه

با ستاد ولختی نیایش گرفت
 مبادا دگر جفت با درد و آه
 چه رنجاند از درد روشن روان

زمین بوسه داد و ستایش گرفت
 زبان بر گشاد و هیچکس گفت شاه
 چه پیچد ز کشته پسر هر زمان

که با او بگرد میان دو صف
 ۳۱۷۰ بیامد بگردار تندها
 بگردید غارت میان دو صف
 و را دید چون پور مهر او زود
 بگردش همگشت چون پیل است
 خوب شده مانند تندر از ابر
 ۳۱۸۰ درآمد بدو نامگسترهای
 قلم کرد نیز بهندی پرند
 بیفراخت شهزاده که کوب گزند
 بتار سرش بر خمانید ترک
 نظاره برایشان دولشکر شده
 ۳۱۹۰ های سرافراز ازو خیره ماند
 بگشتند با هم چو باد و چو گرد
 ز خورشید شان کافه شد بدو
 چو خورشید تا بنده زردی نمود
 همگفت با خود گرامشب شود
 ۳۱۹۰ سحر که مرا اندر آمد ز پای
 مگر ایزدم زور مندی دهد
 اگر امشب او را بخاک افکنم
 بگفت این و در شد بدو نامدار
 بنزد بر سر و ترک آن بدگمان
 ۳۱۹۵ ز سر تا میانش بدو نیم کرد
 تا سب اندر افتاد بر خاک و خون

که تا آنکه باشد زبایان دو صف
 کز و شیر شدرزه نیابدرها
 همی بر لب آورده از کینه کف
 بدو اندر آمد چو باد و چو دود
 یکی گزند که کوب از آهن بدست
 بد انسان که از دیدن شیر ببر
 که او را در آمد بنیزه ز پای
 نیامد بگرد گزیت زو گزند
 بروزد بد انسان که بر کوه برز
 چه آن گزند بودش چه یکا بزرگ
 دو جنگی بیکدیگر اندر شده
 چپ و راست بگرد اسبش جهاندار
 بر آن هر دو تن تشنگی کار کرد
 بگشتند با یکدیگر تا شب
 های هنرمند کینه فزود
 مرادشمن و تا سحر بعنود
 همان به که امشب بگویم بجای
 ازین دشمنم بیگزندی دهد
 دل لشکر هندوان بشکنم
 بکف اندرون تیغ زهراب دار
 سرو ترک بگزارش تا میان
 دل هندوان زو پرازم کرد
 بگردار کوهی سیه سرنگون

نشانهای نعل ستران کین
 ز بس بیم از سر پید هوش
 برفت تو گفتی پی پیل شدند
 کمان تیر بارید ز مرگ ست
 تو پنداشتی تیغ زهراب دار
 صف دوسپه رفت چنان بهم ۳۲۵
 زگاه سحر تا گه نیم روز
 های دلاور فروت ده هزار
 جوان نیمه روز اندر گذشت
 بقلب سپه پور سهرابه راند
 بیامد های گزین پیش او ۳۲۶
 دولشکر با ستاد بر جایگاه
 دوشه را ز لشکر دو پیکار جوی
 ز دو پیل دوشاه زنی در جوان
 که تا خود کد امین شود چیره دست
 دل شاه سهرابه ترسید سخت ۳۲۷
 که دانست کورا دلاورهای
 هیداند از دیدگان رودخون
 وزین سر همی هر زمان دهمری
 در آورده گردد ز دشمن تباہ
 نه من مانم و نه سپاهم بجای ۳۲۸
 دو شاه اندر اندیشه و در جوان
 همی هر زمان نعره برداشتند

پیر از ماه نو کرد روی زمین
 ز بس بانگ گردان بدید گوش
 ز پای اندر آورد کوه بلند
 سنان از سوی سینهار اجست
 بدزد بدو نیمه با ترک تار
 کجا موج دریای عمان بهم
 دولشکر ز یکدیگران کینه تون
 ز دشمن بکشت اندران کارزار
 ز یکدیگران دوسپه بزرگشت
 های گزین را هاورد خواند
 بجای و بدل کینه اندیش او
 نظاره بر آن دو یک کینه خواه
 سوی یکدیگر داده در جنگ روی
 دودیده نهاد سوی هر دو آن
 کد امین ز کین گردد و جنگ بست
 ز جنگ دوم پور برگشته بخت
 بشمشیر هندی در آرد ز پای
 رخ از خون دیده شد کاله کون
 هیچکس اگر نا مگسترهای
 چو شب گرددم ز زرشن سیاه
 بسایندمان دشمنان ز پیرای
 بگردش درون همچو شیر دما
 سر نیزه از چرخ بگذاشتند

نه یکباره گیتی سرآمد بر اوی
 بگو شنید هرگز نه کین آوران
 بگر دند هر نه یکا یک بچنگ
 بخوانند کین هر یکی از ههای ۳۲۲۱
 وگر بر همه زو سر آید جهان
 چه میری چه کشته شوی و نبرد
 کرا در جهان زهره جگر نیست
 همی این مثل خرد نتوان شمرد
 اگر مردن مردم از زادست ۳۲۲۵
 چنان دان که آنکس که زاد او ببرد
 خرد این ره سر از آغاز دید
 بگیتی درون ناردن و نبرد
 کرا زاید آورد از ایدر ببرد
 کون ای پدر من نترسم ز مرگ ۳۲۲۶
 برادر مرا کشته اندر نبرد
 ز کین جستن اکنون مرا چاره نیست
 کجا بود مهر برادر مرا
 از و چون پدر آن بختها شنید
 سپه را بفرمود تا برفشست ۳۲۲۷
 و زینسوی دیگر بشد دهرای
 از آغاز هر دو سپه پر زدند
 زمین بانگ کوس و تبیه گرفت
 ز دو سو دو لشکر خرو شدند

سپه دارد و پور نه دیگر اوی
 بکین آسمان بر زمین آوران
 ز کشتن ندارند در جنگ تنگ
 در آرند آخر هم او را ز پای
 چنان دان که بر کین نیاید جهان
 نیاید ازین در دل اندیشه کرد
 ز مرگ او بترسد و را تنگ نیست
 که از مادر آنکس که زاد او ببرد
 و را استادان انجام افتادست
 چرا ستاد خود را فداه شمرد
 ز ریخ این جهان را پر از زدید
 زمانه در آوردن و ببردست
 از آغاز زاد و با انجام میرد
 کجا سر زش بر دهنم نیست برگ
 من از کین نترسم ز بیم ببرد
 و زمین مرا جای بیغایه نیست
 ز کشتن شدش دل پرازد مرا
 برو بر بسی آفرین گسترید
 دگره بپیکار بردند دست
 همان قیس گرد و دلاورهای
 سراسر همه تیر و خنجر زدند
 سپه از سپه گرد تیر گرفت
 زمین همچو دریای جوشنده گشت

هم از روی پیچ برنج دراز
دل از درد دور گشته سیاه
نگردون گردنده فریاد خواند
هه شب هیچ خورد می دهمای
بگشتند تا روز بر مهر کنار
بیزاب بزود عجاج سپهر

دو صد سال اگر ز تو باشی بنابر
چو از جنگ برگشت مهر و شاه
همه شب همی خاک بر سر نشانند
وزین روی باقیس و فرخ همای
۳۲۱. طلایه فرستاد مردی هزار
چو بر نزد سراز کوه تاج سپهر

گفتار از جنگ های بادیگیر مهر و کشتن سپاه

چو دریای پر موج جوشان شدند
سرگرد بر روی مه داد بوس
با شرب و بیکار برخاستند
که گشت ابرگفتی کنام هژیر
کشیدند شمشیر و گرز گران
توگفتی شد انگشته رستخیز
خرد ماند و جان مرد را خیر
چو سندان و خایسک آهنگران
که خایسک آهنگران کوفتند
توگفتی که خنجر برافروختند
که گشتش سراسر گسته گره
همه خار بر کوه چو خوب نمود
قضا جفت پرنده شمشیر شد

سپاه از دولشک خروشان شدند
ز دو سر خرو شده شد نای کوس
صف دو سپه را بیاراستند
چنان بر شد آوای گردان برابر ۳۲۱۵
بهم روی دادند جنگ و زان
ز بسبب شنه تازی اسبان نیز
ز جبر کمان و آوای تیر
توگفتی که بد ترک و گرز گران
نه بر ترک گرز گران کوفتند ۳۳۰۰
سنان سرات سپه دوختند
ز پیکان تیر آبخان شد زرد
ز خون خار صحرا طبر خون نمود
دل خاک کشنه ز خون سیر شد

بگشتند با یکدگر این دو تن
 باورد در هر دو آن سخت کوش
 بهم هر زمان اندر آشوفتند ۳۲۶۵
 بدینسان بکین تا نمازدگر
 سلاح دو جنگی بید لخت لخت
 را سبب جنگی بزیار آمدند
 بکشتی دوسر کوش بر آویختند
 کمر بندشان سوده شد بر میان ۳۲۷۰
 چنین تا بزدی گرایید هر
 سرانجام مهر او را پیر ماند
 ربود از زمینس های گرین
 دو بازو و یال و برش خرد کرد
 هم اندر زمان از تنش سر برید ۳۲۷۵
 چو مهر او آن دید بهوش گشت
 بشد نزد سر نا مگسترهای
 دل دهمرای آبخان گشت شاد
 بفرمود تا نای سرغین زدند
 یکی جنگ کردند تا گاه تمام ۳۲۸۰
 شب آمد سپه هر دو گشتند باز
 سپاهی بشادی سپاهی بغم
 چنین است کردار گردنده چرخ
 یکبار دهد گنج بی درد و رنج
 ز کردار چرخ ارشکوهی روست ۳۲۸۵

نظاره برایشان شده انجمن
 بر آورده مانند شیران خروش
 دودستی همی گرزین کوفتند
 زدند این دو کینجوی پر خاشاک
 بهمانند خیر زوار نه بخت
 سوی یکدگر همچو شیر آمدند
 ز یکدیگر آن اندر آویختند
 خم آورد شان ز دسر چون
 ز بازو نمودند هر گاه زور
 بکشتی در آن سخت رنجور ماند
 بر افراخت و بر زدش بر زمین
 شراب امید دلش دزد کرد
 خروشی بکردار تندر کشید
 ز درد سپردش پر جوش گشت
 بنزدیک دانسته شد دهمرای
 که از پیل درخواست زیروفتاد
 سوی دشمنان تیرو زوبین زدند
 که از خون زمین شد چو آباد ۳۲۸۵
 ز از سوی بنگه نوشتند باز
 یکی شاه در کامه دیگر خرم
 از و گه ترا نام و گه ننگ بدخ
 یکبار دهد رنج بی هیچ گنج
 که کثرت نازقه زوکار است ۳۲۹۰

سرده‌های اندر آرم ز پای
 تو تیزی مکن باش تا روز چند
 ۳۳۳ اگر چه سپه کشته گردد بسی
 زبردستی آخر بود آن ما
 بر آنست گردنده زین پس سپهر
 بلند اختر ما را اختر شود
 چنان تیره گردد برایشان جهان
 ۳۳۵ مل پیش بنیان پسندیده اند
 تو برداغ من داغ دیگر منه
 روان را همیشه خردمند دار
 جوانی و هرگز جوان آنکه پیر
 جوان گاه تدبیر آزر نیست
 ۳۳۶ به از زور بر ناست تدبیر پیر
 جوان کو سر از پند پیلان کشید
 توای پرمه ز پند من گوش دار
 که ناید پشیمانی اندر دلت
 پسران پدر چون شنید این سخن
 ۳۳۷ ز پند و فرمان تو نگذرم
 ولیکن اگر یکین دو سرفراز
 به آن کم بگوشتش تو فرمان دهی
 که گرم بی آگاهی تو جنگ
 اگر با بداندیش جنگ آورم
 ۳۳۸ که بی کینه جستن مرا تاب نیست

اگر ز آن کجا کشته گردد های
 که ما هم ز اختر شویم ارجمند
 سته ما ند از جنگ و کین هر کسی
 بیا ساید از داوری جان ما
 کز ایشان ببرد بیکبار مهر
 که بر کام ما گشت اختر شود
 که گردند از ما یکا یک جهان
 که در پیش بینی بسی دیده اند
 بباد ای گرامی پسر سرمنه
 پذیرنده از من پدر پند دار
 ندارد بسی سرگذشته ز پیر
 بقوت اگر چون جوان پرنیست
 از آنست در کار تا خیر پیر
 ز خود کرده جز دل پشیمان ندید
 بپذیرفتن پند من هوش دار
 نه هرگز بود بار غم بردلت
 بیا سخ و را گفت ایشاه من
 و گر سنگ دارد فلک بر سرم
 نتوزم بمانم بگرم و گذار
 ز فرمانات تا باشدم فرهی
 کنم سرکشی گرددم نام تنگ
 جهان بروی از کینه تنگ آورم
 بی آتش دلم چشم بی آب نیست

۳۳۰۵ تو گفتی که پیکانست چنگ بلا
 ز تیغ و تبر زین بترسل بود
 پرند آور سروران سربیده
 نهیب دلیران ز سرپاس بود
 چنان گرز زد هر زانی همای
 ۳۳۱۰ نهیبش دل جنگیان چال کرد
 نیارست کمر کین او را گزید
 ز دند و گرفتند تا نیرو
 بیامد سیم پور مهر او را
 پدر را چنین گفت کای شهریار
 ۳۳۱۵ که هستم برادر دو کشته شده
 من از هر دو اندر هنر بهترم
 بگو شوم من امروز با این همای
 اگر نیز کشته شوم من رو است
 نه من بهترم از دو فرخند روز
 ۳۳۲۰ که هر دو بر این دشت کشته شد
 و گفت مهر او ای پرهیز
 چه سوزی دل من که خود سوخت
 دو پور گرامی شدندم تباه
 اگر تو چو اشیان بانی بدام
 تو تنها نبودی دلیری مساز
 بمان تا مگر ماهه همگروه
 اگر کشته گردد وی اندر میان

پلا لک همدون نهنگ بلا
 که از زخم اود ستمها شل بود
 همان خشت کند آوران دل دزد
 فراوان زده مریم از فاس بود
 کزو پیل را سردرامد بیای
 سناش سته هیچ افلاک کرد
 نه با نا بخش هیچ دشمن چخید
 چو از نیمه بگذشت گیتی فرو
 همی دیدر بخور مهر او را
 مرا او قتاد ست این کار زار
 بخون روی من زانست رسته شد
 ازین ننگ زیباست شسته ام
 سداو مگر که در آرم بیای
 پدر زنده باید که او پادشاه
 بروی مرا این دوده را دلفزون
 بر شه گرامیتر از من بدند
 نباید ترا بست بر کین کمر
 درو آتش اندوه افروختست
 که بودند مرلشکم را پناه
 مرا بر نیاید ازین کینه کام
 که چون او دگر نیست یک سرفراز
 ز پیکار و کین آوریش ستوه
 همه باز گردد بسودم زریان

بدو اندر آمد هما نگه های
 یکی تیغ برزد بتار سرش ۳۳۷۵
 دگر باره از لشکر دهرای
 بر آورد هر کس ز شادی خروش
 دگر باره مهراوه غلگین بود
 بدو روز روشن سپه شد چوب
 بفرمود یکسر سپه را که روی ۳۳۸۰
 نکنند چندان ز یکدیگران
 بقلب سپه رفت مهراوه تیز
 همی هر زمان نعره برکشید
 برآمد هوار ز دریای قار
 شب تیره برزد بروز سپید ۳۳۸۵
 ز دو سر سپه باز گشتند تیز
 بدندان چنان کوفت جنگیان
 فتادند مانند بیهشان
 کس از کس نپرسید تا بامداد
 دگر باره آهنگ پیکار گاه ۳۳۹۰

بهر دور کاب اندر افشرد پای
 بدو نیمه سر کرد با مغفش
 برآمد خروشیدن طبل و نای
 دل دشمنان اندر آمد بجوش
 بدو دیده اند دل برآمدش دود
 بدندان بخایید هر گاه لب
 نهادند ز روی دشمن جنگجوی
 که باز زمین شد ز کشته گران
 برانگیخت از دشمنان ستخیز
 چپ و راست قلب سپه برورید
 چو بر روی بر لؤلؤ شاهوار
 ز دیدار هر دیده شدن امید
 نموده بیکدیگران رستخیز
 که مست افتاده شده زنگیان
 سپه را ز دوروی گردنکشان
 ز سپروزه یافت چون بام داد
 ز دوروی کردند یکسر سپاه

دگر جنگ های با سپهر مهراوه و کشتن سپهر

برآمد غریب دینت کوس بان
 کشیدند شمشیر و تیر و تبر
 دو شاه و دو لشکر ز یکدیگران
 کشتند شمشیر هندی یلان
 همی کرد بر تن در افسوس بان
 نخستند کین جز بگرز گران
 نهیب آمد اندر دل بد دلان

ازین زیستن مرگ بهتر مرا
گرمای دوسمتر مرا زیر خاک
پدر چون بداشت کن پنداری
بدو گفت رو هرچه خواهی بکن
۳۳۵۵ بیامد پسر تا بقلب سپاه
با و از گفت ای بد اخترهای
دل و جان تو کردی پرا در و را
سزد گر بخون دست شویده می
مرای بد اندیش ناهوشیار
۳۳۶ که من گاه کین پیل را بشکرم
ترا زادم از مادر ای بد نشان
های دلاور چون ز این شنید
بنازید و آمد بر کینه خواه
ز چندین سپه مر مرا خواستی
۳۳۶۵ کون تا چه داری ز مردی وز
بگفت این و بیخی چو یک قطره آب
عنان تکاور سوی او کشید
بغرید چون تندر اندر بهار
از و هر که را نعره آمد بگوش
۳۳۷ چون فرزند مهر را و چنانش دید
پشیمان شد از رزم او خواستن
ز پسند پدر یادش آورد دل
نه تاب همایش بد اندر نبرد

شده کشته دومه برادر مرا
ندارم ز کین جستن مرد و باک
پسرتافت خواهد بنا کام روی
چون نیو شد ازین دو گوشت سخن
بسر بر نهاده از آهن کلاه
هم آوردت آمد سوی او گرای
کجا کشته دو برادر و را
ز تو کین مرد و بخوید همی
بگو شتر چو آن دو برادر مدار
بجنگ اندرون چون یگو لشکر
بشمیر تا با شمت خون نشان
بر انداسب و تیغ از میان بر کشید
و را گفت ای دل چور ویت سپاه
که بر کین و پیکار من خاستی
بیار ای شده بخت شوم تو شور
بر آهخت روشنتر از آفتاب
چو از باد دریای چین بر مید
بقلب سپاه اندرون چند بار
ز سر گشت پرنده گفتی تو هوش
بدانسان کجا شیر غراش دید
وز آن جنگ را خواهش آراستن
وز آن جنگ فریادش آورد دل
ز جنگش ز پس روی چون خوا

ترا سرسبایم بستم ستور
شنید این از چون همایون های
۳۴۲. ز کردار گفتار بر مگذران
کسی کش ز کردار گفتار بیش
که گفتار مانند کردار نیست
ز کردار گفتار برتر مدان
تو که بهتر از دیگران بجنگ
۳۴۳. هات به که کردار پیش آوری
بگفت این های و تکاور براند
بیامد بنزد یک فرزند شاه
زدمش نیزه بر سینه راستش بود
در آورد و پس بر زدش بر زمین
۳۴۴. از روی برکاشت و بر قلب زد
جهان گشت بر شاه مهر و تنگ
دو لشکر چو آمد شب دیر یاز
طلابه برون کرد مهر و شاه
بدل گفت برگشت چون روز من
۳۴۵. هات به که گنجم سپاه برد
همه شب همی بود پیمان چو مار
بفرمود تا کوس کین کوفتند
ز دوسو سپاه اندر آمد بجنگ

کنم چشم بخت بد آموز کور
بیا سخ و را گفت ای ژان خای
مرو نیز تنها سوی داوران
و را بر تن از هر کس آزار بیش
که هست کردار گفتار نیست
به هم هر دو از عقل برتر مدان
سجند از سوی من دوانی بجنگ
ز گفتار بیفا شده بگذری
ستور بخت همی گرد بر مه فشانند
ز هم زود بگسست پیوند شاه
ز بالای سر کرد گردانش زود
بنوک سنان آزدش بر زمین
همی تاشا نگاه بر حرب زد
سپه باز گشتند هر دو ز جنگ
بآرامگه هر دو گشتند باز
بخشید گنجش همه بر سپاه
کون گنج نبود دل افزون
از آن پس کجا کینه خواهم برد
چو سیماب برزد ز دریای قار
سرافراز گردان در آشفتنند
سپه باد و شباه اندر آمد بجنگ

گفتار اند بجنگ دهرای و همای و قیس با مهر و و لشکرش

چنان کوبش گرز گردان بخت
 نه مانده زمین را تو گفتی بکین
 نه هامون برآمد بخورشید گرد
 پی پیل هامون پرا ز چاه گرد
 سپه کرد چون سرسبز رای جنگ
 نهادند شمشیر در یکدگر ۳۴۰۰
 چنین تا بممود گیتی فروز
 های دلاور بقلب سپاه
 ز دشمن بشمشیر چندان بکشت
 چهارم پسر شاه مهراور
 گریزان شد از پیش اوزی پدر ۳۴۰۵
 روم باهای آزمایم بند
 پدر گفتش ای پرهیز جنگجوی
 گریزان از آمدی پیش من
 اگر باز گردی سوی اینجنگ
 ترا سه برادر چو سه شیرین ۳۴۱۰
 که از هر سه در جنگ زخمی خورد
 ترا آرزو دادند سر به باد
 ز گفت پدر شد دژم دل سپرد
 بیامد خروشان بقلب سپاه
 با وارگنت ای بد اخترهای ۳۴۱۵
 منم کینه جوی سه همپشت خویش
 چهارم منم من که بر جای جنگ

که بادشت که گشت از گرز راست
 بمالید تا گشت لرزان زمین
 بیاگند و چشم ناهید گرد
 گم از گردن بر فلک ماه کرد
 سئوه از رسم اسب شد جای جنگ
 بگشتند هم چیده بر یکدگر
 سپهر و گذر کرد از نیمه روز
 در آمد ز جنگ آوران کینه خواه
 که دسته ز خون درفش و شمشیر
 بکین تیغ را خواست کردن چرا
 پدر را چنین گفت ای نامور
 سرش را در آرم هم اکنون بگرد
 ترا نیست ز خواستن کینه روی
 نماده بتو دیده دو انجمن
 همه نام ما باز گردد ببنگ
 برید آن دلاور بشمشیر سر
 نه تیغ یکی بر تنش کار کرد
 از آغالش دیو آمد بیاد
 نپذیرفت گفتار و پند پدر
 دل از جنگ جوشان بقلب سپاه
 چه داری ز مردی بیار و بیای
 برادر بگوهر برادر بکیش
 چو کردم ز جنگ آوران رای جنگ

بگفت این و در شد بسوی های
 بگفت در پلاک یکی تیغ تیز
 بزد بر سرین ستور های
 پیاده های دلاور دویده ۳۴۷۵
 نر زخم چنان تیغ الماسگون
 سپرداشت در کف یکی شهریار
 بشد پور مهراره تازان برش
 سپر در سر آورد شه تیغ تیز
 بترسید شه گفت سخت افتاد ۳۴۷۰
 بتازید با گنر آهن برش
 بنفکند با اسب جنگیش پست
 بتیغ از تنش سر بنفکند خوار
 بقلب سپاه اندر آورد روی
 کسیر که بزد بدو نیمه کرد ۳۴۷۵
 چو مهراره آن دید خیره ماند
 همی گفت با خود کمین تیغ تیز
 که دارد چنان تیغ اندر جهان
 مرا چون چنان تیغ از دست شد
 همان پور کشته شدم در نبرد ۳۴۸۰
 مرا هفت پور گزین کشته اند
 سه ماندند تا خود چگونگی دهند
 و زین سوهای پل نامور
 ستد قیس والا گهر را نمود

همی تاخت از پیش روی های
 نموده بسیار کس رستخیز
 نکاور بزخمش درآمد زبای
 دلش چون کبوتر زب بر پرید
 که زخمش همی راند از خار خون
 پیاده همی تاخت بر هر کنار
 پلاک همی خواست زد بر سرش
 سپر کرد بر سر برش بریزد
 مرا کار با هندوی دیو زاد
 هم اندر زمان زد یکی بر سرش
 برودش روانکش پلاک نزدست
 بر آوردش از جانب و از تن دمار
 بدان تیغ هندی شده کینه جوی
 ز بسیار گردان بر آورد گرد
 همی هر زمان خاک بر سرشانند
 بر آورد ز بسیار کس رستخیز
 ز شاهان و کند آوران و مهران
 ز چرخ اختر بخت من پست شد
 که از روی دریا بر آورد گرد
 بخاک و بخونشان در آغشته اند
 ز بدخواه تا خود چگونگی دهند
 چو آن تیغ تابان چرخشان نمرد
 دل قیس از سخت خرم بود

برآورد چون تند آواز کوس
 ۳۴۱. نرس ناله نای و آواز سنج
 قصار مگر هر زمانه درای
 ز خون زری هامون چو دیار شد
 سرتیغ در گرد چو تاب نزد
 ستوران تازی و پیلان زنند
 ۳۴۲. سنانها سوی سینه بد سرگرای
 چنان هر زمان کوفتش گریز بود
 بلا چنگ در دامن جنگ نزد
 کمان ابر شد تیر باران او
 چو ژاله بسارید تیر از کمان
 ۳۴۳. همای سرافراز و قیس گزین
 سوی قلب که اندر آمده های
 سپه را همی قلب بیزد بهم
 براندا سب مانند آذر گشت
 یکی پور مهر او را بود زوش
 بتازید و آمد پیش های
 ۳۴۴. برادر مرا کشته شش گزین
 یکی در طایه دگر در نبرد
 همی در صف جنگ تازی بدم
 اگر اثردهای سپهری بیزد
 ۳۴۵. هم اکنون بشمشیر پست کنم
 دگر تا تو باشی نیازی بجنگ

بغرید از دوسپه باز کوس
 دل و گوش چرخ و زمان یافت بخی
 بجنگ اندرون تیز گشتی درای
 ز گرد آسمان همچو گردا شد
 تو گشتی که بر قیر سیما بزد
 همی پست کردند کوه بلند
 خدنگ از تن جنگیان جان برای
 که لرزنده از روی که بیز بود
 قضا بدیخ از زعفران رنگ زد
 همه مرگ پزنده پاران او
 و زور ستحیض آمد اندر گمان
 نهادند روی از سوی جنگ و کین
 زمین دید کوبنده اسبان پای
 رمات شد سپه زو بگردارم
 هیناخت از چپ از راست آب
 نه در دلش دانش نه در سرش هوش
 و را گفت ای بدرگ تیره رای
 همه نامداران و گردان کین
 شدی از سوی جنگ من هرزود
 سبک با سپه جنگ سازی بدم
 سرت برگذشتست از ماه و روز
 ز پیکار کوتاه دستت کنم
 جهان برد و چشمت شود تارنگ

یکی شرف رود گران گرد کوه
 رهی بود بر کوه دشخوار تنگ
 ۳۵۱. بهنگام تنگی و روز دژم
 نبند شهر را روی دادن حصا
 سپه راه بردی بهر جایگاه
 بهندوستان در ازان صعب
 ولیکن هوایش گزاینده بود
 ۳۵۱.۵ بر آن که در آن شهر کس تندرست
 بهر فصل همواره بودی چنین
 که گردد ده لشکر آنجا هلاک
 بشد باهای از پیش دهرای
 بنزد یک رودی برش مرغزار
 ۳۵۲. خوش آب و هوا بود آنجا یگاه
 بودند دو هفته بی دار و برد
 سپاه سرافراز مهراره شاه
 های هرمند را زان خبر
 بشه گفت ایمان نماند کس
 ۳۵۲.۵ همانا نماند یکی تندرست
 خود آمد بدو پای دشمن بگور
 از و کینه مار زانه کشد
 که خود را بدام بلا در نکند
 چو گیتی بر و بخت بد تنگ کرد
 ۳۵۳. کسیرا که دشمن شود روزگار

هیگشت گزوی زمین بدستوه
 بد انسان که آهن همه ساد سنگ
 بدو شاه مهراره بودی خرم
 که بد گرد برگرد او کوه غبار
 علف را شب و روز و بیگاه و گاه
 بند جایگاه اندران بوم و بدر
 که نا تدرستی نایبده بود
 نبودی نشالستی آرام جست
 دل شاه مهراره بدزان غین
 و گرنه ز بدخواه نامدش باک
 فرود آمدند و گزیند جای
 میان دو کینتوز فرسنگ چار
 که بد باهای و شهنشه سپاه
 زد و سوکس آهنگ کینه نکرد
 بدو هفته گشتند بهری تباه
 بدادند بر کین نبستش کمر
 که بی توش و تابند و فریاد رس
 ز بهار هرگز کسی کین بجست
 چو بر گشته شد روزش و بخت شود
 و را کرده خوشی تن خود کشد
 بدام بلا مبتلا در نکند
 نباید بجنک وی آهنگ کرد
 کجاد شمنی دشمن آید بکار

۳۴۸۵ بشه گفت بهتر زمه روی تست
که بازخم این تیغ خفان و ترک
هانا که در هندو ایران و چین
چنین تیغ کسانه بدو نه هست
شب آمد ببايد ببنگاه شد
۳۴۹۰ که برگشت بدخواه رین جنگ
هم امشب از اینجا گریزان شوند
بفرمود قیس اسبی آورد زود
سپه بازگشتند یکسر ز جنگ
بشه بردهنده درود آمدند
۳۴۹۵ های و گزین قیس زی شهریار
شه از کشتن پور مهراره شاد
های آن پلاک را ورا نمود
چنین گفت تا هست هندوستان
بدینسان ندیدند تیغی دگر
۳۵۰۰ اگر چه چنان شه ندیده تیغ
که آن تیغ گر شاه از دستدی
ازین روی بسیار چیز دگر
همیدون بقیس هنرمند شاد
بمی دست بردند تا روز بود
۳۵۰۵ گریزان شده بود مهراره شاه
بر آن کوه شهری پرا نبوه بود
پراز باغ و آب روان بود شهر

چنین تیغ در خورد بازوی تست
چو وقت خزانست با باد برگ
همیدون بهر هفت کشور زمین
نباید چنین تیغ دادن ز دست
سپه برد باید بر شاه شد
هانا نخواهند کردن درنگ
چو از باد دی برگ ریزان شوند
برو شه نشست و باندش چو
بر اندند و آمد بجای درنگ
ببنگه یکا یک فرود آمدند
برفتند ختم دل و شادخوار
های گزین را همی بوسه داد
شهنشه نزدینش خیره بود
درو شهریاران کشورستان
ترا شایدای گرد پر خاش خور
نیارست ازو داشتن آن دریغ
همه پاد شای بیسم برزدی
ورا داد از سیم و زر و گوهر
شه آنشب بسی جامه و زر داد
چو بر چرخ پیدا شد آتش زود
بنزد یک کوهی سرش بر زمنا
سه فرسنگ افزون سرکوه بود
زهر نعمتی اندر آن شهر بهر

۳۵۵ نسايد که زننده از يدر رود
 که گشتستم او شيردل هفت پود
 شما را کون گاه کين تو ختن
 که دشمن ز پيکار ما دشت
 شما را هي مرد سيسد هزار
 رسه روی رفتن سوی جنگ
 ۳۵۶ کجا دشمن از جنگ ما ايمست
 نه جای طلايه ست و نه پاسان
 هم امشب شما هر سه تن بزنيد
 همه هر سه گفتند فرمان تراست
 سپه برگزیدند سيسد هزار
 ۳۵۷ بسه راه رفتند در تيره شب
 های دلاور نه غافل ز کار
 همان شب یکی هندو آمد و دان
 کمين کرده ده جا يگه ده هزار
 بشه گفت تو گرد پرده سرای
 ۳۵۷ که من امشب از دشمنان ستجين

خورد خوش بجای و خوش بخورد
 از و راست با شيونم گشت سور
 رسيد و دل ديگر کين سوختن
 نسايد بپيکار و کين هيچ دست
 ببايد گزید از در کارزار
 که نری جنگ کردن به آهنگ
 نشسته بهنگاه خود ساکنست
 نه از ما شبيخون مرا و را گمان
 مگر پنج دشمن ز بن برکنيد
 شبيخون کمين امشب از راه راست
 بسه بخش کردند سه نامدار
 زرقار آن سه سپه خير شب
 نهان هر شبی گشت بر هر کنار
 و را کرد آگه ز کار نهان
 سپاه دلاور همه نامدار
 هيگر دورا نهای مگذار پای
 برانگيزم از گرز و شمشير شيز

گفتار اندر شبيخون کردن پسران شه هندو و کمين کردن های

کمين را بسيجده ده جا يگه
 سپه را نه آتش نه آوای پاس
 تو گفتي بخوش خواب در شد سپاه
 سپه گشت پنهان بی راه و راه
 همه سر بدارين و بی هراس
 بدستر سنجاب در شد سپاه

زمانه چو بر مردم آشفته گشت
جهان کیسز با هر آنکس که بود
چنین بود تا بود کار جهان
زما چون بریدش یکبار گشت
بپاسخ چنین گفت شه باهای
ز رای تو بگذشتن از ابله نیست
ترا در سپه ساختن یار نیست
ترا بر همه هند فرمان رواست
همایش یونید در چشم و سر
بشه گفت با این همه دشمنان
چگونه توان بود این جنگ
شبیخون نکه داشت باید همی
که چون خوار داری تو بدخواه
سرافراز مهر او کامسان
فرستاده بدزی سپاه همای
دهد روز روزش از آگهی
مرا این کار دان مرد داند رای
بمهر او از وی خبر روز روز
چو داشت مهر او کنز جنگ سیر
سه فرزند ماندش زده نامور
بدیشان چنین گفت کز دهرای
بجنگ اندرون سستی آرد همی
ز بهر کسان جنگ تا کی کند

۳۵۳۵

۳۵۴۰

۳۵۴۵

۳۵۵۰

و نامه روزی اندر نوشت
از روزند گالی و روزی ربود
دگر آشکارا شد دیگر نهان
بر دل نهادن ز بیچار گشت
که آن کرد باید که بسخی تو رای
که رای ترا چرخ گردان ره نیست
سپه را چو تو شاه و سالار نیست
که برین ز فرمان تو گشت راست
شدش خسروی بخت و اورند و فر
که بیرون ز حدند و سرینان
همی سود باید بپیکار جنگ
طلایه بنگذاشت باید همی
دهی دست بر شیر و باه را
نهایی یکی گردد گردن فرار
که تا رای او چیست بادهرای
از اندیشه های بدی و بهی
نفس را شمر دی همی بردهای
رساندی و بودی و را دلفرو
بودست فترخ همای دلیر
بخواند آن شه را شاه با ارج و فر
سته گشت و ز جنگ کردن های
مگر رفتن او رای دارد همی
که بدست ز بس رنج خون خو کند

همی بد سپه را پس پشت قیس
 سر هر سه آورد پیش های
 چو دید آن سه سر شاه دلش اشد
 بد انست کامد بد ستش شهی ۳۶۰۰
 شب چون سگالان چو کشته شدند
 بر فروخت گیتی ز روز سپید
 ز بس کشتگان جای زنده نبود
 سه فرسنگ را پیشتر شد سپاه
 بهراوه شدند از شب خون خبر ۳۶۰۵
 ز جان و ز شاه بیگ را امید
 فرو ریخت بر تارک خویش خاک
 سپه را هم اندر زمان برگرفت
 سامد بتندی بدانسان که باد
 بدان تا نهان برزند بر سپاه ۳۶۱۰
 از و آگهی یافت پس دهرای
 سپه برگرفت و شدش پیشان

سه فرزند مهر اوه را کشتن
 بفرمود بدین برده های
 زانده و اندیشه آزاد شد
 همه کشور هند گشتش ره می
 بخون جگر در سرشته شدند
 شب تیره از روز شدند نا امید
 بکشته همی رای زنده نبود
 بخوش مرغزاری پر آب و گیاه
 دلش گشت ازانده نیر و زهر
 برید و سپه شدش روز سپید
 همه جامه خسروی کرد چاک
 بکردار موج دمان برگرفت
 بدل در در جنگ و کینه گشاد
 کند دشمنان را سراسر تباه
 بفرمود تا نا مگسترهای
 بهم در رسیدند دوسر فرار

گفتار اندر جنگ کردن مهر اوه باهای و کشتن مهر اوه

گرفتند کوپال کند آوران
 نهادند در یکدگر گرز و تیغ
 ز گرد سپه همچو شب روز شد
 چنان از گمان گشت بارنده تیر ۳۶۱۵

کشیدند شمشیرهای گران
 بیارید خون همچو باران میخ
 ز دیده نهان گیتی افزون شد
 کجا ژاله از میخ در ماه تیر

ز سه سه فرزند مهر و تیز
 سپه در شب تیره سید هزار
 چون در یکی لشکر دهمرای
 نه جای شنیدند آوای کس
 شبی تیره تر از دل بد سگال
 سپهر ستاره با بر اندر و
 نه دیدن ز چشم و شنیدن ز گوش
 زمین از هوا کس ندانست باز
 چو سه پور مهراره با سه سپاه
 هم اندر زمان کوس کین کوتند
 سوی خیمها روی دادند تیز
 چون در یکی خیمها در شدند
 ۳۵۸
 همای سرامانز گفتا که هین
 کین بر گسارند گردان جنگ
 چنان بر شد آوای گردان بابر
 همای سرامانز قیس دلیر
 بر اندند در پیش و آمد بجنگ
 ۳۵۹
 همه از پس این دو کینجوی گرد
 کشیدند شمشیرهای گران
 گرفتند اندر میان آن سپاه
 بشمشیر خویشان همی ریختند
 ۳۶۰
 یکی را نمادند زنده بجای
 دهنده شب تیره چون برق بود

بر اندند لشکر بخشم و ستیز
 همه نامداران خنجر گذار
 رسیدند گردان زخم آزمای
 نه افروخته آتش از پیش و پس
 بد انسان که زنگی میان زنگال
 زمانه بجنگ هر بر اندر و
 نه در دل دلیری نه در مغرور
 که یکسان نمودت نشیب و فراز
 ندیدند کس را بی راه و راه
 بتیزی چو آتش در آشفند
 بر آورده نعره بخشم و ستیز
 ز پس بانگ مانند تندر شدند
 گشاید ای جنگجویان کین
 کشیدند شمشیر مردان جنگ
 که گشت ابر گشتی کنام هر بر
 کشیدند شمشیر مانند شیر
 نکردند گردان جنگی درنگ
 نهادند روی از بزرگ و زخورد
 همی تاختند از کران تا کران
 کشان بد فرستاده مهر و شاه
 زخون سبل گشتی برانگختند
 سر جنگجویان در آمد بپای
 بخون در تن کشتگان غرق بود

۳۶۴. چو این مژده بشنید شه دهرای
 کله را بر انداخت اندر هوا
 نشست از بر رهوردی چو باد
 بشدتا پیش نبوده همای
 بوسید چشم و سرش چند بار
 ۳۶۵. بیاورد مهراوه را بسته دست
 برد همایش ز تن سر برید
 جهان مهر مهراوه دیگر بخت
 فرو برد ویرا باهی ز ماه
 جهان را چنین بود هواره کار
 ۳۶۶. ازو نیست خشنود دشمن نه دست
 چو مهراوه شد کشته شه دهرای
 همان هرچه بودش هه سر سر
 کت و تاج زر و کنیز و غلام
 بزرگان لشکرش را هرچه بود
 ۳۶۷. دگر قیس را بیکران چیز داد
 بنده هیچ شاهی بدان برگ و ساز
 بدان شهر رفتند بر کو هسار
 و زانجا هه مرز هندوستان
 ز هر شهر هدیه برد همای
 ۳۶۸. پذیرفت شه داد شهراده را
 هه مرز هندوستان چون بگشت
 های گرین رفت با او بشهر

بخت از بسی شادمانی زجای
 تو گفتی همی پر بزد بر هوا
 بتکر را نداسب و بر روی داد
 و را دید دلشاد و را مش فزای
 ز تو گفت گشتم هه راست کار
 های و دل از مهر او برگشت
 دل اندر برد همای آر مید
 نبات از زمین مرادش نرست
 در آورد از که مرا و را بچاه
 دهد شکر و از پیش ز هر مار
 بدرد مهر و بر از کینه پوست
 هه داد گنجش بفرخ های
 سلاح و ستور و کلاه و کمر
 بدو داد با هرچه بودش تمام
 بقیس گرین داد در وقت زرد
 نه چندان که آنرا توان کرد یاد
 که آنکه های یل سرفراز
 شه و لشکر و سروان ها مویر
 بگشتند گردان کشورستان
 میردند و زی نامگستر های
 همان نامر قیس آزاده را
 شه هندری شهر خود ره نرست
 ز برگ شمی یافته بدیش بهر

سنان یلان گشت سینه شکاف
 کند سواران سراویز گشت
 تو پنداشتی میغ خون تیغ بود
 چه میغی که هر که خونبار شد ۳۶۲۰
 بسا کس که در کین ز هول همای
 بشمشیر هندی سرازتن برود
 بد اسو که او روی دادی بجنک
 هزار و دوسه مرد در قلبگاه
 سوی صفت پیلان جنگی براند
 صف زنند پیلان زهم برگشت ۳۶۲۱
 بدو شاه همراه تیز اسب راند
 بدو در شد و زد شگرزی بزور
 همی خواستش پشت برکا شتن
 کند اندر افکند شهزاده زود ۳۶۲۲
 کسانش بیاورد تا پیش قیس
 دود ستش بست و بقیش سپرد
 ز بر کرد وزیرش همه قلبگاه
 سپه را چو شد شاهشان دستگیر
 با نند بر جای رخت و بنه ۳۶۲۳
 بتاراج بردند بنگاهشان
 بگشتند چندان بی راه و راه
 فرستاد کس فرخ اخترهای
 خبر دادش از جنگ و زرمگاه

گذر کرد تیر دلیران ز ناف
 سرخجریز خونریز گشت
 که بارنده مانده میغ بود
 از وجان جنگاوران خوار شد
 ندانست باز او سر خود ز پای
 سناش سنگ اندر آهن برود
 نکردی کس از جنگجویان درنگ
 بفکند و در قلب بر بست راه
 تو گفندی در سد کوه سنگی براند
 در افکند در صفت پیلان شکست
 که اندر دل افزون شکیبش نماند
 نشد کارگر گزیش از بخت شور
 شدن لشکر خویش بگذاشتن
 بیال اندر و نش و زاسبش برود
 از و شادمان شد دل ریش قیس
 سوی قلب لشکرش یک حمله برد
 شکستش بیکه سراسر سپاه
 گریزند گشتند برنا و پیر
 برفتند از هر سوی یک تنه
 گرفتند هر گوشه راهشان
 که از کشته شد بر سپه بسته راه
 هم اندر زمان سوی شه دهری
 ز بند شه و از شکست سپاه

که آن شهر خوانند غزنی بنام
 از آنجا تو سوی خراسان روی
 چو آنجا رسیدی خرم و شاد خواری
 برآید ترا کار تا زود تر
 ۳۶۹۰ که داری خزینه نه چندان کون
 بپاسخ چنین گفت شه راهای
 بخت تو و دولت و کام تو
 هم گنج باشد فزون هم سپاه
 ز دشمن برآید همه کام من
 ۳۶۹۵ تو باید که باشی همه ساله شاد
 شمش گفت بنشین که فردا بگاه
 های دلاور بپاده نشست
 شمش داد چندان طرائف گنج
 بخوردند شب باده تا با مداد
 ۳۷۰۰ بیامد شه هندزی بارگاه
 بخدمت بر تخت خم داد پشت
 همیشه سرافراز و پیروز روز
 شمش خواند و بر تخت پیش نهاد
 بفرمود تا سربس چار پای
 ۳۷۰۵ همه از پی شاهزاده تمام
 بشهزاده گفت اگدور روز باش
 که فرخنده اختر شود راه را
 چو از برج عقرب شود ماه دوز

بگروم خراسان سراسر تمام
 بسه مه سوی شام آسان شوی
 خزینه هزینیه کن ای نامدار
 شوی بر مخالف مظفر مگر
 کجا هست جای دگر زبان فزون
 که اعلای و روی تو را ش فزای
 چو افتاد بر سر مرا نام تو
 هم تاج باشد هم تخت و گاه
 کشد سوی نیکی سراجام من
 که بی تو زمانی زمانه مباد
 بسازم ترا من همه برگ راه
 بوی برد با شاه و با قیس دست
 که از دیدنش دیده ها دید برنج
 ز پیروز چون که با بام داد
 های هنرمند شد پیش شاه
 بشه گفت بخت مباد اشبشت
 شه هند و زما شده دلفروز
 برو نام جان آفرین را بخواند
 کجا بارکش بود در هند و مای
 بسیارند تار و گرد روز رام
 شب و روز می خورند کف ز پاش
 بعقرب نباشد گذر ماه را
 برو زانکه هست کج راه دوز

چو در شهر شد هم زمان از بخواند
 همی تا سر سال با شاه بود
 ۳۶۶۵ سر سال چون مهر شد نری بره
 ستاره بدرید بر لاله باد
 سر شک از سر شک هوا شد طری
 بر آورد بلبل نو آیین نوا
 پر از برگ گل چون گلستان بود
 ۳۶۷۰ یکی روز در باغ باد همی
 پر از می یکی جام بر کف نهاد
 چو می خورد شه را چنین گفت
 مرا گفت انرا بدر سوی شام راه
 یکی سال با من تو ایدر باش
 ۳۶۷۱ کز آن چون برین وعده سالی گذ
 دهد شاه داننده دستوریم
 که باید همی رفتم از سوی روم
 مگر من بفرستد نامدار
 ز قیصر بوزم بیکبار کین
 ۳۶۸۰ چون و کینه جستم شوم شاد دل
 شهنشاہ چون رای بیند کز آن
 همان قیس با شاهزاده زیای
 بپاسخ بدیشان چنین گفت شاه
 که از بهر رفتن بمانه نماند
 ۳۶۸۵ منم با شما تا سر مرز همد

برایشان زکف در گوهر فشانده
 نشاط و دل و شادمانی فزود
 بخندید گیتی ز گل یکسره
 ز گلبرگ نشانند جز ژاله باد
 ز هر گلبنی گشت پیدا پری
 بشیرین نوا کرد هر دل نوا
 سپهر و زمین هر دو یکسان بود
 همی خورد باده همایون همای
 بنوشید بر پای شه را بیاد
 از آغاز با شه چو را ندید سخن
 دهم من ترا با تو آیم براه
 شب و روز با کام و با کرباش
 نخواهد شد از گفت خود بازگشت
 اگر چه دژم گردد از دوریم
 دیگر بیامودن آن مرز و بوم
 بر من چون سپه را بر آن بوم و بر
 چون کس نجستست هوا را کین
 مرا گردد از آنده آزاد دل
 برفتن بود مرا ره هفتون
 ستایش همی کردد برد همی
 که فردا بسازم همه برگ راه
 بپاید شما را به اسب راند
 بشهری که هست از مرز همد

کنون شاه والاهاى ایدرست
 همی تا شدن شاهراسوى روم
 برد تازشده سوى ایشان خبر
 ۳۷۳۵ نباید که ایشان بدام بلا
 هم اکنون سبک هندوى تیزگام
 که زینجا سوى روم ره بسپرد
 ازو چون شنید این های دلیر
 که زنجیر خواهد گسستن همی
 ۳۷۴۰ چو بر صبرش از خشم نامد گیرند
 گزید و بیاورد قیس آن زمان
 بدو روز فرسنگ سدرش شدی
 یکی نامه بنبشت شد زى پدر
 درو یاد کردش همه سرگذشت
 ۳۷۴۵ همان نامه داد زى شاه شام
 چنین گفت اینک پس نامه من
 هم لشکرست و هم گنج بیش
 پس آنکه درود گل کا مکار
 ز بس گریه او روان سود قیس
 ۳۷۵۰ بهند و همانگاه نامه بداد
 همی رفت بر ره چوپنده نراغ
 بدو مه بپمود هندوستان
 بدو ماه دیگر سوى روم شد
 ز لشکر نشان یافت برداشت راه

بکینش کمر بسته دولشکرست
 فرستد یکی را بدان مرز و بوم
 پس آنگاه شاه خود رود براثر
 بمانند چو تن دیگران مبتلا
 فرستد های دلاور بشام
 از آنجا خبر باز شاه آورد
 بر آشفته مانده نر شیر
 نشاید و را چرخ بستن همی
 بفرمود تا راه بر یک فوند
 که رفتی بره همچو باد دمان
 بره در چو نراغ سیه پرزدی
 چنان چو تن بنیسد هنر و سپر
 که بر سر مرا و را فلک چو بگشت
 گذشته درو یاد کردش تمام
 همی آیم ای مهتر انجمن
 نباید کشیدن تار نچ بیش
 نبشت و شدش دیده ابر بهار
 برو از دل و جان بنخسود قیس
 برون جست هندو بگردار باد
 که برده همی در که و دشت نراغ
 گذر کرد از آن کشور دستان
 چو نزد یک آن مرز و آن بوم شد
 بنزد یک لشکر چو بگذاشت راه

تو امروز با قیس خوش خور که من
 ۳۷۱. که تا چار پای از همه جا بگاہ
 ز اسب و ز استرهای و ز هیون
 ببايد هیون بیشتر ده هزار
 هات اسب و استرد و چندین کرد
 بدو هفته گردد ترا کار راست
 ۳۷۱۵ بری با خود آن همراهان را براه
 بگفت این و بر خاست و در پرده
 بیامد بخانه هندورهای
 یکی مرد را دید از شهر شام
 مرورا چون شناخت خواند پیش
 ۳۷۲. فرود آمد و شد بجای نشست
 چون نشست او را بر خود نشاند
 خود و قیس با او نشستند شاد
 پرسید از قیس کز مرز شام
 چنین گفت سالیست تا آمد
 ۳۷۲۵ یکی مرد با زار گانست مه
 و را که خدایی بدست منست
 از و خوشند من که درد و سزای
 گر از شاه پرسید و ز شاه شام
 شه مصر با او سوی روم رفت
 ۳۷۳. بکین جستن نا مگسترهای
 خبر بود آنجا که یک قلعه هست

شده اندکی نا توانم بتن
 بسیارند شایسته از بهر راه
 که باشند که پیکر و که سرون
 که در و کشند مرتل ز بار
 که ز را د خانه کشند بیشتر
 به تاروی توبی آزار راست
 که هستند مانده بدین جایگاه
 تنش در زمان از تب آزرده
 براه اندرون نا مگسترهای
 هنرمند را بود بوالحرب نام
 سیردش زره سوی بنگاه چو
 گرفته مرا و را بد و دست دست
 کسی کش نبایست از آنجا براند
 بخوردند چیزی کجا دل گشاد
 چه وقت آمدی ایدرای نیکنام
 بدین جای نه که خدای خودم
 جوانمرد و آرا ده و روز به
 شب و روز با او نشست منست
 از و باد خوشنود کیهان خدای
 سوی روم شد با سپاهی تمام
 سوی آن بلایه بر و بوم رفت
 بر آنم که باشد رسیده بجای
 های همایون بدو در نشست

هیگفت باقیصر از بد زنده
سپه را بود ناگه از وی شکست
۳۷۸. همی تا رسم من بفال بهمی
نه استغف نام نه دیار و دید
چو گشت اسکدر این شه شام زود
بعنبر سرخامه اندر سرشت
بنامه درون نیکو بدیاد کرد
۳۷۸. و را گشت اگر دیر مانی براه
زبویم دردست او ماز بون
شه مصر هم نیز چون نبشت
ستد چو ن دو نامه ز شاه اسکدر
گل کا مکار از پیش خواست شد
۳۷۹. ز قیصر سپاهی در آمد بجنگ
نرفت از پی آنکه پشت سپاه
کمر بست در جنگ و پیکار را

بترسم که باوی نه در خورزند
بباید در پیکار شان دست
کنم روم از جا ثلیقات تمهی
نه قسیر و رهبان نه کفار و دیر
قلم برگرفت و بی آرام زود
جواب های دلاور نبشت
ز قیصر بشهراده فریاد کرد
شکسته شمر مرا و سپاه
بفریاد ما به رسی گر کنون
همه نامه از گریه خونین نبشت
چنان رفت کز باد ابر بهار
بدل در شدن چون و را راست شد
چو گرگان درنده تیز چنگ
نبد کس جز از وی بدان جایگاه
ستایش بسی کرد دادار را

گفتار اندر جنگ کردن قیصر و شاه مصر

سپه برگرفت و شد از پیشبان
چنان بر شد از دو سپه بانگ نای
۳۷۹. تو گفتی چنان کوس کین کوفتند
تبیوه بدانسان خورشند گشت
در آهن سواران جنگی شدند
ز سم ستوران زمین گرد گشت

گزین نامورد دختر سرفراز
که برداشت پنداشتی که ز جای
کز و آسمان بر زمین کوفتند
کز و زهره زهره جوشند گشت
ستوران کشان کوه سنگی شدند
بشد بر سپهر بین گرد گشت

۳۷۱۵ شه مصر را دید و نامه بداد
 ز کار پسر در شگفتی بماند
 پس آنگاه هم در زمان اسکدار
 کد است شد نزدش و نامه داد
 شگفت آمدش کار قریح های
 ۳۷۱۶ نشسته برش بدگل کامکار
 ز پیش های آمد از مرز هندی
 بدو داد نامه چو نامه بخواند
 دل او چنان شد ز بسیار غم
 دو چشمش ز بزرگ ریبه بی نور شد
 ۳۷۱۷ هیچوقت با پیک رفتن براه
 پدر را چنین گفت کاین اسکدار
 به تیز پایست یا کند پای
 شد اندر زمان ترجمانی بخواند
 و را گفت ازین هندوی تیز پای
 ۳۷۱۸ چه وقت آمد و چند بود او براه
 بهند و زبان گفت پس ترجمان
 سپیدی گشت راه را چون پای
 چنان داد پاسخ که در چهار ماه
 ز بهر جوابم شد سر فرزند
 بود پیش من باز در راه های
 ۳۷۱۹ بزم زینت سپه من بدو آگهی
 مرا چون فرستاد پس بقدر

چو در نامه شه هر چه بد کرده یاد
 برخ بر زود دیده دو رود راند
 پسر سید تا شام مرا شهریار
 نبشته شه شام چون کرد یاد
 فرو ماند از بس شگفتی بجای
 و را گفت این نامه و اسکدار
 ستودست بوم و برو و رز هندی
 ندیده بدینار بر درفشاند
 که از خون دلش داد بر دیده ام
 شکبان زمان از دلش در شد
 نهان از پدر یک تنه بی سپاه
 کجا نامه آورد از آن نامدار
 بچند آمد از پیش قریح های
 که پوشیده بروی زبانی نماند
 اگر بر روی تاز پیش های
 چو پیروز را به بیگاه و گاه
 که ای اسکدار شه خسران
 بچند آمدستی ز نزد های
 بیایم پیموده یکساله راه
 ز نداری تا گردم امروز باز
 کجا شیر دارد برو به های
 که هستش دل از شادمانی نمی
 دلش بود از لشکر شهریار

اگر زانکه باز اوست جویای کین
 یکی گفت ای نامور شهید یار
 چنان دان که این نیست آن نامور
 شنیدم کجا دختری سرورست ۳۸۲
 یکی دخترست او شه شام را
 کجا دوست دارد مرا و راهای
 نه از پیل تر سده از نر شیر
 چو قیصر شنید این شد دل درم
 همی گفت کرد دختر شاه شام ۳۸۳
 بجانستم از وی کنون بیم و باک
 اگر زانکه برو میات یافت
 های آید از زانکه یار یگرش
 که او خود بر آرد ز لشکر دمار
 اگر چه شکسته شد از ما های ۳۸۴
 نباید بدان غره بودن که اوی
 که چون زنده شد باز باز آید او
 خبر شد بدو هر کجا هست وی
 کنون تا ورا آمدن سخت کوش
 شب از روز امشب چو گیرد گریز ۳۸۵
 مگر تا رسد شان بیاری های
 که تا آمدنشان دگر بهم
 بگفت این و فرمود تا از سپاه
 سپه برگزیدند ششصد هزار

نمانیم ما زنده در این زمین
 از و بهتر است این دلاور سوار
 که بد بسته ز آغاز بد کین کمر
 که از وی هراسان تر از لشکرست
 سحر کرده در سروری نام را
 سر جنگجویان در آرد بیای
 چو نیست جویای کین یک دلیر
 بسایید بر رخ زرد دیده دم
 دلم بود گشته گرفتار دام
 از و گشت خواهد سپاهم هلاک
 شود کشور روم از و پاک پست
 نباید سپهدار کس دیگرش
 کند یک تنه با سپه کارزار
 سر جنگیان زو در آید بیای
 هزیمت شد از ما و بر کاشت روی
 شه شام را سر فرزند آید او
 ببايد بساید زمین زیر پی
 شوم من سوی جنگ بنهاد گوش
 سپه راند باید سوی رزم تیز
 پراکنده باشم سپه را ز جای
 بود مرا گشته چون نوش سم
 سپهدار مردی دوسد کینه خواه
 دلاور یلان همه نامدار

از آسمان ناپدیدار شد
 چنان بود رخسند زنگرد تیغ ۳۸۰۰
 همی تیر بارید بر دیر و ترک
 از آوای اسباب و جگر کمان
 سنان از سوی سینه هجومی بود
 یلان را ز سرباس سر شد ستوه
 بقلب سپاه اندرون تازان ۳۸۰۵
 سرانرا بنیزه سداویز شد
 تو پنداشتی ز رنگه ها موار
 چپ و راست هر سو که او حمله بود
 دوسه پیش کرد دلا و پرکشت
 همه قلوب لشکر زهر کرد و زید ۳۸۱۰
 گریزان برفتند از دیگران
 همه سوی قیصر نهادند روی
 هیچکس هر کس که از یک سوار
 که چنان سوار ندیدیم ما
 بیک حمله صفی بهم برزند ۳۸۱۵
 چه بازخم کویال سنگیش ترک
 بنیزه یلان را ز زینت برگرد
 تو گوئی که دیوست نه آدمیست
 چه یک مرد در پیش او چه هزار
 بدیشان چنین گفت قیصر که باز ۳۸۲۰
 کجا او بود قریح اخترهای

کجا روز همچون شب تار شد
 که برق درفشنده از تیر میخ
 چو بر سنگ و بر کوه بار و تگرگ
 همی کمر شد گوشت و خیره روان
 رونده ز خون در سپه جوی بود
 ز خنجر زره بیگانه شد گروه
 گل کا مکار آفتاب ز ناز
 یلانرا بشمشیر خون ریز شد
 ز خون بود چون گاه گل کاله زار
 بکویال یال یلان کرد خرد
 بقلب سپه در بنخم دشت
 سپه را بهم زود برزد نه دیر
 چو کشته شدند از سپه سواران
 دیگر جنگ کردند ندیدند روی
 سپه گشت ما را همه تار و مار
 بچنگ اندرون همچو تندردها
 همه گرز بر تارک سد زند
 چه با خنجر آنگون بید برگ
 زنده بر زمین و پی بسپرد
 از و رو میانرا دل و جان غمیست
 ندیدیم ما این چنین یک سوار
 سوی روم باز آمد آن سرفراز
 سر جنگیان زود درآمد بپای

نه چندان سپه بدزروی گروه
 بتازی سپه بر ایشان شکست
 سوی بنگه خویشان تیز تاز
 چو بر چپ و بر راست یکتا ماند
 ۳۸۷. نرویی سپه کس نرفت پیش
 بنزد پدر سوی پرده سرای
 همان بدگزینان شد شاه مصر
 پدر را هیچست هر جایگاه
 که در وی نهایت رفتن سوار
 ۳۸۷۵. فرود آمد و رفت پیش پدر
 شب آمده رخت بردند پاک
 سحر که چو سر برزد از کوه سار
 سپه قیصر روم را بیکران
 نیارست در بیشه رفتن کسی
 ۳۸۸۰. هیچکس قیصر که آتش نزنید
 مگر شای بسوزید در بیشه پاک
 پیاپی را گفت یک یک سپاه
 کجا سر بر آتش در زخمیم
 که چو بش همه تر و آبست و گل
 همان بیشه بس بیکرانست و کوه
 زما لشکر دشمنان یکسره
 بدیشان نباشد ز ما دسترس
 زهر سو بر ایشان گرفتیم راه

کز ایشان تهمی بود صحرا و کوه
 فتاد و ز هشتان سپه داد دست
 ز پس روی دادند و رفتند باز
 گل کامکارا سب را تیز راند
 نیارست آهنگ کردن کشش
 بیا میدند و پدر را بجای
 گرفته از آن زمرگه را مصر
 یکی بیشه دید او گرفته سپاه
 درختش بهم در شده هامور
 همان هر چه ماندش سپه سر
 در آن بیشه کس بود پیرا خاک
 درفشنده مهر آمد از هر کنار
 گرفتند آن بیشه را در میان
 نه بیرون بی اندیشه رفت کسی
 درین بیشه و زهر سوی برد مید
 بر آید از جان و تنشان هلاک
 که زی بیشه ما را چنان نیست
 ز سر تا بپایان بهم بد زخمیم
 نباید درین شاهرا بست دل
 بدو هست پیوسته چون شد ستوه
 روند از سوی کوه و سوی دره
 ز بیرون بیشه بیا سیم و بس
 شوند اندرین بیشه یکسر تپاه

بنیزه دل دیو کین آزدی
 همه از سوی رزم گیرید راه
 جهات تنگ بر شاه تازی کنید
 در آرم بقلب و بوم سایه دار
 نمایید بدخواهرا ستخیز
 فلک را دمان گشت بر لایورد

که هر یک سپاهی بهم برزدی
 بدشانت چنین گفت فردا پگاه
 بهر گوشه رزم سازی کنی
 که من مرد جنگی سه سه هزار
 شما چون زهر سودر آید تیز
 بگفت این و بود ندان تا زرت زرد ۳۸۵.

گفتار اندر جنگ گل کا مکار با سپاه روم

ز غریزند کوس شد کز گوش
 که بر ساخت قیصر سپه بشمار
 که جز جنگ کردن ندید ستیزی
 دگر هیچکس داشته ست از شما
 همه جا ثلقات آن مرز و بوم
 بیاورد گردان گردون فراز
 ز برگستوان دار و خنجر گذار
 بهم چون رسیدند دره فراز
 ز گرد آسمان شد چو دریای قیر
 گریزان شد از ناله نای دیو
 که با تیره شب روز را راست کرد
 بگرد سپه در نهان گشت میهر
 بسا تیر گزین روان را پراند
 همان از سپاه گل کا مکار
 بنیره تن رومیان آزدن

سپاه اندر آمد چو دریا بجوش
 خبر رفت نزد گل کا مکار
 سوی رزم داد ست یکبار و روی
 نه چندان سپاهست کاندز چها
 همه جنگ جوینده گردان روم ۳۸۵
 چو شنید این دختر سرفراز
 دلاور سواران دوره ده هرا
 شه روم را شد سک پیشبان
 نهادند در یکدگر تیغ و تیر
 برآمد ز کوس و تبیره غریو ۳۸۶
 ز ستم ستوران چنان خاست گرد
 مستوه از سان گشت روی سپهر
 بسا دل که در برش خنجر کفاند
 ز رومی گره کشته شد بشمار
 سته دختر شاه گشت از زدن ۳۸۷

بدادش چو دستوری آنگاه شاه
 پس از بارگوه رسی چار پای
 شه هند با او بشد تا ببلخ
 شه هند از بلخ چون گشت باز ۳۹۱۵
 بره در دوان پیک را دید شاد
 چو بر خواند مر نامه را خود جواب
 ز بهر پدر و ز پی جفت خویش
 دو منزل یکی کرد و خود پیش راند
 چون زد یکی مرز روم او رسید ۳۹۲۵
 فرود آمد و برد پیشش نماز
 زاسب اندر افتاد بی هوش و حال
 پسر رفت و ز خاک برداشتش
 ببرد و گرفتش ز مانی دراز
 پسر را ببوسید سد بار چهر ۳۹۳۵
 ز بهر توأم من بروم آمده
 ز بیایه قیصر شکسته شده
 پدر را چنین گفت کای سرفراز
 که تا باز دیدم رخت دلفروز
 ز هندوستان با سپاهی گران ۳۹۴۵
 که تا بر تو نایزد دشمن شکست
 سپاه هست و پیل از پسم بیشمار
 دوسد گنج افزونتر آورده ام
 شه هند را من ز روی بهی

بیامد شتابنده با او براه
 همدست در راه پیش های
 همان همراهانش نه با عیش تلخ
 بیامد بره گرد گردن فراز
 جوابی که آورد ویرا بداد
 دو چشمش شد از درد ریزنده آ
 دل مهربانش شد از پیچ یش
 سپه را سراسر ز پس باز ماند
 براه اندرون مر پدر را بدید
 پدر چون نگه کرد زری سرفراز
 تو گفتی که بدتن شد جان زال
 در آن خیمه گی خوار نگذاشتش
 بر آورد سر شاه گردن فراز
 و را گفت ای مر مرا ماه و مهر
 بدین کشور و مرز و بوم آمده
 بجان زان بر و بوم رسته شد
 مرا زان زمانه نیامد فراز
 شمع شدند دیدار روی تو روز
 چنان آمدن من که باد بزان
 نکرد ترا اختر جنگ پست
 همان بیکران اشتراک زربار
 کشن راه از زیر پ کرده ام
 نشاندم چو باید بشاهانشهی

۳۸۹. که در بیشه گردندی مَر مَر
 دگر چو نیا بند خود خوردنی
 در مه یاسه مه زنده ماندن
 گرفتند پس گرد بیشه سپاه
 شه شام و یکسر سپاهش زجان
 ز تنگی نان خیره و آب خوش
 ۳۸۹۵ همان بود در بیشه بسیار مار
 دو بهر ز لشکر بدان بیشه در
 سه ماه اندر آن بیشه بودند از
 نه بیرونشان نه در بیشه خوش
 فرستاده کس بره تیز پای
 ۳۹۰۰ بر چشم و گوش سراسر سپاه
 مگر شات همان دروان از گزند
 هم کرد نفرین گل کامکار
 ز بهر پدر بود خسته جگر
 که از بهر اورنجه بودند پاک
 ۳۹۰۵ هم خواست خود را بریدن گلو
 بدل گفت اگر زانکه خود را کشم
 پدر ماندم با سپه رنجه دل
 بر آنم که اندر رسد از های
 شکیب آمد اندر دلش آن زمان
 ۳۹۱۰ های دلا و چو آنگاه پیک
 هم اندر زمان شد بر شاه هند

بر آرند از جان ایشان دمار
 نباشند در بیشه جز مردی
 فُسرده شود دردها نشان نفس
 بر ایشان بیستند هر گوشه راه
 بریدند او مید و زخا نمان
 ز بار غمات دل شده بارکش
 که کردند هزیمان جگرشان نگار
 تبه گشته بودند و رفته جگر
 شده بیخور و خواب از بیم مار
 نه روزی گذشته ز اندیشه خوش
 مگر شات خبر آورند از های
 که تا کی رسد شاهزاده ز راه
 بیا شدند ایمن بجات از گزند
 شب و روز برگردش روزگار
 ز بهر سپاهش همه سرسبز
 شب و روز با ترس و بایم و باک
 گرفته چو ره دید از چار و سوار
 نه خود را ز خوشیان دوسدار
 اگر گیردم مرگ در نیجه دل
 کنون یک کامد به تیز پای
 هم بود یکچند گاه با غمات
 فرستاد و شد تیز بر راه پیک
 بدستوری رفتن راه هند

سپاهست بگزیده پنجه هزار
 من از پیش را ندم چو باد بزان
 ۳۹۶ که هستی ز قیصر شکسته شده
 سراپرده فرمای اینجا زدن
 دوروز و دو شب باید اینجا بگاه
 پس آنکه ز پس باز رفتن جنگ
 که در بیشه شاه شامست اسیر
 ۳۹۷ همان دخترش هست با او که من
 پدر گفت فرمان من آن تست
 را نیست فرزند جز تو دگر
 سپه را بفرمود کامد فرود
 فرستاد از سوی بیشه دوان
 شنید این چو از وی گل کامکار
 ۳۹۸ بجان آفرین بر ستایش فرود
 های آنچه بدست گذشت ز پیش
 ز قیس دلاور برش یاد کرد
 ز پس بود قیس یل نامجوی
 ۳۹۹ سیم روز بالشکر اندر رسید
 نوازیدش و کرد جاهش فروز
 ستایش برش قیس بسیار کرد
 شه مصر چون دید چندین هزار
 سراپرده و خیمه بیکران
 ۴۰۰ کشان پیل زرادخانه برنج

بزرگان هندوستان هاموار
 لب از انده تو بدندان گزان
 بجای زن بروم رسته شده
 کجا هست جای فرود آمدن
 فرود آمدن تا بیاید سیاه
 نکردن بدین جای افزون درنگ
 کسش نیست اندر جهان دستگیر
 نخواهم بی او زنده بر پای تن
 نه فرمان کجا جان من آن تست
 قوی مرا نور و چشم سر
 یکی یک مانده باد و دود
 خبر برد از تو دخت جوان
 ز خشر گشت همچون گل اندر بهار
 همان هر زبانی نیایش فرود
 پدر را همه گفت از کم و بیش
 دل شه بدان نامر شاد کرد
 براه اندر رفت با سپه تیزپوی
 بر شاه شد شه چو او را بدید
 پسر سید سده ز راهش فروز
 و را بر سپه شه سپهدار کرد
 ستور و شتر گوه و زتر بار
 صف پیل ز نیم و سیاه گران
 همان تاج و تخت و گرانبار گنج

۳۹۳۵ بسی جنگها کردم از بهروی
 بمن داده چندان طرائف کشته
 نه در مصر باشند در مرز شام
 بیا مد شه هند با من بداه
 ز مرز خراسان زمین بازگشت
 ۳۹۴۰ همیخواست با من بروم آمدن
 بسد لایه کردم و را با ساز راه
 قوی گشته شاهی هنوزش نبود
 بمن برخیزنه هزیننه شدش
 مرا داده پیاست سد بیشتر
 ۳۹۴۵ هزارا شتر بارکش همچین
 همی دوت گرانمایه سد پاره ترگ
 زو بیشمارست و خنجر بسی
 هزارست ز زمین و سیمین طبق
 بر از مشک و کافور حقه هزار
 ۳۹۵۰ که یک حقه زان باریکا شتر
 سرا پوده و خیمه سیسد فزون
 همان خرگاه از خنجر بخش نم
 غلام و کنیزست نیکو هزار
 ز بهرمی و میهمانست باز
 ۳۹۵۵ صراحی و کاسه ست از زر و سیم
 سمندر از اریست از بهر خوان
 طریفل کجاخیزد از هند هست

سرد شمنش را سپردم پی
 شنیده نباشد ز کس هیچگاه
 طرائف که شه دادم از بهر نام
 همی راند در راه با من دو ماه
 بی پیل ژندش زمین در نوشت
 بکین سوی این مرز بوم آمدن
 که بر هندوان بود نوگشته شاه
 ز هر گوشه دشمنش کین فرود
 هزیننه فزون گز خیزنه شدش
 دونده هزارا سب با زمین زر
 پلاک دوسد تیغ در خورد کین
 بزر کرده سیسد سپرهای گرگ
 کمرها که چو نان ندارد کسی
 همی دوت ز عودست رنگین طبق
 فزونست ز زمین همه هاموار
 سداستر همه بار عود ترست
 بزر آرده دیبه گزینه گون
 که چوبش ز عودست بیشست مید
 بزر جامها بافته ده هزار
 دوسد خوان سیمین ز زر کرده
 طبقها مکل بدر یتیم
 که چو نان ندیدست کس در جهان
 دوسد شتر گامزن بار بست

فرود آمد از اسب بوسید خاک
 ۴۰۰۵ بفرمود تا اسب را بر نشست
 مرآت بیشه را چندی از هر کران
 همی داد شان آگهی از ههای
 برون آمد از بیشه یکسر سپاه
 با نرید قیصر چو گفتندش این
 ۴۰۱۰ چو یازمین شدها بنجا ههای
 فرود آمد و بود و آسوده گشت
 رسیدش بدریا سپه چون فراز
 سپه چون سراسر فرود آمدند
 همیکرد یک یک بر او آفرین
 ۴۰۱۵ شه او را دودیده بوسید و گفت
 سزد گر بپاداشن تو رسم
 همان دختر شه گل کا مکار
 شه شام چون دید سیلان شدند
 از یثبات بر رسید و گفتا ههای
 ۴۰۲۰ ز بهر شه روم تا در نبرد
 همان نیز بسیار گنج و سپاه
 فرو ماند خیره از آن بیکران
 ههای گزین با گل کا مکار
 ز بهر تو آورده ام من ز هند
 ۴۰۲۵ بوسید رویش گل کا مکار
 مراد دیدن تو ز گنج گهر

شمش آفرین کرد بر جان پاک
 ز سختی سپاهم همی گفت ست
 بقصر دویدند کند آوران
 که از یک کران بیشه پروانچای
 همی آمد از راه بی مر سپاه
 ز پس برد لشکر دو منزل زمین
 فرود آمدن را گزین کرد جای
 برش تا سپه راه پیورده گشت
 همان نامور قیس گردن فراز
 شه شام را پیش خرم شدند
 بشد قیس و بوسید پیشش زمین
 که رنجی که بردی نما ندم نهفت
 که اندر سپه نیست چون تو کسم
 فری گفت مر قیس را بشمار
 از و هر یکی همچو کوهی بلند
 که آورد سد گفتی از مر مای
 بر آرند از جان و لشکرش گرد
 بدید و طرایف بی اندازه شاه
 گرانما به اسبان و از اشتران
 چنین گفت کین اشتران را بیار
 هم از هند و زمای و زمرز سند
 و را گفتای پر هنر شه دیار
 بهست و ازین خواسته سز بسر

دو چشم سرش هردو خیره بماند
 های دلاور همه هر چه برد
 پذیرفت از رویی جز یک ستور
 دو اقلیم رفتی بیک روز در
 ۳۹۸۵ شه مصر دیگر نبودی پیل
 از ایشان بدل در شکوه آمدش
 سه روز و سه شب چون بر آسوده
 های همایون سپه برگزید
 بشد پیش رجایی نیا سرد هیچ
 ۳۹۹۰ بیک هفته نزد یک آن بیشه شد
 همان روز برزد بروی سپاه
 دوسه مرد را بیشتر کشت و خست
 شه شامرا کس فرستاد و گفت
 که من این زمان راه بگشوده ام
 ۳۹۹۵ بسه روز فرسنگ سدرانده ام
 پدر را براه اندرون دیده ام
 مرا دید در ره ز پس بازگشت
 شنید این خبر چون شه شام زد
 خود و دختر و آنچه ماندش سپاه
 ۴۰۰۰ نخستین برش شد گل کامکار
 چنان هردو اندا بر آمد خروش
 برایشان شه شام گریان بود
 های دلاور چو شه را بدید

بسی آفرین بر شه هند خواند
 پدر را بخشید بر جای زود
 رونده بد انسان که بر چرخ هو
 بتازش چنان بد که مرغی سپر
 یکا یک بدید او چو یک کوه نیل
 دل از سسم ایشان ستوه آمدش
 ز پس رفت چون باد برداشت
 دوره ده هزار و سرائر کشید
 شب و روز در راه نغزود هیچ
 بنزد یک بیشه بی اندیشه شد
 سوی بیشه بگشود یک کور راه
 فزون از دوسه را گرفت و بست
 برون باید آمد کون از نهفت
 چو باد بزان راه پیموده ام
 ز پس لشکر بیکرات مانده ام
 و را چهره و چشم بر سیده ام
 تو گفتی که با باد هنباز گشت
 برون آمد از بیشه با گام زود
 رخ از در و از ده شده همچو گاه
 گرفتش ز مهر دل اندر کنار
 ز گریه که از هردو ان رفت هوش
 بر آن هردو ان دلش بریان بود
 تو گفتی که نو گشته مه را بدید

۴۰۵. بشد باطلایه بگشتن بگرفت
 همان قیصر روم چون زو خبر
 بشب در طلایه بهم برفتاد
 کشیدند شمشیرها از نیام
 ۴۰۵۵ ز هر سو سپه گشته شد مرد چند
 که ز آن سو طلایه ست مردی هزار
 که خا و ست با تیغ او چون خمیر
 اگر زانکه او نیستی در میان
 چو بشنید قیصر سپه سی هزار
 ۴۰۶۰ و را گشت امروز لیست آورد
 که چون از سپاه او گرفتار گشت
 گمانش چنان بد که هست ازهای
 سپاهی نهادند سر روی قیس
 بگرد اندرونش گرفتند تنگ
 ۴۰۶۵ ز تازی گره چند گرد گزمین
 هم بر دو حمله چپ و راست قیس
 هزار و دوسه مرد جنگو بگشت
 شد از وی خبری دلاورهای
 گزید و سبک راند مانند باد
 ۴۰۷۰ خروشی بر آورد مانند شیر
 که زرد بیک زخم دو نیمه کرد
 سوی قیس بگشود راه سپاه
 بهر سو که او داد از کینه روی

بهر گوشه رو نوشتن گرفت
 رسیدش همی وز سپه سرسبز
 سوی یکدیگر دو سپه سر نهاد
 زدند از گه شام تا گاه بام
 خبر برد از سوی قیصر نوند
 میان اندرونشان یکی نامدار
 بماندند از روی میان خیر خیر
 بنودی کسی گشته از روی میان
 فرستاد گردان خنجر گذار
 بنزد یک من بسته دست آورد
 ز تازی گره بخت بزار گشت
 درآرند ویرا مگر تازیای
 زدید ارشان زد شد روی قیس
 کشیدند شمشیر سیاه رنگ
 بگشتند و شد قیس را دل حزین
 هم کرد روی سپه کاست قیس
 بدان لشکر کشن نمود پشت
 هزار و دوسه مرد زرم آزمای
 چو چشمش بدان رویان برفتاد
 بر آهخت شمشیر گردد دلیر
 بخون از زمین زد و نشان کرد
 زد شمشیر شد کینه خواه
 چپ و راست لشکر خون را چری

که آورده تو ز هندوستان
 ز گنج گهر به سرا روی تو
 های دلاور بخندید و گفت
 ۴۳۰ بخور بهشتم نباشد نیار
 پس آنکه بوسید دو چشم او
 بیامد بنزد پدر شادمان
 ستایش بی کرد بروی های
 فرود آمد آنجا بنزد پدر
 ۴۳۵ شه شام ز رفت هر روز پیش
 بیاورد یکماه با لشکرش
 ز پیانش از سپاه گران
 که ترسیده بدست از در نبرد
 سری با سپاهی ز پیوند دژ
 ۴۴۰ که تا آن یلانی که بگریختند
 دهد شان حصار و برون آورد
 خبر چون ز لشکر شنید و های
 بیامد بر قیصر و رومیان
 برون آمدند آن حصار سپاه
 ۴۴۵ بدیدار شه شادمانه شدند
 های دلاور چو ماهی گذشت
 که بردش بدان ره شدن خوارتر
 چو شد نزد قیصر پیش میل راه
 طلایه برون کرد مردی هزار

ترا خواهیم ای گرد گیتی ستان
 ز مشک تبت به مرا موی تو
 مرا چون تو هستی سزاوار جنت
 ز تو زهر نوشم شود ریخ ناز
 بسوی پدر داد از آنجای روی
 و را دید خرم دل و بی غمان
 فرود آمدن را برش دید رای
 سراپرده نزد برب رودبار
 نه یکبار دلسا ده بار پیش
 خبر بود هر روز ز قیصر
 همگردش از جنگ جستن گران
 همزد بلب برزدل باد سرد
 فرستاده بد سوی در بند دژ
 بدان دژ درون فتنه انگیزند
 بر شاه خود شان برون آورد
 ز نزدیکی دژ سپرد اخت جای
 گشاده ز یکبار و ز کین میان
 همه روی دادند نزدیک شاه
 بچسته ز دام زمانه شدند
 ز نزدیک بیشه براهی گذشت
 سوی جنگ بدخواه خسته جگر
 فرود آمد او با سراسر سپاه
 بفرمود تا قیس خنجر گذار

بر او کار پیکار دشوار شد
بجسید بالشکر خود ز جای

همان با سپه سوی پیکار شد
خبر یافت زو نا مگسترهای

دیگر جنگ های باقیصوم

نزدند و بمیموده میل میل
تو پنداشتی که بدرید کوس
تو گفتی سپهر اندر آمد ز پای
وزو گشت دیو دژ آگاه رسان
نهادند در جنگ بر پای دست
کشنده کمان کینور دو سپاه
ز راست و ز چپ جنگ برخاستند
که روی هوا ناپدیدار کرد
چو د از دود آتش در فشنده بود
که از میغ گفتی مگر برق نزد
چو ماه در هفته نمود آینه
بی کوه سنگی همگرفتند
رونده بدانسان کجا کوه نیل
که پیلا نشان بر زمی برزدند
کجا بود آورده از هند شاه
سواران جنگی در آن کارزار
که جاری زخون بود جوی زمین
زخون شده همه دشت سنگر فلون
ستوران بخون خاک آغشته را

بفرمود تا کوس بر پشت پیل
چو از پشت پیلان بغیرد کوس ۴۱۰۰
ز هندی درای وز شپور و نای
نزدند آینه پیل را هر زمان
زمین از پی پیل شد پای خوست
رسیدند در یکدگر دو سپاه
سبک سوی یکدیگران تا ختند ۴۱۰۵
ز ستم ستوران چنان خواست کرد
سان آنکه در گرد رخشنده بود
هم از گرد تیغ آن چنان برزد
ز پشت دمان نژند پیل بنه
چو پیلان جنگی در آشوفتند ۴۱۱۰
نبودند روی گره دیده پیل
ز پیلان جنگی هراسان شدند
های سرافراز و قیس و سپاه
بکشتند از رویان ده هزار
ز کشته چنان گشت روی زمین ۴۱۱۵
همه دشت سنگر فلون شد زخون
سپردند پیلان بی کشته را

هات قیس چون روی او را بدید
 ۴۰۷۵ دوبهر بکشتند از آن چل هزار
 گریزان دگر آنچه ماندند نرفت
 گریزنده چون نزد قیصر شدند
 چنان شد دل قیصر از بس غمان
 ز بس انده ریج بیوش گشت
 ۴۰۸۰ بدل در نه چندان ترس افتاد
 سپه را چون بکست قیس و همای
 ببرد ند چیزی که شایسته بود
 سوی لشکر خویش رفتند باز
 چنان شد ز بس خرمی شاه شام
 ۴۰۸۵ وزیر سوی قیصر بغم شب گذشت
 را ندیشه نامگسترهای
 گهی گفت با او نسازم نبرد
 یکی استواری نباید گزید
 که تازی رود زمین ولایت ببرد
 ۴۰۹۰ گهی گفت ننگ آیدم از شدن
 هنوزم سپاهست و لشکرهای
 گهی گفت از در ستخیز آیدم
 همان به که گیرم سرخوشتن
 باندیشه تار و زپیمود شب
 ۴۰۹۵ بر آن رای زن گشت قیصر که جنگ
 بفرمود تا مرد نهسد هزار

بی سروران را ز تن سر برید
 که قیصر فرستاد زنی کارزار
 دل هر یکی گفتی از غم بگفت
 نشانده همه خاک بر سر شدند
 که گفتی ز تن گشت جانش روان
 چون زهر هلاهل بروش گشت
 کجا کرد شاید خرد مند یاد
 نکردند دیگر سوی جنگ رای
 ناسب و سلاح آنچه بایسته بود
 دو گرد دلاور دو گردن فرار
 که پنداشتی یافت گیتی تمام
 همی نوک دندان بلب بر گماشت
 بپیمود تار و ز شد گونه رای
 نباید مرا نیز پیکار کرد
 بدو اندرون چند سال آرید
 نریزند دیگر بیکار خون
 نهانی ز دشمن بختی بدن
 زدن بایدم تا زیم باهای
 با خیره دون گریز آیدم
 بدشمن دهم کشور خوشتن
 چو از روزیشت بفرود شب
 کشد گرچه گرددش پرگار تنگ
 همی روی دادند زنی کارزار

بهر دوسپه روی دادند تیز
 ۴۱۴. ز پیلان جنگی زمین خم گرفت
 ز شمشیر گردان بسیار بخون
 زمین را ز خون روی گلزار شد
 کمان گوشها همبر گوش گشت
 هوا شد چون زبور خانه ز تیر
 ۴۱۵. دلیران چو شیران جنگی شدند
 همی ناوک انداز انریل شدند
 ز بد دل پدیداری آمد دلیر
 ز ستم سوزان تازی نژاد
 بدان سان بیارید بر ترک تیر
 ۴۱۵. ز گرد آنکه بر آسمان خواست شد
 چو پیکار را کار دشوار گشت
 همای و گل کامکار گزین
 نهادند سرسوی قلب سپاه
 ۴۱۵. فکندند در قلب سردی هزار
 چو رومی سپه را شکستند قلب
 بدانست قیصر که برگشت بخت
 چو بر قیر گردون پراکند شیر
 ز هم باز گشتند هر دوسپاه
 گل کامکار و همای آمدند
 ۴۱۶. شه مصر دلشاد با شاه شام
 بخوردند و خفتند تا بامداد

برآمد تو پنداشتی رستخیز
 ز گرد سواران هوا نم گرفت
 ز خوی گشت بر تازیان تدبیر
 چو با قوت سرخش ز خون سنگ شد
 کسند افت باز و دوش گشت
 ز بس خون زمین راست چون آبگیر
 بچنگ اندرون بیدرنگی شدند
 بسی گرد را بر زمین بر فکند
 که این بود چون رو به آن همچو
 بروی زمین زلزله درفتاد
 که در ماه دی ژاله بر آبگیر
 تو گفتی هوا باز زمین راست شد
 سته دشمن از کین و پیکار گشت
 همان قیس گردوزن روز کین
 دریدند یکسر همه قلبگاه
 سپردند شان ز بر پی هاموار
 ز هم سر برشان گسستند قلب
 بسد چار تاشب بکوشید سخت
 هوا گشت مانند دریای قیر
 سوی بنگه خود گرفتند راه
 همی دست بردند و خرم شدند
 فرود آمدند و گرفتند جام
 همه شب ز پیکار کردند یاد

چو آمد شب از جنگ گشتند باز
بیش پدر شد های گزین
پدر را چنین گفت کارم از جنگ
شد از دشمنان کشته چندان سپاه
شب آمد و گریه ز روی گروه
بر آنم که فردا گریزند پاک
بجایی رود قیصر بد گمان
شود کار پیکار بر ما دراز
۴۱۲۵
با سخ پدر گفتش ای نامدار
گرفتی و را شاهی و خان و مان
نیاید کس از روم دیگر بشام
پس آنکه پسر با پدر باده خورد
دگر باره فرمود تا کوس کین
۴۱۳
سپه سوی پیکار دادند روی
همان رفت با وی گل کامکار
شه مصر هم رفت با شاه شام

رو از سوی بنکه نوشتند باز
پدر کرد بروی بسی آفرین
چو کردیم ما هر یکی بید رنگ
که شد پشته از گشته در زرنگاه
نماندی یکی در در دشت و کوه
همه کاله و ریخت ریزند پاک
که نارد بر ما کسی زو نشان
نگردد اگر کشته آن سرفراز
چو کردی سپاه و را تار و مار
سپارند ویرا بتو رویان
شود سر ترا کشور روم رام
برون آمد از جزیع تا ز نرزد
نهادند بر پیل و بر اسب زین
های دلاور بشد کینه جوی
کمر بسته کوشش و کارزار
سپه هر چه بودند تازی تمام

دیگر جنگ های با قیصر روم

و آن روی قیصر سپه را براند
بر آمدند دولشکر آوای کوس
۴۱۳۵
بنالید نالنده نای نبرد
تبیره چنان تند راواز شد
ستاره ستوه آمد از بس سنان

برفتن درون گرد بر مه فشانند
سرگرد بروی مه داد بوس
دولشکر گزیدند جای نبرد
که با نگش زکیوان برافرازد
گران شد در کاب و سبک شد عیان

های آنچه شایسته بد برگرفت
 دگر لشکر خویش را بخش کرد
 ۱۸۵ گریزنده قیصر بشد همچو باد
 یکی قلعه بودش بدریا درون
 بدان قلعه در رفت و در زان
 بر شاهی و از تحت مانده جدا
 چنین است کردار گردان سپهر
 ۱۹۰ سرانرا که پرورده باشد بنابر
 همیشه چنین بود و زین بدنگشت
 با عمار مهرت نماید همی
 کس از چرخ گردنده خشنود نیست
 چو قیصر بدریا گریزنده شد
 ۱۹۵ سپاهش سراسر گریزان شدند
 های و شه شام در کشورش
 بغارت نهادند هر جای سر
 بجایی نماندند بنگاه و رخت
 سوی شهر قیصر نهادند روی
 ۲۰۰ سرایش ز خوابان برداختند
 از آن پس زدند آتش درای
 بتاراج دادند کشورش پاک
 نرسست اندر آن مرز از پنج کس
 همان قیس بسیار کسر از چون
 ۲۰۵ بدان نامورکش دل از مهر خست

ز چنبری که آمد مرا و را شگفت
 بداشن رخ سرو بران رخسار کرد
 یکشتی وزی دریاه او سر نهاد
 تو گفتی که هست آسمان از استون
 دلش فشرانده و غم بخت
 گرفتار تیمار و درد و بلا
 که زان کین کشد کش نمودست
 کند بسته رنج و گرم و گداز
 ز مرد خرد جز بکین بدنگشت
 بز جام کینت فزاید همی
 امید کس از وی بهیو نیست
 همان بخت با او ستیزنده شد
 ز دو چشم خوانا به ریزان شدند
 ببردند رخت همه لشکرش
 زدند آتش اندر همه بوم و بر
 بروی گره بردند آشفته بخت
 ببردند چنبری که بد اندروی
 نهادند کرده گنجش بر انداختند
 نه گنجش بماندند و نه چار بای
 نشانند بر تخت و افسرش خاک
 جز آنکش بدل بود فریاد
 ز شه خواست کش بد خرد و هنر
 در آن بوم و بر آتش عشق بخت

بد افسان کجای لاله از برف سر

نر سیماب برزد ز شکر و سر

دیگر جنگ های باقیصر

تتا بنده رفتند ز می کارزار
برایکخت گفتمی جها نرا نرجای
وز آوای او شیر شریزه رمید
دل بد دلان گشت زنگار خورد
برزم اندرون از پس و پیش گشت
درفشان چو شب ز آسمان اختران
سم تازی اسبان همی سنگ سفت
جهان از سواران پراشید
تو گفتمی که از سر همی هوش رفت
دل رو میان شد ز کوشش سسته
بسی رو میان را بست و بخت
رمانید روی گره را نرجای
همی کرد چون شیرند کارزار
نبد کشته را بر زمین جایگاه
هر میت شد از پیش گردان چو گرد
گریزان پس او گرفتند راه
نبد چون بدو را نمایان کشش
نوندش چو نامه زمین در پشت
نکردند از کوشش و کینه یاد
ببردند و سد گنج آراسته

دگر باره دولشکر نامدار
برآمد خروشیدن کمر نای
تبیرو بکردار تن در مید
سپهر و ستاره سته شد ز گرد
زخون جوی جاری دوسد پیش
ز گرد سپه تیغ جنگا و ران
فلک را تو گفتمی که چنبر کشت
پی شدند پیلان زمین کو ب شد
ز بانگ تبیره که در گوش رفت
ز غریدن کوس لرزید کوه
سوی میسره قیس لشکر شکست
سوی میمنه نامگسترهای
بقلب سپه در گل کا مکار
بیکنند چندان که اندر سپاه
چو قیصر چنان دید تیز اسب گرد
چو او پشت نبود یکسر سپاه
های دلا و بر برفت از پیش
سوی لشکر خویشان باز گشت
بتاراج تازی گره سر نهاد
سر پرده و خیمه و خواسته

۴۱۶۵

۴۱۷۰

۴۱۷۵

۴۱۸۰

بیامد دوان تا در کو تو ال
 بفرمود پس کو تو ال آن زمان ۴۲۳
 گرفتند و در قیصر آویختند
 گرفتند ویرا و بستند دست
 فرستاد ویرا بنزد های
 زما بیگنا هان مکش کین دگر
 که ما زو بنوریم خشنود خود ۴۲۳۵
 بردند ویرا چو پیش های
 که پای اندر آورد ویرا بسند
 ز کم سایه تر روز با نان که داشت
 و ز آنجای برگشت و شد باز پس
 های گزین چون نزدیای زوم ۴۲۴
 بنزد پدر رفت و زنی شاه شام
 پیشش پدر یاد کرد آنچه دید
 پس آنگاه از قیصر آورد یاد
 بنزد شاه شامش آورد و گفت
 بسد حیلست آوردم او را بدست ۴۲۴۵
 اگر زنده مانف و را گر گشتی
 شه شام فرمود گردن زودش
 ز تن جان قیصر برداختند
 چنین آمد آیین گردان سپهر

که برد ز تن وی سر کو تو ال
 بد نکس که بودش بدل مهران
 چپ و راست شورش بر انگشتند
 میه دشر چو دیدش بسته دود
 و را گفت بسپرتوسر زیر پای
 بیند از ویرا بشمشیر سر
 بایر از و بود بسیار بد
 های دلا و ر همان دید رای
 بسندش چو دو پای اندر فکند
 تنی چند را قیس بر روی گماشت
 نیا زرد دیگر اثر آن قلعه کس
 گذر کرد و آمد بدان مرز و بوم
 دل از بند قیصر شده شاد کام
 وزان رنجهای کجا او کشید
 که چو نرو بدام بلا افتاد
 که بد زو چو با غم دل و جان جفت
 بسند اندر آوردش پای بست
 تو دانی که سرداری و سرکشی
 جگر را بنوک سنان آزدش
 سرش بر سر نیزه بر ساختند
 که جاوید کس را نجستست مهر^(۱)

(۱) متن ناقص است و پس از این بیت ابیاتی چند گم شده است.

بنگداشت بادی کجا برجهد
نگهداشت فرمود دخترش را
که از مهر دخترش بدولت باب
های دلاور بد آگاه از آن
۴۲۱. شه شام را باز گفت این های
که آن دخت را پیش قیس آورید
بدان تا او را جفت خود گیرد او
چنان کرد قیس دلاور که شاه
پس آنکه یکی مرد روی نژاد
۴۲۲. زرقیصر و را داد و قلعه خبر
سرافراز قیس و های گزین
ببردند با خود سپاهی گران
نشستند در بیست کشتی و راند
رسیدند زری که هیونان آب
۴۲۳. بنزدیک قلعه بدر شد سپاه
دو سال اندر آن قلعه قیصر ماند
در آن قلعه از آب تنگی بخاست
چو مردم همی مرد بر یکدگر
بقیصر فرستاد کس کو توان
۴۲۴. ترا باید از قلعه رفتن بدر
مگر وی بجای زینهارت دهد
و گرنه در این قلعه غوغا کنند
چو قیصر شنید این برآشفته سخت

سوی خانه او کسی سر نهد
همان خویش و پیوند و گوهرش را
همیکرد بردیدن او شتاب
ولیکن نه آگاه بد شاه از آن
بر آن زرد شه شام در وقت رای
و یاقیس را پیش دختر برد
بسوگند و پیمان بست بپذیرد او
ز رای رزین دید آیین و راه
بیا مدشتا بان بر شا هزار
ز دریا و از راه و سر بسر
نهادند سر سوی دریا بکین
همه نامداران همه سروران
همی باد چو تیر کشتی جهاند
ببستند شان رهمنوان آب
گرفتند بر قلعه بیداه و راه
از آنجای شهنزاده لشکر نراند
هم از نان و هر خوردنی بکشت
بریدند او مید یکسر ز سر
که ما را ز تو شاه بدگشت حال
شدن پیش این گرد پر خاش
یکی کشور نامدارت دهد
همه پشت و پای و سرت بشکنند
بهرزید مانند برگ درخت

شکفته درختان شکوفه نشان
 های و پدر هر دودل شاد کام
 ۴۲۷۵ شه شام گفت آنکه های
 مرا وصل ده با گل کامکار
 شه شام گفت که فرمان تراست
 توان کردی از بهرین در جهان
 برآمد بدین وعده چون هفت
 ۴۲۸۰ کون دختر و کشورم آن تست
 سزد گر تو پیمان کنی با پدر
 سوی مصر چون باز شد شاه مصر
 بشام اندر دلت شاه با شمی مدام
 که من پیرم و نیست فرزندان
 ۴۲۸۵ ترا هست جفت و مرا غمگسار
 چو زاید تو او را بری سوی مصر
 سوی کشورم دشمنان سر نهند
 اگر چند بگذشته سال منست
 ورا دوست دارند کشور همه
 ۴۲۹۰ از نیروی شاید اگر وی ترا
 ورا باز باید ترا گفت این
 پاسخ چنین گفت ویراهای
 پدر هر چه گویم از آن نگذرد
 بگویم بدو هر چه گفتی تو شاه
 ۴۲۹۵ رود تا از پدر به بهبودیت

بسوزه از باد غم بر نشان
 بودند در ماه با شاه شام
 حوا آمد مراد دل تو بجای
 اگر رای بینی تو ای شهریار
 بپاید کنزت کرد کار تو راست
 که کس نیست کرده هکتر از بهما
 شدم دشمن از تیغ تو پامال
 سپاهم همه زیر فرمان تست
 که ماند تا اندین بوم و بدر
 تو با او پی نسیری راه مصر
 ترا روم باشد بفرمان و شام
 بجز دختری نازش اینچنین
 که ماند ز ما در جهان یادگار
 از اینجای ره بسیری سوی مصر
 دگر راه با من همه بسته شد
 شه مصر را نیز حال منست
 که خوش و تبارند لشکر همه
 بجوید دل و شاد دارد مرا
 که از وی روانیست به فقر این
 که آن کن که باشد ترا کام و رای
 بن جز بچشم بهی ننگرد
 کنم شادمانه و راباز راه
 بخوید بجز کام و خوشنودیت

۴۲۵. که یکبار رفتم بدین چه فرود
 کزین نوبت تست ای بد نژاد
 وگر نه منت خود فرود افکنم
 جهود این چو از شا هزاره شنید
 بچه چرت فرورفت مرد جهود
 ۴۲۵. که آوردش اسب و سلاح و سپاه
 بفرمود تا مرد سد بیشتر
 خزینه کجا بود در چاه پاک
 بیایا از آن چاه چندان گهر
 پراز بار کردند و بردند شاد
 ۴۲۶. بفرمود تا چه بینباشتند
 بتساراج دادند خان جهود
 بشد شاهزاده بنزد پدر
 بدر کرد بروی بسی آفرین
 یکی هفته آنجا یگه شاد خوار
 ۴۲۶. برانند تا سوی در بند در
 فرود آمدند و بدژ در شدند
 خزینه همه پاک برداشتند
 و از آنجا یگه سوی شام آمدند
 بشهر دمشق اندر دژ سد هزار
 ۴۲۷. چنان بود آذینها سر بسر
 در و بام و بیزن بسیار استند
 بر آذینها زرت و گوهر نثار

شدن می نخواهم دگر ره فرود
 رسن گیر و در چاه رو همچو باد
 ویا ایدرت سر زنت برکنم
 فروشد بچاه و دم اندر کشید
 فرستاد مر قیس را شاه زود
 همه باز میاندند لشکر ز راه
 شدند اندران چاه بسته کمر
 کشیدند بیرون همه از مغاک
 بر آورد هر یک که زو سدستر
 چو از زرتی کمی کرد چه شاهزاد
 درو مرد را خوار بگذاشتند
 از آن پس که بردند جان جهود
 گذشته بگفتش همه سر بسر
 همان شاه شام و سپه همچنین
 بود و پس آنگاه بر بست بار
 همانجا پهلوی در بند در
 بدژ در بزرگان لشکر شدند
 بدژ در یکی گرد بگذاشتند
 بره در دل شاد کام آمدند
 بستند آذینها ها موار
 که طاووس در جلوه بگشاد پر
 بدیبا ی رومی بپیراستند
 چنان بد که در باغ وقت بهار

بشاهی درون با گل کا مکار
 ۴۳۲ چنین تا نود سال بروی گذشت
 نه او ماند و نه جفت او در جهان
 نماند جهان بر کس و هم نماند
 چنین بود تا بود و زین بنگشت
 نگو نامی اندر جهان یادگار
 خنک آنکسی کو نگو نام مرد
 ۴۳۵ ز مردم نماند بجز نام نیک
 بسر بردم این مایه و در استان
 سراسر بشعر آبخان گفته ام
 چنین داستان کیست گفته در
 ۴۳۳ یکسال گفتم نه بیش و نه کم
 سرشاعرانم من اندر جهان

هیراند با خد می روزگار
 جهان نامه عمرش اندر نوشت
 نه آنکس که بودند با او جهان
 در و جا و دان کام دل کس نماند
 جهان ماند و ماند در و گذشت
 بماند همی تا بود روزگار
 بجز نام نیکو ز گیتی نبرد
 فری آنکه او راست فرجام نیک
 ز کرده بهم گفته داستان
 که در معافی درو سفته ام
 سراسر بخوان و بدو در نگر
 بنام امیر همایون هم
 که در خدمت میر بستم میان

سخن راست آغاز و انجام از روی
 بجز مدح او تا توانی مگوی

بخط این بنده سید شرف الدین خراسانی مشهور به
 شرف معلم زبان فارسی در دانشگاه کبیر نجفستان
 در ماه مه و در سن ۱۹۶۲ مسیحی تحریر یافت بعون الله تعالی

بگفت این و پیش پدر رفت شاد
 پدر را بسوگند و پیمان بست
 که با او بر این نیز پیمان بکرد
 پس آنگاه عهد گل کا مکار
 سپردند و پیرا بشادی و ناز ۴۳۰۰
 یکی سو کردند با خدای
 دو هفته نرا دین چنان بود شهر
 نری خوردن و با نگران مشگران
 توپداشتی خدای را نهاد
 بزخنده هنگام و فرخنده فال ۴۳۰۵
 تو گفتی بمه مهر پیوسته شد
 بهم چو رسیده دو مهربان
 در کام دل شاهزاده بست
 نریکد یگران کام برداشتند
 شه شام شاهای فرخنده رای ۴۳۱۰
 تخت شاهی مرو را بر نشاند
 برفت او و یزدان پرستی گزید
 کسی کو ز دل گشت یزدان پرست
 اگر ناله خواهی تو هر دو سری
 که یزدان پرست است این بیم ۴۳۱۵
 چو بر تخت بنشست فرخ های
 سپاهی که آورده بد شه زهند
 فرستاد شان شادمان باز پس

هه گفته شه و را کرد یاد
 بیاورد نری شاه شام و نشست
 نردوری فرزند شد جفت در
 بیستند هم در زمان استوار
 بشهزاده گردد گردن فرار
 که چو ناز بند کرده کس نرادی
 که گفتی مگرش از بهشتست بهر
 نر شادی و ناز دستبند سران
 در آن بوم و بر چرخ گردان نهاد
 پیوست با مه شه بی هال
 دل هر دو با مهر پیوسته شد
 سزاوار یکدیگران هر دو ان
 گل مهر در باغ شادی شکفت
 چو یک هفته دلشاد بگذاشتند
 سپرد و سپه را بفرخ های
 و را شاه شام و شه روم خواند
 ره راستی و درستی گزید
 نر همیشه روان و دل از غم پرست
 همیشه بیزدان پرستی گدای
 برو کار د شخوار گردد سلیم
 شه مصر شد شادمان باز جای
 بدانکه که پیوده بد شه زهند
 بفال بهی کامان باز پس

Carl
14374

18916
Central Archaeological Library,
NEW DELHI.

Call No 841.551/Ar6

Author— Arberry, A.J.

Title— Humay - NAMA

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the book
clean and moving.